

חי באמונה ב - אהבת עולם אהבתנו

אֶהְבֶּתִי אֶתְכֶם אָמַר ה' (מלאכי א' ב')
בספר זה תווכח ותבואר אמינות ואהבת ה' לעמו שהינה ללא גבול,
בכל זמן ובכל מצב, הן לכלל והן לפרט
הרב ישראל יעקב לוגאסי שליט"א

- פתיחה - הבן יקיר לי... ילד שעשעים...
מבוא - אהבתי אתכם אמר ה'
א. שתי שאלות ושתי תשובות
ב. האדם נברא במטרה להיטיב לו
ג. כגודל הנתונה - גודל האהבה
ד. סוד הידיעה בהנהגת הבורא
ה. אבינו מלכנו...
ו. חובה להיות בשמחה - היאך נתן ליישם מצוה זו?
ז. ידיעת האבהות מרוממת ומצילה מן החטא
ח. ראייה ברורה שאין להקב"ה הנהגה מלבד הרחמים
ט. גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע - לא אפחד מהרע
י. השתתפות הבורא בצער האדם מעידה על מידתו שהיא רחמים בלבד
יא. היודע ידיעת רחמיו של הבורא הינו "בן חכם ישמח אב"
יב. עקר הידיעה - לדעת את רחמיו גם כאשר נוהג הוא במדת הדין
יג. ה' צדיק יבחן
יד. שמחתו של רבי עקיבא בסריקת בשרו במסרקות של ברזל
טו. ה' אחד ושמו אחד - הנהגה אחת, רחמים בלבד!
טז. הסתכלותם של גדולי ישראל על מידת הדין
יז. בעידן פרענות "נשפך" שפע ממדת הרחמים יותר מעידן שאינו של פרענות
יח. בזמננו נחוץ ביותר מכל התקופות - לידע ולהכיר ברחמנות הבורא
יט. יציבות הנפש תלויה במבט נכון על האלקים
כ. הוכחות והמחשות לאהבת ה' את ברואיו
כא. בעית הבעיות!...
כב. הכל מאהבה...
כג. אם הבורא חפץ בהצלחתי - מה יש לפחד שמא לא אצליח!...
כד. אמון במצבי ענישה
כה. ההתעללות במצרים היתה מדה במדה בהנהגה גלויה ביותר לבטאות...
כו. עמי זכר-נא מה יעץ בלק...
כז. מה בין שכל אנושי לבין דעת תורה
כח. בטחון בה' לא יתכן, רק מתוך תחושתנו בו כ"אבינו"
כט. הפליא ה' לעשות עמנו שהורשינו לשמוח במפלת שונאינו מה שבדרך כלל אין
הקב"ה חפץ בכך
ל. "אהבת עולם אהבתנו"
לא. ראייה מוחצת לאהבת ה' את עמו גם במצבי ענישה
לב. עוד ראייה מוחצת לאהבת ה' את עמו גם במצבי ענישה

לג. מדוע פעמים מוכרחת היד הקשה?
לד. מה חזינו ומה נודע לנו במעמד הר סיני?
לה. מדוע בחר ה' בעמו ישראל מכל אומות העולם
לו. האם זהו גורלנו להיות שנואי העמים?!
לז. גזירת השואה - רק רחמן כהבורא יכול לבצע ניתוח שכזה
לח. מדברי הגאון הרב שך זצ"ל
לט. מכתב חיזוק מהרב "שומר אמונים" למעוני השואה
מ. מעלת יהודי ואפלו הוא רשע - המוכה מגוי, וכל שכן אם נהרג על ידו
מא. כשישראל מצטערים על ידי גוים - זהו תקונם דוקא
מב. כיצד יש לראות תופעת "צדיק ורע לו"
מג. "כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מיסרך"
מד. מה בעצם מטרת היסורים?
מה. אמון במצבי מעידה
מו. "נרון" בלילה יפה מ"אבוקה" ביום
מז. הבהרה ראשונה לכוחה של תשובה - מדברי תורה
מח. הבהרה שניה - מדברי הנביאים
מט. הבהרה שלישית לאמיתות פתרון התשובה - מדברי התלמוד
נ. הטעם לחששת חכמתו יתברך מקטנות אמונה במצות התשובה
נא. התשובה מתקבלת אצל ה' כהתנדבות ולא כפריעת חוב
נב. מדוע הוצרכה התשובה להיברא קודם שנברא העולם?
נג. עוצמת כוחה של התשובה הגורמת לאי סבילת הדעת להשתכנע בכחה
נד. מעשה שנבע מחוסר אמונת התשובה
נה. לא תתכן מצות התשובה ללא "תמימות"
נו. התועלת שבמעידות
נז. הכי נדרש מאתנו לבל נכשל לעולם?!
נח. טעם נוסף לתועלת הירידות והעליות
נט. גם סטית הבנים והבנות מדרך ה' הוא נצרך לצורך תיקונם
ס. עימו אנכי בצרה
סא. מצות "אהבת ה'" שמצוה האדם לאהוב את ה' - יוכל לקיימה כפי ...
סב. סיבת ריבוי הצרות בעקבתא דמשיחא, ובפרט צער העניות
סג. הפותח יד לקבל פושעים וחטאים
סד. החשד על ה' שהינו נוטש את החוטא הוא שקר גדול - ומביא לעצבות וליאוש
סה. לגירוש העצבות ולהחזרת הבטחון בה' גם לאחר החטא, שמיד ירוץ האדם

...

סו. הריחוק מהקב"ה הוא אך ורק מצד האדם
סז. האוהב האמיתי של האדם הוא אך ורק הבורא יתברך
סח. חיזוק מדברי הכתובים על גודל אהבת ה' לעמו ישראל
סט. אמונה למעשה
ע. ידיעת אהבת ה' לעמו מחייבת אהבת ישראל
עא. גדלות ותקוה טובה לכל אדם באשר הוא
עב. כי בנו בחרת... - סיפור
עג. אבינו מלכנו... - סיכום
ע"ש. "שמחת תורה" בצל רבי ירוחם ממיר זצ"ל
ע"ז. דור משיח - דור שיתעלה על כל הדורות כולם
ע"פ. פנה אל תפלת הערער... תכתב זאת לדור אחרון
עד. כמה פסוקים מהנביא ישעיה מהמעוה לנו

פתיחה - הבן יקיר לי... ילד שעשעיים...

"הבן יקיר לי אפרים, אם ילד שעשעיים, כי מדי דברי בו זכר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד" (ירמיה לא, ט).

אשרי הילד שיודע ומכיר בשעשועי אביו שמשתעשע בו. כמה מאשר ילד זה בכל רגע ורגע. יודע הוא, יש לי אב אוהב, יש לי אב שאני יקר לו, שאני ילד שעשועיים שלו, אֶזְנִיו קשובות לשמע אותי תמיד ובאהבה, חש בצערי, חרד לגורלי, עושה הכל למעני, וביותר כאשר אביו זה בעל יכלת בלח וגבורה, חכם בכל החכמות, עשיר מאין כמוהו, וביותר כאשר אב זה אין בעיה שאין בידו לפטרה.

ולעמיתו, כמה מסכן ילד זה שנגעלמה ממנו אמתות זו שהנו בן שעשועיים לאביו וחש את אביו כמתנכר אליו, חש את אביו אי - אכפתי, אדיש, חש את עצמו כנטל וכמעמסה על אביו, וביותר כמה מסכן בן זה כאשר המדבר באב בעל יכלת בכל התחומים.

אין ספק שילד כזה יחוש בדידות ומסכנות. עם מי ידבר ילד זה כאשר יפלו עליו קשיי החיים? לאן יפנה ילד זה באין לו עוזר ותומך? הלא נבול יבל כעלה נדף המתפזר ברוח ואין מאסף...

ובכן, הבה ונתבונן מה יחסו האמתי של הבורא כלפי בניו - בני אדם לה' אלקיכם. על כך היה החסיד הגאון אוהבן של ישראל מרן ה"חפץ חיים" נושא משלו:

אזרח מדינה היה לו לשטח איזושהי בקשה למלכו המולד במדינה בה היה הוא אחד מאזרחיה, הזמין תור להכנס לארמונו של המלך והמתין בכליון עינים לתורו שנקבע לעוד כשלה חודשים.

בהגיע היום נכנס עם פרטיס תורו למשרת המלך הממנה להכניס את האזרחים לבקש בקשתם, יושב לו האזרח בחדר המתנה, מתבונן ביפי וההדר של הארמון וההתרגשות החלה מפעמת בקרבו יותר ויותר. בעודו ממתין מעבר לדלת הכניסה לאולם בו יושב המלך, נגש הוא ל"עינית" שבדלת להציץ דרכה לעבר אולם המלך, ובהציצו בה מספר שניות חש בעצמו שכמעט והנו מתעלף... ממול ממש ראה את המלך במלא הודו והדרו יושב על כסא רם ונשא מפאך ומשבץ בכל מיני אבני חן, ועל ראשו כתר זהב משבץ בפנינים וכלו אומר כבוד, מחזה אשר אימה ופחד יאחזו לכל רואה מראה שפנה. מיד התישב לו האזרח על כסאו בחדר המתנה על מנת להרגע ולהתאושש מפחדו והרהורי חרטה עלו בקרבו על אשר בקש פגישה זו.

לְאַחַר רְגָעִים חָשֵׁב, אוֹלֵי אִם אֶסְתַּכֵּל שׁוֹב בְּ"עֵינַיִת" יִסְתַּלַּק הַמּוֹרָא מִמֶּנִּי, שֶׁכֵּן בְּכַד אֶכִּין עֲצָמֵי קֹדֶם שְׁאֶפְגֵּס לְמַלְךְ. נִגַּשׁ שׁוֹב לְ"עֵינַיִת" וְהֵבִיט בָּהּ לַמְתַּרְחֵשׁ גַּם בַּיָּמִין הָאוֹלָם וּבִשְׂמָאלוֹ, וְהִנֵּה חָשְׁכוּ עֵינָיו פִּי כַּמָּה: עֲשָׂרוֹת שָׁל שָׁרִים וְנִכְבְּדִים עוֹמְדִים בְּשׁוֹרוֹת מֵימִין הַמַּלְךְ וּמִשְׂמָאלוֹ, וְכֻלָּם עוֹמְדִים בְּדוּמְיָה, בְּאֵימָה וּפְחַד, וְאֵינָם פּוֹצִים פִּיהֶם מִמוֹרָא הַמַּלְךְ. וְאַף שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם נִרְאָה מְאִים כְּשֶׁלְּעֲצָמוֹ - עַל פְּנֵיהֶם נִכְרָ שֶׁהֵנָּם שָׁרִים חֲכָמִים חֲבָרִים בְּמִלּוּכָה וְלִכְל אֶחָד תִּפְקִיד רָם וְנִשְׂאָ, וְעַם כָּל זֶה, כְּשֶׁהֵם עוֹמְדִים לְיַד הַמַּלְךְ, פְּחַד וְאֵימָה אוֹחֲזִתָּם.

וְאִז הַחֲלִיט לוֹ אוֹתוֹ אֶזְרַח: זֶהוּ! אֲנִי חוֹזֵר הַבִּיטָה! אֵין בִּיכְלִתִּי בְּשׁוּם אֶפֶן לְהַכְנִס לְמָקוֹם מְאִים שְׂכָזָה! וּבִיּוֹתֵר כְּשֶׁרָאָה שְׁרַגְלָיו וְגוּפוֹ רוֹעֲדִים מִהֲתַרְגְּשׁוֹת וּמִפְחַד, הַחֲלִיט שֶׁהוּא מְבַטֵּל אֶת הַפְּגִישָׁה. אוֹלָם בְּעוֹדוֹ מִהֲרַהֵר לְשׁוֹב, בְּאוֹתוֹ רָגַע נִגַּשׁ אֵלָיו הַמְּשַׁרֵּת, פּוֹתֵחַ לוֹ אֶת דְּלֵת הָאוֹלָם וּמִבְקֵשׁוֹ לְהַכְנִס שֶׁכֵּן הִגִּיעַ תּוֹרוֹ...

בְּלִית בְּרַחָה מוֹצֵא הוּא אֶת עֲצָמוֹ בְּאוֹלָם פְּנִימָה, עוֹמֵד מוֹל הַמַּלְךְ הַיּוֹשֵׁב עַל כִּסְאוֹ בְּמִלָּא יָפִיז, כְּבוֹדוֹ וְהַדְּרוֹ, וּמִתְבָּרַר לוֹ, שֶׁכָּל מָה שֶׁרָאָה עַד עַתָּה זֶה כְּאֵין וּכְאֶפֶס מִמָּה שֶׁנִּצָּב מוֹל עֵינָיו מְכַבּוֹד הַמַּלְךְ וְשָׂרָיו הָעוֹמְדִים שׁוֹרוֹת שׁוֹרוֹת בְּאֵימָה וּפְחַד, וְאִז חָשׁ הוּא אֶת בְּרַכְיוֹ נוֹקְשׁוֹת וּתְקוּעוֹת עַד שֶׁאֵין בְּאֶפְשָׁרוֹתוֹ לְהִזְיֹן.

הַמַּלְךְ מְבִיט בּוֹ, מְחִיךְ לְעֵבֶר חֵינֵד קַל וְרוֹמֵז לוֹ בְּאֶצְבָּעוֹ לְגִשְׁתֵּי אֵלָיו. חֵינֵכוֹ שֶׁל הַמַּלְךְ הַשְּׂקִיט בְּמַעַט אֶת סַעֲרַת רְגִשׁוֹתָיו, וְאִז נִסַּד בּוֹ מַעַט כַּח וְהַחֵל לְשַׁרְךְ אֶת רַגְלָיו בְּאֵטִיוֹת לְעֵבֶר הַמַּלְךְ. לְאַחַר כַּמָּה פְּסִיעוֹת שֶׁפָּסַע, חָשׁ בְּשִׁנִּית בְּאֶפְסִיוֹת כַּחוֹתָיו לְהַמְשִׁיךְ הַלּוֹכוֹ לְעֵבֶר הַמַּלְךְ, וְאִז הַמַּלְךְ שׁוֹב מְחִיךְ אֵלָיו וּמוֹרָה לְמְשַׁרֵּת לְהִגִּישׁ כִּסֵּא לְיָדוֹ, שֶׁבּוֹ יֵשֵׁב הָאֶזְרַח.

יוֹשֵׁב לוֹ הָאֶזְרַח עַל הַכִּסֵּא שֶׁהִגִּישׁ לוֹ אוֹלָם דְּבוּרוֹ נִעְתָּק מִפִּיו וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא מִלֵּה, וְאִז מְצִיָּה הַמַּלְךְ לְהִגִּישׁ לוֹ שְׂתִיָּה עַד שֶׁיִּרְגַע וּמִרְגַע לְרָגַע חָשׁ בְּמַעַט שֶׁכַּחוֹתָיו חוֹזְרִים אֵלָיו, שֶׁכֵּן הִנֵּה הַמַּלְךְ חָשׁ בְּתַחוּשׁוֹתָיו וּמִשְׁתַּדֵּל לְהִרְגִיעוֹ.

וְאִז מְרוֹמֵם הַמַּלְךְ אֶת יָדוֹ וּמִנִּיחָה עַל כַּתְּפוֹ שֶׁל הָאֶזְרַח לְהִרְאוֹת לוֹ חֲבָתוֹ אֵלָיו וְשׁוֹאֵלוֹ לְבִקְשָׁתוֹ.

מִתְבַּלְבֵּל הָאֶזְרַח לֹא מַעַט, אוֹלָם חָשׁ בְּטַחוֹן בְּעֲצָמוֹ, שֶׁכֵּן הִנֵּה הַמַּלְךְ מְשַׁדֵּר לוֹ שֶׁהֵנוּ אוֹהָבוֹ וְחַפֵּץ לְעֲזֹר לוֹ, וְאִז פּוֹתֵחַ הוּא אֶת פִּיו, שׁוֹטֵחַ בְּקִשְׁתּוֹ, וְהַמַּלְךְ מְשִׁיבוֹ: אֲמַלֵּא שְׂאֵלְתְּךָ כִּי מְצֵאתָ חוֹ בְּעֵינַי...

מְנַסֶּה הָאֶזְרַח לְהִתְרוֹמֵם מִהַכִּסֵּא וְלַעֲזֹב אֶת הָאֶרְמוֹן, וְאִז קוֹרָה הַלֵּא יֶאֱמֹן: הַמַּלְךְ מְבִקֵּשׁוֹ לְהַמְשִׁיךְ לְשִׁבְתּוֹ, שֶׁכֵּן בְּרַצוֹנוֹ לְשׁוֹחֵחַ עִמּוֹ וְנוֹתֵן לוֹ לְחוּשׁ שְׁנַעִים לוֹ מְאֹד לְשִׁבְתּוֹ וְלְשׁוֹחֵחַ אִתּוֹ. וְהַמַּלְךְ מְשׁוֹחֵחַ אִתּוֹ עַל דָּא וְעַל הָא כְּרַבַּע שְׁעָה, וְהָאֶזְרַח כְּמוֹבֵן שְׁחָשׁ לֹא נַעִים, שֶׁכֵּן הִנֵּה לְעֵינַי שָׁרִים וְנִכְבְּדִים יוֹשֵׁב הַמַּלְךְ וּמְשׁוֹחֵחַ עִמּוֹ.

כְּשֶׁסִימוּ אֶת הַשִּׁיחָה לְרוֹחַתוֹ שֶׁל הָאֲזָרַח וְעוֹמֵד הוּא כָּבֵד לְקוֹם וְלִלְכֵת, אוֹמֵר לוֹ הַמְּלֶךְ: תִּרְאֶה, הִיָּה נְעִים לִי מְאֹד לְשֶׁבֶת אֶתְּךָ, וְלָכֵן מִבְּקִשׁ אֲנִי אִם תּוּכַל גַּם מְחַר לְבֹא אֵלַי...

יוֹצֵא הָאֲזָרַח מִהֶאֱרָמוֹן, אֵינּוּ יוֹדֵעַ אִם מֵה שְׁחֹה זֶה עֵתָה הִיָּה בְּחִלּוֹם אוֹ בְּמִצִּיאוֹת... מֵה רְאָה הַמְּלֶךְ לְהִשְׁתַּעֲשַׁע עִמִּי בּוֹ בְּזִמְן שְׁמִסְבִּיבוֹ שָׂרִים וְנִכְבְּדִים, רְאִישִׁים וְאֵלּוּפִים, וּבְמִקּוֹם לְהִשְׁתַּעֲשַׁע עִמָּהֶם בְּעִנְיָנִים גְּבוּהִים וְנִשְׁגָּבִים מְצֵא לְנִכּוֹן לְהִשְׁתַּעֲשַׁע עִמִּי, וְעוֹד מְזִמֵּן הוּא אוֹתִי לְבֹא אֵלָיו לְפַעֲמִים נוֹסְפוֹת!! הֲלֹא פֶלֶא הוּא!!!

אוֹמֵר מֶרֶן הַ"חֲפָץ חַיִּים" זצ"ל:

הַבּוֹרָא יִתְבָּרֵךְ יוֹשֵׁב לוֹ בְּכָבוֹד גָּדוֹל, סְבִיבוֹ מְלֶאכִים שְׂרָפִים וְאוֹפָנִים שְׂיָכוֹל כָּל אֶחָד מֵהֶם לְשַׂרְף אֶת כָּל הָעוֹלָם בְּהֶבֶל פִּי, וְכֻלָּם קְדוֹשִׁים וְנִכְבְּדִים, אוֹלָם הַשְּׁעִשׂוּעַ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הוּא מִהֶאֱדָם דּוֹקָא. וְהִנֵּה הַבּוֹרָא, שְׁמִסְבִּיבוֹ מְלֶאכִים וְשְׂרָפִים הַמְּכַבְּדִים אוֹתוֹ בְּרִתָּת וּבְחִלְחָלָה, מִשְׁתִּיקֵם בְּשַׁעֲה שְׁעַם יִשְׂרָאֵל בְּנִיּוֹ מְשֻׁבְּחִים אוֹתוֹ לְמִטָּה. כָּל שְׁעִשׂוּעוֹ שֶׁל הַבּוֹרָא זֶהוּ כְּשֶׁקָּם יְהוּדִי וּמְבָרֵךְ לְבוֹרָאוֹ עַל הַטּוֹבוֹת שְׁמִיטִיב עִמּוֹ, מוֹדָה וּמְשַׁבַּח לוֹ בְּבִרְכוֹת הַשַּׁחַר, מִתְפַּלֵּל לְפָנָיו, מְבָרֵךְ עַל כָּל דְּבַר אֲכִילָה וְשִׁתְיָה. זֶהוּ עֵקֶר שְׁעִשׂוּעוֹ שֶׁל הַבּוֹרָא!

וּכְשֶׁמִּסִּים הָאָדָם לְשׁוֹחַח עִם בּוֹרָאוֹ בְּשַׁחֲרִית, מְזִמֵּנוּ הַבּוֹרָא לְבֹא בְּמִנְחָה שׁוֹב וּלְשׁוֹחַח עִמּוֹ, וּכְשֶׁמִּסִּים מִנְחָה, מְזִמֵּנוּ הַבּוֹרָא לְעֶרְבִית לְשׁוֹב וּלְשׁוֹחַח עִמּוֹ, וְכֵן לְמַחֲרָת... שְׁבָעִים שָׁנָה... מִיּוֹם לְיוֹם מְזִמֵּן הָאָדָם לְבֹא וּלְשׁוֹחַח עִם בּוֹרָאוֹ, וּבְכָל יוֹם שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, חוּץ מִיְתֵר הַבְּרִכוֹת וְהַהוֹדָאוֹת - שְׁגַם אִם יִמְלֵא הָאָדָם פִּי כָּל הַיּוֹם לְהוֹדוֹת לְבוֹרָאוֹ, הִרִי הוּא מְשַׁבַּח, וְכֻלְשׁוֹן הַגְּמֵרָא (בְּרִכוֹת כ"א ע"א): "וּלְוֹאֵי שְׂתִתְפַּלֵּל הָאָדָם כָּל הַיּוֹם כְּלוּ".

כְּמָה נִהְיָה מְאֻשָּׁרִים לוֹ נֶאֱמִין בְּדַבְּרִים הַנּוֹזְכִים, הֲלֹא בְּכֶךָ נִתְבּוֹנֵן שְׁהַבּוֹרָא יִתְבָּרֵךְ, כְּגֹדֵל גְּדֻלָּתוֹ כֵּן גְּדֹל עֲנוּתָנוֹתוֹ, כְּמָה יִמְשֹׁךְ לְבַבְנוֹ אֵלָיו לְכֹסֶף וְלַעֲרָג בְּצִמְאֹן לְקִרְבָּתוֹ. בְּכֶךָ נִרְאֶהוּ כְּאֲבִינוּ הָעוֹמֵד לְצַדִּינוּ תְּמִיד וְשֹׁמֵחַ בָּנוּ. בְּאֵילוֹ עֲבוֹתוֹת שֶׁל אֲהַבָּה נִתְקַשֵּׁר אֵלָיו, שְׁכֵן מְלֶךְ הַמְּלָכִים חֲפָץ בָּנוּ וּמִשְׁתַּעֲשַׁע בָּנוּ! הִיאָךְ לֹא תִנְתַּק נַפְשֵׁנוּ מִרַב אֲהַבָּה אֵלָיו.

וּלְעַמַּת זֹאת כְּמָה אֲמַלְלִים נִהְיָה בְּהַעֲדָר יְדִיעָה זוֹ וְהַכְרָתָה בְּאֶמֶת בְּתוֹכְנוּ, הֲלֹא בְּכֶךָ נַחוּשׁ מְרַחֲקִים וּבּוֹדְדִים, וּפְעָמִים אֶף נַחוּשׁ נְטוּשִׁים וְעִזּוּבִים. לָכֵן זוֹ חוֹבַתְנוּ לְהַפִּיר בְּ"אֲבִינוּ" וְלַחוּשׁ אֶת קִרְבָּתוֹ וְאֲהַבָּתוֹ בְּתוֹכְנוּ.

וְהִרְאִיָּה הַמוֹחֲצֵת לְכֶךָ, שְׁכֵן הִנֵּה מְסַכֵּם הוּא שְׁמֹגְדֵל הַהִשְׁקָעָה בְּאֶמְצָעִים גְּבִין אֶת עֶרְךָ וְיִקְרַת הַמְּטָרָה. הִנֵּה הַבּוֹרָא הַשְּׁקִיעַ כְּבִיכּוֹל בְּאֶמְצָעִים - הַשְּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ, הַדּוּמָם וְהַחִי, מִמָּה שְׁבָרָא בְּשִׁשֶׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית, וְהַכֹּל כְּאֶמְצָעֵי לְמִטָּרָה זוֹ שְׂיָבֵא

הָאָדָם בְּעוֹלָם וַיִּכִּיר אֶת בּוֹרְאוֹ, כִּמָּה אִם כֵּן נַעֲלָה וְתַכְלִיתִי הוּא הָאָדָם.

מבוא - אהבתי אתכם אמר ה'

(מלאכי א, ב)

כָּכֵל אֲשֶׁר הִרְחִיבָה הַטְּכְנוֹלוֹגְיָה יְרִיעוּתֶיהָ, מִנִּי אִזְ הַדְּבָרִים שֶׁהָיוּ פֶּעַם מְסֻבְּכִים בְּיוֹתֵר, נַעֲשִׂים הַיּוֹם "בְּלַחֲצַת כַּפְתּוֹר". הַבְּעִיּוֹת שֶׁהָיוּ פֶּעַם הַמְּסֻבְּכוֹת בְּיוֹתֵר, בָּאוֹת הַיּוֹם עַל פְּתָרוֹן בְּנִקָּל. הַמְּרַחֵק הַגִּיאוֹגְרָפִי שֶׁהָיָה פֶּעַם קוֹשֵׁי רְצִינֵי בַּתְּקִשׁוֹת, אֵינּוּ מֵהָיָה הַיּוֹם בְּעֵינָה כָּלֵל. וּמִפְּנֵי שֶׁהַדְּבָר כֵּן, רַבּוּ הַצְּפִיּוֹת שֶׁל בְּנֵי הָאָדָם לְבֹא בְּנִקָּל לְפְתָרוֹנוֹת מְבֻעָיוֹת הַחַיִּים, אִדָּ דָא עֵקָא - שֶׁכָּכֵל שְׂרָבוֹת הַצְּפִיּוֹת - כֵּן רַבּוֹת הָאֲכֻזּבוֹת. כְּשֵׁם שֶׁהַתְּפִתְחוֹת הַטְּכְנוֹלוֹגְיָה מְבִיאָה לְמַצֵּב שֶׁל בְּנֵי בְּנִקָּל, כֵּן בְּנִדָּה לְהִבִּיא לְחֶרֶב בְּנִקָּל, וְאִם פֶּעַם בְּפִגּוֹר הַטְּכְנוֹלוֹגְיָה הָיָה קוֹשֵׁה לְבָנוֹת, כִּמּוֹ כֵּן הָיָה קוֹשֵׁה לְהֵרֵס. הַתּוֹחֲלֵת הַמְּשֻׁכָּה נִחֲלַת הַכֹּל הַיָּא. הַדְּמִיוֹן עוֹבֵד אֲצֵל בְּנֵי אָדָם בָּאֵפֶן שֶׁהַכֹּל מְצִיאוֹתֵי, וְכַגּוֹן תַּמְצָא הַיּוֹם אָדָם שֶׁכִּמָּה אֲלֵפֵי דוֹלָרִים בְּכִיסוֹ וְכִבֵּר בְּדַעְתּוֹ לְפָתַח בֵּית חֲרֻשֶׁת... וְהִיאָדָּ? - הַלּוֹאָה בְּנִקָּאִית... מְשֻׁכְּנָתָא... וְהַחֲזָרִים? - תּוֹדָה כִּמָּה חֲדָשִׁים אֲנִי מְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶן... מֵאִזְ וְאֵילָךְ נִכְנָסִים רְחוּסִים... וְכִיּוֹצֵא בְּדַמְיוֹנוֹת שֶׁכָּאֵלָה.

צְפִיּוֹת אֵלוֹ הַגּוֹרְרוֹת לְהַתְּעַנֵּג עַל דְּמִיוֹנָן, נְהַפְּכוֹת הֵמָּה לְאֲכֻזּבוֹת, שׁוֹבְרוֹת אֶת רוּחוֹ שֶׁל הָאָדָם, וְכַגְּדֵל עֲצַמַת הַצְּפִיָּה - כֵּן תַּגְּדֵל עֲצַמַת הָאֲכֻזָּבָה. וְהַתּוֹצְאוֹת: דְּכָאוֹן, וְלַפְחוֹת עֲצָבוֹת וְעֲצָבָנוֹת, וְלֵאחֶר מִכֵּן מִתְּחַלֵּת מְתִיחוֹת שֶׁל חַיִּים הַמְּבִיאָה לְחֶרֶדָה וְדָאָה מִפְּנֵי הַבָּאוֹת, וְזֹאת מְשׁוּם שֶׁמְצִיאוֹת הָאֲכֻזָּבָה טְפָחָה עַל פְּנֵיהָ שֶׁל הַצְּפִיָּה. הָרִי שֶׁמְכָאֹן וְאֵילָךְ נוֹצֵר מִתַּח וְדָאָה מִי יִנְצַח - הַצְּפִיָּה אוֹ הָאֲכֻזָּבָה...

וּבְכֵן, מָה הַפְּתָרוֹן לְמַצֵּב שֶׁכֵּזָה? פְּסִיכּוֹלוֹגִים...? כְּדוֹרִים...? רְפוּאוֹת טְבְּעִיּוֹת...?

הִיִּתְכֵן שֶׁתֵּהֵא רְפוּאָה לְמִתַּח וְדָאָה, לְחֶרֶדָה וְלְדְכָאוֹן עַל יְדֵי תְרוּפוֹת? וְכִי הַתְּרוּפוֹת יֵשׁ בְּנִדָּן לְהִבִּיא לְשִׁמְחָה, לְמַצֵּב רוּחַ מְרוּמָם? הֲלֹא לְכֹל הַיּוֹתֵר יֵשׁ בְּכַחַן לְשִׁתֵּק אֶת הָאָדָם, לְעֲשׂוֹתוֹ אֲדִישׁ, רַחֲפוֹ, יִשְׁנוֹנֵי, נוֹפֵל לְתַרְדְּמָה וְכִיּוֹצֵא. לְלֹא סִפְק שֶׁלֹּא יוֹעִיל הַטְּפוּל בְּעֵנְפֵי הַבְּעִיָּה כָּל זְמַן שֶׁלֹּא יִטְפֵּל שֶׁרֶשׁ הַבְּעִיָּה, וְלִטְפֵּל בְּשֶׁרֶשׁ הַבְּעִיָּה נֶאֱרָךְ שֶׁהַמְּטָפֵל עֲצָמוֹ יַחֲלִיט לְעֹזֵר לְעֲצָמוֹ, כִּי מִבְּלִי זֶה לֹא יוֹעִילוֹ לוֹ שׁוּם תְּרוּפוֹת, וְאִם יוֹעִילוֹ - בְּהֶכְרַח שִׁישְׁאִירוּ בּוֹ תּוֹפְעוֹת לְוֵאֵי מְכַעְרוֹת.

הַטְּפוּל הַיֹּעִיל וְהַמְּהִיר בְּיוֹתֵר לְפְתָרוֹן כָּל הַבְּעִיּוֹת, וּבְכַרְט לְבְּעִיּוֹת הַנֶּפֶשׁ, הוּא הַיִּדְעָה שֶׁהָאָדָם הֵנוּ "מְנַהֵג" וְלֹא "מְנַהֵיג", הַחֲרִיצוֹת שֶׁקָּר, וְרַק הַגְּזָרָה הַיָּא הַאֲמַת.

וְאֵף שֶׁיִּדְוֵע הוּא שִׁישְׁנָה בְּחִירָה חֲפְשִׁית לְאָדָם - הַבְּחִירָה הַחֲפְשִׁית שֶׁנִּתְּנָה בְּיַד הָאָדָם הֵנָּה רַק בְּיַחַס לְכַבִּישֵׁת יְצָרִים וּבְכָל הַקְּשׁוֹר לְלַמּוּד וְלִקְיִים תּוֹרָה וּמְצוּוֹת,

וגם באלו הבחירה אד ורק ברצון ובהשתדלות, ולא בהצלחה למעשה. להצליח למעשה גם בתורה ומצוות האדם נתון ביד הבורא, וכפי שיגזר עליו - כן יקום! אולם במה שלא קשור ללמוד ולקיום תורה ומצוות, וכגון איזו מכונית יקנה האדם - כזו או כזו, איזה בית, איזה שלחן וכסאות, איזו חנות ופתיח, כמה יהיו ההכנסות, הרנחיס, ההפסדים, בריאותו של האדם או חליו, תאר פניו, צורת גופו, זווית של האדם, כמה בנים ובנות יהיו לו ואם בכלל, וכיוצא - פרטים אלו אינם ביד האדם, גם לא בבחירה החפשית שלו. אלא כפי אשר נגזר עליו - כן יכוננו אותו מן השמים, וכמה שיתכנן ויחשב ויתיעץ - בסופו של דבר המציאות תהא אד ורק מה שנגזר עליו.

ואמנם ידיעה זו עדין אינה מספקת, שכן אף שידע האדם שהנו מנהג בהשגחת בורא העולם, תכין ויתקומם ויתמרד, יתקצף ויזעם על ההנהגה שבחר הבורא להנהיגה בו. ואף שידע שהנהגה זו בצדק, לא לכל אדם יש יכולת לקבל את דינו באהבה וגם כאשר יש צדק בדבר.

מחייב האדם להצמיד לסעיפי האמונה סעיף נוסף, והוא: שכל אשר נעשה עמו - הנו מאהבה! אהבת ה' לאדם היא לא במשגים שלנו כלל, וכמו שיבאר בפרקים הבאים. אהבה זו משמעותה אכפתיות ורצון עז של הבורא שישלח האדם במשימתו ויעודו. אהבה זו משמעותה שהפאב הפואב לאדם זהו גם פאבו של הבורא, שגם כאשר נצרך לישר את האדם בדרך קשה - פואב וקשה לבורא לראות את האדם בצער, ובבכיתו של האדם מצטרף אליו גם הבורא לקבל ולנודד על צערו, וכמו שיבאר בפרקים הבאים.

הידיעה הזו הנה מרגוע ומרפא לנפש ולגוף הן מבחינה טבעית והן מבחינה סגלית, ונבאר.

מבחינה טבעית - מה יש יותר מרגוע טבעי לאדם בהיותו יודע שהנו נתון בידי המלטפות והרחמניות של הבורא הרחמן כל יכול, שבגדו בריאות הנפש והגוף של האדם, בגדו פרנסתו של האדם, זווגו, מעמדו, פבודו, שלותו, וכן כל יתר פרטי צרכי האדם הנם ביד הבורא פחמר ביד היוצר הן לטוב והן לרע, ובכחו לשנות לאדם את מצבו בן - רגע, כך שלעולם אין נכון לאבד תקנה מהבורא, וכמו שאמרו חז"ל: **אפלו חרב חדה מנחת על צוארו של אדם אל יתיאש מן הרחמים.**

וכשאדם יודע שהנו בידי הרחמניות של הבורא, סמוך לבו ובטוח שהבורא לעולם ישמר את נפשו מרדת שחת, וידע שאף אם הנו במצב גופני, נפשי, כספי וכיוצא, קשה מנשוא - לעולם ההשגחה עליו שיהיזיק מעמדו במצבו ולא יאבד, אחר שמעשי ה' עם האדם הם לתועלתו, ולא עוד, אלא שנוהג הבורא באדם מתוך אהבה וחמלה ואכפתיות ורצון להצלתו, ומה שרואים בני אדם נופלים במצבם ומתרסקים ומתמוטטים - זהו מפני שהסרה מהם ידיעה זו ולכן אבדו תקותם מכל וכל.

כלומר, אלו שאין להם אמונה בודאי יש להם סבה לאבד תקוה, שכן במה יתלו תקוותם כאשר רואים המה שהסבות הטבעיות משתמשות מתחיתיהם, וכל חיזונם על המשך קיום מצבם הוא המקרים והסטטיסטיקה המצויים. ולכן כאשר רואים שבמצב שלהם קרה לפלוגי אסון כזה, ולא למוני אסון דומה - משליכים המה את גורלם כמו כן לאותם מקרים ומאחלים לעצמם אסונות דומים. ואכן כך יתכן שיקרה להם, מאחר שהתנתקו מהבורא שפחו מעל המקרים הטבעיים והסטטיסטיקות. זה שגורם להם לאבד תקוה, להקניס ליאוש, לדאגה מתח וחרדה, ובמו ידיהם השחיתו וקלקלו את מצב נפשם.

ואפלו אלו שיש להם אמונה, באם חסרה להם הידיעה שהזכרנו, שהנהגת ה' עם האדם היא מאהבה ורצון שיצליח, וכמו אב המרפא לבנו החולה, שעם כל הפאב יש פאן רחמנות, אכפתיות ורצון להצלחה, אזי גם אלו נתונים לסכנת היאוש באמרים: הנה ראה מה קרה לפלוגי שהענישו הבורא ואבד בענשו... ראה את פלוגי שקרס והתמוטט לגמרי ממצבו... ולא השפילו להבין שפלוגי שקרס והתמוטט זהו מפני שחסרה לו ידיעה זו - שעם כל מצבו הקשה יש תקוה! שכן מצד הבורא יש פקוח ועין משגחת עליו גם במצבו זה הקשה לבל יאבד והפל נעשה מאהבה ותכלית טובה, אלא שפאשר האדם מתנתק מידיעה זו, מכניס עצמו לחסר תקוה וליאוש.

ובידיעה זו תלוינה כל הצלת האדם, שכן מה יכול להיות מרגוע לנפש האדם אם לא בכך שיחוש ויכיר באזן שומעת וקשובה לצרתו, ובידיעה זו בלבד יהיו זה השרוי במצב גופני או נפשי קשה לקום ולבקש על נפשו לפני ה', וזה הלא הפתרון היחיד המועיל לכל הבטיות, ובפרט לבטיות הנפש, לעמד לפני ה' - רופא כל בשר ומפליא לעשות - המקשיב ומאזין לתפלות ולתחנות שבגרי הלב. איזה בטחון יחוש זה לאחר שסיים תפלתו לה' מעמק לבו בידעו שנפלו דבריו על אזן שומעת של הכל יכול.

באם לא תהא ידיעה זו שהבורא צר לו בצרת האדם כאב הכואב את כאב בנו, באם לא תהא הידיעה הזו שהבורא חפץ בהצלחת האדם ובישור דרכו בדרך נעימה - היאך יפנה זה לבורא לבקש ממנו רחמים? באם יחשב האדם חשיבה מטעית ושקרית הרואה את הבורא פרוץ, תקיף, דורש את שלו, קנאי ונוקם מהחוטאים מבלי אכפתיות ורחמנות על האדם חס ושלום - הלא בכך יסתמו דעתו ופיו של האדם מלומר אפלו מלה אחת לבוראו.

ויבן, במצב שכזה למי יפנה האדם בצרתו - לבני אדם שתלויים אף המה לגזרת הבורא?! לרופאים ולפסיכולוגים שמבלי סיעתא דשמיא יכולים המה לקלקל הרבה יותר מלתקן?!

ובפרט לאלו הפסיכולוגים הרחוקים מאמונה, שנוקטים בשיטות פסולות הנוגדות את רוח התורה, ולדעתם נתן לרפא את הנפש בשמחה של סטרא אחרא,

במרגוע וענג של אסורי עריות וכיוצא, שאינם "ענג" אלא "נגע", והם המה הלא סבות החלי וסבת מדת הדין הקשה, והיא? יתרפא האדם ממחלתו בסבת מחלתו? שפידוע עקר התוכחה הקשה שבה מישר הבורא את בני האדם הוא על עברות של עריות השנואים אצל הבורא, שחוק וקלות ראש עם נשים, הסתפקויות בנשים ברחוב, בסרטים, בעתונים, באינטרנט וכיוצא. הלא רק מקלוקל בפרטים אלה מאבד האדם את נציבותו, מעמדו, פרנסתו, זיוגו וכל יתר צרכיו. קלקול העריות וחטא הזמה לפרטיהם הורסים לאדם את גופו, נפשו וממונו פידוע, וכמאמר שלמה המלך (משלי ו, כו): "כי בעד אשה זונה עד כפר לחם", שכן כל השמירה של עם ישראל בכלל ופרט הלא היא בהשראת השכינה ושמירת ה' עלינו, והתורה תלתה שמירה זו בשמירת עצמנו מאסור עריות ואביזריהו, וכנאמר (דברים כג, טו): "כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחנה... והיה מחנהך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך". הרי שהלוח הבורא בקרבנו לשמרנו תלוי בקדשת הבית היהודי - טהרת המשפחה - בקדשה שנקדש את עצמנו מכל אביזרי העריות, הזנות והזמה, החל מההסתפקויות האסורות המביאות לחמדת הלב ולמעשים מלעריים.

* * *

אני הכותב מחברת זו עסקתי רבות עם שבורי לב הסובלים ממחשבות טורדניות, חרדות, דאגות, דכאונות ועוד מבעיות הנפש, ואף ערכתי, בסיעתא דשמיא, ספר רחב הנקרא "ישועת ישראל", ונוכחתי לדעת שרק התפלה והדבורים עם ה' פאשר ידבר בן אל אביו בתחנונים, ומתוך אמון ובטחון מלא ברחמנות ובאהבה של הבורא - זה בלבד מה שהועיל לצאת ממצבי מצוקה קשים ובעקר בנפש. רק אלו שדבקו בדרך זו הצליחו לצאת ממצבים קשים, מצבים שבהם לא הועילו לא פסיכולוגים, לא פדורים, לא אשפוזים - התפלה ושפיכת הלב לפני ה' מתוך הפרה ברוחה: יש עם מי לדבר... ישנו אוהב שאכפת לו מאתנו... ישנו מי שישכיל באמת לרפאת ולהושיע ללא תופעות לוואי... יש רופא רחמן ונאמן המפליא לעשות, הבעל הבית של העולם שרחמיו על כל מעשיו - על הרעים ועל הטובים.

ידועות אלו בכתן לחלץ ממצבי מצוקה ולו הקשים ביותר, וכפי שהבאתי עבודות נאמנות ביותר מאנשים שמספרים זאת על עצמם, היא? נחלצו ממצבי מצוקה קשים, מטפול באמצעות פדורים ואשפוזים, ובאמצעות התפלה קבלו חיים חדשים שאננים. וכאמור, לא יתכן שיפנה האדם לבורא לבקש בקשותיו ממנו אם לא שיכיר שעסקו עם אוהב רחמן ונאמן המוכן בחפץ לב לשמעו בכל מצב, בין כשהוא במצב ענישה בין שהוא במצב ירידה רוחנית, ואין שום מצב בעולם החוסם מהאדם את הגישה והקרבה לבורא, והעבדה לך - שגם רשעי העולם הידועים בהדרדרותם לא נמנע מהם מלשוב לבורא, כגבעס בן נבט שחטא והחטיא את הרבים, ואמר לו הקדוש-ברוך-הוא: חזר בך, ואני ואתה וכן ישי [ידוד המלך] נטיל בגן עדן; מנשה מלך יהודה ששפד דמים ועבד עבודה זרה, חתר

לו הבורא חתירה מתחת כסא הכבוד להחזירו בתשובה; נבוזראדן שר הטפחים שטבח בעם ישראל לאין מספר ולבסוף נתקבל כגר צדק בעם ישראל, ועוד ועוד רבים פיוצא בהם מרדנים ומנאפים שקבלם הבורא בתשובה, וכמו רבי אלעזר בן דורדיא, יוסף משיתא, בן אחותו של רבי יוסי בן יועזר, כמספר בגמרא ובמדרש.

מבחינה סגלית

עד עתה הארכנו לבאר את עקר הצרף והנחיצות בידיעת עקר זה של אהבת הבורא לברואיו מבחינה טבעית, ועתה נבאר נחיצות עקר זה המועיל מבחינה סגלית, והיא הסגלה הידועה בשם סגלת "אין עוד מלבדו".

מקור הדברים בספר "מורה נבוכים" (פנ"א, א) של הרמב"ם המאריך לבאר את ענין הסגלה הנפלאה והבדוקה הנזכרת שהוכיחה לאין ספור בדיקות ונסיונות שחוו בני אדם את אמתותה, ואף ראיתי שנערך ספר בנושא זה ובו עדויות רבות מעבודות של בני אדם המספרים שנושעו בסגלה גדולה ובדוקה זו - סגלת "אין עוד מלבדו"!

משמעויתה של סגלה זו היא בעצם הנהגת "מדה כנגד מדה". דהיינו, באם האדם תולה עצמו על הבורא ומחזק דעתו והפך אתו שבעצם אין כח אחר מבלעדי ה', אזי "מדה כנגד מדה" - כשם שפדעתו בטל והכחיש כל כח אחר מבלעדי ה', כמו כן לא יוכל שום כח זר לשלט באיש זה מלבד כחו של הבורא, שהוא מצד עצמותו חן וחסד ורחמים, וכשם שהכחיש זה את כל המקרים והטבעים מליחס להם כח כלשהו, כמו כן לא יוכלו הטבעים והמקרים לשלט בו וינצל מפל הפרעניות המתרגשות ובאות לעולם.

ומבאר שם ברמב"ם, שלא יתכן שישלט שום כח דין וגזרה רעה באיש זה המחזק הפרה זו בעצמו, ופשוט הדבר שפדי לחזק הפרה זו בלב האדם צריך שתתישב הפרה זו בלבו עד כדי שיחוש ענג בהפכה זו, והוא רק באפן האמור - שידע שהנהגתו של הבורא עם ברואיו היא מתוך אהבה ורחמנות ועם אכפתיות ורצון וחסף להיטיב להם, ועל מנת כך בראם - להיטיב להם ולענגם במקום הענג האמתי, שהוא העולם הבא בעקר, כך שגם אם נוהג לפי הצרף במדת הדין - המטרה להיטיבם בלבד. ובכל מצב ובכל זמן רצוי האדם להתקבל לפני בוראו, לתקן את מעותו, לבקש על נפשו ונפשות בני ביתו, ולעולם אין שום טרח ונטל על הבורא מלשא כל צרכי האדם, ואדרבא - זהו ענגו של הבורא שבני אדם מכירים בבלעדיותו ומכחשים בהפרכתם כל כח אחר ואינם מיחסים שום כח לשום כח אחר מבלעדי ה', ובכך יספיק ה' בנדם לבל ישלט בהם שום כח זר מבלעדי רחמי ה', ומבטחים המה שאם יחזקו הפרה זו, לא ישלטו בהם המקרים והטבעים המצויים בעולם, אלא ההנהגה תהא עמם מעל הטבע, וגם כאשר הטבע והמקרה יחייבו הפסד חלי ונזק, לא ישלט בהם שום פגע רע.

ולא כמו שמבינים ההמון, שמשמעות סגלה זו הנה בידיעה בלבד - אין עוד מלבדו! שכן יתכן וידע האדם ידיעה זו שהכל מהבורא, ובלבו זעף וזעם על הנהגת ה' עמו, וכי בכך תפעל בו סגלה זו? בודאי שלא! הסגלה תפעל אך ורק כאשר ידע שאין עוד מלבדו וכל הנעשה נעשה מתוך רחמיו וחסדיו ומתוך טובו ורצונו להיטיב, ואז מדה כנגד מדה - כשם שהפיר בחסד ה' וברחמנותו והשפיל להבין שהבורא נאמן להיטיב בלבד, כן תתהפך אצלו מדת הדין למדת הרחמים, שכן כשם שבהסתכלותו של זה האדם, כאשר נהגה בו מדת הדין, הפכה בדתו לראותה ברחמים - כן ינהג בו הבורא במדת הרחמים.

בעקבות הרמב"ם הלך גם הגאון רבי חיים מוולוז'ין בספרו "נפש החיים" (שער ג' פרק י"ב), וזה לשונו:

"ובאמת הוא ענין גדול וסגלה נפלאה להסיר ולבטל מעליו כל דינין ורצונות אחרים שלא יוכלו לשלט בו ולא יעשו שום רשם כלל, כשהאדם קובע בלבבו לאמר, הלא ה' הוא האלקים האמתי, ואין עוד מלבדו יתברך שום כח בעולם ובכל העולמות כלל, והכל מלא רק אחדותו הפשוט יתברך שמו, ומבטל בלבבו בטויל גמור, ואינו משגיח כלל על שום כח ורצון בעולם, ומשעבד ומדבק טהר מחשבתו רק לאדון יחיד ברוך הוא - כן יספיק הוא יתברך בידו שממילא יתבטלו מעליו כל הפחות והרצונות שבעולם שלא יוכלו לפעל לו שום דבר כלל".

בחוברת זו נבאר בארץ וברחב נקדה חשובה זו של רחמנות ואבהות הבורא, שכן ממנה כל בסיס ויציבות מעמדם של עם ישראל בכלל, ושל כל יהודי בפרט לבל ימט ולבל יבל מפני כל ריח סערה שבעולם.

ונסים את הפתיחה במכתב שהשאר פרופסור ויליאם ג'יימס.

קובע פרופסור ויליאם ג'יימס, שהאדם אינו משתמש אלא מעט מזעיר מהכחות הצפוניים בו. מרב הכחות שבאדם - גם הגופניים - נמצאים בו במצב תרדמה, ואך כאשר הוא משתחרר ממגבלותיו הכולאות כחות אלו, עשויים אלו להשתחרר בעצמה מחוללת פלאים.

היה זה, כאמור, נסיונו האישי במשבר נפשי חמור שפקד אותו ופגע חמורות בתקינות בריאותו הגופנית.

"היה מתנסה בעצמו בכל מערכת ההרגשים הבוקעים ונכנסים לתוך תחום הנפש החולה עד למרה שחורה, וחווה אותם מבשרו... אך כח הרצון החזק בקרבו עזר לו להתגבר על תחלואיו..."

אכן, הרצון המונע בכם האמונה שבאדם, הוא מפתח יסוד במצעו הפסיכו - תרפי הפסיכו - אמונתי - של ויליאם ג'יימס.

”כִּשְׁתַּקֵּף עָלָיו הַפַּחַד מִפְּנֵי הָאֵין הַגָּדוֹל וְהַמְבַעֵית שְׁנַפְעֵר לְנִגְדוֹ, בְּקֶשׁ לוֹ אַחִיזָה
בְּפִסּוּקֵי תְהִלִּים...!”

כְּשִׁמוֹנִים אַחוּזִים מִבְּנֵי אָנוּשׁ בְּעוֹלָם הַמַּעֲרָבִי נוֹשָׂאִים בְּחֶבֶם מְצוּקָה נִפְשִׁית -
קוֹבְעִים סְקָרִים שׁוֹנִים.

מֵאֲלֶף הוּא הַמְכֻתָּב הַבָּא, הַנוֹשֵׂא אֶפֶי שֶׁל וְדוּי נִפְשֵׁי אִישִׁי, הַמְבִטָּא אֶת הַרְקַע
הַבְּסִיסִי שֶׁל הַקּוֹנְצֵפְצִיָּה הַמְדַעֵית וְהַפְּסִיכּוֹלוֹגִית שֶׁלוֹ. אָנוּ מְבִיאִים קֶטַע מִמֶּנּוּ:

”...מְקַנָּא אָנִי בְּאַנְשִׁים שְׁזָכוּ לָהּ, לְהַרְגֵּשָׁה חֵיָה שֶׁל מַגֵּעַ וּמִשָּׂא עִם הָאֶלְקוֹת, כִּי
יִודַע אָנִי הִיתְרוֹן שֶׁבְּהַרְגֵּשָׁה כִּזְאֵת שְׁיִכּוֹל לְהִיּוֹת לְעֶזֶר פְּנִימִי רַב - אֵלוּ זְכִיתִי לָהּ...”

”...הַרִינִי מִכִּיר כָּאֵן אֶת הַקּוֹל הָעוֹלָה מִמַּעַמְקִים. מִשָּׁהוּ אוֹמֵר לִי: כָּאֵן טְמוּנָה
אַמְת...! וּבְטוּחַ אָנִי שְׁאֵין זֶה לֹא הַרְגַל תִּיאִסְטִי יָשׁוּן, וְלֹא מִשְׁפָּט קְדוּם שְׁמִשְׁתַּיֵּר
מִן הַיְלָדוֹת...”

וּיִלְאֵם גִּיִּימָס בְּנִסְיוֹנוֹ הָאִישִׁי, בְּכַח רְצוֹנוֹ הַרְצוֹן הַחֲזֵק שְׁעֶזֶר לוֹ לְהַתְגַּבֵּר עַל מְכֻלּוֹל
מִשְׁבָּרֵיו הַקְּשִׁים, יִצַּק כִּיסוּד מְנַחֵה בְּהַגִּיחוֹתוֹ הַפִּילוֹסוֹפִית וּבְמַצְעוֹ הַפְּסִיכּוֹלוֹגִי אֶת
הַפִּסּוּק שֶׁבְּסִפּוֹר דְּבָרִים (ט):

”לא בשמים היא - ולא מעבר לים -
כי קרוב אליך הדבר מאד! בפיה ובלבבך לעשתו...!”

* * *

הָאָדָם, בְּכַח רְצוֹנוֹ, בְּאַמוּנָתוֹ וּבְנַחֲשִׁוּתוֹ, עָשׂוּי לֹא רַק לְחַלֵּץ עַצְמוֹ מִמִּשְׁבָּרָיו, אֶלָּא
עָשׂוּי לְשַׁחֵרֵר בּוֹ וּלְהַבִּיא לִידֵי גְלוּי כַחוֹת מִפְּלָאִים שֶׁהָיוּ שְׁקוּעִים בְּתַרְדֵּמָה לֹא
נִצּוּל.

* * *

א. שתי שאלות ושתי תשובות

כְּמָה שְׁמַנְסִים אֵלוּ הַיּוֹדְעִים בְּאַמְת אֶת סַפְנַת קִיּוּמוֹ שֶׁל עִם יִשְׂרָאֵל בְּיָמִים אֵלוּ
לְהַעֲלִים וּלְטַשְׁטֵשׁ אֶת הַסַּפְנָה הַמְרַחֶפֶת עֲלֵינוּ, עִם כָּל זֶה בְּרוּר הַדְּבָר לְכָל יֶלֶד

שֶׁמִצְבָּנוּ הוּא הַיּוֹם בְּסִפְנֵי נִרְאָה. מְקַפֵּים אָנוּ בְּאוֹיְבִים שֶׁבִּיָּדָם הַנֶּשֶׁק הַמְּסַכָּן בְּיוֹתֵר, וְלֹא פְּחוֹת מִהָאוֹיְבִים הַמְּקִיפִים - שְׂרוּיִים כְּמוֹ כֵּן בְּתוֹכֵנוּ אוֹיְבִים הַחוּרְשִׁים מְזֻמּוֹת בְּכָל יוֹם כִּי צֵד לְאַבְדָנוּ, כִּד שֶׁמִּבַּיִת וּמְחוּץ חַיֵּינוּ בְּסִכָּנָה.

בְּיָמֵינוּ אֵלֶּה, מְלַבֵּד הַמְשָׁבֵר הַבְּטָחוֹנִי, הַמְּצַב הַכְּלָלִי הַנּוֹ בְּמִלֵּא חֲמַרְתּוֹ, הָאֲכֻזָּבוֹת בְּחַיִּים לֹא מְעֻטּוֹת, וּבְכָל הַתְּחוּמִּים - בְּשִׂדּוּכִים, בְּקִיּוֹם חַיֵּי מְשֻׁפָּחָה תִּקְיָנִים, בְּחִנוּךְ יְלָדִים, בְּבְרִיאוֹת גּוֹף וְנַפְשׁ וְכִיּוּצָא. לֵלֵא סִפְק הַחַיִּים הַיּוֹם מִתּוֹחִים וְעֻצְבָּנִים יוֹתֵר מֵאִזְ וּמִתְמִיד.

הַכַּח הַיְּחִוּדִי שֶׁל עִם יִשְׂרָאֵל הוּא הָאֱמוּנָה וְהַתְּפִלָּה. סוּד זֶה שֶׁל הָאֱמוּנָה וְהַתְּפִלָּה הוֹתִירָנוּ לְהִיּוֹתֵנוּ קִיָּמִים עַד הַיּוֹם עִם כָּל הַגְּזֵרוֹת וְהַשְּׁמָדוֹת שֶׁרַחֲפוּ מֵעַל רַאשֵׁינוּ בְּמִשְׁךְ אֲלֵפֵי שָׁנִים, וְכַנְּאָמֵר בְּתַהֲלִים (קכד): "לוֹיֵלִי ה' שֶׁהִיָּה לָנוּ... אֲזִי חַיִּים בְּלַעֲוִינוּ... אֲזִי הַמִּים שֶׁטְפוּנוּ... בְּרוּךְ ה' שֶׁלֹּא נִתְּנָנוּ טָרֶף לְשִׁנִּיָּהִם... הַפַּח נִשְׁבֵּר וְאַנְחָנוּ נִמְלָטָנוּ, עֲזָרָנוּ בְּשֵׁם ה' עֲשֵׂה שְׂמִים וְאַרְצִי".

"אִין אֹר שֶׁלֹּא יִקְדָם בְּחֻשְׁךָ, וְאִין גְּלוּי שֶׁלֹּא יִקְדָם לוֹ הַהֶסְתֵּר" (הַרְמַח"ל בַּסְּפָרוֹ "דַּעַת תְּבוּנוֹת"). אָנוּ בְּמִצְבַּ שֶׁל חֻשְׁךָ וְהַסְתֵּר נִרְאָה הַמְּכַרְח קִדָם הַגְּלוּי וְהָאֹר, וְכִמוֹ שֶׁיִּבְאֵר לְהֵלֹן בְּהַרְחָבָה וּבְהִטְעָמָה.

תִּפְקִידָנוּ בְּתַקוּפָה זֹו הַמְּכַנִּית "עֻקְבוֹת מְשִׁיחַ" - לְהַחְזִיק חֶזֶק בְּעַנְפֵי עַץ הָאֱמוּנָה, וְאֵף שֶׁעַנְפִּים אֵלוֹ מִתְּנַוֵּדִים וּמְטֻלְטָלִים בְּרוּחַ סְעָרָה שֶׁל הַמְּשֻׁבְּרִים וְהָאֲכֻזָּבוֹת - חִבִּים אָנוּ שֶׁלֹּא לְהַרְפוֹת יְדֵינוּ מִלְּאֲחִזָּ בָּהֶם בְּכָל כַּחֲנוּ. עַץ הָאֱמוּנָה הוּא עַץ הַחַיִּים!

הָאֱמוּנָה שֶׁיִּכַּת וְנִמְצָאת בְּכָל יְהוּדִי בְּכָל מִצְבַּ שֶׁהוּא. הָאֱמוּנָה יִרְשָׁה לָנוּ מֵאַבּוֹתֵינוּ, וְהִיא חֲבוּיָה בְּדַמְנוּ וּבְנַפְשֵׁנוּ כְּאֵשׁ הָעֲמוּמָה בְּגַחְלַת שְׂאִין נִצְרָךְ אֵלֵּא לְלַבּוֹתָה עַד שֶׁתַּעֲלֶה הַשְּׁלֵהֶבֶת מֵאַלְיָה.

בְּחוּבְרַת זֹו נִלְמַד הַיָּאֵךְ נִתֵּן לְחַיּוֹת חַיִּים שֶׁל שְׂמִחָה, חַיִּים שֶׁל בְּטָחוֹן וְנִצִּיבוֹת בְּכָל מִצְבַּ, וְנִקְדִּים לְכָךְ הַקְּדָמָה נְחוּצָה שֶׁהִיא, בְּעֵצָם, כּוֹלֶלֶת שְׂתֵי שְׂאֵלוֹת: הָאֲחַת, לְשֵׁם מָה נִבְרָא הָאָדָם? וְהַשְּׁנִית, הָאֵם הָאֱלֻקִּים אוֹהֵב לְבַנֵּי הָאָדָם שֶׁבְּרָאָם? וְנִרְחִיב בְּהַסְבֵּר הַשְּׂאֵלוֹת.

הַשְּׂאֵלָה הַרְאִשׁוֹנָה - לְשֵׁם מָה נִבְרָא הָאָדָם?

שְׂאֵלָה זֹו מְנַקֶּרֶת לְהַרְבֵּה בְּמַחֵם - לְצַרְךָ מָה בְּרָא הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְאָדָם?. אִם בְּשִׁבִיל שְׂרוּצָה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שֶׁיִּכְבְּדֵהוּ הָאָדָם - נִתְּבוּנוּ, אֵיזָה כְּבוֹד יֵשׁ לְהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מִהָאָדָם? רַב בְּנֵי הָאָדָם בְּקִשֵׁי מְפִירִים אֶת ה', בְּקִשֵׁי חוֹשְׁבִים עֲלָיו, וְאִין צַרְךָ לֹמַר שְׂאִין כְּבוֹד לֵה' מִמִּילְרִידֵי בְּנֵי אָדָם כְּמוֹ הַסִּינַיִם, הַיִּפְנִיָּם, הַתִּילָאֲנָדִים, הַעֲרָבִים אוֹ הָאֲרוּפָאִים וְכִיּוּצָא בָּהֶם, שְׂאִינָם יוֹדְעִים מִי ה', אֵלֵּא גַם

אָנוּ עִם יִשְׂרָאֵל, כַּמָּה עָלֵינוּ לְהִתְאַמֵּץ כְּדִי לְכַבֵּד אֶת ה' כְּרֵאוּי. וְאִם הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-
הוּא חָפֵץ בְּכַבּוּדוֹ, כִּבְרֵי יֵשׁ לוֹ מְלֶאכִים וְשִׁרְפִים לְרַב הַיּוֹדְעִים אוֹתוֹ בְּאִמַּת וְעוֹשִׂים
שְׁלִיחוֹתוֹ בְּכַבּוּד רַב, וַיְמַה לוֹ וְלִבְנֵי הָאָדָם! !

וְנִמְשִׁיךְ בְּשֵׁאלַתְנוּ. בְּמִשְׁךְ הַהִיסְטוֹרְיָה רוֹאִים אָנוּ בְּתַנּוּי הַתְּיַחֲסוּת מִיַּחַדָּת וְקִשְׁר
אֲמִיץ בֵּין הַבוֹרָא לְזֶרַע אֲבֵרָהּ יְצָחָק וְיַעֲקֹב, שְׂפָהֶם בָּחַר ה' מִכָּל הָעַמִּים. אִם זֶה
בְּכֵךְ שֶׁנִּכְנַס בְּעַבְי הַקּוֹרָה לְהַכּוֹת בְּמִצְרַיִם מַכּוֹת רַבּוֹת עַל הַשְׁתַּעֲבָדִים בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל,
יְצִיאַת מִצְרַיִם, טְבִיעַת הַמִּצְרַיִם בְּיָם, קִבְּלַת הַתּוֹרָה - סִמּוֹל הַיַּחְוּדִיּוּת שֶׁל עִם
יִשְׂרָאֵל בְּנַחֵס לְכָל הָאֲמוֹת, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּכְבְּשָׁה עַל יְדֵי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן וְנִתְּנָה
בְּנַחְלָה לָנוּ אַחֵר שֶׁהִיְתָה אֶרֶץ זֹו מִיַּעֲדָת וּמִבְּטַחַת לָנוּ עוֹד מֵאַבּוֹתֵינוּ.

וְהַשְּׂאֵלָה הַנִּשְׂאֵלָת הַיָּא, מָה הַצֶּרֶךְ שֶׁרָאָה הַבוֹרָא בְּיַחַדוֹ לוֹ לְעַם אֶת עִם יִשְׂרָאֵל
וְהַרְבֵּה בְּהַבְטָחוֹת עַל שְׂכָרָם וְטוֹבָתָם מִצַּד אֶחָד - וְעַל עֲנָשָׁם מִהַצַּד הַשְּׂנִי בְּאִם
יְסָרְבוּ לְשָׁמֵר מִצְוֹתָיו.

הַשְּׂאֵלָה הַשְּׂנִיָּת, הָאִם הַבוֹרָא אוֹהֵב לְבְנֵי הָאָדָם שֶׁבְּרָאָם? שֶׁכֵּן רוֹאִים אָנוּ שֶׁרַב
כָּכֵל בְּנֵי הָאָדָם סוֹבְלִים בְּחַיִּיָּהֶם סָבֵל גְּדוֹל, וְחַיִּיָּהֶם קִשִּׁים וּמְרִים, וְכַלְשׁוֹן
הַרְמָח"ל (בַּסְּפָרוֹ מַסִּילַת יִשְׂרָאֵל פ"א): "כִּי מָה הֵם חַיֵּי הָאָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה, אוֹ מִי הוּא
שֶׁשְׂמַח וְשִׁלוֹ מִמֶּשׁ בְּעוֹלָם הַזֶּה, יְיָמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בְּהֵם שְׂבַעִים שָׁנָה וְאִם בְּגִבּוֹרַת
שְׂמוֹנִים שָׁנָה וְרַחֲבָם עֲמָל וְאֲוֹן" (תַּחֲלִים ז, י), בְּכַמָּה מִיָּנִי צַעַר וְיִסּוּרִים, חֲלָאִים
וּמְכַאוּבִים וְטְרָדוֹת, וְאַחֵר זֹאת מִגִּיעַ הַמּוֹת..."

וּבְכֵן הַשְּׂאֵלָה, הָאִם הַבוֹרָא אוֹהֵב לְבְנֵי אָדָם שֶׁבְּרָאָם? וְאִם כֵּן, מִדּוּעַ סָבֵלָם שֶׁל
הַנְּבָרָאִים בְּלַתִּי נִמְנָע?

ב. הָאָדָם נִבְרָא בַּמַּטְרָה לְהִיטִיב לוֹ

הַתְּשׁוּבָה לְשֵׁאלָה הַרְאֵשׁוֹנָה מְבַאֲרַת בְּדַבְרֵי הַמְּקַבֵּל הָאֶלְקִי רַבְּנוּ מֹשֶׁה חַיִּים
לוֹצֵאטוֹ זַצ"ל בְּתַחֲלַת סְפָרוֹ "מַסֵּלַת יִשְׂרָאֵל". וְהִנֵּה לָךְ לְשׁוֹנוֹ בְּפָרָק א':

"יִסוּד הַחֲסִידוּת וְשִׁרְשׁ הָעֲבוּדָה הַתְּמִימָה הוּא - שְׂיַתְבָּרַר וְיִתְאַמַּת אֶצֶל הָאָדָם
מִה חוֹבָתוֹ בְּעוֹלָמוֹ... וְהִנֵּה, מִה שֶׁהוֹרוּנוּ חֲכָמֵינוּ זְכָרוֹנָם לְבָרְכָה הוּא, שֶׁהָאָדָם לֹא
נִבְרָא אֶלָּא לְהַתְעַנֵּג עַל ה' וְלַהֲנוֹת מִזֵּיו שְׂכִינָתוֹ, שֶׁזֶהוּ הַתְּעַנּוּג הָאֲמִתִּי וְהַעֲדוֹן
הַגְּדוֹל מִכָּל הַעֲדוּנִים שֶׁיְכוֹלִים לְהַמְצִיא. וּמְקוֹם הַעֲדוֹן הַזֶּה בְּאִמַּת הוּא הָעוֹלָם
הַבָּא... אִךְ הַדָּרֶךְ כְּדִי לְהַגִּיעַ אֶל מַחוּז חֲפִצָּנוּ זֶה הוּא זֶה הָעוֹלָם... וְהָאֲמִצְעִים
הַמְּגִיעִים אֶת הָאָדָם לְתַכְלִית הַזֶּה הֵם הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צָנְנוּ עֲלֵיהֶן הָאֵל יִתְבָּרַךְ שְׂמוֹ.
וּמְקוֹם עֲשִׂית הַמִּצְוֹת הוּא רַק הָעוֹלָם הַזֶּה. עַל כֵּן הוֹשֵׁם הָאָדָם בְּזֶה הָעוֹלָם
בְּתַחֲלָה, כְּדִי שֶׁעַל יְדֵי הָאֲמִצְעִים הָאֵלָה הַמִּצְדָּמְנִים לוֹ כָּאֵן יוּכַל לְהַגִּיעַ אֶל הַמְּקוֹם
אֲשֶׁר הוֹכֵן לוֹ, שֶׁהוּא הָעוֹלָם הַבָּא, לְרוֹוֹת שָׁם בְּטוֹב אֲשֶׁר קָנָה לוֹ עַל יְדֵי הָאֲמִצְעִים

האלה. והוא מה שאמרו זכרונם לברכה (עירובין כב ע"א), "היום לעשותם ומחר לקבל שכרם"

מגלה לנו כאן הרמח"ל ידיעה נחוצה שלא כל כך ידועה לעולם, שכן אם תשא לבני אדם למה ברא הקדוש-ברוך-הוא את האדם - רבם ושיבו: אף פעם לא חשבנו על כך... וחלקם ושיבו: חשבנו על זה אך לא הצלחנו לישוב הסבה... וחלקם ושיבו: האדם נולד לעמל ולסבל, ואולי כדי להתחנך. החרדים ושיבו: לקיים תורה ומצוות.

את כל הטעמים הנ"ל שולל הרמח"ל, ומשיב: הקדוש-ברוך-הוא בראו לאדם על מנת להיטיב עמו...! אכן, צנה ה' לנו תורה ומצוותיה, אולם לא זו המטרה כדי שנהיה לו עבדים משרתים. אין זה אלא אמצעי ליצר סבה להיטיב לנו ולהנחילנו ענג גדול לעולם הבא, עולם הנשמות, שהוא בעצם המקום המענג והמעדן ביותר לנשמת האדם, שכן משם חצבה, והוא המקום "האורגינל" של הנשמה. וכמו שאדם לא מוצא מקומו במקום מגורים של בהמות, כן הנשמה לא מוצאת עצמה בתוך גוף, שכן אין זה מקומה, ולא נמצאת בגוף אלא כדי שדרכו תבא היא למטרת ביאתה, והוא להצדיק לה את שכרה בכך שתתגבר על תאוות הגוף ורצונותיו הרעים ותצית למצוות בוראה.

הקדוש-ברוך-הוא הוא טוב בעצם, וכנאמר (תהלים קמה, ט): "טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו", ולכן חפש סבות המצדיקות להיטיב לבני האדם כדי שיעמלו ויעמדו בנסיונות ובמבחנים, וכשיצטינו לפניו, ימצא להם סבה מצדקת להנחילם עולם הבא, עולם התענוגים. וזה לכל בני האדם - לגוים בשבע מצוות בני נח, ולבני ישראל בתרי"ג מצוות.

עד כאן קבלנו תשובה לשאלה הראשונה - לשם מה ברא הבורא לאדם. והתשובה חד משמעית: להיטיב לו! אכן, האדם מבחינתו יש לו לראות את עצמו בעולם במטרה לצית לרצון ה', לכבודו, אולם מבחינת הקדוש-ברוך-הוא לא נברא האדם לשם שיכבודו האדם ויוקירו. אין להקדוש-ברוך-הוא צורך בכבודו של האדם. להקדוש-ברוך-הוא בעצמו לא יוסיף ולא יגרע באם יכבדוהו בני אדם ובאם לא יכבדוהו. אלא שהבורא יצר מציאות שתהא סבה לבני אדם להיות מצדק להם השכר האמתי בעולם הנשמות, עולם הבא, באם יכבדוהו וישמרו ויציתו

ג. כגודל הנתונה - גודל האהבה

ומעתה נבא לבאר התשובה לשאלה השנייה - האם הבורא אוהב לבני אדם.

נתבונן, ידוע שאהבה נמדדת, בדרך כלל, במדת "הנתינה"; ככל שתרבה מדת הנתינה - כן יורה הדבר על גדל האהבה, וככל שתהא הנתינה גדולה יותר וכלא אינטרסים כלל - כן תנדע ותוכח גדל האהבה.

ובכן נתבונן בגדל "הנתינה" של הבורא לברואיו ועד כמה, כביכול, "תרים" למען הברואים על מנת להביאם לטוב האמתי.

ובכן, הרי כל הבריאה, שמטרתה, כאמור, לבחן את המצטיינים בהנהגתם הראויה לצווי ה', לצרף זה הלא מכרח הדבר שהבריאה תהא באפן שיסתר ה' מפני בני האדם, ובני האדם באמונתם ובשכלם חפשוהו וימצאוהו, שכן בכך ובואו על שכרם, בהיותם מחכימים בשכלם ומבינים מי בעל הבית של העולם, ויש להתגרא מפנו ולכבדו. הלא רק בכך יתכן מצב של מבחן, רק בכך יתכן מצב של גבורה מתוך מלחמת השכל עם הרצון, להגביר השכל על הרצון ולנצחו.

נתבונן, הלא בשביל מצב כזה נצרף שהעולם יפרא באפן שיצטרף הבורא להסתיר עצמו, ובהכרח שבשביל כך כבוד ה' מזלזל ועלוב, שכן במצב זה של הסתרת פני ה' מעולמו שמכרח הוא, כאמור, לנסיון ומבחן, נעשה כבודו מזלזל ועלוב אצל מיליונים רבים שמנצלים עולם שכזה להפקרות ולשחיתות, ועם כל זה מוכן הבורא לסבל עלבון ובזיון זה והעקר שימצאו לו בני אדם מצטיינים בשכלם להפירו ולכבדו כדי להיטיב להם ולהביאם אל שכרם המשלם.

ומאחר ותכלית רצון ה' בבריאת ברוואיו הוא להיטיב להם ולא לטובת עצמו, אם כן יצא לנו שקצפו וכעסו של הבורא על בני האדם באים אינם עושים רצונו הוא על כך שבני אדם מונעים מפנו מלהיטיב להם, שכן כל רצון ה' ותכליתו בבריאה להיטיב לברואיו, וכאשר בני אדם לא מכשירים עצמם לטובה - מענישם הבורא על מנת שייכשרו לקבל טובתו, ובכן, הנשמע כדבר הזה שיעניש המיטיב למוטב רק בגלל שאינו מכשיר עצמו לקבל הטובה?! הלא לא תתכן תופעה זו אלא ביחס של אב לבנו החפץ בטובתו של בנו באמת.

דומה הדבר לאדם המחזיק סופרמרקט ענק ומשלים שכירות עבור המקום, שכר פועלים וכיוצא, והכל בשביל איזה מוצר אחד או שנים מתוך אלפי מוצרים שהנם "רבי מכר". היתכן?! כן הקדוש-ברוך-הוא מחזיק עולם שלם, בו שמש ירח וכוכבים, דומים צומח חי ובני אדם לרב, ואף שאין להקדוש-ברוך-הוא נחת מהם, ולא עוד אלא שמקציפים המה לפניו, והכל בשביל יחידים העושים רצונו לתת להם שכרם משלם, וכמו שמובא במשנה (אבות פ"ה, מ"ב): "עשרה דורות מאדם ועד נח... עשרה דורות מנח ועד אברהם... שכל הדורות היו מכעיסין לפניו עד שבא אברהם וקבל שכר כלם". הקדוש-ברוך-הוא החזיק עשרים דורות מכעיסים בשביל צדיק אחד!

ובכן נתבונן, היש לך נתינה גדולה מזה? היש לך תרומה גדולה מזה שתתן הבורא עבור מתן שכר טוב לזה שמגיע לו, לברא עולם על כל תפנוקיו למילרדי בני אדם? ובדומה זה הבורא מסתיר עצמו, ובשל כך כבודו עלוב ומזלזל, והעקר ליצר מצב שניצדיק להיטיב לבני אדם שניצטינו בגבורתם.

ולא די שבשביל האפשרות לנסיונות בני האדם הסתיר הבורא עצמו, אלא גם ברא ויצר את כח השטן בעולם, וברא רע וטמאה בעולם, כפירה, פשוף ויתר פחות הטמאה, שכל אלו הם פחות הפך כבוד ה', ולא עוד אלא אף אויבי ה', וכל זה עשה כדי לתן אפשרות לבני אדם להצטין לפניו ולהיות גבורים הראויים לשכר טוב בעולם הבא.

וכן מבאר בפסוקים (דברים יג, א-ד) : "כי יקום בקרבך נביא או חלם חלום ונתן אליך אות או מופת... לאמר נלכה אחר אלהים אחרים אשר לא ידעתם ונעבדם. לא תשמע אל דברי הנביא... כי מנסה ה' אלקיכם אתכם לדעת הישכם אהבים את ה' אלקיכם בכל לבבכם ובכל נפשכם". הרי שנתן הבורא אפשרות לנביא לעשות אות או מופת שיקים כפי אשר נבא זה הנביא שקר, וכל זה על מנת לנסות את אויבי ה' האמתיים עד כמה הם נאמנים לו. היש לך דבר המוכיח על "נתינה" יותר מזה? שייצר הבורא אויבים לעצמו כפיכול על מנת להיטיב לראויים?!

ואם תאמר, והלא בעקבות זה הרבה נכשלים ונופלים - התשובה: ראשית, לא בשביל החלשים לא יתן הבורא אפשרות לחזקים להוכיח את עצמם עד כמה הם גבורים לה' ולבא על שכרם המשולם. ושנית, הרי כל ישראל לבסוף יעשו תשובה, ובסופו של דבר עתיד הקדוש-ברוך-הוא לסובב שכל בני האדם יכירוהו וישובו אליו, וכמבאר ברמב"ם (הלכות תשובה פ"ז ה"ה), וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותם, אלא שברור הוא שאינה דומה תשובה ששב האדם במקדם לזה שישוב לבסוף בהכרח.

* * *

מעתה קבלנו תשובה גם לשאלה השנייה, וברור הוא שהקדוש-ברוך-הוא אוהב את ברואיו, והעבדה - שהסכים "להשקיע" למענם עולם שלם לאין ספור של פרטי ענגיו, עולם שבו הוא נסתר, עלוב ומחולל, שכן מכרח, כאמור, כדי ליצר מצב המצדיק להיטיב לברואיו. וברא בו אויבים לעצמו - פחות הטמאה והרע, שגם הם נצרכים לשם הנסיון. וכל זה, כאמור, רק על מנת להיטיב לברואיו, והטוב האמתי בהכרח שהוא לעולם הנשמות, וכמו שנבאר עוד להלן.

ד. סוד הידיעה בהנהגת הבורא

מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, מִבְּחַר הַמִּין הָאֲנוּשִׁי, אֵב הַנְּבִיאִים - "וְלֹא קָם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה" (דברים לד, ט), נְבוֹאָתוֹ עִם הַבּוֹרָא הִיְתָה "פֶּה אֶל פֶּה" (במדבר יב, ח), הַעֲבָד הַנְּאָמָן שֶׁל הַבּוֹרָא - "עֲבָדִי מֹשֶׁה בְּכָל בֵּיתִי נֹאמָן הוּא" (שם, ט), בְּזִמְן מְסִיס חֶפֶץ הָיָה לִידַע לְרֵאוֹת וּלְהַפִּיר אֶת אֲמִתּוֹת כְּבוֹד ה' וּמִדּוֹתָיו וְהִנְהִיגָתוֹ עִם בְּרִיּוֹתָיו וְהִתְרַפֵּס לִפְנֵי ה' כְּבֵן הַמִּתְרַפֵּס לִפְנֵי אָבִיו, וְשָׂטַח בְּקִשְׁתּוֹ: "וְעַתָּה אִם נָא מְצֹאֲתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הוֹדַעֲנִי נָא אֶת דְּרָכְךָ וְאֲדַעַךְ לְמַעַן אֶמְצֹא חֵן בְּעֵינֶיךָ" (שמות לג, יג) - נִסַּח בְּקִשָּׁה שְׁלֵא מוֹפִיעַ עוֹד כְּמוֹתוֹ, וּמְשִׁיבוֹ הָאֱלֹקִים: "אֲנִי אֶעֱבִיר כָּל טוֹבִי עַל פְּנֶיךָ וְקִרְאתִי בְּשֵׁם ה' לְפָנֶיךָ וְחִנַּתִּי אֶת אֲשֶׁר אַחֲוֹ וְרַחֲמֵתִי אֶת אֲשֶׁר אֲרַחֵם" (שם, יט), וְאִזּוּ מְגַלָּה לוֹ הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶת מִדּוֹתָיו הָאֲמִתִּיּוֹת, וְהֵן י"ג מִדּוֹת שֶׁל רַחֲמִים:

"ה', ה', אֵל, רַחוּם, וְחִנּוּן, אָרְךָ אַפִּים, וְרַב חֶסֶד, וְאַמֶּת, נֹצֵר חֶסֶד לְאֲלָפִים, נִשְׂא עוֹן, וְנִפְשָׁע, וְחִטָּאָה, וְנִקְהָה".

בְּעַת רְצוֹן, כְּשֶׁרָאָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לְנִכּוֹן שֶׁהִיא שְׁעָה מִיַּחְדָּת בְּיוֹתֵר, חֶפֶץ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לִידַע אֶת אֲמִתּוֹת הַנְּהִיגָת ה', וּכְמוֹ כֵן הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְלֵא אֶת חֶפְצוֹ לְגַלוֹת לוֹ אֶת אֲמִתּוֹת כְּבוֹדוֹ וְהִנְהִיגָתוֹ, אִם כֵּן בְּהַכְרַח שְׂמִנַּח בְּגִלּוֹי זֶה סוּד גְּדוֹל עֲקָרִי וְיִסוּדִי בְּמִיַּחַד. וּבְכֵן, מָה הָיָה הַגִּלּוֹי הַמִּיַּחַד? שֶׁהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הֵנוּ רַחוּם וְחִנּוּן וְכוּ', וְאִין אֲצִלוֹ שׁוּם מִדַּת הַדִּין וְכָל כָּלוֹ רַחֲמִים וְטוֹב - "אֲנִי אֶעֱבִיר כָּל טוֹבִי עַל פְּנֶיךָ". וְאִכּוֹ יִשְׁנֶה מִדַּת הַדִּין, אִוְלָם הִנֵּה בְּמִטְרָה לְהוֹבִיל אֶת הַנְּדוֹן לְרַחֲמִים וְהַטּוֹב הַמִּיַּעֲדִים לוֹ, אִוְלָם אִין דִּין לְשֵׁם דִּין! יִשְׁנֵנוּ דִּין לְשֵׁם רַחֲמִים וְטוֹב בְּלָבָד.

י"ג מִדּוֹת הַרַחֲמִים הֵן הֵן בְּלָבָד מֵהוּיֵת כְּבוֹדוֹ וְהִנְהִיגָתוֹ שֶׁל הַבּוֹרָא, וְנִתְפַּנּוֹ הַבּוֹרָא בְּזֶה לְהוֹדִיעַ לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ: אִם רְצוֹנְךָ לְדַעַת וּלְהוֹדִיעַ אוֹתִי, תִּבְהִיר אֶת מִדּוֹתֵי שְׁהַנּוֹן רַחֲמִים בְּלָבָד! וְכַמָּה שְׁיִוִּיתֵר יְהֵא בְּרוּר לְעוֹלָם הַנְּהִיגָתִי - כֵּן יוֹתֵר יִחְשְׁבוּ לְיִוְדַעִים אוֹתִי. וְרָאָה לְהַלֵּן בְּעַמּוּד 161 בְּאוּר י"ג מִדּוֹת הַרַחֲמִים מִהַרְמ"ק זְצוּק"ל.

ה. אֲבִינוּ מַלְכֵנוּ...

הַבּוֹרָא נִקְרָא כְּלָפִי עִמוֹ בְּשֵׁנֵי שְׁמוֹת - מְלֶךְ וְאָב. מְלֶךְ, שְׁנֵאָמַר: "ה' מְלֶךְ, ה' מְלֶךְ, ה' מְלֶךְ, ה' מְלֶךְ לְעֹלָם וָעֶד" (שמות טו, יח). וּכְמוֹ כֵּן נִזְכָּר הוּא בְּשֵׁם אָב (דברים לב, ו): "הַלּוֹא הוּא אָבִיךָ קֹנֵךְ הוּא עֲשֶׂךָ וְיִלְכַנְנֶךָ". וְעוֹד נֹאמַר (שם יד, א): "בְּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹקֵיכֶם", וְעוֹד פְּסוּקִים. וְכֵן אוֹמְרִים אָנוּ בְּתַפְלִתְנוּ הַרְבֵּה: "אֲבִינוּ מַלְכֵנוּ..."

הַרְבֵּה קַל יוֹתֵר לְאָדָם לַחוּשׁ בְּתַחוּשְׁתּוֹ אֶת הָאֱלֹקִים כְּמְלֶךְ, שׁוֹפֵט, מַעֲנִישׁ לְשֵׁם עֲנֵשׁ הַמַּגִּיעַ לַחוּטָא, וְלֹא מַעֲטִים הִמָּה הַחֲשִׁים אֶת הַבּוֹרָא כְּמַקְנֵא וְנוֹקָם בְּפּוֹגְעִים בְּכְבוֹדוֹ, אִוְלָם לֹא כָּל כָּךְ מֵהַר נוֹטָה הָאָדָם לַחוּשׁ אֶת הָאֱלֹקִים כְּאָב רַחֲמָן, אֲכַפְתִּי, אוֹהֵב, הַחֲרָד לְגוֹרֵל בְּנָיו וְשׁוֹמְרֵם הֵן בְּשַׁעַת הָעֲנֵשׁ וְהֵן בְּשַׁעַת מַעֲיַדְתֶּם לְבַלְתִּי יֵאבְדוּ, וְעוֹשָׂה הַכֹּל בְּמִטְרָה אַחַת - לְהַבִּיאֵם לְטוֹב הָאֲמִתִּי וְלַעֲנֵג הַנְּצַחִי שְׂיַעַד לָהֶם לְטוֹב לָהֶם בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא, וְהוּא מֵאַחַר וְעַקֵּר הָעֲנֵג הַמִּיַּעַד

והמתאים לנשמה הוא בעולם הבא. וכאמור לעיל, כמו שאדם נורמלי לא מתאים לו לדור בדיר של בהמות, כן לא מתאים לנשמה גופו של אדם שהיא חמרני, ולכך לא יחשף ה' שבטו מברואיו כאן, בעולם הזה, על מנת להכשירם לטוב האמתי בעולם הבא, והכל נעשה מתוך חסד ורחמנות ומראית הנולד פגאיות לחכם כהבורא, אשר מי כמוהו רואה את הנולד ואת הטוב האמתי לבני האדם שברא, מי כמוהו מבחין בנשמה ביחס לגוף, מי כמוהו רואה את הגוף שאינו אלא פנרתיק ליהלום שהוא הנשמה, ולכן מעדיף הבורא לפגוע בפנרתיק והעקר שלא יפגע היהלום, וכמו שבארנו לקמן התועלת שבפגיעה בגוף - להכניעו ולשעבדו תחת הנשמה על מנת שתשתלט הנשמה על הגוף, ובכך ירוח לו, לאדם, חיי עולם על פני חיי שעה, וכמו שיבאר להלן בהרחבה באות מ"ב.

מסבה זו שנעלם מבני אדם האבהות של הבורא ולנגד עיניהם רק "המלכות", חשים הם הסתייגות מהבורא, שכן כך הוא טבעי אצל בני אדם - להשתמט מהמלכות כמה שיותר ולא להחשף לה, ורק לצאת ידי חובה ממנה ותו לא, ולכך רב בני אדם עובדים המה את הבורא מיראה, רק כדי לצאת ידי חובה על מנת שלא להעניש, ובזמן ענישה ומדת הדין חשים את הבורא כרודן. בזמני מעידה וחסא חשים עצמם חסרי בטחון בה'. נעלמת מהם האמונה שישנה אפשרות לתקון ולשיבה לחיק הבורא אחר שלנגד עיניהם מציר רק התאר "מלך", ונעלם התאר "אב", ובשל כך לא מאמינים בשמחה של הבורא שהוא שמח כששב אליו החוטא כשמחת האב בשוב אליו בנו האובד, וכמו שיבאר להלן בהרחבה באות מ"ג.

לא עבודה קלה היא לידע ולהכיר באבהות של הבורא. היצר הרע טורח הרבה להעלים זאת מבני אדם, שכן בכך מצליח הוא ליאש את הבריות ולהרחיקן מתקנה, מתשובה, ובודאי מתפלה לה', שכן היא זה המצוי בעדן עניש או בעדן מעידה לפנות לה' ולבקש בקשתו אחר שתחושתו במצבים כאלה כנזוף ומנדה, מרחק, נטוש ועזוב! ומגלה לנו הנביא ישעיה (מט, יד) שאכן זו היתה התחושה של ציון במצבי גלותה: "ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני".

אולם רצונו של הבורא שידע אותו באמת, והאמת היא אחת בלבד: הבורא הוא אף טוב בלבד, אין בו שום דבר שלקפה מן הטוב, רק טוב וחסד ורחמים, וגם כשנוהג במדת הדין, הוא במטרה להביא לטוב, ומאחר ותפקידנו בעולם הוא כמה שיותר להכיר את הבורא ולדעתו, וכנאמר (דברים ד, ט): "וידעתה היום והשבת אל לבבך", הרי שככל שנדעהו במדת רחמיו דוקא - רק בכך נחשב שידענוהו.

[1. חובה להיות בשמחה - היאך נתן ליישם מצוה זו?](#)

יְשֻנָּה מִצְוָה גְדוֹלָה לְהִיּוֹת בְּשִׂמְחָה, וְכַנְאָמֵר (תהלים ק, ב) : "עֲבַדוּ אֶת ה' בְּשִׂמְחָה",
וְעוֹד נֹאמֵר (שם קמט, ב) : "יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֲשׂוֹ בְּנֵי צִיּוֹן וְגִילוּ בְּמִלְכָם", וְעוֹד נֹאמֵר
(דברים כח, מז) : "וַתַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה", וְעוֹד בְּהִלְכָה נִזְכָּר :
"מִשְׁנִכְנַס אֶדְר מְרַבִּים בְּשִׂמְחָה". מִשְׁמַע שְׂפָל הַשְּׁנָה יֵשׁ לְהִיּוֹת בְּשִׂמְחָה, וְרַק
בְּאֶדְר יֵשׁ לְהִרְבּוֹת.

וְהִנֵּה יֵשׁ לְשָׂאֵל, הֵיכַד נִצְטוּיֵנוּ לְעַבֵּד אֶת ה' בְּשִׂמְחָה, וְהֵיכַד יִתְכַן לְיִשָּׁם מִצְוָה,
וְהֵלֵא בְּדָרְךָ כָּלֵל קֶשֶׁה לְבַנֵּי אָדָם לְשִׂמְחָה שְׂמִיחָה אֲמִתִּית בְּעֲבוּדַת ה', וּבִיּוֹתֵר
בְּמַצָּבִים שְׂלֵא יִתְכַן בָּהֶם שְׂמִיחָה, כְּגוֹן בְּזִמְנִים שְׁנִיתוֹן בָּהֶם הָאָדָם לְמִדַּת הַדִּין
וְהַעֲנָשִׁים וְהַגְּזֵרוֹת חוֹבְטִים בּוֹ, אוֹ בְּזִמְן שְׁנִכְשָׁל הָאָדָם בְּחֶטָא חֲמוּר וְכִיּוֹצֵא,
וְהֵיכַד יִתְכַן לְהִיּוֹת אֲזוּ בְּשִׂמְחָה?

הַתְּשׁוּבָה : "אֶהְבֵּתִי אֶתְכֶם אִמֵּר ה' !!!" (מלאכי א, ב).

לוֹ הֵיִינוּ מְכִירִים בְּ"אֶבְהוּת" שֶׁל הַבּוֹרָא שְׂפָלָה אוֹמְרַת אֶהְבָּה, אֶהְבָּה לְלֹא גְבוּלוֹת,
אֶהְבָּה שְׂאִינָה תְלוּיָה בְּשׁוּם דָּבָר : "אֶהְבֵּתִי אֶתְכֶם...", "אֶהְבֵּת עוֹלָם אֶהְבֵּתֵנוּ ה'
אֶלְקִינוּ, חֲמֵלָה גְדוֹלָה וַיִּתְרָה חֲמֵלָתָ עָלֵינוּ...", "טוֹב ה' לְכָל וְלָרְעִים וְלַטּוֹבִים] וְרַחֲמֵינוּ
עַל כָּל מַעֲשָׂיו... (תהלים קמה, ט), לֹא הֵיִינוּ עֲצָבִים, נְפוּלִים וּמִיֹּאשִׁים בְּשׁוּם מַצָּב.
יְדִיעָה זֹה הֵיִתָּה מְחִיָּה אוֹתֵנוּ תְּמִיד. יֵשׁ לָנוּ אָב, אֶכְפֵּת לוֹ מֵאֲתָנוּ... מַעֲנִישׁ הוּא,
אוֹלָם בְּחֶרֶדָה וּבְדָאָגָה לְבַל נֵאבֵד. הַכֵּל מֵתוֹךְ אֶהְבָּה וְלִתְכָלִית טוֹבָה נִצְחִית.

וּבְכָלֵל, הַסִּפָּה שְׂעֲבוּדַת ה' שְׂלָנוּ לֹא נַעֲשִׂית בְּשִׂמְחָה, זֶה מֵאוֹתָה סִפָּה : אָנוּ לֹא
מֵאֲמִינִים שְׂיֵשׁ לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא כָּל כָּד שְׂמִיחָה מֵאֲתָנוּ וְכִי הוּא מְפִיק רְצוֹן
מֵאֲתָנוּ. רוֹאִים אָנוּ אֶת עֲצָמֵנוּ כְּ"מִשְׁלָמִי מְסִים", כְּעַבְדִּים הַחֲבִיבִים לַעֲשׂוֹת פְּקֻדַּת
מִלְכָם בְּעַל כְּרָחֵם. אֵינְנוּ חֲשִׂים תְּחוּשֵׁת אֶבְהוּת כְּלַפֵּי הַבּוֹרָא. כִּי לוֹ הֵיִינוּ מְחַדְדִּים
תְּחוּשָׁה זֹה, הֵיִינוּ מֵאֲמִינִים שְׂאֶכְפֵּת לוֹ מֵהַצְּלַחַתֵּנוּ וְשִׂמְחָה הוּא לְמֵאֵד מְכָל תְּפִלָּה,
מִצְוָה, לְמוֹד תּוֹרָה שְׂלָנוּ, וְכִמוֹ בֵּן שְׂמִבִּיא צִיּוֹן טוֹב בְּמִבְחָן וּמִרְאָה זֹאת לְאָבִיו -
כְּמָה אָבִיו שְׂמִחָה.

וְלָכֵן עֲבוּדַת ה' כְּבִדָּה עָלֵינוּ וְכִמְשָׂא וְעַל נַחֲשֵׁבֶת אֶצְלָנוּ, וּבְפֶרֶט כְּאֲשֶׁר עֲבוּדַת ה'
שְׂלָנוּ מְלוּיִת בִּירִידוֹת וְעֲלִיוֹת, שְׂאֲזוֹ תְּחוּשֵׁתֵנוּ שְׂכָאֵלוּ וְהַבּוֹרָא מִיֹּאשׁ מֵאֲתָנוּ וְרוֹאָה
בְּנוּ כְּעַבְדִּים לֹא מְצַלְחִים וְלֹא רְצוּיִים, וְאֵלוּ הֵיִינוּ חֲשִׂים בְּאֶמֶת אֶת תְּחוּשֵׁת
הָאֶבְהוּת שֶׁל הַבּוֹרָא כְּלַפֵּינוּ וְהֵיִינוּ יוֹדְעִים הֵיטֵב לְהִתְכַּבֵּד בְּמִכְבָּדוֹת שֶׁל "בְּנִים",
הֵיִתָּה לָנוּ תְּמִיד אֶת הַשְּׂמִיחָה וְהַפְּנִים לְשׁוּב לְבוֹרָא בְּכָל עֵת, וּבְכָל מַצָּב שְׂאָנוּ בּוֹ
לֹא הֵיִינוּ נוֹהֲגִים בְּעֲנָוָה שֶׁל שְׂקָר וּבְתְּחוּשֵׁת 'מִי אָנִי וּמָה אֲנִי שְׂיִשְׁמַע ה' אֶת
קוֹלִי... 'מִי אָנִי שְׂיִחַפֵּץ ה' בְּעֲבוּדַתִּי...'

[ז. יְדִיעַת הָאֲבֵהוֹת מְרוֹמֵמַת וּמְצִילָה מִן הַחֲטָא](#)

ומענין לענין חשוב מאד : בְּכֹךְ שָׂאִין אָנוּ חָשִׁים אֶת עֲצֵמֵינוּ כְּבָנִים - בְּנֵי מִלְּךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים, זֶה עֲצָמוּ מְבִיא אוֹתָנוּ לְמַעֲשֵׂים שְׁפָלִים. אָדָם שֶׁחָשׂ עֲצָמוּ שְׁפָל, מְרַשֵּׁה לְעֲצָמוֹ לְהִתְחַבֵּר לְחֻבְרִים וּלְמַעֲשֵׂים שְׁפָלִים, וְאֵלּוּ זֶה הַחֵשׁ מְכַבְּדוֹת וְיודֵעַ אֶת מַעֲמָדוֹ בְּאֵמֶת, שׁוֹמֵר עַל יְצִיבוּתוֹ לְבִלְתִּי הִתְלַכְּלֵךְ בְּלִכְלוּךְ הַשְּׁפָלִים.

לוֹ הֵיִינוּ מְחַדְדִים לְעֲצֵמֵינוּ שְׂאֵנוּ לֹא רַק עֲבָדִים, אֲלֵא גַם בְּנִים, וְכִלְשׁוֹן הַגְּמָרָא : "כָּל יִשְׂרָאֵל בְּנֵי מְלָכִים" - הֵיִינוּ בּוֹחֲלִים וְנִגְעָלִים מִגַּעַל שְׁפָלוּתָם שֶׁל דַּרְכֵי הַגּוֹיִם, וְלִפְחוֹת הֵיִינוּ מִתְבַּיְשִׁים וְנִרְתָּעִים מִלְּפָל לְשְׁפָלוֹת וְחֻטָּא, וְכִמוֹ שֶׁכֵּן רוֹאִים בְּחוּשׁ שְׁבִנֵי אָדָם מְכַבְּדִים נִמְנָעִים מִלְּנַחֵג בְּמִנְהַגֵי פְּשוּטֵי הָעָם, וְאִף שֶׁבְּרָצוֹנָם וְחֻשְׁקָם לְעֲשׂוֹת כְּמוֹתָם - יִמְנָעוּ בְּנִקְל מִכַּח תְּחוּשַׁת מְכַבְּדוֹתָם. וְרֵאָה לְהֵלֵן בְּסוֹף הַקּוֹנְטְרָס עֲמוּדִים 166 - 199 מֵאֲמָרֵי "מְכַבְּדוֹת".

ח. ראייה ברורה שאין להקב"ה הנהגה מלבד הרחמים

נִצְיֵן בְּכָאן רֵאָיָה מוֹחֶצֶת לְהִנְהֻגַת הַרְחָמִים שֶׁהִיא הִיא בְּלִבְד הַנְּהַגַת הַבּוֹרָא.

הִנֵּה כְּאֲשֶׁר מַעֲנִישׁ הַבּוֹרָא לְאָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, הֲלֹא יֵשׁ מְצֻנָה לְכָל יְהוּדֵי לְקוּם וְלַעֲזֹר וְלִסְיַע לְאוֹתוֹ מִיִּסָּר וְלַחֲלָצוֹ מִצָּרָתוֹ, וְכִמוֹ לְמַשָּׁל אָדָם שֶׁנִּפְטָר לוֹ יְקִיר, יִשְׁנֶה מְצֻנָה לְכָל מַפְרִיז לְרוּץ וּלְנַחֵמוֹ, שֶׁבָּעָה יָמִים לְפָקֵד אֶת בֵּיתוֹ וּלְהַשִּׁיב לוֹ אֶת לְבוֹ לְבַל יִתְמוּטֵט בְּצָרָתוֹ.

אָדָם חוֹלָה, יִשְׁנֶה מְצֻנָה עָלָיו וְעַל אַחֲרִים לְדַאֵג לְרַפּוּאָתוֹ; אָדָם שֶׁיִּרְד מִנְּכֶסֶיו יִשְׁנֶה מְצֻנָה צְדָקָה לְקוּם וְלִסְיַע לוֹ וְלְהַקִּימוֹ עַל רַגְלָיו; אָדָם שֶׁנַּחֲבֵשׁ בְּבֵית הָאִסּוּרִים יִשְׁנֶה מְצֻנָה הַגְּדוּלָה בְּיֹתֵר לְפָדוֹתוֹ - מְצֻנָה "פְּדִיוֹן שְׁבוּיִים".

וְהוּא פְּלֵא, שֶׁכֵּן וְכִי מִי הַעֲנִישׁוּ לָזֶה הַמִּיִּסָּר? הֲלֹא הַבּוֹרָא הַעֲנִישׁוּ! וְהִיאָךְ נִעֲזוּ לְקוּם וְלְהַצִּילוֹ? הֲלֹא אִם הַבּוֹרָא הַעֲנִישׁוּ, הֲרֵי שֶׁהַבּוֹרָא חָפֵץ בְּעֲנִשׁוֹ, וְלִכְאוּרָה בְּפַעֲלוֹת הַהַצֵּלָה וְהַחֲסָד עוֹשִׂים אָנוּ בְּזֶה הַפֶּךְ כְּפִנְתַּת ה'. וְאִמָּנָם זֶהוּ עֲצָמוֹ צוּי הַבּוֹרָא - שֶׁנִּסְיַע לְאֵלּוּ שֶׁהוּא הַעֲנִישׁוּם. אוּלָם יֵשׁ לְהַבִּין אֶת רְצוֹנוֹ זֶה, שֶׁכֵּן הֲלֹא הוּא הַעֲנִישׁוּם עַל מְנַת שִׁירְצוֹ אֶת עֲנָשׁוֹם.

הַתְּשׁוּבָה פְּשוּטָה. הַבּוֹרָא אֶכּוּ מַעֲנִישׁ אֶת הָרְאוּי לְעֲנֵשׁ, אוּלָם לְהִיּוֹת שֶׁיִּשְׁנֵנו חֲשֵׁשׁ גְּדוֹל שֶׁהָאָדָם יִתְנַאֵשׁ בְּעֲנִשׁוֹ וְסִבְלוֹ, יִתְמוּטֵט וְיִקְרַס חֲלִילָה, וְלָזֶה לֹא הִתְפַּוֵּן כָּלֵל ה' בְּהַעֲנִישׁוֹ לָזֶה, וְלְהִיּוֹת שִׁיּוּדֵעַ הַבּוֹרָא חֲלֵשֶׁת נִפְשָׁם שֶׁל רַב בְּנֵי אָדָם לְהַשְׁבֵּר וְלְהַתְנַאֵשׁ, לְכֵן צוּנוֹ ה' לְקוּם מִיָּד וּלְבֹא לְעִזְרָתוֹ שֶׁל הַנְּעִנֵשׁ, לְעוֹדְדוֹ וּלְחַזְקוֹ לְבַל יִתְנַאֵשׁ וְיִתְמוּטֵט בְּסִבְלוֹ אַחַר שֶׁאִין זֶה כְּפִנְתַּת ה' כָּלֵל בְּהַעֲנִישׁוֹ לָזֶה. וְאִכּוּ, זֶה אֲשֶׁר יִחְפֹּץ הַבּוֹרָא בְּהַמְשַׁכִּיּוֹת עֲנִשׁוֹ, לֹא תוֹעִיל שׁוּם עֲזָרָה וְסִיּוּעַ לְהַצִּילוֹ, אוּלָם זֶה

חֲשַׁבּוֹן הַבוֹרָא. אָנוּ מַצְדִּינֵי חַיִּיבִים לְפַעַל לְהַצְלִתוֹ לְבַל יִתְמוּטַט בְּנַפְשׁוֹ וַיִּתְנַאֲשׁ.

ט. גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע - לא אפחד מהרע

וְזֶהוּ שְׂאוֹמֵר דְּוֹד הַמְּלֶךְ ע"ה (תהלים כד, ד) : "גַּם כִּי אֵלֶךְ בְּגִיא צִלְמוֹת לֹא אֵירַע רָע כִּי אֶתָּה עִמָּדִי". מָה הַפְּנִינָה "לֹא אֵירַא רָע"? הֲרֵי כָּבֵד נִמְצָא הוּא בְּתוֹךְ הָרָע, וּמָה מִתְפַּנֵּן כָּאֵן דְּוֹד הַמְּלֶךְ "לֹא אֵירַא רָע"?

אֵלָּא, הַבוֹרָא מַעֲנִישׁ אֶת הָאָדָם בְּצָרָה מְסִימָת, אוֹלָם הָאָדָם נִכְנָס לְפַחַדִּים וְחֲרָדוֹת מֵאוֹתָהּ צָרָה וּמִפְתַּח לְעֶצְמוֹ דְּמִיוֹנוֹת אֲפִלִּים, נִכְנָס לְדַאָּגוֹת שְׂיִתְכֹן וַיְהִי מִהַהֲשֻׁלְכוֹת שֶׁל צָרָתוֹ, וּכְמוֹ לְמִשְׁלַח אָדָם שֶׁפֶטֶר מַעֲבוֹדָתוֹ יֵרָא וְחֲרָד מָה יְהִי עוֹד כַּמָּה שָׁנִים... אוֹ זֶה שְׂמִתְעַכֵּב זְוִיגוֹ יֵרָא וְדוֹאָג פֶּן לְעוֹלָם לֹא יִמְצָא זְוִיגוֹ וְכִיּוֹצֵא, שֶׁכֵּן חוֹשֵׁב שְׂצָרָה זֶה נוֹעֵדָה לְכִלּוֹתוֹ וּלְהֶאֱבִידוֹ.

וְדוֹד הַמְּלֶךְ אוֹמֵר, בְּאִשֶּׁר אֲנִי נִקְלַע לְצָרָה, מִתְמַקְדֵּד אֲנִי נִקְדָּתִית בְּצָרָה שְׁלִי וְאֵינְנִי יֵרָא מִהָרָע שֶׁפִּקְדֵנִי פֶּן מִמֶּנּוּ יִתְפַּתְחוּ הַשְּׁלֻכוֹת נוֹסְפוֹת. "לֹא אֵירַא רָע", אֵינְנִי יֵרָא מִהָרָע פֶּן מִמֶּנּוּ אֶתְמוּטַט וְאֵבֵד מִן הָעוֹלָם, וּמִדּוּעַ? "כִּי אֶתָּה עִמָּדִי", שֶׁכֵּן יוֹדְעֵנִי שֶׁהַבוֹרָא הוּא הַמַּעֲנִישׁ, וְאִם כֵּן, אֵב אוֹהֵב שְׂמַעֲנִישׁ אֵינּוּ אֵלָּא עַל מְנַת לְהַשִּׁיב אֶת בְּנוֹ לְדָרְךָ טוֹבָה וּבְנוֹדָאֵי אֵין פְּוִנְתּוֹ לְהֶאֱבִיד, וְלָמָּה אִם כֵּן אֵירַא פֶּן אֵבֵד וְאֶתְמוּטַט? הֲלֹא זֶה לֹא מְנַח בְּגִזְרַת ה' עָלַי.

אֶת הַפַּחַדִּים וְהַחֲרָדוֹת מִפְתַּח הָאָדָם בְּעֶצְמוֹ וּמוֹסִיף בְּזֶה יְסוּרִים עַל עֶצְמוֹ בְּנוֹסֵף לָמָּה שֶׁהַעֲנִישׁוֹ ה', וּבִגְד הָאָדָם וּבְבַחֲרָתוֹ לְהַנְצִיל לְפָחוֹת מִהַדַּאָּגוֹת וְהַחֲרָדוֹת שֶׁפֶעֱמִים קְשׁוֹת הֵמָּה יוֹתֵר מִהַיְסוּרִים עֶצְמָם שֶׁמִּיִּסֵּר ה' לָאָדָם, וְזֹהוּ בְּעֶצֶם מְצוֹת "בְּטַחוֹן", שֶׁיִּבְטַח הָאָדָם בֵּה', יִרְגִיעַ עֶצְמוֹ וַיַּעֲוֹד עֶצְמוֹ מִתּוֹךְ קוּי וְצַפְיָה לְטוֹב, עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּטוֹחַ בְּרַחֲמֵי ה' שְׂיִוְשִׁיעוּ וְלֹא יִתֵּן לְמוֹט רַגְלָיו.

י. השתתפות הבורא בצער האדם מעידה על מידתו שהיא רחמים בלבד

רְאִיָּה נוֹסֶפֶת לְהוֹכִיחַ עַל כֵּךְ שְׂמִדַּת הַרַחֲמִים הִיא בְּלִבְד מִדָּתוֹ שֶׁל הַבוֹרָא עַל פִּי הַמִּשְׁנָה בְּסִנְהֶדְרִין (פֶּרֶק ו' מִשְׁנָה ה'): "אָמַר רַבִּי מֵאִיר, בְּזִמְנוֹ שֶׁאָדָם מְצַטְעֵר, שְׂכִינָה מָה לָּשׁוֹן אוֹמְרָת? קִלְנִי מִרֵּאשֵׁי קִלְנִי מִזְרוּעֵי. וְאִם כֵּךְ הַמְּקוֹם מְצַטְעֵר עַל דָּמָם שֶׁל רְשָׁעִים שְׂנִשְׁפָּד, קַל וְחֹמֶר עַל דָּמָם שֶׁל צַדִּיקִים".

פרוש המשנה, כשאדם מצטער שפרענות באה עליו, השכינה מה אומרת? כלומר, באיזה לשון קובלת השכינה ומנודת עליו? "קלני מראשי קלני מזרועי". ראשי כבד עלי, זרועי כבד עלי, כאדם שהוא עני (פרוש הר"ע מברטנורא).

הרי שהבורא נד בראשו בצער, כאב ועיפות כביכול מצערו של אדם ואפלו הוא רשע. ובכן, האין זה מוכיח שכל מדותיו של הבורא רחמים, וכי מדת הדין שלו במטרה להיטיב בלבד? אם אכן היה האדם חש אמתות זו, פמה היה מעודד ומלא תקווה שצרתו תחלף, פמה היה רחוק מדאגות וחרדות פן יאבד בענישו, פמה היתה העצבות והדפאון ממנו והלאה, ואפשר אף השמחה היתה ממלאת את לבו.

לו היה מדמה האדם לעצמו בשעת סבלו שהבורא כמו כן סובל עמו וצר לו בצרתו, וכנאמר (ישעיה סג, ט) : "בכל צרתם לו צר", ועוד נאמר (תהלים צא, טו) : "עמו אנכי בצרה", והשכינה כאם רחמניה מנודת בראשה עליו, ודומה הדבר לבן שעבר טפול קשה ולאחר הטפול נושאת אותו אמו על זרועותיה ומלטפתו ומנחמתו מכאבו, וכנאמר בפסוק (ישעיה סו, ג) : "כאיש אשר אמו תנחמנו", ועוד נאמר (שם נא, יב) : "אנכי אנכי הוא מנחמכם", ועוד נאמר (שם מ, א - ב) : "נחמו נחמו עמי... דברו על לב ירושלים". לו היה האדם שומע את האמת, היה שומע היאך הבורא מפיסו ומרגיעו בנעם ואומר לו : "בני אהובי, סבל את סבלך, הוא מכרח! שכן התנתקת ממני, הלכת אחר החמר וההבל, שכחת שאתה נברא ותלוי בבוראך, גאית, חטאת, והיה מכרח להזכירך את עוונתך ותפקידך בעולם שבראתיך בו כדי שתזכה לכל הטוב שיעדתי לך. ואל תדאג, תקנה לטוב, אל תתיאש מן הרחמים, אל תחשש שאטש אותך ואעזבך, אני לעולם לא נוטש, וכנאמר (תהלים צד, יד) : "כי לא יטש ה' עמו ונחלתו לא יעזוב", וכיוצא עוד במלים של נחמה, שכן חפץ ה' שידע האדם אמת זו, וכאמור שכן גם אנו נצטוינו לנחם ולעודד את המסכנים והמיסרים ולהשיב לבם לבטחון בה', ואף שה' הוא שהכה אותם, הוא זה שצננו לעודדם ולחזקם ולמצוה גדולה תחשב לנו להציל כל נפש מישראל ומחובתנו הוא לעשות כן, וכנאמר (ויקרא יט, טו) : "לא תעמד על דם רעך". ועוד נצטוינו בתורה הרבה על מצות החסד והצדקה וההלואה לעני, מצות נחום אבלים, בקור חולים ועוד כיוצא בזה.

ובנוסף להאמור נתבונן עוד, נצטוינו מהבורא - שהוא המעניש - לבטח בו, לחיות בתקנה ובשמחה בצרתנו. ובכן, היש עבד שמלכו מענישו ומיסרו, וקם זה ורוקד ושמח מול מלכו? ! בהכרח לומר שזה רצון ה' שידע שהוא עמנו בצרה והוא יפדנו ממנה, וכיון שפונתו להיטיב ולא להאבד - הוא זה שצוה כמו כן שנגבט בו ונקום ונתעודד בצרתנו, שבודאי הוא יושיענו ממנה.

ובזה באור נוסף למה שאומר דוד המלך (תהלים כד, ד) "גם כי אלך בגיא צלמות לא אירע רע כי אתה עמדי". אומר דוד המלך, כשאני רואה את השתתפות הבורא

בצערי - זה עצמו מנחם אותי וכבר אינני חש את צערי וכאבי, שכן מה יש יותר
מפך שהבורא המלך פואב את פאבו של עבדו...

היש נחומים גדולים מזה שהמלך המעניש בא לבית הסהר שבו יושב זה המרצה
ענשו, ולבית הפלא נכנס המלך בעצמו פואב ודואב יחד עם הנענש, מצטער עמו,
ומעודד ומחזק את אסירו ומפייח בו תקנה ושמחה!! וכך היה חש דוד המלך
בשובו במצר - "כי אתה עמדי!"

יא. היודע ידיעת רחמיו של הבורא הינו "בן חכם ישמח אב"

כמה נחת עושה בזה האדם החכם כשמבין ומכיר את הבורא במדותיו האמתיות
שהן אף ורק חסד ורחמים ושכל הנהגתו מובילה רק לטוב, וכמו שאומר דוד
המלך (תהלים כג, ו): "אף טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי". ואפשר בניחוחתא אמרו
דוד המלך ולא בלשון בקשה. וכונתו, דאף שהיה נרדף ומיסר, אין בכך כלום
מלבד טוב וחסד, והגם שעל פניו נרדף היה מאויבים, האמת היא שנרדף היה
מטוב וחסד - אף טוב וחסד ירדפוני. טוב וחסד המה הרודפים אותי ולא משהו
אחר, שכן גם הרע נועד כדי להוביל למהלך של טוב, והוא ענין "גם זו לטובה",
שגם הרע הנו בעצם טוב.

משל למה הדבר דומה? לאב שהעניש לבנו ויסרו מרב אהבתו וחרדתו לתקונו
והצלחתו, בו זה שהכה ונתביש נגש לאביו ומבקש סליחה על שצערו, מה אומר
אב זה: 'כמה חכם בני זה! הלא אני יסרתיו, בישתיו, ומבין הוא ומאמין שפונתי
היתה לטובה. יש לו אמון בי באפן מלא - אף בשעה שהנני זועף וזועם עליו, שזה
אינו אלא מאהבה'. זו חכמה גדולה שמנגלה האב בבו, והוא מה שימנע צרף להבא
להשתמש במדת הדין בבו שכזה אחר שמשכיל הוא להבין את טעותו ומאמין
בבוראו בכל מצב, וכמו שיבאר להלן ענין הסגלה המפרסמת - סגלת "אין עוד
מלבדו".

לעמת זאת, אם בו זה שהכה והכלם מאביו הנו זועם וזועף וממתין שיתנצל האב
על אשר הכהו והכלימו - כמה בו זה מצער לאביו, שבזה מוכיח את טפשותו
היאף אינו יורד לדעת אביו, מאבד את האמון באביו, רואה באביו פאכזר ורודן,
מפר אמונים מבנו, וכיוצא במחשבות שכאלה המורות על העדר החכמה מהבו.
בו זה הלא מצער את אביו בכפלים - הו על כך שהצריך את אביו להכותו, והו על
כך ששום תועלת לא יצתה מהכאה זו, וכנאמר (ירמיה ב, ט): "לשוא הפיתי את
בניכם מוסר לא

יב. עקר הידיעה - לדעת את רחמיו גם כאשר נוהג הוא במדת

הדין

נחזור לתחלת המאמר ונעמיק בו באופן שגביו ונדע את תפקידנו בעולמנו, ונראה כמה ענג מנח בתפקיד זה לא רק בעולם הבא, אלא גם בעולם הזה. זה החי בדיעת תפקידו באמת, שש ושמת הוא כל ימיו ובכל מצב בו הוא נתון.

מהות דרכיו של הבורא הוא רק טוב, וכמו שגלה הבורא למשה רבנו עבדו הנאמן בעת רצון את י"ג מדותיו של רחמים. תפקידנו בעולמנו להפיר ולדעת את הבורא, ואם כן תפקידנו הוא להפירו דרך מדותיו של הרחמים, שכן זו הדרך היחידה להפיר לבורא, דרך מדותיו בלבד. אין לנו אפשרות להפירו ולדעתו מעבר לקד. אין מי שיכול להפירו מצד עצמו. ובכן, ככל שנדע ונפיר שהבורא רחמן, שכל מטרתו בעולמו להובילו לטוב ולחסד, כך נחשב ליותר יודעים אותו, ובכל מצב של מדת הדין הנוהגת בנו כשנשפיל לראות בו את רחמי ה' - כן ביותר נצטין בדיעת ה'.

ובכן נתבונן, מאחר וזה תפקידנו להפירו דרך מדותיו שהן רחמים גמורים, אימתי החכמה לידע זאת - באשר ההנהגה אתנו הנהגת חסד בפעל! הפרנסה, הבריאות, הזוגיות, הפנים וכיוצא, הכל טוב, הכל "הולך" כרצוננו, אז זו חכמה להפיר שהבורא הוא טוב! ברור הוא שאין בקד כל קד חכמה, שכן רואים את הטוב בפעל. אכן יש בקד עדן חכמה לידע שהטוב הוא מהבורא ולהודות לו ולברכו, ולא ליחס את ההצלחה לכחנו או למקרים, אולם אין בזה עקר החכמה. עקר החכמה המשעשעת את הבורא מאתנו ועקר רצונו שנדע ונפיר אותו דרך מדותיו שהמה רחמים, הוא באשר מתנהג עמנו במדת הדין ועל פניו נראה שהנהגה הנה הנהגה של דין ונקמה מהחוטאים, ואם אז נהיה חכמים לידע שהאמת שהבורא מדותיו רק של רחמים וכונתו במדת הדין רק על מנת להוביל לטוב ולחסד, כמשל הבן החכם שמשפיל להבין את פונת אביו וכשמענישו משפיל להבין שפונתו להיטיב לו - רק אז נשעשעו בנחת גדול, ורק אז נבא ליעודנו במלאו.

ולכן מובא בגמרא סוטה (יד ע"א) : "אחרי ה' אלקיכם תלכו..." (דברים יג, ה) - הלך אחר מדותיו של הקדוש-ברוך-הוא; מה הוא מלביש ערמים - אף אתה... מה הוא מבקר חולים - אף אתה... מה הוא קובר מתים - אף אתה...

ועוד מובא בגמרא שבת (קלג ע"ב) : אבא שאול אומר, "זה אלי ואנוהו" - הוי דומה לו. ולשון "ואנוהו" מלשון "אני והוא", אעשה עצמי כמותו לדבק בדרכיו - מה הוא חנון ורחום, אף אתה יהיה חנון ורחום.

הראינו לדעת שנצטוינו להיות הולכים בדרכי ה', ומתן דרכיו? חנון ורחום. אלו הן דרכיו. ואף שהולך הוא גם בדרך הדין והמשפט - גם דינו ומשפטיו המה

במטרה להוביל לחסד ולרחמים. ואם כן, הרי שדרכיו המה חסד ורחמים בלבד, ואלו המה דרכיו שנגטוינו גם אנו להדמות לו וללכת בדרכיו, ולקו נתפון הקדוש-ברוך-הוא בתשובתו למשה רבנו כשבקש "הודעני את דרךך", והשיב לו שדרכיו המה י"ג מדות של רחמים.

יג. ה' צדיק יבחן

לא מזמן פגשתי אדם שפנה אליו בריתחא - כנראה שנתקף זה עתה באיזה נסיון קשה - ושאלני: כבוד הרב, תגיד לי, מה הקדוש-ברוך-הוא חושב באמת - שאנו יכולים לעמד בנסיונות שהוא מציב לנו? היתכן? וכי אנו מלאכים? מה מטרתו בעצם בכאלה נסיונות, פתויים, גרויים לעברה שלא היו כמותם מעולם, פריצות, אינטרנט, סרטים, עתונים, החלוניות בחשיפות שלא היתה כמותה, החמרניות מפתה באפני הנאה ותאנה שאי אפשר לעמד בהם, וכמו כן מצטרפים לזה ישורים נוראים בבריאות, בפרנסה, בשלום בית, בשדוכים, בגדול ובחנודת הילדים? ובכן שואל אני, הקדוש-ברוך-הוא חפץ לשים לנו "רגלים"...!! ועוד הטיח דברים שאין צורך להעלותם כאן.

הבנתי לרוחו של אותו תוקף, שכן יודע אני שלפעמים הנסיונות והקשיים בחיים מוציאים את האדם מדעתו, וכבר אמרו חז"ל: "אין אדם נתפס על צערו", ועוד אמרו: "אין הקדוש-ברוך-הוא בא בטרוניה עם בריותיו".

וזה אשר השבתי לו:

הקדוש-ברוך-הוא לא שם לנו "רגלים" חלילה, אדרבא, הוא שם לנו "גדים" להניף אותנו בהם גבוה ולהעלותנו לדרגות נשגבות, והיאך? דוד המלך אומר בתהלים (א, ה): "ה' צדיק יבחן, ורשע ואהב חמס שנאה נפשו", והנה תחלת הפסוק וסופו אינם במשקל שונה של "דבר והפוכו", שכן ההפך מ"שנאה נפשו" הנאמר ברשע - הוא "אהבה נפשו" אצל הצדיק, והנה מן הראוי לומר: ה' צדיק יאהב, כיחס הנאמר אצל הרשע "שנאה נפשו", ומהו לשון "ה' צדיק יבחן"?

אלא, משום זה שהקדוש-ברוך-הוא אוהב את הצדיק, לכך בדוקא בוחנו ומנסהו. הבטוי של האהבה שאוהב ה' לצדיק בא לידי בטויו בכך שהקדוש-ברוך-הוא בוחנו. ומדוע?

כיון שהנסיון מרומם ומגדל את המתנסה, הנסיון הנו "אתגר" לצדיק להתרומם לדרגות נוספות. בלי מבחן לא נתן להתקדם במצב הסטנדרט. וכמו כאשר בעל הבית חפץ לקדם את אחד מעובדיו, מצייע לו לעבר קורסים ומבחנים המקדמים בעבודה, וכאשר בעל הבית רוצה "לתקע" את אחד מעובדיו לבלתי לקדמו, מונע ממנו את האפשרות להבחן.

להתקדם מ"תאר" ל"תאר" זה רק על ידי מבחן.

"והאלקים נסה את אברהם" - הביאו הקדוש-ברוך-הוא לאברהם לידי נסיון. ולמה נקרא שמו "נסיון"? על שם שבכך מנשא ומרומם את האדם ומעלהו על נס - לדרגות רמות.

כשמורה עורף מבחן לתלמידיו, בכך מציב בפניהם אפשרות להתרומם, וכאשר מצוה המורה על אחד מתלמידיו לסבת היותו מפרע לצאת החוצה מהמבחן ולשחק בחצר פאות נפשו בשעת המבחן - ברור הוא שלא לכבוד יחשב לו לתלמיד זה אלא לבזיון, שכן בכך מפקע הוא מהאפשרות להתקדם, מה שמורה שאיננו כשיר להתקדמות ולכן נפטר מן המבחן.

הקדוש-ברוך-הוא מציב היום מבחנים קשים, נסיונות ויסורים שמטרתם להרים את הנאמנים לו למעלות נפלאות שיזכו להן עתה, וביותר לזמן הנאלה.

ונחזר להאמור, כשההבט שלנו על הקדוש-ברוך-הוא כמלך בלבד, אכן ההסתכלות עליו כמו שתאר זה "התוקף" שהבאנו בתחלת המאמר, אולם זה המביט על הקדוש-ברוך-הוא גם כ"אבינו", נותן דעתו להבין שבודאי יש כאן פונה טובה - לרומם ולגדל אותנו, שכן וכי אב שם "רגלים" לבניו! הלא להפך - שם להם רק "ידיים" לרוממם ולהגביהם.

אולם עדין השאלה נשאלת, התינוח שהנסיונות והיסורים מרוממים את הצדיקים, אולם רב העולם נופל ודועף בעקבות היסורים והנסיונות, ומה אם כן התועלת שבנסיונות וביסורים?

כמה תשובות בדבר :

א. נאמר בפסוק (הושע יד, ט) : "כי ישירים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם".

דרכי ה' ישירים, לרומם ולגדל את הצדיקים, ומדוע שימנע הבורא מהצדיקים את האפשרות להתעלות בגלל שישנם כושלים? הלא הוא כמו מורה שיש בכתתו מצטיינים וחרוצים, לא ימנע המורה מלקדמם כפי רמתם, אדרבא, יציב בפניהם מבחנים כפי רמתם ולא ימנע מהם אפשרות להתעלות בגלל הכושלים והעצלנים שיש לו בכתתו.

ב. יש לדעת, הבורא מציב נסיונות קשים, אולם את התוצאות אינו דורש בשוה, אלא מפל אדם כפי כחו; הצדיקים צריכים לעמד במאה אחוז, והאחרים כפי כחם. כך שגם אלו שאינם צדיקים ומתגברים כפי כחם, באפן יחסי לצדיקים יחשבו אחר שעושים את

אֲשֶׁר בְּכַחַס, וְלֹא לָנוּ מִשְׁקַל הַמַּאֲזָנִים בְּמַאֲזֵן זֶה שֶׁל הַזְּכִיּוֹת
וְהַחֹבוֹת שֶׁל עִם יִשְׂרָאֵל לְהַבִּין כַּמָּה תוֹעֲלִיּוֹת וְרוּחַ יוֹצֵא לָנוּ
מִהַנְּסִיּוֹנוֹת הַקְּשִׁים שֶׁהַבּוֹרָא אָבִינוּ מַצִּיב לָנוּ.

ג. דוֹקָא בְּשָׁל כָּךְ שֶׁהַנְּסִיּוֹנוֹת הֵנָּם בְּתַכִּיפּוֹת, בְּתַקִּיפּוֹת וּבְהִשָּׁג לָג,
נִתֵּן לַחֲזוֹר בְּתִשׁוּבָה לְתַקֵּן מִיַּדִּית אֶת כָּל אֲשֶׁר עָוֹת בְּמִשְׁדָּךְ כָּל יָמֶיךָ
בְּ"עֲזִיבַת הַחֲטָא" בְּלִבְד לְלֹא צָרָךְ בְּתַעֲנִיּוֹת וּבִסְגוּפִים, וְכַמוּבָא
בְּמִכְתָּבֵי הַסְּטִיפְלָר זְצוּק"ל. וְעוֹד, שֶׁלְהִיּוֹת שֶׁהַנְּסִיּוֹנוֹת הֵנָּם הַיּוֹם
בְּתַקָּף, בְּעֶצֶם "עֲזִיבַת הַחֲטָא" נַחֲשֵׁב הַשָּׁב לְבַעַל תִּשׁוּבָה גָּמוּר,
וּבְאִפְּסָן הַיַּעֲלִיל בְּיוֹתֵר, שֶׁכָּךְ בְּכָךְ הוּא בְּגֵדֵר הַמוּבָא בְּגִמְרָא (יומא פו ע"ב) :
הֵיכִי דְמִי בַעַל תִּשׁוּבָה? בְּאִוְתָהּ אֲשֶׁה בְּאִוְתוֹ מְקוֹם בְּאִוְתָהּ שְׁעָה.
הַיּוֹם עֲזִיבַת הַחֲטָא מְזַכֶּה אֶת הַשָּׁב לְהִיּוֹת בְּדַרְגָּה הַמְּשַׁלֶּמֶת שֶׁל
הַבַּעַל תִּשׁוּבָה.

ד. וְעוֹד עָלֵינוּ לְדַעַת סוּד גְּדוֹל, וְהוּא מוּבָא בְּסַפְרִים, שֶׁיִּשְׁנֵם נְשָׁמוֹת
כְּאֵלוֹ שֶׁתִּקְוֶנָם הוּא בְּדוֹקָא מִתּוֹךְ כָּךְ שֶׁיִּרְדוּ לְמַעֲמָקֵי הַטְּמָאָה
וּמִשָּׁם יַעֲלוּ, וּכְדָגְמַת רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן דּוֹרְדָא, יוֹסֵף מְשִׁיתָא וְעוֹד,
שֶׁדוֹקָא יִרְדְּתָם לְמַעֲמָקֵי הַטְּמָאָה פְּתַחְהָ לְהֵם אֶת עֵינֵי שְׁכֻלָם
לְהַבִּין אֶת הָרַע וְהַכְּזָב שֶׁבְּטְמָאָה, וְזֶה מִפְּנֵי שֶׁבְּגִלְגוּלָם בְּעֶבֶר חֲטָאוּ
בְּמִזִּיד וּבְכַח בְּחִירְתָם הַחֲפְשִׁית נִפְלוּ, וְלָכֵן תִּקְוֶנָם שֶׁיִּפְּלוּ לְמְקוֹם
שֶׁנִּפְּלוּ וּמִשָּׁם יִתְקַנוּ. וְכֵן הוּא אֶצֶל רַב הַחֲזוֹזֵרִים בְּתִשׁוּבָה הַיּוֹם,
וְהוּא מְסוּדוֹת הַנְּהַגְתָּ ה' לְהַבִּיא אֶת כָּלָם לְתַקּוֹן. וּמִכָּאֵן תְּבִין מְדוּעַ
יִשְׁנֵם כְּאֵלֶּה הַנוֹלְדִים לְמִשְׁפַּחַת חַלּוּנִית, כִּיּוֹן שֶׁתִּפְקִידָם הוּא לְתַקֵּן
וְלַעֲלוֹת מִמְּקוֹם שֶׁיִּרְדוּ לְשָׁם בְּעֶבֶר בְּרִצּוֹנָם.

יד. שמחתו של רבי עקיבא בסריקת בשרו במסרקות של ברזל

וְכָךְ מוּבָא בְּגִמְרָא (ברכות סא ע"ב) :

בְּשָׁעָה שֶׁהוֹצִיאוּ אֶת רַבִּי עֲקִיבָא לְהַרְיָגָה, זָמַן קָרִיאַת שְׁמַע הָיָה, וְהָיוּ סוֹרְקִים אֶת
בְּשָׂרוֹ בְּמַסְרָקוֹת שֶׁל בְּרִזָּל, וְהָיָה מְקַבֵּל עָלָיו עַל מַלְכוּת שְׁמַיִם. אָמְרוּ לוֹ תַלְמִידָיו :
רַבֵּנוּ! עַד כָּאוּ? אָמַר לָהֶם : כָּל יָמֵי הַיִּיְתִי מִצְטַעַר עַל פְּסוּק זֶה "בְּכָל נַפְשֶׁךָ" - אֶפְלוּ
נוֹטַל אֶת נִשְׁמַתְךָ, אִמְרַתִּי מְתִי יָבֵא לְיָדִי וְאֶקְיָמְנוּ, וְעַכְשָׁו שֶׁבָּא לְיָדִי לֹא אֶקְיָמְנוּ!
הָיָה מְאָרִיךְ בְּ"אֶחָד" עַד שֶׁיִּצְאָה נִשְׁמַתוֹ בְּ"אֶחָד". יָצְתָה בֵּת קוֹל וְאָמְרָה : אֲשַׁרְיָךְ
רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁיִּצְאָה נִשְׁמַתְךָ בְּ"אֶחָד". רַבִּי עֲקִיבָא הִשְׁתַּוְּקַק כָּל יָמָיו מְתִי תִבָּא
לְיָדוֹ מִצְוֹת אֶהְבֵּת ה' וּבְאִפְּסָן זֶה שֶׁיִּטְלוּ אֶת נִשְׁמַתוֹ. וְלְכַאוֹרָה תִּמּוּהָ, לָמָּה חִפְּץ רַבִּי
עֲקִיבָא אֶת הַמּוֹת וְאֶפְלוּ בְּאִפְּסָן שֶׁהוּא עַל קְדוּשַׁת ה', וְכִי לֹא הָיָה עֲדִיף שֶׁיִּחְיֶה וְיִקְדָּשׁ

שם שמים בחיים חיותו, וכמו שפך עשה ופעל? הלא במקשך חיו אלו שחי, העמיד עשרים וארבעה אלף תלמידים, דרש כתרי אותיות וקדש שם שמים, ומה היה מרויח לו היה נעשה רצונו זה למות על קדוש ה' לפני כמה עשרות שנים - שכן הלא כל ימיו חפץ בזה, וזה שנים רבות עוד קדם לכן חפץ למות על קדוש ה' - ואם כך היה נעשה לו, היאך היתה מתקיימת תורתו בקרב ובקרב תלמידיו?

אולם התשובה,

רבי עקיבא נדע שהתכלית בפריאה זה לידע את ה', וכאמור, לידע את ה' אי אפשר אלא בדרך שנדע את מדותיו והנהגותיו, ומדותיו הלא המה רחמים גמורים. אם כן, לדעתו ולהפירו זהו רק בכך שנדע שאין שום דין לשם דין בעולם, וכל הדין מטרתו להוביל לחסד ולרחמים, שכן זהו מהות מדותיו - רחמים גמורים ללא שיהא דין מערב בהם כלל. לרבי עקיבא היה ברור זאת, מאחר שזו התכלית - לידע את ה' בכך שהוא רחמן בעקר פאשר נוהג במדת הדין, שרק אז יבא האדם על תכליתו במלואה, והוא בכך שאף שעל פניו תראה מדת הדין - נאמין שהמטרה להוביל לחסד ולרחמים פי הבורא הוא רחמן בלבד ללא דין כלל, שכן וכי מה החכמה לידע שהבורא רחמן פאשר יושב הוא ולומד תורה ומלמדה לעשרות אלפי תלמידים?! היש ענג ורחמים בפעל גדולים מזה?! היש רחמים גדולים מכך שיושב הוא ודורש כתרי אותיות?! הלא התורה היא ענג גדול ללומדיה, וחייהם של בעלי החכמה מבלעדי התורה אינם חיים כלשון הרמב"ם.

ובכן, החכמה באמת היא לדעת את הבורא במדת רחמיו כפי שהוא באמתות הוא רק פאשר נוהג הוא במדת הדין והאכזריות ועם כל זה לדעתו שהוא רחמן ולא זו מנאמנותו לעמו, שכן מעקרי האמונה הוא להאמין שבבורא אין שנויים חלים בו, והוא אחד ושמו אחד, הוא אחד ומדותיו אחד - רחמים בלבד. ולזה נתאנה רבי עקיבא - מתי נגיע מצב שיענוהו, יסרקו את בשרו במסרקות ברזל, ועם כל זה לא תזוז אמונתו בבוראו לראותו "אחד" - טוב בלבד. נדע רבי עקיבא שרק בכך מגיע האדם לשיא פסגת הדרישה הנדרשת ממנו, ורק בכך עושה נחת ליוצרו באפן המשלם ביותר, וכפי שי באר היטב בקטע הבא.

טו. ה' אחד ושמו אחד - הנהגה אחת, רחמים בלבד!

ומעתה תובן פונת הנמרא 'יצאה בת קול ואמרה אשריך רבי עקיבא שיצתה נשמתך באחד'. ולכאורה אם היתה יוצאת נשמתו קדם אמירת "אחד", וכגון באמירת "שמע ישראל" וכו', היתה מעלתו פחות?! ומה הפונה במעלה זו שיצתה נשמתו במלת "אחד" דוקא?

אולם הפונה כאמור, שיצתה נשמדת בהפכה שה' אחד ואין בו שני, וכשם שהיא אחד - כך הנהגתו היא "אחד" - רחמים בלבד, ואין דין לשם דין, וגם הדין מטרתו לשם רחמים - להוביל לטוב, לחסד ולרחמים.

וזוהי פגנת הגמרא (פסחים 5) שדורשת הפסוק "והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד", ומקשה הגמרא, מהו "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד"? וכי עתה אין ה' אחד ושמו אחד?! ומשיבה, בזמן הזה אנו מברכים על הטוב שעושה לנו ה' ברפת "הטוב והמטיב", וכאשר נעשה עמנו גזרות ופרעניות, מברכים ברכה אחרת - ברפת "דין האמת", ואלו לעתיד לבא, בזמן הגאולה, יברכו רק "הטוב והמטיב". ויש להבין, מה התשובה בזה לשאלת הגמרא שדנה באחדותו של הבורא.

אולם הביאור הוא, עתה בזמן הגלות קשה לנו לראות שהקדוש-ברוך-הוא "אחד" בהנהגתו וכלו רק רחמים ושגם הרע הוא בעצם טוב, ולכן מחלקים אנו ברכות שונות לשני המצבים, אולם לעתיד, כאשר תתגלה באמתות הנהגת ה' ותרבה הדעת, וכנאמר (ישעיה יא, ט): "כי מלאה הארץ דעה את ה'", יברכו ברכה אחת - "הטוב והמטיב" בלבד, שכן תודע אחדותו - "ביום ההוא יהיה ה' אחד". "ביום ההוא" - לעת הגאולה יודע שאין שתי הנהגות, אלא הנהגה אחת שהיא רחמים בלבד וגם הדין הוא בעצם טוב. עתה בגלות חסר לנו בידיעת אחדותו, שכן נראה לנו שקימות אצלו שתי הנהגות, ובעצם האמת - שכשם שהיא אחד בן הנהגתו אחת - רחמים בלבד, וזה מה שיתגלה לעתיד.

טז. הסתכלותם של גדולי ישראל על מידת הדין

רבי עקיבא אפטר שרכש ידיעה ברורה זו מרבו נחום איש גס זו, וכמספר בגמרא תענית שהיה נחום איש גמזו מיסר למאד, ללא רגלים, ללא ידים, סומא, וכל גופו מלא שחין. ומובא המשך לספור זה בירושלמי סוף פאה, שפא רבי עקיבא לבקר את רבו נחום איש גמזו, וכשראהו במצב זה, נבהל ואמר לרבו: אוי לי שראיתיך בכך... והשיבו נחום: אוי לי שלא ראיתיך בכך...

נתבונן, רבי עקיבא רואה את רבו מיסר באפן כה מזעזע, נבהל ואומר לרבו נחום: אוי לי שהנני רואה אותך במצב שכזה, ומה משיבו נחום רבו: אוי לי שאיני רואה אותך, תלמידי, גם כן במצב שלי... כלומר, נחום משיב לרבי עקיבא: עד שאתה מצטער עלי שאני כך סובל - מצטער אני עליך על שאינך סובל כמוני... אומר לו רבי עקיבא: רבי, מקללני אתה?! כלומר, וכי מאחל אתה לי אחולים של חללים כאלו?! השיבו נחום: רבי עקיבא, מבעט ביסורים אתה?! כלומר, אני מברך אותך ואתה סבור שאני מקלל אותך - הרי שאתה מבעט ביסורים...

כִּדְ הִיְתָה הַסְתַּכְלוּתָם שֶׁל גְּדוּלֵי יִשְׂרָאֵל עַל הַיִּסּוּרִים, וּבְזִמְן שְׂאֲנִשֵּׁי הַהֲמוֹן
בוֹעֲטִים בַּיִסּוּרִים וְנוֹפְלִים בְּאֲמוּנָתָם וּבְבִטְחוֹנָם בְּה' כַּאֲשֶׁר הַיִּסּוּרִים מְגִיעִים
אֲלֵיהֶם, הָרִי שְׂגָדוּלֵי יִשְׂרָאֵל קִפְצוּ עַל ה' מְצִיאָהּ... הִנֵּה הַזִּמְן שָׁבוּ נוֹכַח לְהוֹכִיחַ
אֶת עַצְמוֹ כְּבָנִים חֲכָמִים שְׂיֹרְדִים לְעִמְק דַּעְתּוֹ שֶׁל הַבּוֹרָא, שְׁעַם כָּל הָרַע שֶׁבְּעוֹלָם
אֵין כָּאֵן אֶלָּא רַק טוֹב, שְׁכֵן אֵין מְצִיאוֹת רַע אֶצֶל הַבּוֹרָא אַחַר שֶׁהוּא טוֹב, אֶלָּא
כְּשֶׁם שֶׁהוּא אֶחָד, כֵּן הַנְּהַגְתּוֹ רַק אַחַת - רַק טוֹב.

יז. בעידן פרענות "נשפך" שפע ממדת הרחמים יותר מעידן שאינו של פרענות

וַיֵּשׁ לָנוּ לְהוֹסִיף נִקְדָּה חֲשׂוּבָה, אִימְתִי גְלַה הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְמִשְׁה רַבְּנוּ אֶת
דְּרָכָיו שֶׁהֵמָּה רַק חֶסֶד וְרַחֲמִים - י"ג מִדּוֹת שֶׁל רַחֲמִים? מִיָּד לְאַחַר עוֹן הַעֲגָל.
דְּוָקָא אַז, בְּעַת הַחֲרוֹן אִף הַגְּדוּלָּה בְּיֹתֵר, רָאָה לְנִכּוֹן הַבּוֹרָא לְגַלוֹת לְמִשְׁה רַבְּנוּ
שֶׁבְּעַצְמָם גַּם בְּזִמְן זֶה, שְׁעַל פְּנֵיו מַחֲיֵב חֲרוֹן אִף וְכַעַס, נִקְמָה, עֲנֵשׁ וְאַבְדּוֹן - הַהֲנַהֲגָה
הָאֲמִתִּית שְׁלִי הִיא רַק חֶסֶד בְּלִבָּד, וְהוּא בְּכָל מַצָּב, וְגַם אִם תִּהְיֶה פֶּה עֲנִישָׁה - זֶה
בְּמִטְרָה לְהִיטִיב וּלְתַקּוֹן, כֵּיִן שֶׁהִכַּל נַעֲשֶׂה מֵאַהֲבַת ה' לְעַמּוֹ, וְאֵב לֹא יִפֹּר אֶהְבְּתוֹ
מִבְּנוּ גַם כַּאֲשֶׁר יִפְשַׁע נִגְדּוֹ, וּבְיֹתֵר אֶצֶל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא - שְׂזוֹ אֶהְבַּת עוֹלָם,
אֶהְבָּה לֹלָא גְבוּלוֹת, אֶהְבָּה שְׂאִינָה תְלוּיָהּ בְּשׁוּם דְּבָר.

וּבְיֹתֵר עִמְק, גְּלַה כָּאֵן הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְמִשְׁה רַבְּנוּ שֶׁמִּדַּת הַרַחֲמִים נִשְׁפַּעַת
בְּשִׁפְע גְּדוּל יוֹתֵר וּבְכַמְיּוֹת גְּדוּלוֹת יוֹתֵר כַּאֲשֶׁר מִדַּת הַדִּין וְהַפְּרָעָנוֹת בְּעוֹלָם, וְכַעֲנִין
הַמוּבָא בְּגִמְרָא (שְׁבַת ל"ב) : מִנִּין לְשִׁכְיָנָה שֶׁהִיא מְרַאֲשׁוֹתָיו שֶׁל חוֹלָה? ... הָרִי שֶׁהַחוּלָּה
"זוֹכָה" לְגַלוּי שִׁכְיָנָה בְּשִׁפְע יוֹתֵר וְהִנֵּה לְמַעַלָּה מְרַאֲשׁוֹתָיו, מַה שֶׁלֹּא הָיָה זוֹכָה
לְזֶה אֵלּוּ לֹא הָיָה חוֹלָה. וְעוֹד מְצִינּוּ בְּכַתוּב (תְּהִלִּים ל"ד, ט) : "קְרוּב ה' לְנִשְׁבְּרֵי לֵב...","
וְעוֹד נֶאֱמַר (ישעיה נ"ז, ט) : "...אֶשְׁכּוֹן וְאֶת דַּכָּא וְשִׁפְל רֵיח", וְכַמוּבָא בְּסִפְר "נִתְיַבּוֹת
שְׁלוֹם", שֶׁכַּאֲשֶׁר יֵשׁ לְאֵב שְׁנֵי בָּנִים, הָאֶחָד חוֹלָה וְהַשְּׁנֵי בְּרִיא, הֲלֹא עִקַּר הַהֲשִׁגָּחָה
בְּרַחֲמִים הִיא עַל הַיָּבֵן הַחוּלָּה, שְׁכֵן אַז דְּוָקָא נִצְרָךְ שֶׁתִּמְשֹׁךְ מִדַּת הַרַחֲמִים בְּיֹתֵר
לְשִׁמּוֹר וּלְהַצִּיל אֶת הַמִּיִּסֵּר לְבִלְתִּי יִתְמוּטט וְיִקְרַס בְּצַרְתּוֹ.

יח. בזמננו נחוץ ביותר מכל התקופות - לידע ולהכיר ברחמנות הבורא

מוּבָא בְּרַמְח"ל (דַּעַת תְּבוּנוֹת, עַמ' קפ"ט), שֶׁבְּסוֹף הַיָּמִים לְקִרְאָת הַגְּאֻלָּה יִסְתִּיר הַבּוֹרָא
אֶת הַבְּנֵת אֶפְנֵי הַנְּהַגְתּוֹ, וְיִנְהִיג אֶת הַבְּרִיאָה בְּהִסְתַּר שֶׁלֹּא הָיָה כְּמוֹהוּ וְכַבְּיָכוֹל

יחשב בעצות עמקות היאך להסתיר הנהגתו, ויתבטא הדבר בנסיונות וביסורים הרבים, וכמו שנבאו לנו חז"ל את אשר יקרה בעם ישראל באחרית הימים.

בגשמיות - נבאו לנו חז"ל שהיסורים וצרות החיים יהיו ברבוי גדול בכמות ואיכות; "היקר זאמיר" - כלומר גדל ויגדל, "תכלה פרוטה מן הכיס", "חצפא ישגא", "בן קם באביו, בת באמה, פלה בחמותה". תהא חצפה גדולה, שזה כולל שלא יהא כבוד זה לזה, בנים יקומו על אבותיהם, פלה על חמותה, ועל אחת כמה וכמה שיקומו נשים על בעליהן ושלום הבית יהרס ויחרב, הגרושין יתרבו, מצב הפרנסה יהא קשה מאד. ואכן, העניות היום קשה ביותר. אף אם אכל אפטר לומר שלא כל כך חסר, שכן יש, ברוך ה', הרבה חלקות מצרכים, בתי תמחוי וכיוצא, אולם אנשים חיים בחובות, לא מצליחים לגמור את החודש, נושים דופקים על הדלתות, מריבות ומחלוקות רבות ישנו בבתיים בין איש לאשתו בגלל החובות.

מצב הבריאות - חללים שונים ומשנים, מחלות קשות פוקדות צעירים וילדים לא פחות ממבוגרים, תאונות דרכים בכל יום ובכך גזרת אלמנות ויתומים פוקדת את עם ישראל כמעט מדי שבוע בשבוע. וכך זה בצרות הגוף. ומה נאמר ומה נדבר מצרות הנפש - חרדות, דכאוניות ויתר בעיות הנפש המצויות. כמה צריכים אנו במצבינו אלו לחזק את הידיעה שעומד מאחרינו האוהב "אהבת עולם", וכך הנעשה נעשה מתוך אכפתיות, אהבה, חרדה לשלומנו, ועושה שהכל יהא לתועלתנו.

ברוחניות - הנסיונות והפתויים מכלים נשמות, ובעקר של צעירים וצעירות הנסחפים מדי יום לטמאה, ולא מעטים אף נעקרים מהקדשה שהתחנכו בה ומסלפים דרכם הקודם מדריך אבותם וממררים בזה את חיי הוריהם, הורגים אותם בחצי ימיהם - "קשה תרבות רעה בתוך ביתו של אדם יותר ממלחמת גוג ומגוג". ישנם היום כלים משחיתים - אינטרנט, מחשבי סרטים, טלוויזיה, פלאפונים ועוד, שהנם בהשג יד ובנקל, ובהם נתן להשחית את הנפש בקלות וברגע אחד אפטר לאבד עמל של שנים ללא הגזמה כלל.

העליות והירידות בעבודת ה' הן נחלת כל יחיד ויחיד, אין עקביות בעבודת ה', אין ספיק אצל רבים בעבודתם הרוחנית, התוצאות לעמת השאיפות כמעט אפסיות - מה שמקשה מאד על עבודת השמחה בעבודת ה'. קשאים בלמוד, ברכוז, בשקט וברגע. אין מנוחה. הטוהרות מתחדשות - זו הולכת וזו באה.

בזמן שפזה כמה צריכים אנו להתחזק ביסוד עקרי זה מעקרי הדת - שעם הכל, ועל אף הכל, המנהיג לא השתנה, וכנאמר (מלאכי ג, ו): "אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם". האהבה של הבורא לא השתנתה ולא נפגמה כלל. ואף שכלפי חוץ נראה מצב של עזיבה, נטישה, הפקרות - עלינו להאמין: "כי לא יטש ה' עמו ונחלתו לא יעזב". אין הפקרות! אין ה' משגחת עלינו להביאנו לטוב האמתי

המִצְפָּה וְהַמְקוֹנָה לָנוּ בְיַד הַנְּבִיאִים שֶׁנִּבְּאוּ לָנוּ עַל הַטּוֹב הַמֵּיָעֵד לָנוּ, וְכָל סִבְלָנוּ וְצַעֲרָנוּ בְּגִלּוֹת הוּא - הוּא בְּאֶפְסוֹ הַרוֹחֵנִי וְהוּא בְּאֶפְסוֹ הַגִּשְׁמִי - עַל מְנַת לְהַבִּיאֵנוּ לַטּוֹב. וְגַם מֵה שֶׁנִּרְאָה בְּעֵינֵינוּ כְּרַחוּק מִצִּדּוֹ, אִין זֶה אֵלָּא בְּמִטְרָה לְקָרֵב, וְלֹא לָנוּ הַחֲשִׁבוֹנוֹת לְהַבִּין דְּרָכֵי ה'. וְלִפְחוֹת זֶה נִתֵּן לְהַבִּין - שֶׁבְּמִצְבְּנוּ הַיּוֹם יִשְׁנֶה סִנְגוֹרָא גְדוֹלָה וְעֲצוּמָה מִכָּל מִצְוָה שֶׁיְהוּדֵי עוֹשֶׂה, מִכָּל הַתְּגַבְרוֹת שֶׁגוֹבֵר אָדָם עַל יָצְרוֹ, וּבְמִקְבִּיל כְּמוֹ כֵּן נִסְתַּם פֶּה הַמְקַטְרָגִים בְּזִמְנֵן שֶׁכְּזֶה מִלְקַטְרָג עֲלֵינוּ הַרְבֵּה מִחֲמַת רַבּוּי הַקֶּצֶר רוּחַ, וְכַנְיָמָר (שְׁמוֹת ו, ט) : "וְלֹא שִׁמְעוּ אֶל מוֹשֶׁה מִקְצֶר רוּחַ וּמִעֲבֹדָה קָשָׁה".

בְּנִקְל הַיּוֹם לְשׁוֹב בְּתִשׁוּבָה וּלְתַקֵּן הַכֹּל בְּמַהֲרָה, אַחַר שֶׁכִּהְיוּ חֲבָרוּ עֲלֵינוּ שְׁלֹשָׁה דְבָרִים קָשִׁים, וְאֵלוּ הֵם : נִסְיוֹנוֹת, יְשׁוּרִים, וְהִסְתַּר פָּנִים, שֶׁכָּל אֵלוּ גָבְרוּ הַיּוֹם בְּאֶפְסוֹ שֶׁלֹּא הִיָּה כְּמוֹתוֹ, וּשְׁלֹשָׁת אֵלוּ שֶׁחֲבָרוּ עֲלֵינוּ נַעֲשׂוּ חֲבָל עֵבֶה וּמִסְבָּךְ הַעֲשׂוּי מַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ מִשְׁלֹשָׁה דְבָרִים שֶׁהִזְכַּרְנוּ, וְחֲבָל זֶה תְּלוּי בְּצַנְאֲרֵינוּ מִדֵּי יוֹם וְלֹא בְּמַהֲרָה יִנְתַּק. עֲבֹדָה קָשָׁה נִצְרָכָת עַל מְנַת לְהַנְתִּיק אֶפְלוּ מִעֵט מִחֲבָל מְשֻׁלָּשׁ זֶה, וְלָכוֹן כָּל מְאֻמָּץ וּמְסִירוֹת, כָּל נִקְדַּת אֲמַת הַמִּתְנַוֶּצֶת בְּלֵב יְהוּדֵי עוֹשֶׂה רִשָּׁם רַב, כִּד שֶׁבְּעֵצָם מִצְבְּנוּ הַיְרִיד ?תִּכּוֹן וִיחָא סָבָה לְהַצְלִתָנוּ.

י.ט. יציבות הנפש תלויה במבט נכון על האלקים

עֲלֵינוּ לְדַעַת יְדִיעָה נְחוּצָה וּמְכַרְחַת שֶׁמִּבְּלַעֲדֶיהָ לֹא נִמְצָא יְדִינוּ וְרַגְלֵינוּ בְּמִצְבְּנוּ וְעֲלוּלִים אָנוּ אִף לְאֵבֶד אֶת הַדַּעַת וְהַשְׁפִּיּוֹת מִתְסַכּוֹל הַקְּשִׁיּוֹת וְרַבּוּי הַתְּמִיּוּת שֶׁבְּהִנְהַגְתָּ ה' אֶת עוֹלָמוֹ, וְהוּא לְהַסְתַּכֵּל עַל הַבוֹרָא בְּמִבְט הַנְּכוֹן.

וְהוּא - שֶׁכָּל הַנְּהַגְתָּ ה' בְּעוֹלָמוֹ נּוֹבַעַת מֵאֵהָבָה, וְאִף שֶׁהִנְהַגְתוּ נִרְאִית לָעֵין כְּעוֹיִנֵּת וְאִכְזָרִית, אִין זֶה אֵלָּא כְּרוּפָא הַבָּא בְּסַכְיָנוּ לְחַתֵּךְ בְּבִשָּׁר הַחוּלָה עַל מְנַת לְרַפְּאוֹתוֹ.

הִבָּה וְנִרְאָה הִיאֵךְ הַסְתַּכְלוֹת נְכוֹנָה מְשֻׁנָּה אֶת מִצַּב נִפְשׁוֹ שֶׁל הָאָדָם. נִתְבוֹנָן, מִחֲבָל, אִישׁ חִמָּס הַבָּא עֲלֵיךְ עִם סַכְיָנוּ, כִּיִּצַד תִּסְתַּכֵּל עֲלֵינוּ? - שׁוֹנָא, צְמָא לָדָם, אִכְזָר, פּוֹשַׁע... וְלַעֲמַת זֹאת כִּיִּצַד תִּסְתַּכֵּל עַל הַרוּפָא הַבָּא עֲלֵיךְ כְּמוֹ כֵּן בְּסַכְיָנוּ? הֲלֹא כְּמִצְוֵי חַיִּים, וְעוֹד תּוֹדָה לוֹ עַל כֵּךְ.

וְהוּא אֲמַרְנוּ בְּתַפְלָה : "רַפְּאוּנוּ ה' וְנִרְפָא... כִּי אֵל רוּפָא רַחֲמָן וְנִרְפָאנוּ אֶתְהָ".

לֹא בְּקַל אֲפֹשֶׁר לְמִצָּא רוּפָא רַחֲמָן... נִרְפָאנוּ...

לֹא קַל לְמִצָּא רוּפָא הַמְבַצֵּעַ פְּעֻלָּתוֹ בְּרַחֲמָנוֹת וּבְאַמּוּנָה לְלֹא שׁוּם אִינְטֶרֶס, לֹא שֶׁל כְּבוֹד וְלֹא שֶׁל כְּסֹף. אוּלָם אֲצֵל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא תִּמְצָא זֹאת, וְלֹא עוֹד אֵלָּא שֶׁנִּמְצָא זֹאת אֲצֵלוֹ בְּשִׂיא הַשְּׁלֵמוֹת. אִם לֹא יְהִיָּה בְּרוּר לָנוּ שֶׁעֲסַקְנוּ עִם הַבוֹרָא

האוהב באמת - אבדנו כל תקוה! שכן, מה תקוה תהיה לנו באם נביט על הנהגתו עמנו כשונא ועוין, חס וחלילה!?

משננים אנו תמיד את אמתות האמונה, שאין עוד מלבד הקדוש-ברוך-הוא בהנהגת עולמו, וכן כל הנעשה בעולם הוא בהשגחת ה', מתוך צדק וישר, והכל לפי מעשיו של אדם, וכנאמר (ירמיה לב, ט): "גדל העצה ורב העלילה אשר עיניך פקחות על כל דרכי בני אדם לתת לאיש פדרךיו וכפרי מעלליו". וכמו כן מלמדים אותנו תמיד שכל הנהגת ה' עם האדם הנה לטובתו ולתועלתו, אולם בידיעות אלו עדין יתכן ויתמרד האדם מחמת קשי הטפול, שכן אדרבא, דוקא להיותו מאמין שכל הנעשה עמו הוא מהבורא, הלא כאשר יקוץ זה במצבו, יטיל זעמו וזעפו על הבורא דוקא באמרו: כל הצרות והסבל שלי הלא רק הבורא עושה לי זאת... ולהבדיל - כאשר זה הלא מאמין יטיל זעמו וזעפו על הגורמים הטבעיים, על פלוני או אלמוני שהרעו לו, הלא זה המאמין יטיל זעמו וזעפו על הבורא דוקא, והיתכן שהאמונה של המאמין תביאהו להיות גרוע מהלא מאמין!?

אלא שעדין חסרה למאמין ידיעה נחוצה ונוספת שהיא ורק היא תנצבהו ותנסדהו על קיומו ועמדו בכל מצב, והיא שיידע שעסקו עם אוהב נאמן שלעולם לא מפר את נאמנותו ואהבתו מהאדם, וגם כאשר הנהגתו עם האדם במדת הדיון, אין נפגמת בכך מדת האהבה שלו לאדם בכהוא זה, שכן אצל הבורא, מדותיו הן הנהגות עם ברואיו ואינן בעצם מהותו, ולכך כאשר נוהג הוא במדת הדיון עם ברואיו, אין הדבר נוגע במדת אהבתו לברואיו.

ולא כמו אצל בני האדם שפאשר תוקפים זה לזה בענישה ובמריבה, בהכרח שנפגמת אצלם מדת האהבה - לא כן אצל הבורא, לעולם לא נפגמת אצלו מדת האהבה, וגם במצבים שעל פני הדברים נראה כביכול מסר המביא לתחושה של נטישה, עזיבה והפקר - אין הדבר כן, וכמו שנוכחים זאת להלן.

כ. הוכחות והמחשות לאהבת ה' את ברואיו

נציין כמה נקודות המוכיחות בעליל את אהבת ה' לברואיו:

א. נתבונן, נצטוינו לקרא בכל יום קריאת שמע, ובה כתוב "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך", דהינו אפלו נוטל נפשך, אפלו נוטל כל ממונך - תאהבהו! היתכן לאהב את זה הנוטל נפשו וממונו של אדם? היעלה על הדעת שיקום מושל ויצוה לבני עירו למסר עבורו את כל רצונותיהם - "בכל לבבך", למוות בשבילו - "בכל נפשך", לתן כל ממונם עבורו - "בכל מאדך"?! הלא בקשה שכזו תחשב למוזרה, ואולי אף תקומם.

היאָד, אַם פֿון, תּצִיגה אַוּתנוּ הַתּוֹרָה עַל דְּבַר שְׂאֵי אֶפְשֶׁר לְקַיְמוֹ, וּבִפְרֵט לְאָדָם
"קִשָּׁה יוֹם" גְּלִמוּד וְעִרְרִי, הַיֵּאָד זְבִין צוּי שְׂפָזָה אִם לֹא בְּהִכְרַח שְׁבִירוֹר הוּא
שְׂצוּי זֶה הִבָּא לָנוּ מִן הַבּוֹרָא הוּא כְּדָאי לֹא לְכָל אָדָם לְתוֹעֲלָתוֹ וּלְטוֹבָתוֹ לְתַן נִפְשׁוֹ
וּמְמוֹנוֹ לְה' אַחַר שְׁבִינְדָאי יֵשׁ לוֹ לְבוֹרָא, בְּרַב אֲהַבְתּוֹ לְאָדָם, לְתַן לוֹ פִּי כַּמָּה וְכַמָּה
מִמָּה שְׂמִתְבַּקֵּשׁ מִמֶּנּוּ.

ב. הַתְּבוֹנָנוֹת נוֹסֶפֶת, הַיֵּאָד נְצִטוּינּוּ בְּכָל יוֹם לְשֵׂאת פְּנֵינוּ, לְהַתְּפַלֵּל לְה', לְשַׁפָּד
לְבַנּוּ לְפָנָיו וּלְבַקֵּשׁ בְּקִשׁוֹתֵינוּ? הַיֵּתְכוֹן שְׂיִפְנֶה אָדָם לְבַקֵּשׁ בְּקִשׁוֹתָיו מֵאָדָם הַנְּחָשׁב
לְשׁוֹנָאוֹ, אוֹ אֶפְלוֹ שְׂאֵינוֹ אוֹהֵבוֹ, אוֹ שְׂאֵינוֹ מְכִירוֹ?! הֲלֹא לֹא יִפְנֶה אָדָם לְבַקֵּשׁ
בְּקִשׁוֹתָיו, רַק מִמִּי שֶׁהוּא מְכִירוֹ וְיִוְדַע שְׂיֵשׁ לוֹ חֶפֶץ לְהִיטִיב לוֹ, וּבְהִכְרַח
שְׂהַמְצִיאוֹת הִיא: אֲהַבְתּוֹ ה' לְעַמּוֹ בְּחִמְלָה גְּדוֹלָה וַיִּתְּרָה, וְרַק מִכֵּחַ מִנְּחַ פְּשׁוּט זֶה
נִגְשִׂים אָנוּ יוֹם יוֹם לְבַקֵּשׁ צְרָכֵינוּ מִלְּפָנָיו.

ג. וְעוֹד, הַיֵּתְכוֹן שְׂיִפְנֶה אָדָם לְבַקֵּשׁ בְּקִשׁוֹתָיו מִמִּי שֶׁהוּא יוֹם אַחַר יוֹם, וְגַם בְּאוֹתוֹ
יוֹם כַּמָּה וְכַמָּה פְּעָמִים?! הֲלֹא לְמִשְׂאֵ וְנִטְל יַחֲשָׁב! גַּם הָאֵב הָאוֹהֵב בְּיוֹתֵר, הַיִּסְבֵּל
בֶּן שְׂבִכָל יוֹם שְׁלֹשׁ פְּעָמִים דּוֹפֵק לוֹ בְּדַלְתּוֹ וּמִבְּקִשׁ מִמֶּנּוּ אֵת צְרָכָיו?! וְאִם כֵּן הַיֵּאָד
תִּקְנֵנוּ לָנוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל לְפָנוֹת לְבוֹרָא יוֹם יוֹם בְּתַפְלָתָנוּ, וְשִׁלֵּשׁ פְּעָמִים בְּכָל יוֹם
לְעַמֵּד וּלְחַזֵּר וּלְעַמֵּד וּלְבַקֵּשׁ עַל נַפְשָׁנוּ וְעַל נַפְשׁוֹת בְּנֵי בֵיתָנוּ רְפוּאָה, פְּרִנְסָה, חֲכָמָה
וְכוּי? אִם לֹא שְׂהִיָּה בְּרוּר לְאַנְשֵׁי כְּנִסֵּת הַגְּדוֹלָה, שְׂהִיו מֵהֶם גַּם נְבִיאִים, שְׂהַבּוֹרָא
מְרַב אֲהַבְתּוֹ לְאָדָם מִתְּעַנֵּג מִכָּד שְׂהָאָדָם פּוֹנֶה אֵלָיו יוֹם יוֹם וְאֶפְלוֹ כַּמָּה פְּעָמִים
בְּיוֹם, וְאֶפְלוֹ שְׂתִהָא אוֹתָהּ בְּקִשָּׁה חוֹזֶרֶת וְנִשְׁנִית, אִם לֹא שְׂהַמְנַח פְּשׁוּט שְׂהַבּוֹרָא
מִשְׂתַּעֲשֵׂע בְּאָדָם הַפּוֹנֶה אֵלָיו כְּבִן אֲהוּב הַמְתַּרְפֵּק עַל אָבִיו וּמִשְׂעֲשֵׂעוּ בְּדַבּוּרָיו, לֹא
הִיו מְצוּיִם אוֹתָנוּ עַל כָּד, כִּי הֲלֹא הַהֲגִיוֹן הַטְּבָעִי טוֹעֵן שְׂלְמִשְׂאֵ וְאֵף לְמֵאוּס יַחֲשָׁב
זֶה הַנוֹהֵג כָּד.

ד. עוֹד נִתְבוֹנֵן, אַנְשֵׁי כְּנִסֵּת הַגְּדוֹלָה צוּוּנוּ לְהוֹדוֹת לְה' וּלְבָרָדָּה לוֹ יוֹם יוֹם עַל כָּל
אֲשֶׁר נֹאכַל וְנִשְׁתָּה, בְּרָכָה לְפָנָיו וּבְרָכָה לְאַחֲרָיו. נִתְבוֹנֵן, הֲאִם יֵשׁ בְּזֶה סְבִירוֹת? הִנֵּה
לְהַמְחָשָׂה, בֶּן הַחַי אֶצֶל אָבִיו, נוֹטֵל כּוֹס מִיָּם לְשִׁתּוֹת, פּוֹנֶה לְאָבִיו: אֲבָא, הַרִינִי
מִבְּרָכָדָּה עַל הַמַּיִם שְׂהַנְנִי נוֹטֵל בְּרִשׁוֹתָדָּה... וְכִשְׂמִסִּים לְשִׁתּוֹת פּוֹנֶה שׁוֹב לְאָבִיו:
אֲבָא, תּוֹדָה רַבָּה עַל הַמַּיִם... לְאַחַר דְּקוֹת מִסְפָּר שׁוֹב נוֹטֵל הַבֶּן פְּרִי מִהַבַּיִת, וְשׁוֹב
פּוֹנֶה לְאָבִיו: אֲבָא, הַרִינִי מִבְּרָכָדָּה עַל הַפְּרִי שְׂהַנְנִי נוֹטֵל בְּרִשׁוֹתָדָּה... וְכִשְׂמִסִּים לְאַכֵּל
פּוֹנֶה שׁוֹב לְאָבִיו: אֲבָא, תּוֹדָה עַל הַפְּרִי... וְכִן חוֹזֵר חֲלִילָה כְּעֶשֶׂר אוֹ עֶשְׂרִים פְּעַם
בְּיוֹם... הַלְנוֹרְמְלִי יַחֲשָׁב בֶּן זֶה?! בּוֹדָאי יִקַּח הָאֲבָא בֶּן שְׂפָזָה לְטַפּוֹל...

וְהִנֵּה לְגַבִּי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא צוּוּנוּ חֲכָמֵינוּ לְבָרָדָּה עַל כָּל הַנְּאָה שְׂנִיְהָנִים אָנוּ
מֵעוֹלָמוֹ שֶׁל הַבּוֹרָא - בְּרָכָה לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו. מֵאָה בְּרָכוֹת לְפָחוֹת חֲבִיב אָדָם לְבָרָדָּה בְּכָל
יוֹם, עַל כָּל פְּעֻלָּה וּפְעֻלָּה הַנְּעִשִׂית עִמּוֹ, עַל כָּל אֲכִילָה וּשְׂתִיָּה וְכִיּוּצָא, וְהַבְּרָכוֹת
הַמָּה בְּכָל פְּרָטִי חַיֵּינוּ, כְּמוֹ: פּוֹקֵחַ עוֹרִים, מַתִּיר אֲסוּרִים, זוֹקֵף כְּפוּפִים, וְכִיּוּצָא
בְּיִתֵּר בְּרָכוֹת הַשַּׁחַר שְׂפָרְטוּ לָנוּ חֲכָמֵינוּ לְהוֹדוֹת לְה' וְעַד לְפָרְטִי פְּרָטִים, כְּמוֹ עַל

נעילת המנעלים, לבישת הבגדים, חגירת חגורה וכיוצא. היאך לא חשבו שמה יקוצ הבורא בטורדנות זו הבאה מצדנו להטרידו בכל רגע ועל כל פרט ופרט?

התשובה לכך, כי אין לנו משג בגדל האהבה שאוהב הבורא לעמו ישראל בכלל, ולכל יהודי בפרט, ושמח ומתענג בו על כל מלה ומלה שמוציא מפיו המורה על אמונת ה', וכמו שאמרו חז"ל בגמרא (ברכות ט): "והלואי שיתפיל האדם כל היום בלוי". ולא עוד, אלא שעל ברכות והודאות הללו שפבזכול חוזר האדם ושונה עליהם, נרבה הקדוש-ברוך-הוא שברו של זה לאין קץ, וכל המברך לה' מתברך בכל טוב. ולא עוד, אלא זה האוכל והנהנה מהעולם בלא ברכה נחשב לגוזל להקדוש-ברוך-הוא. אם כן, עד כמה יש לנו לראות בכך את טובו ואהבתו של הבורא לאדם, שכן זו כל תכליתו בבריאת האדם - להיטיב לו.

אנו מרגלים למשגי אהבה, אולם כל משגינו במשגי אהבה הטבעיים, כמו אהבת אב ואם לבניהם, בנים להוריהם, איש לאשתו, אהבת חברים וכיוצא. אהבה זו מגבלת התלויה בדבר, שכן גם הורים האוהבים לבניהם, מלבד שאהבה זו מגבלת ומתנית במדה מסוימת באופן יחסי הבנים לאבותם. בנוסף לכך, הלא אהבה זו נובעת מאהבת עצמם, שכן מטבעת בהם אהבה לבניהם בטבע, וכשיצטערו בניהם יחושו הצער בעצמם.

לשם המחשה נתבונן, אב שיש לו בן בן שנתים, בן אהוב שלא ראהו כל היום - חוזר האב מעבודתו, רץ הבן לקראת אביו - מיד נושאו האב על זרועותיו ומחבקו ומנשקו. ובכן, כמה זמן ישא האב לבנו זה על זרועותיו? חמש דקות, עשר דקות לכל היותר! לאחר מכן יורידהו, ואם לא יחפץ הבן לירד, יתן לו ממתק או צעצוע ויורידהו. ואם בן זה גדול יותר כבן חמש, שש, שבע - בודאי לא יסבל לשאתו כלל, ואילו אצל הבורא אין משג "נודניק" "טורדן" וכיוצא, אלא כל הדבק בבוראו ביותר - משעשעו ביותר.

משג האהבה המצוי אצל הבורא אין לנו השגה בו, זו אהבה ללא גבולות, אהבה שאינה תלויה בדבר, אהבה למעלה מכל משגי אהבה טבעית שאנו מכירים, וכך כך יחפץ ויאהב ה' לעמו, וכמו שנביא לקמן פסוקים מפרשים על כך, עד כדי שלא יקוצ בם ולא יטרד מהם גם אם ישוחרו עמו כל היום בלוי, ואדרבא, יתענג למאד על בניו המשפילים להפירו ולדעתו, יתענג מאד על שיש בכחם להדוף את כל אויבי האמונה המצויים, הטבעיים, המקריים, הכחניים והכפירה המצויה בעולם המסתירים ומסגירים אמתות מציאותו, ולשעשוע גדול? הוא אצלו בכך שישמא בני אדם חכמים המלאים באמונה בה', ועליהם יתענג הבורא להיטיב להם ולהרבות שגורם בעולם הזה ובעולם הבא.

הנה המשג "להדבק" אדם בחברו, זהו משג שלילי. בני אדם לא חפצים ש"ידבקו" בהם, ואדם שמטריד בבוקריו, בדבוריו, בבקשותיו החוזרות ונושנות - התחושה כלפיו: איזה "דבק" אדם זה... כמה הוא נדבק...

אולם אצל הקדוש-ברוך-הוא המשג "דבקות" הוא משג הנעלה ביותר, והוא הדרך שהלכו בו כל הצדיקים, וכנאמר בתורה (דברים י, ט): "את ה' אלקיך תירא אתו תעבד ובו תדבק". ועוד נאמר (שם ד, ט): "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום". הרי אדרבא, ה' דורש מאתנו שנדבק בו. ואין לו להקדוש-ברוך-הוא לא טרח ולא משא בהיות האדם דבק בו כל היום והלילה, וזו מעלת הצדיקים - כמבאר בסעיף ראשון בשלחן ערוך, והוא מהרמב"ם בספרו "מורה נבוכים" - להיותם דבוקים בו יתברך תמיד, וככל שיתמיד האדם בדבקותו בה' במחשבתו ובדבוריו עמו - כן תגדל מעלתו.

ה. כמו כן נתבונן התבוננות נוספת בדומה להנזכר, כל אבא מחכה וממתין אימתי בנו כבר יהא עצמאי, מסתדר בעצמו בכל עניניו ולא "נופל" על אביו, וכמה שהבן יותר עצמאי - יותר לנחת רוחו של האב. לעמת זאת אצל הבורא הדבר הוא להפך - כמה שהאדם חש יותר תלות בבורא, חביב הוא ביותר. כמה שהאדם יותר מנטרל את עצמו מהבטחון העצמי שלו ותולה עצמו בבורא - זהו איש המעלה הבא על תכליתו באמת.

ושיהא זה אף בדברים המינימליים ביותר הדורשים בטחון עצמי, כגון ללכת, לשבת, לעמוד, לפקח עינים, ללבש בגדים ומנעלים וכיוצא. בדברים מינימליים שפאלה היחפץ אב שיהא בנו תלוי בו?! הלא בכך יהא למטרד ולנטל על אביו באופן המצער ביותר. ואלו אצל הקדוש-ברוך-הוא אדרבא - מבקש הבורא מאתנו (תהלים נח, כג): "השליך על ה' יחבד והוא יכלכלך". השליך על ה' כל "יחבד" - משאך, ואפלו עד הפרטים המינימליים שהזכרנו, תבטח ותתלה בו ולא בעצמך, ויתברך אותו על כל פרט, וכגון זוקף פפופים, מתיר אסורים, פוקח עורים, מלביש ערמים וכיוצא. תן תודה על כל פרט ותורה בכך שהנך תולה עצמך בו אף בפרטים הללו, ובזה אתה משבח יותר. ולא רק שאין נטל וטרדה אצל הבורא כשתתלה עצמך בו בכל פרט, אלא אדרבא, בזה אתה בא על תכליתך ביותר.

כא. בעית הבעיות...!

אין לשום יהודי בעיה עם האמונה. לכל יהודי ישנה אמונה. אמונה הלא היא דבר מפרסם ומסכס גם אצל הנוצרים והמסלמים, חוץ מאותם אלו השוטטים (כלשון הגר"א ווסרמן זצ"ל) החפצים בהפקרות ובורחים כמו מאש מפל אשר אלצם ויחייבם לאיזה על מסים של איזו מצוה ממצוות התורה. ואם האמונה היא דבר מסכס אף אצל הגוים - על אחת כמה וכמה אצל עם ישראל שאצלם האמונה והקשר עם הבורא הוא קשר של אב ובנים, וכנאמר (דברים יד, א): "בנים אתם לה' אלקיכם". כל ההיסטוריה שלנו זועקת אמונה, החל מנסי יציאת מצרים, מתן תורה, הפניסה לארץ ישראל בנסי נסים, ועד היום שהננו מקפים באובדים שונאים בנפש, כבשה בין שבעים זאבים - גדול הרועה המצילנו מידם.

הבעיה שלנו היא לא האמונה באלקי עולם. הבעיה שלנו היא האמון בו. זו בעיית הבעיות אצלנו. אין לנו אמון מלא בבורא. חסר לנו אמון בו שהוא אוהבנו אהבה ללא גבולות. חסר לנו אמון ובטחון בו שהוא עומד מאחרינו ונותן עינו עלינו בהשגחה מן החלונות והצצה מן התרכים לראות ולהשגיח עלינו לבל נאבד בארץ הגלות, ואף שסבלנו בגלות מורה הפך זאת, וכמו שנבאר זאת בפרק מיוחד להלן - אין זה על חשבון האהבה.

זאת הסבה שבני אדם נפולים וחסרי בטחון בעצמם מלפנות לה', שכן אינם בטוחים בעצמם שהנם אהובים לה', ובפרט כאשר נקלעים המה למצבים כאלה שנדמה להם שבמצבים כאלה הבורא נוטשם ומפקירם לעצמם, מתנתקים מהבורא מתוך תחושה שהוא שונאם, או לפחות אינו אוהבם. עלינו לדעת: האהבה של הבורא לעמו אינה נפגמת בשום מצב!!

העדר ידיעה זו הוא הגורם לכך שאנו חיים בפתח ומתח, שכן חושבים אנו שהכל מטל עלינו, וחסרי אמון אנו בבורא שמוכן הוא לעזר לנו בכל מצב שאנו בו באם נפנה אליו.

העדר ידיעה זו, ממנו התופעה שפאשר נקלעים אנו למצוקה כל שהיא, מיד אחוז בנו היאוש, שכן חסר לנו האמון בבורא שהוא אוהבנו והוא יכול לפתור מצוקותינו ברגע אחד.

ועוד מהעדר ידיעה זו שאהבת ה' מהאדם לא נפגמת בשום מצב, נגרם לנו שפאשר נכשלים אנו בעון, מיד אנו נשברים וחשים תחושה של שנואים ודחויים, ותחושה זו הלא מורידה אותנו מדחי אל דחי, שכן מהיכן נשאב פת, עדיד ותקוה למצב יותר טוב כאשר תחושתנו תחושת נטושים, מאוסים ומפקירים!?

כב. הכל מאהבה...

ובזה מוסיפים אנו סעיף נחוץ לסעיפי האמונה הידועים, והוא - לא די להאמין שהכל בהשגחה, הכל בצדק, הכל לטובה, אלא אף הכל מאהבה!

ונבאר. אדם נצרך לנתוח, מזמין תור לנתוח, מגיע זמן הנתוח, שואל הוא מי יהיה המנתח? משיבים לו רופא פלוני...! שאין החולה מכירו ויודעו כלל.

נתבונן, בודאי שרופא זה בא לטובתו של החולה, לנתחו ולרפאתו, אולם במה עדין יהא חששו של חולה זה? האם תהא כאן נאמנות? רחמנות? אכפתיות לרופא זה? הלא זר אני לו...

לעמת זאת נניח שהספור יהא שונה; רופא גדול התמחה ברפואתו למחלה מסוימת והנו "מספר אחד" בעולם בתחום זה, והנה לא אחר מאשר בנו חביבו הוא זה שחלה באותה מחלה, והדרך היחידה להצלתו היא בכך שאף ורק אביו יעסק בהצלתו - נתבונן היאך נגש בן שפזה לנתום - הלא בבטחון מלא, שכן יודע הוא שטפולו יעשה בנאמנות, ברחמנות ובאהבה ללא גבול. בטפול שפזה אין לחולה שום חששות.

ידיעה זו חשובה ונחוצה מאד לקיום ולבסוס נפש האדם, והיא האמונה שאמינותו של הבורא לא זזה מהאדם לעולם, הן במצבי ענישה שמשתמע מהם שהבורא הסיר אמונתו והבטחתו מהאדם, והן במצבי מעידה וכשלו בחדא, שכמו כן מצב שפזה מחייב נזיפה וחרון אף. אכן, החוטא נזוף, אולם אין זה על חשבון אמינותו ואהבתו של הבורא לאדם שאינה סרה לעולם, ורצונו שניצליח ונצא ממצבי הענישה והחדא, והנהגתו עמנו במצבים אלו היא במטרה שניציל מהם, וכאב המטפל בבנו עם כל האכפתיות והרצון להצליח.

לא די להאמין שהכל לטובה, וכרופא הנותן הוראות לחולה המטפל אצלו ואומר לו: שמע, אני רוצה לטובתך, תרצה - תשמע, לא תרצה - לא תשמע, לי לא לא אכפת... אין כן הדבר אצל הקדוש-ברוך-הוא. אצל הבורא, מלבד שעושה מה שעושה לטובתנו, חפץ הוא שניצליח הטפול. ידיעה זו משרה על האדם בטחון ותקנה להצלתו ולהצלחתו, שכן ביצעו שהקדוש-ברוך-הוא חפץ בו, אכפת לו ממנו, רוצה ועושה הוא הכל להצלחתו - יקבל הכל באהבה ויחזיק מעמד בכל מצב ביצעו שטפולו יעשה מאוהב ורחמן.

כג. אם הבורא חפץ בהצלחתי - מה יש לפחד שמא לא אצליח...?

ולא עוד, אלא שבידיעה זו תרוח לו הרנחה נוספת, והיא האמונה של האדם בעצמו שניצליח במשימתו וביעודו, ויבא לבסוף על תכליתו וטובתו, שכן אם הבורא חפץ ורוצה בהצלחתו, היש ספק שניצליח הדבר?!

וזו תשובה לרבים הנכנסים לתחושת פחד וחרדה פן יעזבם ה', ינטשם ויפקירם, שכן רואים הם את הנהגת ה' במדת הדין עמהם, וזו התשובה שיש להם להרגיע עצמם - שאם הקדוש-ברוך-הוא חפץ ורוצה בהצלחת טפולו עמהם, בודאי שניצליח הטפול, ורק בתנאי שהם לא יעזבו את ה', אז ה' בודאי לא יעזב אותם וינצילו בכך בלח זה שישפילו להיות מאמינים בנאמנות ה' שלא יטש הוא את עמו, וכנאמר (תהלים צד, יד): "כי לא יטש ה' עמו ונחלתו לא יעזב".

ועוד בזה תוּסר התופעה הארוכה המלפפת את רב בני האדם - שאינם מאמינים בעצמם שיש בכחם לעמוד במשימתם בקיום תורה ומצוות ואין בכחם להתגבר על יצרם. הלא אם יאמינו שיש להבורא רצון וחפץ בהצלחתם - יאמינו בעצמם, ישתדלו ויתאמצו, יאמינו שלבסוף ינצחו, לא ירתעו לאחור משום נסיון שכשלו בו, ידבקו במטרה גם לאחר נפילות רבות - "שבע ופול צדיק וקם" - מתוך אמונה שאם הקדוש-ברוך-הוא צוה אותי, בהכרח שאני יכול ובנדאי שאצליח! ואם רק אתאמץ ואשתדל לעשות את אשר בכחי, מיד אסתיע בסיוע מהבורא להשלים תפקידי ויעודי, וכהבטחת חכמינו ז"ל: "הבא לטהר מסייעין אותו", ועוד אמרו: "פתחו לי פתח כפתחו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם".

להלן בפרקים הבאים נבאר אמתות זו של אהבת ה' לעמו ישראל בכל מצב והיאך היא לאין קץ.

כד. אמון במצבי ענישה

גם במצבי ענישה חייב שיהיה לנו אמון מלא בבורא, וחייב שיהא ברור ומסכם לנו שאהבת ה' לעמו לא נפגמת כלל, ואין במצבי ענישה מסר על נתוק הקשר והאהבה בינינו לבורא או חלילה מסר של נטישה, עזיבה והפקר. ונוכח זאת.

פ - 3,323 שנים יושבים אנו מדי שנה בשנה בליל הסדר ומספרים את ספור יציאת מצרים שהיה מלוח הנסים ונפלאות מפלאים שמהם נתהוינו ונוצרנו לעם מאמין בה', וכנאמר (ישעיה מו, כא): "עם זו יצרת לי תהלתי יסרו". תחלת ההנצרות שלנו היתה מכח הנסים והנפלאות שראו עינינו.

הנה היתה עלינו גזרה להשתעבד למצרים, ויגזרה זו כבר נאמרה לאברהם אבינו (בראשית טו, יג): "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדים וענו אתם... וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכש גדול". הנה מעצם נסחת הגזרה אפשר להבחין במטרה של הגזרה שאינה אלא חסד וטובה לעם ישראל.

מראש אומר הקדוש-ברוך-הוא לאברהם, יהא מצב שעם ישראל ישתעבד ויתענה תחת אמה מהאמות, ובאותה אמרה ממשית הבורא - ואותה אמה תהא נדונית בענשים, ועוד - שלבסוף יצאו עם ישראל עם כל רכושיה של אותה אמה.

ודבר זה נאמר לסב האמה - אברהם אבינו, ואברהם אבינו, זה אשר גונו על סדום בתפלתו למען לא יחפכה ה', סדום - שהיו אנשיה אכזרים ורעים, ואלו כאשר הבורא מנבא לו שבניו יתענו ויסבלו, אף לא מנסה אברהם לגונו עליהם בתפלתו, היתכן!!

בהכרח לומר שהבין אברהם שכל מהלך גזרה זו הנו מכרח וטוב הוא לבניו, כדי שממנו יתהוו וינצרו לעם לה'. ומדוע היתה מכרחת גזרה זו, וכיצד מפנה נתהוונו לעם - ההסבר הוא פשוט.

עם ישראל ישב לו בארץ גשן, בטובה ובדשנה של ארץ מצרים. בארץ זו ישבנו באפס מעשה, אוכלים ודשנים. הספנה של ההתבוללות היתה קרובה וכפסע בינינו לבין ההתערבות במצרים, שכן עדין היינו טרם שום קרבה אלקית מיוחדת ולא היה שום חק אלקי עדין שיבדיל אותנו מאמות העולם, שכן עדין לא נתנה התורה וחקיה המבדילים אותנו מאמות העולם.

במצב שכזה, שבני ישראל היו דשנים ורעננים במצרים, לא היה שיך לצוות להם לצאת ממצרים ולקבל את התורה וחקיה במדבר סיני, שכן ללא ספק היה מצדנו סרוב מחלט, שכן אפלו לאחר השעבוד הקשה שנשתעבדו ישראל במצרים, עדין רק עשרים אחוזי מהם חפצו ביציאה, והיתר חששו מפני הפאות ולא חפצו לצאת. אם כן עתה, טרם נשתעבדו וחייו חיי רווחה וענג, בודאי הספוי היה שהסרוב יהא מחלט לגמרי ובשום אופן לא היו מטים און להצעה זו לצאת למדבר שמים ולבטח בה' - שעדין לא נתגלה להם בקרבתו ובאהבתו המיוחדת להם, לקום ולסמוך שיהיה להם כל צרכיהם במדבר, ומשם להיות בטוחים בכניסתם לארץ שהיתה מישבת בעמים ענקים ונפילים המאיימים על כל רואיהם. שכן, הלא אפלו לאחר קבלת התורה וראית כל הנסים עדין פחדו ישראל לכנס לארץ ישראל והמרגלים הניאו את לבם מלכנס במלחמה עם האמות יושבי ארץ ישראל, על אחת כמה וכמה שהצעה כזאת לעת עתה לא היתה מתקבלת כלל.

ומה היו התוצאות? הגרועות ביותר. עם ישראל היה עם ככל העמים, מתבולל בין העמים ללא קרבה אלקית מיוחדת, וכל תכניתו של הבורא שפחר באבות הקדושים ובזרעם להיות לו לעם מיוחד עם תורה וחקים מיוחדים, ובארץ ישראל המיוחדת להם - היתה מתבטלת חלילה.

לכך הצרך והכרח, וכפי שהבינה חכמתו של הבורא שאין יותר טוב מכך, שישתעבדו ישראל במצרים, גבינו ויבחינו בשנאת הגוים הנובעת מקנאה בהצלחתם וביחודם שנתחדו לעם ה' יותר מכל האמות, שזו בעצם סבת האנטישמיות, כמבאר ברמב"ם בספרו "מורה נבוכים": "אין קנאה פקנאת הדת, ואין שנאה פשנאת מקנאת הדת". ואף שעדין לא היה לעם ישראל דת מיוחדת בשלמות, שכן היו קדם מתן תורה, אולם היו פרושים מאמות העולם, וכמו שארע בעיר שכם במעשה שכם בן חמור שהרגום בני יעקב על אשר לקחו את דינה אחותם.

עד כאן הסברנו בקצור את ההכרח לשעבוד, שהיה כדי להביא את עם ישראל למצב של הבנה והכרה ביחודיותם בדרך זו של שנאת מצרים, וכנאמר (תהלים קה,

כה) : "הפך לבם לשנא עמו להתנכל בעבדיו", ובכך נוצר רחוק והבדלה בין ישראל למצרים ולא התערבבו ביניהם.

ועתה נבאר היאך הביא מצב זה לא רק לרחוק והבדלה ממצרים, אלא לקרבה האלקית, לאהבה וקשר אמיץ וחזק אשר מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישטפוה. בשעבוד זה מתוודע הענוי זכרו ישראל את יחודם שהנם מזרע האבות הקדושים שקרבם ה' והבטיחם שיגאל את זרעם, שכן ידעו שיגאלו, כי מסרת היתה בינדם שישלח ה' גואל לגאלם, וזעקו לה' שיצילם, תפלה מקרב ומשברון הלב, ואז שלח להם גואל את משה רבנו, ונכנס הבורא בעבי הקורה על שעבודם, ואז החלו המכות על פרעה ועל עמו המשעבדים בעם ה'.

היש לתאר את תחושת הקרבה ועריגת הנפש לאלקים שחשו עם ישראל במצב זה שנכנס הבורא לעזרתם ונלחם להם באויביהם? והנה מכות מצרים היו בדרך של התעללות, וכנאמר (שמות י, ב) : "ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אתתי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה'".

דרך זו של התעללות דוקא, כגון מפת דם, צפרדע, כנים, שחיו, וכן השאר - מכות ששמו את מצרים לקלון ולשחוק ולקלס. היש שחוק גדול מזה שמצרי חפץ לשנות מים ועולה בידו דם? חפץ לרחץ עצמו במים ונהפכים לו לדם? צפרדעים שורצים בכל פנה ופנה? כנים מוצצים בדמם וכל עפר מצרים נהפך לכנים? וכך מכה אחר מכה... עשר מכות...

נתבונן, מדוע לא הביא הקדוש-ברוך-הוא מכה אחת ובה היה נאלץ פרעה לשלם העם, וכמו שהביא הבורא מכה אחת על דור המבול, מכה אחת על סדום ועמורה? ואף שהיו אנשי סדום מתעללים בבני אדם כידוע, עם כל זה לא התעלל בהם הבורא, ואלו במצרים נהג הבורא בדרך של התעללות. וביותר, שהרי התעללות אין בה גבורה, זהו יותר ענין של אכזריות מאשר גבורה, ולמה נצרכה בדוקא הנהגה זו במצרים?

כה. ההתעללות במצרים היתה מדה במדה בהנהגה גלויה ביותר לבטאות אהבת ה' לעמו ישראל

הנהגת הקדוש-ברוך-הוא שהיתה בהתעללות עם מצרים, בודאי היתה הנהגת מדה במדה ממש, דבודאי גם באמות העולם כשנפרע מהם הקדוש-ברוך-הוא - הוא כפי חטאם והכל בדין ובישר, אלא שהנהגה זו של מדה כנגד מדה לא תמיד היא בגלוי כל כך עד כדי שגם כל בני האדם יראו בעליל וללא רמזים הנהגה זו, וכאן היתה ההנהגה באפן הגלוי ביותר, וזאת מאהבת ה' לעמו ישראל. והטעם, דאם היו המכות במצרים כדור המבול ששטפם הקדוש-ברוך-הוא, או כסדום

ועמורה שהמטיר עליהם הקדוש-ברוך-הוא אש וגפרית, שאלו מכות שאינן של התעללות - הנה לנו לחשב שהכס הקדוש-ברוך-הוא למצרים להיותו חפץ במשפט בלבד וזו הסבה שהענישם, כדרך שהעניש את דור המבול וסדום ועמורה שהרעו והשחיתו ומלך במשפט יעמיד ארץ, ויתכן לו היו מצרים משתעבדים באכזריות כזו בעם החתי הפרזי או היבסי, כמו כן הנה הקדוש-ברוך-הוא נפרע מהם.

אולם בגאלת מצרים, להיות שאז יצר הקדוש-ברוך-הוא את עמו להיות לו לעם, וכנאמר "עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו", הנה נדרך שיוכיח להם הקדוש-ברוך-הוא את אהבתו אליהם כדי שיקנו בו אמון לנצח וידעו שהנהגתם עם אוהב, ולא עם נגיד ומצוה החפץ שיעשה רצונו ותו לא, אלא עם אוהב נאמן שכל פונתו לתועלתם ואין לו שום תמורה, רוח ושכר ממעשיהם של בני אדם. כל מעשיהם הטובים הולכים נטו לכספת שלהם, וכי אין הקדוש-ברוך-הוא חסר כלום שהדרך שישלם לו משהו ממעשה המצוות של בני אדם. בשלמותו שהיה אז - כן הוא בהוה ובעתיד ואינו משתנה כלום ממעשיהם של בני אדם, וכך פונתו ביצירה להיטיב לבני אדם, כי מדרך הטוב להטיב.

ועקר האהבה היתה נפרת להם בזה שהכה למצרים בדרך התעללות דוקא, שלא כמו שהכה את דור המבול או את סדום ועמורה, וההסבר לכך הוא פשוט, שהרי כשאדם עוזר לחברו, יודע הוא שחברו אוהבו, ואם יעזר לו ביותר, ידע שחברו אוהבו למאד, ואם אף יתעלל זה באויביו - בודאי יבין שזה שהתעלל באויביו מפני שלא נח ולא שקט מפעסו על שהכוהו עד שבעצמו התעלל במבקשי רעתו.

כן ישראל, כשראו שהקדוש-ברוך-הוא לא נפרע ממצרים בדרך שנפרע מדור המבול או מסדום ועמורה, הבינו וראו בחוש גדל אהבת ה' לעמו, היאך לא נח ולא נשקט מעמו וכעסו על מצרים עד שהתעלל בהם והכה בהם מכות בדרך התעללות, ונקדה חשובה זו רצה הקדוש-ברוך-הוא שנראה בו בהתעללותו במצרים.

ואין לומר שהטעם הבלעדי שהתעלל הקדוש-ברוך-הוא במצרים הוא מפני שכמו כן מצרים התעללו בעם ישראל, שהרי סדום ועמורה כמו כן היו אכזרים ביותר ומתעללים בבני אדם כמובא במדרש, ועם כל זה לא המיתם הקדוש-ברוך-הוא בדרך של התעללות. אלא כאמור, דלכך הענישם הקדוש-ברוך-הוא למצרים בדרך התעללות ולעג וקלס, ראשית כדי שיראו עם ישראל את הצדק והמשפט שהיה בכל מכה ומכה, כמבאר במדרש כיצד ה"מדה כנגד מדה" שבכל מכה ומכה, ובכך ילמדו אמונת ש"כר וענש שהיא מיסודות האמונה, ומלבד זאת עוד יראו ויתבוננו באהבה העצומה שאוהבם הבורא ומדקדק לשלם לשונאיהם על כל פרט ופרט שהרעו להם, ובאפן הנראה גם לעין בשר כי מדותיו של הקדוש-ברוך-הוא לעולם הן מדה כנגד מדה.

אולם כָּאמור, פְּעָמִים נַעֲשִׂית הַנְּהִיגָה זוֹ בְּאִפְסוֹ הַנִּסְתָּר מִבְּנֵי אָדָם וּגְלוּיָהּ רַק לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ, וְכֵן בְּמַצְרִים נָתַן לָהֶם לְרֵאוֹת הַנְּהִיגָה זוֹ בְּמוֹ עֵינֵיהֶם בְּגִלּוּי מַמָּשׁ כְּדֵי לְגַלוֹת לָהֶם עֲצָמַת אֱהָבָתוֹ אֲלֵיהֶם, וְכִמְבֹאֵר לְעִיל, דְּכִכֵּל שְׂאוֹהֵב הַמוֹשִׁיעַ אֶת הַנוֹשֵׁעַ בְּיֹתֵר - כֵּן יִנְקֶם מִשׁוֹנְאָיו שֶׁל הַנוֹשֵׁעַ בְּנִקְמָה גְלוּיָהּ כְּדֵי שְׂיִנְדַע לַנוֹשֵׁעַ אֱהָבַת מוֹשִׁיעוֹ, וְכִכֵּל שְׂיִנְקֶם מִשׁוֹנְאָיו בְּנִקְמוֹת שׁוֹנוֹת וּמְשׁוֹנוֹת, וְכַגּוֹן שֶׁל הַתַּעֲלֻלוֹת - כֵּן יוֹכַח לַנוֹשֵׁעַ עוֹד יוֹתֵר גְּדֹל אֱהָבַת מוֹשִׁיעוֹ אֵלָיו.

כו. עמי זכר-נא מה יעץ בלק...

אֱהָבַת ה' לְעַמּוֹ נִכְרַת בְּהַתְעַלְלוֹתוֹ בְּבִלְעָם שְׁחַפֵּץ לְקַלֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל. שְׂכֵן נִתְבוֹנֵן, מַה הָיָה צָרָךְ בְּנִס חֲרִיג שְׂכָזָה לְהַפִּיץ לְבִלְעָם בְּפִיו אֶת הַקְּלָלָה לְבִרְכָה? וְהֲלֹא הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לֹא עוֹשֶׂה נְסִים בְּחַנָּם, וְאִם כֵּן לָשֵׁם מַה הָיָה נְחוּץ נִס שְׂכָזָה? וְכִי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא כָּפוּף לְקַלְלוֹתָיו שֶׁל רָשָׁע זֶה?! הֲלֹא הָיָה אֶפְשָׁר שְׂיִקְלֵל, וְתִחַשֵּׁב קַלְלוֹתוֹ כְּקַלְלוֹת חַמּוֹר שְׂאִינָה מְעַלָּה וְאִינָה מוֹרִידָה, וְכִנְאָמֵר (משלי כו, ב) "קַלְלוֹת חַנָּם לֹא תִבּוֹאוּ", וּבִפְרָט לָזֶה שְׂמַקְלֵל מִתּוֹךְ שְׂנֵאָה לָשֵׁם מִמּוֹן וּלְשֵׁם כְּבוֹד, לְאַחַד שְׂכָזָה קַלְלוֹתוֹ תְּשׁוּב לּוֹ בְּרֵאוֹשׁוֹ, וּמַה צָרָךְ הָיָה לַעֲשׂוֹת נִס שְׂכָזָה לְהַפִּיץ לּוֹ אֶת הַקְּלָלָה לְבִרְכָה, וְעוֹד לְפָתַח בְּשִׁבְלֵוֹ פִי הָאֶתוֹן שְׂתוֹכִיחֵנוּ עַל הַנְּהִיגָתוֹ? לָשֵׁם מַה הָיָה צָרָךְ בְּכָל סִפּוּר אֶרֶץ זֶה?

אולם כָּאמור, כָּאֵן חֲפֵץ הָיָה ה' לְהִרְאוֹת חֲבָתוֹ לְבָנָיו וּלְהִרְאוֹתָם, שְׂזָה אֲשֶׁר חֲפֵץ לְהִזְיִקֶם - לֹא דֵי בְּכָךְ שֶׁהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מוֹנֵעַ זֹאת מִמֶּנּוּ, אֶלֶּא אִף מִתְעַלֵּל בּוֹ, שְׂכֵן אִם הָיָה בְּלַעַם מַצְלִיחַ לְקַלֵּל, הָיָה מְקַבֵּל כֶּסֶף וְזָהָב מִבְּלָק, וְכֵן כְּבוֹד גְּדוֹל מִשְׂרֵי מוֹאָב. אֲמַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: רָשָׁע זֶה יִקְבֵּל כְּבוֹד וְכֶסֶף עַל רִשְׁעוֹתָיו זֹאת לְקַלֵּל אֶת בְּנֵי! לְכֹךְ הַתְעַלֵּל בּוֹ בְּאִפְסוֹ הַמְּבִיָּה בְּיֹתֵר: מִמְּתִינִים לּוֹ בְּלָק וְשְׂרֵי מוֹאָב עִם הַרְבֵּה כְּבוֹד וְכֶסֶף וְרַק שְׂיֵאמֵר כְּמָה מְלוֹת שֶׁל קַלְלוֹתָהּ, וְאִז הוֹפֵךְ לּוֹ ה' אֶת פִּיו לְבָרַךְ אֶת יִשְׂרָאֵל. נִתְאָר לַעֲצִמְנוּ אִיזוֹ הַרְגָּשָׁה חֵשׁ בְּלַעַם בְּאוֹתָהּ שְׂעָה; בְּזִיווֹן, כְּעַס, הַפְּסָד מִמּוֹן שְׂחֻשָׁב לְהַרְוִיחַ. וְכֵן זֶה לְהוֹרוֹת לָנוּ בְּפָרְסוּם גְּדוֹל אֶת גְּדֹל חֲבָתְנוּ לְפָנָיו וְהִיאֵךְ מִתְעַלֵּל הוּא בְּמִבְקָשֵׁי רַעֲתָנוּ.

כז. מה בין שכל אנושי לבין דעת תורה

בְּסִפּוּר "אִישׁ צַדִּיק הָיָה" עַל הַצַּדִּיק רַבִּי אֲרִיָּה לְוִין זַצ"ל מְסַפֵּר שֶׁבְּהַתְקַשְׁרוֹתָיו וְעִדּוּדוֹ עִם אֶחָד הָאֲסִירִים הַחַל רַבִּי אֲרִיָּה זַצ"ל לְעַנְיָנוּ בְּשִׁמְרַת הַתּוֹרָה וְהַמְצוּוֹת. לְרַב עֲדִינוֹתוֹ שֶׁל רַבִּי אֲרִיָּה, כְּמוֹכֵן שֶׁלֹּא סָרַב אוֹתוֹ אֲסִיר לְקַבֵּל עָלָיו עַל תּוֹרָה וּמְצוּוֹת מְלֻבָּד... הַנְּחַת תְּפִלּוֹן. וְכֵן אֲמַר לּוֹ הָאֲסִיר: כֹּל אֲשֶׁר תֵּאמַר אֵלַי אֶעֱשֶׂה, אֶפְלוּ מְצוּוֹת חַמּוֹרוֹת, רַק לֹא תִפְלִין...

התפלא מאד רבי אריה, וחקרו לאותו אסיר וכי מה קשי יש בהנחת תפלין? מדוע
הנך נרתע מהנחת תפלין? השיבו האסיר, שלהיות שהוא יושב בפלא מסבת רצחו
את אשתו, היאך יניח תפלין קדושות על גד שרצחה נפש...!?

זוהי אכן דעת אנוש, אולם מה דעת תורה במקרה כזה? וכי רוצח פטור מתפלין?
בנדאי שלא, ומדוע? אדרבא, אם לא תתקן עתה את מעשיך הנפשעים - אימתי
תתקנם? אנו בעולם של תקון. הבורא באהבתו לעמו היטיב עמם טובה גדולה
להמציא להם מנוס מפח פשעיהם - כלשון רבנו יונה, ואין שום מעשה שחוסם
לאדם מלשוב.

נאמר בפסוק (במדבר כג, כא) : "לא הביט און בנעקב ולא ראה עמל בישראל, ה' אלקיו
עמו ותרועת מלך בו". ופרש רש"י: לא הביט - הקדוש-ברוך-הוא און שבנעקב;
כשהו עוברים על דבריו, אינו מדקדק להתבונן באנויות ולשוו און שלהם ובעמלון
לשוו עברה] שהם עוברים על דתו. ה' אלהיו עמו - אפלו הו מכעיסו וממרין לפניו,
אינו זו מתוכו. ותרועת מלך בו - לשון חבה ורעות.

ומובא במדרש (רבה כ, טו) : בנהג שבעולם, לגיון שמרד במלכו - חיב מיתה, ואלו
כפרו בו ומרדו בו ואמרו "אלה אלהיך ישראל" - לא היה צריך לכלותו?! אלא
אפלו באותה שעה לא זו מחבתו.

ויש להבין, הלא גדוע שאין הקדוש-ברוך-הוא ותרו, וכמבאר בגמרא (בבא קמא ט),
וימקור יסודות האמונה שהאדם נדון על כל פרט ופרט ממעשיו, ומהו, אם כן,
"אינו מדקדק אחריהם להתבונן באון שלהם"?

אולם יובן הענין על פי באור של הרב "נתיבות שלום" מסלונים, שפאשר יהודי
שבור ורצוף בעת הליכתו לעברה ולבו דוי עליו שיצרו מכשילו, אזי על אחד שכזה
הקדוש-ברוך-הוא מרחם ומאריך אפו עמו.

וזהו באור הפסוק : "לא הביט און בנעקב ולא ראה עמל בישראל" - אין הקדוש-
ברוך-הוא מדקדק בעברות של מי? של זה שגם כאשר בשעת העברה - "ה' אלקיו
עמו", זוכר שהנו מקציף לה' ולבו שבור בקרבו - "ותרועת מלך בו". תרועה
מלשון שברון, דהינו שיש לו לחוטא זה שברון מחמת מלך מלכי המלכים. עם
אחד שכזה אין הקדוש-ברוך-הוא מדקדק להפריע ממנו מיד, אלא מרחם עליו
ומחבבו וממתין לו עד שישוב.

ועל פי זה יובנו היטב דברי הגמרא ברכות (סג ע"א) : דרש בר קפרא, איזוהי פרשה
קטנה שכל גופי תורה תלויין בה? "בכל דרכיך דעהו והוא יישר ארחתיך" (משלי ג,
6). אמר רבא, אפלו לדבר עברה. והנסחא ב"עין יעקב" : אמר רב פפא, הינו דאמרי
אינשי, גנבא אפוס מחתרתא - רחמנא קרי. תרגום : הגנב כשהנו חותר במחתרת
לגנב, קורא לאלקיו.

והוא פלא, היאך אפשר לקיים "בכל דרכיך דעהו" גם לדבר עברה? מה שיך לדעת את ה' גם בדרך עברה, וכדגמת הגנב שקורא להקדוש-ברוך-הוא בעת גנבתו, היתכן?!

אלא להאמור מבאר. חז"ל מלמדים אותנו, שכאשר תוקף היצר את האדם ורואה האדם שיצרו תקיף וחזק עליו, יזכר שהולך הוא לעשות מעשה לא טוב ושיהא לבו שבויר ונדכה על היותו נכנע ליצרו, וזה בעת העברה לבו? הא דוי עליו על מעשהו. וזה "בכל דרכיך" - ואפלו לדבר עברה - "דעהו", דע את ה'. זכרהו שהוא רואה אותך במעשיך ותבקש ממנו שישיבך אליו.

וזהו שמביא רב פפא, גם הגנב שיצרו תקפו לגנב ואין לו זכות להתגבר על יצרו, קורא הוא להקדוש-ברוך-הוא שירחם עליו ולא יענישנו על מעשהו ויארץ אפו עמו
עד
שישוב.

כת. בטחון בה' לא יתכן, רק מתוך תחושתנו בו כ"אבינו"

ישנה מצוה שהנה עקרית ויסודית בתורתנו הקדושה, והיא לבטח בה'. וכן מביא הגר"א במשלי (כה) שעקר תכלית המצוות שנבטח באלקינו. ומהו הבטחון?

מבאר רבנו יונה (משלי א), שיקנה לה' תמיד, וגם כאשר יראה שהנו במצב של חשך ואין שום סכוי לאור בישועתו - לא יאבד תקותו מבוראו, שכן אין מעצור לה' מלהושיע בין רב למעט.

זה המביט על הבורא כמלך בלבד, רחוק הוא מלבטח בה', שכן חש הוא: מה לו למלך רם ונשא שיחוש לעזרתו של אזור אמלל, שכן מטבע העולם האזור חש מרחק מהמלך.

וביותר כאשר חוטא האדם, שאז בודאי מאבד בטחונו בבוראו מכל וכל, שכן חושב הוא: מה לו למלך לבא לעזרת אזור כשהנו עברנו במדינתו...

אולם זה החש את הבורא כ"אבינו", ואבא הלא לעולם מחיש עזרתו לבנו, ואף כשבנו סטה מהדרך הטובה, לעולם האב חש בכאבו על בנו - הן מתוך רחמנות עליו, וכדברי המשנה (סנהדרין פ"ו מ"ה): "אמר רבי מאיר, בזמן שאדם מצטער, שכינה מה הלשון אומרת? קלני מראשי, קלני מזרועי", ומבאר שם במשנה שזה אף ברשע, ועל אחת כמה וכמה בכל אדם, והן מפני שבכך יש סכוי שהבו החוטא ישוב לאביו, שכן יראה שעל אף רשעותו אביו לא מסיר חסדו ממנו, ואז ימס לבו וישוב.

והוא שְׁדָרְשׁוּ חַז"ל (ולקוט תהלים) על הפסוק (תהלים לב, ו) "רבים מכאובים לְרָשָׁע
והבוטח בה' חֶסֶד יִסּוּבְּבָנוּ" - אֶפְלוּ רָשָׁע ובוטח בה' - חֶסֶד יִסּוּבְּבָנוּ.

והוא תימה, הִיתְכּוֹן רָשָׁע ובוטח בה'?! היאך יַעַז הָרָשָׁע לְבִטַח בַּה'?

שאלה זו נשאלת למי שחש את הבורא כ"מְלֻד" בלבד, אוּלַם לִזֶּה הַחֵשׁ אֶת הַבוֹרָא
גַם כִּי "אֵב", לֹא תִקְשֶׁה קוֹשִׁיא זֶה.

הָאֵב מְרַחֵם וְחָס עַל בְּנוֹ אֵף שֶׁהֵנוּ רָשָׁע, וְאִם כֵּן, זֶה הַיּוֹדֵעַ שֶׁהַבוֹרָא הוּא גַם אָבִיו,
לֹא יִמְנַע עֲצָמוֹ מִלְבַּטַח בַּה' בְּכָל מִצָּב.

יֵשׁ לְהַדְגִישׁ, הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֵינוֹ וְתָרוּ, וְכַמוּבָא בְּגִמְרָא (בבא קמא נ): "כֹּל הָאוֹמֵר
הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְתָרוּ הוּא - יִתְרוֹ חַיָּיו". הַפְּנִינָה - יִתְתְּכוּ חַיָּיו. כְּלוּמַר, הַקְדוּשׁ-
בְּרוּךְ-הוּא בְּהַחֲלִיט לֹא מְוַתֵּר, אוּלַם אִי - וְתוֹר זֶה, זֶהוּ בְּעֵצָם הַחֶסֶד וְהַרְחֻמְנוּת
הַגְּדוּלָּה שִׁישְׁנָה עַל הָאָדָם, שֶׁכֵּן וְתוֹר מוֹרָה עַל אֲזֵלַת יָד, מְסַכְּנוֹת, וְלַעוֹלָם אֵין
הַבוֹרָא חָפֵץ שֶׁיִּשְׁבְּנוּ יַגִּיעוּ לְמִצָּב שֶׁהַמְסַכְּנוֹת תִּצְדִּיק לָהֶם אֶת מְחֻדְלֵיהֶם, שֶׁכֵּן
הַמְּחֻדְלִים מְצַדִּיקִים לִזֶּה שֶׁאֵינוֹ שְׁפוּי, מִיֵּאֵשׁ, מִדְּכָא וְכִיּוּצָא, וְאֵין הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-
הוּא חָפֵץ שֶׁיִּצְאָא זְכָאִים בְּדִין מִתּוֹךְ שֶׁאֵנוֹ שְׁפָלִים שְׁכָאֵלָה, אֶלֶּא אֲדָרְבָּא, רְצוּנוֹ שֶׁעַל
אֵף מְחֻדְלֵינוּ נִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאֶפְשָׁרוֹת הַנִּפְלְאָה שֶׁנִּתְּנוּ לָנוּ הַבוֹרָא שֶׁהִיא "תְּשׁוּבָה",
וּבִתְקוּן מַעֲשֵׂינוּ נִחְזַר לְאִיתְּנֵנוּ וְכַגְבוּרִים מְנַצְחִים נִחְשָׁב.

וּבְכַדִּי לְהַמְחִישׁ שֶׁאֶפְלוּ רָשָׁע יֵשׁ לוֹ מְקוֹם לְבִטַח בַּה', מְבִיָּאָה עַל כֵּךְ הַגְּמְרָא
הַמְּחַשֶּׁה (בְּרַכּוֹת סג ע"א בַּעֲיֵן יַעֲקֹב), שֶׁכֵּן הַגְּנָב, גַּם כְּשֶׁהוּא חוֹתֵר מִחֻתְרַת וְגוֹנֵב, קוֹרָא
לְאַלְקִים שִׁיעֲזָרְהוּ. וְלְכַאוֹרָה תְּמוּוֹה, הִיתְכּוֹן?! אֵיזָה גְּנָב נוֹרְמָלִי יִתְפַּלֵּל לַה'
שִׁיעֲזָרְהוּ וְיִצְלִיָּהוּ מִגְּנֵבְתּוֹ? וְעוֹד, מַה בָּאָה כָּאן הַגְּמְרָא לְלַמְּדֵנוּ, וְכִי נָכוֹן הוּא כֵּךְ
לְנַהֵג בְּשַׁעַת גְּנֵבָה?

אוּלַם כְּאֵמֹר, אֵב כְּשֶׁשׁוּמַע שֶׁבְּנוֹ חוֹתֵר מִחֻתְרַת וְגוֹנֵב, בְּנֻדָּאֵי שֶׁצָּעְרוּ גְּדוּל, אוּלַם
חֵשׁ הוּא בְּכָאֵב בָּאֵם יִשְׁמַע שֶׁבְּנוֹ נִתְפַּס וְקִבֵּל מַכּוֹת, שֶׁכֵּן בְּרְצוּנוֹ שֶׁבְּנוֹ יִשׁוּב לְלֹא
מַכּוֹת. וְזֶה שֶׁמְבַקֵּשׁ הַגְּנָב: רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁמַּעֲשֵׂי רַעִים, אוּלַם הָאָרֶץ
נָא אֶפְדֵּךְ עַמִּי וְהַמְּתֵן לִי עַד שֶׁאֲתַעוֹרֵר לְתְּשׁוּבָה בְּדָרְךָ נַעַם וְשִׁלָּא יִתְפָּסוּנִי זֶה עַתָּה
וְיִשְׁבְּרוּ עֲצָמוֹתַי...

הַגְּמְרָא נִתְּנָה כָּאן הַמְּחַשֶּׁה קִיצוֹנִית, לְהוֹרוֹת שֶׁבְּשׁוּם מִצָּב לֹא יִמְנַע הָאָדָם
מִלְבַּטַח בַּה', כֵּךְ שֶׁזֶה הַרוּאָה אֶת הַבוֹרָא כְּאֵב, לֹא נִמְנַע לַעוֹלָם מִלְקַח תִּקְוָה בּוֹ
וְלִקְוֹת לְבוֹרָא שִׁיּוֹשִׁיעוּ גַם בְּאֶפְסֵי מִצָּב שֶׁל יְשׁוּעָה, שֶׁכֵּן הַבוֹרָא לֹא מְשַׁעְבֵּד
לְמַקְרִים וְלִסְבוֹת וְכֵן לֹא לְמִצָּב הָאָדָם כְּפִי הַנְּרָאָה לָנוּ, וְלַעוֹלָם בְּיָדוֹ לְהוֹשִׁיעַ וְלִכְלֵל
אָדָם, לְרַעִים וְלְטוֹבִים, שֶׁכֵּן כָּלֵם בְּנִיּוֹ.

כט. הפליא ה' לעשות עמנו שהורשינו לשמוח במפלת שונאינו מה שבדרך כלל אין הקב"ה חפץ בכך

ובפרט שנתן הבורא לעם ישראל לראות בשונאייהם ולשמוח במפלתם, דבר שאין הקדוש-ברוך-הוא חפץ בו, שהרי בסדום ועמורה נאמר (בראשית יט, יז): "אל תביט מאחריך", שכן נצטוה לוט שלא להביט בפרענות הרשעים, ופרש רש"י שם: אינך כדאי לראות בפרענותם ואתה נצול. הרי שאין חפץ הבורא שהנצולים "ירקדו" על דמם של הנענשים.

ועוד רבות מצינו שהקדוש-ברוך-הוא חס על כבודן של רשעים, כגון גבי שוכב עם בהמה - "וגם את הבהמה תהרגו", כדי שלא יתבזה החוטא (סנהדרין מ ע"ב) בכך שתשאר בהמה זו לקלון עליו ויאמרו 'זו הבהמה שפלוני נהרג בגללה', ולכך משמידים גם את הבהמה.

נתבונן, אדם זה שעשה מעשה מכוער שכזה, מה יש לחוס על כבודו? אלא כאמור, ההסתכלות של הקדוש-ברוך-הוא עלינו הוא כאב על בנים, ואב שבונו חטא, היחפץ שיתבזה בנו? היחפץ שכל בני העולם ירכלו עליו וידברו בגנותו? בודאי שלא! כן הדבר אצל הקדוש-ברוך-הוא, צר לו שאדם זה חטא, ודי לו לבורא בכאב זו שבונו חטא ונענש, אולם בשום אופן אינו מסכים שיתבזה בנו בשל כך.

ואפלו על בלעם חס הקדוש-ברוך-הוא בהריגת האתון שלא יתבזה בה, כמובא בחז"ל (במד"ר כ, יב), וכן גבי התלוי על עץ שיש לקברו וגם את העץ שנתלה עליו, כדי שלא יאמרו 'זה העץ שנתלה עליו פלוני ויתבזה'.

במכות מצרים לא די בזה שלא חס הקדוש-ברוך-הוא על כבודן של מצרים בהתעללו בהם, שזהו בזיון להם בעצמם, אלא עוד נתן לישראל רשות לראות במפלת שונאייהם, ואדרבא - מצוה לפרסם באזני בנינו ובני בנינו ולפאר הנס בפרסום המכות וההרחבה בהם, וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משבח.

וההדגשה בכאן בעצם היא הרבה יותר עצמתית, שהרי כשטבעו המצרים בים, בקשו מלאכי השרת לומר שירה, אמר להם הקדוש-ברוך-הוא: מעשי ידיו טובעים בים ואתם רוצים לומר שירה?! (מגילה י ע"ב), ולא נתנה להם רשות לומר שירה, שכן כאמור, חס הקדוש-ברוך-הוא על מעשי ידיו ואפלו כשחטאו לו, ואפלו מאמות העולם, וכמו שמצינו גבי העיר נינוה שחס עליהם הקדוש-ברוך-הוא מלאבדם. ואלו ישראל אמרו שירה ברוח הקדש ששרתה עליהם. והשירה תכנה אינה אך ורק שבח והודיה לה' שהצילם, אלא בתכנה מנחת שירה על אבוד מעשה ידיו של הקדוש-ברוך-הוא, וכנאמר (שמות טו): "סוס ורכבו רמה בים... צללו בעופרת במים אדירים...". והינו כמבאר כאן, רצה הקדוש-ברוך-הוא לבטאת אהבתו לעמו שיוכח אצלם שהוא אוהבם, לכך כביכול חרג הקדוש-

ברוך-הוא מהנהגתו ונתן שיִראו ישראל במפֿלת שונאיהם, ואף ישירו לו שירה על אבוד מעשה יָדיו למען יתקדש שמו בתוכם לדורי דורות.

ל. "אהבת עולם אהבתנו"

ודבר זה היה נצרך ביותר לעם ישראל, כי ידוע ידע הקדוש-ברוך-הוא שיהיו בעתיד מצבים קשים לעם ישראל באם לא ילכו בדרך התורה, ומדת הדין תהא מתוחה עליהם להענישם, ואז יעלה בלבם שהקדוש-ברוך-הוא נטשם והסיר אהבתו מהם ואינו חפץ בם, והוא הסובב הגדול לנטישת המצוות כֵּלן או חלקן בהיות האדם נתפס לחלישות דעת זו, וכמו שיתבאר עוד להלן, לכך הוכיח הקדוש-ברוך-הוא אהבתו אליהם בהפליאו את מכותיו בדרך נקמה בפרעה ובכל מצרים, וכאמור חרג מהנהגתו לתן להם רשות לשמח ולשיר שירה במפֿלת שונאיהם כדי לחזק אמונת אהבתו אליהם, וכאמרנו: "אהבת עולם אהבתנו".

וביתר שאת מתגלית המטרה, שהיא חזיק הקשר והאהבה, שהרי לבסוף הלא יצאנו ברכוש גדול, ובכך הלא קבלנו פצוי משלם על כל עבודתנו במצרים. המחיר היה מחיר מלא, כמובא בפי"ל, מגדל הרכוש שיצאנו בו ממצרים. ועוד לאחר מכן טבע הבורא את צרינו בים, ושם שוב חכתה לנו בזה ורכוש הרבה יותר מאשר זה שיצאנו עמו ממצרים. אם כן, היאך יעלה על הדעת שהיה כאן איזושהו שמץ של שנאה או נקמה חס וחלילה, הלא הסוף מגלה שכל מהלך זה היה אהבה מתחלתו ועד סופו?

וגלות וגאלות מצרים מחיבת הסתכלות נכונה על כל הגליות שאינן אלא לשמרנו מהתבוללות ומלמוד ממעשיהם של אמות העולם, ושמירה זו באה דוקא משנאתם ודחיתם אותנו על אף רצוננו התועה להתקרב אליהם, וגלות וגאלות מצרים יוכיחו אמתות זו - שאין מטרת הצער והענוי לשם פלוי והכחדה, אלא ללמוד, לחנוך, ולהשבת הקשר והאהבה לכמות שהיו.

והעבדה - הנה זה לנו אלפים שנות גלות מאז גרשנו מארצנו. עם ישראל בתקופות רבות נדד וסבל רבות, ועם כל זה נותרנו ושרדנו בגאונה ואמץ לב. כמה אימפרייות הכחדו עד שלא נזכר שמן כֵּלל, וכמו מלכות נון, מלכות רומי, מלכות הכנעני, החתי, האמורי ועוד רבים. וגם אלה שנשארו, נשארו בשמם בלבד, אולם אינם אלא תערובות של עמים שנתערבו זה בזה ורק נושאים שם המלכות העתיקה על שמם, ואלו עם ישראל שמרו על יחוסם לבלתי התערב בשום אמה ונשארו ביחוסם הטהור לאחר כל נסיונות ההכחדה שעברו על ראשם.

הרי לנו ללמד מגאלות מצרים על כל הגזרות והענויים שסובל עם ישראל, שמטרתם וסופם יהיו גאלה, אהבה וחזיק הקשר, כשם שכן הוכיחה גאלות

מצרים על תחלת גלותה, והראיה המיוחדת לכך היא הנבואות שנבאו לנו הנביאים הקדושים על הטובות והענגים לאין קץ שמחכים לנו בעתיד.

והנה עד היום מזכירים אנו בכל יום ענין יציאת מצרים, שירת הים כמה וכמה פעמים בכל יום, והוא על מנת להזכירנו שמה שהיה הוא שיהיה לתמיד. אהבת ה' לעמו היא אהבה נצחית, וכל הענישות אינן אלא לשם חנוף, הבדלה מבין העמים, שמירה עליונה מפני התבוללות.

כללו של דבר: אנו היום במצב שיש לנו תמונה שלמה ממסגרת מהעבר - גלות וגלות מצרים, שבתמונה זו רואים אנו הכיצד תכלית הגלות והחושף היא לצרף הגאולה והגלוי שיבא לאחריה.

תמונה ממסגרת יש לנו מגלות וגאולה מצרים, ותמונה זו צריף שתהא לנו לנגד עינינו תמיד, שכן מני אז עוברים ישראל גליות רבות, ובתמונת מצבם זה עתה רואים רק חלק מהתמונה, והוא החושף בו נמצאים, אולם עלינו לזכר שיש שלמות לתמונה זו, ותמונת מצרים תוכיח, שבה רואים את שלמות התמונה המורה על תכלית החושף שמטרתו אור וגלוי.

וזה - הן ביחס לצרות הפלל והן ביחס לצרות הפרט - יש לנו לזכר תמיד ולהביט בתמונה זו, וממנה לשאב עזוד וכח לחצאי ורבעי התמונות שמוול עינינו המורים על החושף והגלות בלבד, טרם נצטיירה התמונה בשלמותה, היא הגאולה הפאה לאחר הגלות המנבאת לנו מהנביאים הקדושים ברב טובות ונחמות, ישועות ונפלאות להן נזכה לעתיד, ועד פדי שלא יזכרו נסי מצרים לעמת הנסים המעתידים לנו, וכאמור (ירמיה כג, ו - ח): "לכן הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם וישבו על אדמתם".

ידיעה זו חשובה לנו לשם התמדת האמון שלנו בבוא בכל מצב, וכאמור, אין הסכנה בעמנו פן נאבד את האמונה. אמונה יש לכל יהודי. הסכנה הגדולה פן נאבד את אמונתנו בבוא ונבא לחשיבה מטעית ושקרית שהמסר של הגלות הנו מסר על נטישה, הפקר לפרענות חלילה. כאן היא הסכנה הגדולה ביותר.

ומצינו חשיבה מתעית זו אצל עם ישראל, וכנאמר (ישעיה מט, יד): "ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני". ציון, בראותה גדל הסתר הפנים; הגלות, גרוש מארץ הקדש, חרבן בית המקדש, מגיעה לחשיבה: עזבני ה' וה' שכחני. ומה משיב לה הבוא ביד נביאו? "התשכח אשה עולה מרחם בן בטנה?! גם אלה תשכחנה ואנכי לא אשכחך". וכמו שכן נאמר בגלות מצרים פסוקים המורים על ההשגחה העליונה עלינו גם בתקופת גלותנו.

ומה שפמכחיש ופורץ הרגשה מטעית זו שכבכול משתדרת לאדם שנאה מאת הבורא בימי יסוריו - אלו הם נסי מצרים, שהרי השתעבדנו קשה במצרים, וכנאמר "וימרו את חיהם בעבדה קשה", "כל הבן הילוד היארה תשליכהו". לכאורה בימים שכאלה שדורה לעם ישראל שנאה ודחיה מהבורא, והאמת היא הלא ההפך הגמור, וככתוב בתורה (שמות ג, 17 - ט): "ויאמר ה' ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים ואת צעקתם שמעתי מפני נגשיו כי ידעתי את מכאבו, וארד להצילו... ולהעלותו מן הארץ ההוא... ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לחצים אתם", ועוד נאמר לקמן (כד, 17): "ויראו את אלקי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר", ופרש רש"י שהיא לבנה שהיתה מנחת לפניו בשעת השעבוד לזכר צרתן של ישראל שהיו משעבדים למעשה לבנים. הרי שמגלות מצרים יש לנו ללמד לכל הגליות ולכל צרות הכלל והפרט שאהבתו וחמלתו עלינו היא חמלה גדולה ויתרה בכל מצב, ואין חלילה לפרש את הענישה לשנאה או לדחיה, חס וחלילה.

לא. ראה מוחצת לאהבת ה' את עמו גם במצבי ענישה

הראיה המוחצת לאהבת ה' את עמו גם במצבי ענישה היא ההשגחה העליונה לשמר ולהטיב גם בתנאי ענש.

נתבונן, אסיר שנדון למאסר, איזה חסדים רואה הוא במאסרו. מנתק הוא מפני משפחתו, מחבריו, לא רואה אור יום. קצורו של דבר - בזמן דין אין רחמים!

בענשי ה' לעמו יש לנו לראות את חסדי ה' עמנו גם בתקופות הענש.

ונחזר שוב לגלות מצרים. הנה במצב ענישה נרא זה של "וימרו את חיהם בעבדה קשה", היה מצב של "ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אתם", וגם בתקף גזרת השעבוד נאמר "וכאשר יענו אתו כן ירבה וכן יפריץ", ופרש רש"י: בכל מה שהם נותנים לב לענות ולהמעט, שכן העניי ממעט הפריה ורביה. עקר שפתי חכמים] - כן לב הקדוש-ברוך-הוא להרבות ולהפריץ.

ואות ומופת לכך - הנה שבט לוי לא נשתעבד בשעבוד מצרים, ואתה מוצא שהיה שבט לוי המעט שבכל השבטים, ולכאורה היה להם להיות יותר מכלם אחר שלא נשתעבדו. משיב על כך הרמב"ן, כי כן גזר הבורא - "וכאשר יענו אתו כן ירבה וכן יפריץ". מי שהיה בגזרת הענוי "וכאשר יענו אתו" - הוא בלבד היה בברכת "כן ירבה וכן יפריץ". שבט לוי שלא היה בקללה, כמו כן לא היה בברכה.

וכן יש לנו לראות בגלותנו את טובות ה', שהנה גם בזמנים הקשים שהמה ימים של מדת הדיון, משתפת עמה מדת הרחמים בשמירה העליונה עלינו, בפרנסה

המזמנת לנו, בנסיים המתמידים עלינו לשמרנו מפליה, שזו בעצם זממם של אויבינו.

הנה נמצאים אנו כאן בארץ ישראל. נתבונן, מכמה סכנות נצלנו בעשרות השנים שאנו פה, כמה מלחמות מסכנות עברו על ראשנו מתחלת ישיבתנו כאן בארץ ישראל לפני קרוב לשבעים שנה ועד עתה, הרי יום יום קיומנו כאן בנס, וכמו כן אחינו שבגולה יושבים המה בחסדי ה' בשקט ובשלחה יחסית, ורבים מהם שומרי מצוות וחייהם חיי עשר וירחה.

והוא הנאמר בפסוק (ויקרא כו, מד): "ואף גם זאת בהיותם בארץ איביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלתם להפר בריתי אתם". וזאת מלבד ההבטחה (דברים ד, ג-ה): "ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלקיך שמה. אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלקיך ומשם יקחך. והביאך ה' אלקיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה והיטבך והרבך מאבותיך", ועוד נאמר (ירמיה ל, ז): "ועת צרה היא ליצקב וממנה יושע", ועוד נאמר (ישעיה סג, ט): "בכל צרתם לו צר ומלאך פניו הושיעם באהבתו ובחמלתו הוא גאלם וינטלם וינשאם כל ימי עולם".

הנה לפני 20 שנה בדיוק היתה מלחמת המפרץ, נורו על ארץ ישראל 39 טילים מהרודן העירקי - ונהרג אדם אחד בלבד, וטיל אחד שפצה כשנשלח לסעודיה, הרג בהם כמה עשרות אנשים. ומה גם, שעלינו לזכר שאנו בתקופה האימתנית ביותר המכנה בפי חז"ל עקבות משיחא, תקופה הקשה ביותר לעם ישראל, שכאשר חזו אותה חכמינו ברוח קדשם התבטאו: "ייתה ולא אחמינה". הפונה, נבא מלך המשח בזמן שיבא, ואין ברצוננו להיות באותה תקופת מעבר שגין הגלות לגאולה, לפי שתהא תקופה קשה ביותר לעם ישראל. והנה אנו חיים בתקופה זו, שכן מסכם הוא אצל כל גדולי ישראל, ועם כל זה, כאמור, רואים אנו הרבה מדת הרחמים במדת הדין. עם ישראל חי וקיים, משפע בכל טוב ובשפע רב, שמחות, חתנות לרב בכל יום ויום, ועוד לאין ספור חסדים וטובות מסובבים אותנו בתקופת תקף גלותנו - זמן חבלי משיח.

לב. עוד ראייה מוחצת לאהבת ה' את עמו גם במצבי ענישה

עוד ראייה מוחצת יש לנו לראות המוכיחה בעליל שאהבת ה' לעמו בכלל, ולכל אדם בפרט, גם כאשר מדת הדין שורה עליהם והנם במצב של ענש - שעל פניו משדר הוא כעס ונטישה, עזיבה והפקר.

ונמחיש זאת בדרך משל. מעסיק הכועס על הפועל, נוזף בו, מענישו, פניו זועפות כלפיו וכיוצא - נתבונן, האם זה הזמן המתאים שיבא פועל זה למעסיקו ויבקש לו עליה במשפחת, קדום בעבודה?! בודאי שאין זה מן ההגיון שזה עתה במצב

שֶׁל כַּעַס שְׂיָבֵא הַפּוֹעֵל לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל עֲצֻמוֹ, וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שְׁלֹא מִתְאַיִם שְׂבִזְמוֹן כְּזֶה יִבְקֵשׁ הַפּוֹעֵל מֵהַמְעֻסִּיק שְׂיִיטִיב לְקִרְוֵביו וְלִבְנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ, שְׂיִמְצִיא לָהֶם גַּם עֲבוּדָה וַיִּפְרֹנְסֵם.

וְהִנֵּה אָדָם הַמְצִיָּי בְּמִצְבֵּי שְׂמֵדַת הַדִּין שׁוֹרָה עָלָיו, וְכִבְיָכוֹל כַּעֲסוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עָלָיו, הֵיכֵן מְצִינּוּ בְּהִלְכָה לְאָדָם זֶה פְּטוֹר מִתַּפְלָה? הֲלֹא בּוֹדְאֵי שְׂאָדָם זֶה חַיֵּב בְּתַפְלָה, עָלָיו וְעַל כָּל בְּנֵי בֵּיתוֹ. מְצִינָה עָלָיו לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עָלָיו וְעַל כָּל הַקְּרוֹבִים אֵלָיו. וְאִדְרָבָא, תַּפְלָתוֹ אִזְ רְצוּיָה, וְכִנְיָמֵר (תַּחֲלִים נֹא, יט) : "לֵב נִשְׁפָּר וְנִדְכָּה אֱלֻקִּים לֹא תִבְזֶה". וְהֵיאָדָּ? אֵלֹא בְּהִכָּרַח לּוֹמֵר שְׂמֵדַת אֶהְבֵּת ה' לֹא נִפְגְּמַת לְעוֹלָם, וְגַם כַּאֲשֶׁר מֵדַת הַדִּין מִתּוֹחָה עַל הָאָדָם, אִין זֶה עַל חֲשַׁבּוֹן הָאֶהְבָּה, וְאִדְרָבָא, מְצִב זֹו נּוֹעֵד לְקָרֵב אֶת הָאָדָם, וְאִם כֵּן זֶהוּ הַזְּמַן לְבַקֵּשׁ הָאָדָם אֶת בְּקִשׁוֹתָיו.

לג. מדוע פעמים מוכרחת היד הקשה?

עֲתָה נִבְאָר מַדּוּעַ מְכָרַח פְּעָמִים שְׂיִנְהֵג הַבּוֹרָא עִם עַמּוֹ אֶהוּבּוּ בְּיַד קָשָׁה. נִסְבִּיר זֹאת בְּדֶרֶךְ מִשְׁל.

בְּאַחַת הָאֲרָצוֹת נֶעְרְכוּ בְּחִירוֹת, נְצִיגִים יְדוּעֵי שֵׁם הַגִּישׁוֹ אֶת מְעַמְדוֹתָם לְהַבְחִיר לְחִבְרִים בְּמִמְשָׁלָה. אֶחָד מֵהַמְעַמְדִים שֶׁנִּבְחַר קִבֵּל "תִּיק" מְסִיָּם, וְנִתְמַנָּה לְהִיֹּת שָׂר עַל הַנוֹשָׂא שְׂבִי"תִיק" זֶה. מְשׁוּם מָה חֵשׁ מְעַמְד זֶה מְקַפֵּחַ וּמְפַלֵּה לְרַעָה בְּמַנּוּי זֶה, שְׂכֵן חִפָּץ הִזָּה לְהִיֹּת שָׂר בְּתַחֲוּם אַחֵר.

בְּמִקְבִּיל, לֹא דֵי שְׁחֵשׁ הוּא מְקַפֵּחַ בְּמַנּוּי - חֵשׁ הוּא עוֹיְנוּת, הַפְּנִינַת עֵרְף, הַחֲמִצַּת פְּנִים מִחֲבָרָיו וַיְדִידָיו שְׁעַד לְפָנֵי מַנּוּי הָיוּ מְאִירִים לוֹ פְּנִים כְּדֶרֶךְ הָאוֹהֲבִים.

תַּחֲוִישַׁת צַעַר וְפֹלָא גַם יַחַד אֶחְזַתְהוּ לְשָׂר זֶה; לֹא דֵי שְׁהִנְנִי מְקַפֵּחַ בְּמַנּוּי זֶה, עוֹד חֲבָרֵי מְשֻׁדְּרִים לִי עוֹיְנוּת, קִנְיָה וְשִׁנְיָה...!?

הַחֲלִיט לְחַקֵּר אֶת הַדְּבָר לְאֲשׁוּרוֹ, וַיִּמָּה מִתְבָּרַר לוֹ? שְׂבַעְעָם כָּל חֲבָרָיו נִתְנוּ עֵינֵיהֶם עַל הַמַּנּוּי שֶׁנִּתְמַנָּה הוּא וְהָיוּ חִפְצִים הֵם בְּזָה, וְכִשְׁנִתְמַנָּה הוּא לְזֶה, הַקִּנְיָה וְהַשִּׁנְיָה פְּעַפְעָה בְּקִרְבָּם...

נִתְבוֹנֵן, מֵהִי הַרְגָּשְׁתּוֹ שֶׁל שָׂר זֶה לְאַחֵר גְּלוּי מִמְצָא זֶה? תַּחֲוִישַׁתוֹ אֲכֹן לֹא נְעִימָה אַחֵר שְׂרַכֵּשׁ לוֹ כְּאִן שׁוֹנְאִים וּמְקַנְאִים, אוֹלָם בְּמִקְבִּיל חֵשׁ הוּא תַּחֲוִישַׁת רִגְעַ וְנִצְחוֹן. תַּחֲוִישַׁת הַקְּפוּחַ שְׁחֵשׁ בְּהַ מְקַדָּם הִלְכָה וְנִעְלָמָה לָהּ, שְׂכֵן נִתְבָּרַר לוֹ שְׂזָכָה בְּדָבָר שְׂכָל חֲבָרָיו הָיוּ חִפְצִים בּוֹ, וְלִתַּחֲוִישַׁת נִצְחוֹן זֹו זָכָה אֵדָּ וְרַק מִקְנִיָּתָם וְשִׁנְיָתָם שֶׁל הַסּוֹבְבִים אוֹתוֹ.

עם ישראל קבלו את התורה בהר סיני, ובזה בעצם זכה אותם ה' ב"תיק" הנעלה ביותר. במשך הדורות עם ישראל חשו קפוח ב"תיק" זה, נטל ועל, וקפצו להיות ככל הגוים, משחררים מעל תורה ומצוות, ותחושתם היתה ש"תיק" זה אינו אלא למעמסה בשבילם, ומה טוב יש בו? הלא יותר טוב להיות משחררים ממנו.

מה עושה הבורא? יוצר מצב של קנאה ושאנאה מאמות העולם על ישראל, וכמה שעם ישראל מנסה לנטש את התורה ולהתערב עם העמים - כן גדלה השנאה עד כדי להכחידם.

המטרה פשוטה, כדי שנתבונן מה קורה כאן. מדוע השנאה עלינו? הלא אדרבא, אנו מנסים להדמות להם, ללבש כמותם, לדבר בשפתם, ואף להתחנן עמם, ועל מה ישנאונו? אלא שמתוך כך נגיע למסקנה פשוטה: הגוים שונאים אותנו היות שבדינו נמצא ה"תיק" החשוב ביותר, "תיק" התורה ומצוותיה, ואף שיש מבינינו שאין מקימים אותה, מפל מקום היא נחלתנו וירשתנו ובמקומה עומדת לכל הרוצה לבא ולטלה, וגם שעומדת היא בקרון זוית - כל הרוצה לטלה יבא ויטלה.

שאנאתם של הגוים עלינו היא על מנת לעוררנו ולהזכירנו שבדינו האשר האמתית, וגם אם אינו בפעל - הנו בכח, ובכך נשוב לה' ונשמח בחלקנו. בקטע הבא נתאר במקצת את האשר האמתית שנפל בחלקנו, והוא המעמד ההיסטורי הגדול ביותר שלא היה ולא נשמע כמוהו - מעמד קבלת התורה.

לד. מה חזינו ומה נודע לנו במעמד הר סיני?

בתחלת ספרנו תארנו במקצת את המעמד הגדול - מעמד הר סיני. ונוסיו בקטע זה עוד מתאורו הנכבד מדברי הרמח"ל (בהקדמתו למאמר הויכוח) המתאר בעצמה את אשר חזו ישראל במעמד ההוא:

"ה' אלהי ישראל... הסתיר הוד שכירתו מן הארץ, וצמצם אותה בשמים... נמשך מזה שבני אדם לא ידעו ולא יבינו אל פעלות ה' לאמתם... [והוא משום מעטה הטבע הפרוש על הבריאה, שאוחז את עיניהם של בני אדם מלראות את אמתות השגחתו ולטעות אחר מראה עיניהם].

אבל פשרה הקדוש-ברוך-הוא להקריב אליו אמתו החביבה לו מאד, הנה קרע את השמים [בשעת מפת תורה] וגלה להם מסתורין שלו, עד שיידעו כלם ונתברר להם באמת, שכל ההנהגה של התחוננים, בכל הפרטות שאפשר לחשב, אינה אלא

בַּיַד הַשְּׂכִינָה. [בִּשְׁעַת מִתְּנֵן תּוֹרָה קָרַע הַבּוֹרָא אֶת מַעֲטָה הַטְּבַע הַפְּרוּשׁ עַל הַבְּרִיאָה, וְנִסְתַּלְקָה הַהִטְעָנָה שֶׁל הָאֲחִיזָת עֵינַיִם, וְרָאוּ אֶת הָאֲמֶת כְּפִי שֶׁהִיא בְּאֲמֶת לֹא שׁוֹם מַעֲטָה מִסָּד וְעֵנָן טְבַעִי].

וְעוֹד רָאוּ הֵיאָדָּ אֵין לָד דְּבַר קָטָן בְּעוֹלָם שְׂאִין עוֹמְדִים [קְשׁוּרִים] עָלָיו כְּמָה עֵנַיִם [וְרִחְנֵיִם] רְמִים וּגְבוּהִים מְאֹד. וְאָז יָדְעוּ וְהִבִּינוּ כֹּל סוֹד הַבְּרִיאָה: עַל מָה נִבְרָא כֹּל הָעוֹלָם [לְאִיזוֹ תְּכֵלֶיֶת], וְעַל מָה עוֹמֵד [מֵה נִתְּנוּ קִיּוֹם לְעוֹלָם], וְעַל אֵיזָה דְּרָדָּ מִתְּנַהֵג, וּמָה אַחֲרִית כֹּל אֱלֹה הַדְּבָרִים, וְיָדְעוּ עֵמֶק עֲצָתוֹ יִתְבָּרָד שְׁמוֹ...

וְגַם רָאוּ אֵין בְּנֵי הָעוֹלָם הִזָּה הוֹלְכִים בַּחֲשׂוֹד וְהָאֲמֶת נִסְתָּר מֵעֵינֵיהֶם, וְאֵין הַנִּיחַ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּעוֹלָם הִזָּה הַמְּכַשְׁלוֹת [דְּבָרִים הַמְּכַשְׁלִים] אֶת הָרְשָׁעִים. כִּי מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִסְתָּר מִבְּנֵי הָעוֹלָם הִזָּה, נָתַן רְשׁוּת לְשִׁטָּן לְשׁוֹט בְּאֶרֶץ וּלְהַתְּהַלֵּךְ בָּהּ וּלְעַשׂוֹת וּלְפַתּוֹת יָב בְּנֵי אָדָם בְּכֶמֶה מִיָּנִי מִרְמָה וְכָזָב, שֶׁלֵּב הָאָדָם נִפְתָּה אַחֲרֵיהֶם וְטוֹעָה בְּכֶמֶה טְעִיּוֹת, וְחוֹשֵׁב שֶׁהָעוֹלָם אֵינוֹ הוֹלֵךְ אֶלָּא עַל פִּי הַטְּבַע הִזָּה שֶׁנִּרְאָה לְעֵינַיִם.

[כְּלוֹמֵר, בְּכַד שֶׁעָמְדוּ אֲזֵי בְּרִיאָה שֶׁל אֲמֶת, נִדְּמוּ לְאָדָם הָעוֹמֵד בְּרֹאשׁ הַמַּגִּדֵל שֶׁבְּגוֹן הַמְּבוּכָה, כְּמוֹבֵא בִּ"מִסְלַת יִשְׂרָאֵל", שֶׁרוֹאֶה מְלַמְעָלָה אֶת כָּל הַדְּרָכִים הַעֲקֻלְלוֹת שֶׁמְלַמְטָה בְּגוֹן - כֹּן עִם יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁהוֹסֵר מֵהֶם מְרָאֵה הַשִּׁקָּר וְעָמְדוֹ עַל הָאֲמֶת וּמִשָּׁם הַבֵּיטוֹ עַל הַשִּׁקָּר שֶׁלְמַטָּה, רָאוּ וְהִבְחִינוּ בַּשִּׁקָּר הַמְּטָעָה שֶׁבְּעוֹלָם].

וְהִנֵּה כֹּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה גִּלְה לְעֵינֵיהֶם [בִּשְׁעַת מִתְּנֵן תּוֹרָה], וְרָאוּ אוֹתָם וְהִשְׁיִגוּ אוֹתָם בְּאֲמֶת, וְהִטְעִים לְכָל זֶה [הִבִּינוּ גַם אֶת הַטְּעָמִים לְנִתְיִנָּת אֲפֻשְׁרִיּוֹת לְטַעוֹת], וְעֵמֶק הָעֲצָה הָעֵלְיוֹנָה הַמְּסַבֶּבֶת כֹּל זֶה בְּחֻכְמָה רַבָּה עַד סוֹף הַכֹּל. וְכֵאֵן רָאוּ גִדֵּל הַתּוֹרָה וְהַמְצׁוֹת, מָה עֵנַיִם, וְאֵין הֵם פּוֹעֲלִים הַפְּעֻלוֹת הַגְּדוֹלוֹת בְּכָל הַבְּרִיאָה. וְרָאוּ כֹּל דְּקִדּוּקֵי מְצׁוֹת בְּמָה הֵם תְּלוּיִים, וְכֶמֶה הֵם צְרִיכִים מְאֹד מְאֹד... [דְּהִינּוּ, אָדָם בְּעוֹלָם הִזָּה מְנִיחַ תְּפִלִּין, מִתְּעַטֵּף בְּצִיצִית, וְאֶפְלוּ בִּיתָר דְּקִדּוּקֵי מְצׁוֹת כְּעֵנִית אָמֵן, נִזְהָר מִדְּבוּר חַל בְּבֵית הַכְּנֻסֹת, וְכֹן חוֹסֵם פִּי מִדְּבָרִים אֲסוּרִים וְאֵת עֵינָיו מִמְּרָאוֹת אֲסוּרוֹת וְכִדּוּמָה - אֵינוֹ רוֹאֶה מָה נִפְעֵל וּמָה נַעֲשֶׂה מִכָּל כְּבִישֵׁת יָצָר וּמִכָּל קִיּוֹם מְצָנָה, וּבִשְׁעַת מִתְּנֵן תּוֹרָה רָאוּ בְּעֵינֵיהֶם [בְּנִבּוּאָה] מָה נִפְעֵל וּמָה נַעֲשֶׂה לְמַעַלָּה וּבְנִשְׁמַת הָאָדָם פְּעֻלוֹת נִפְלְאוֹת מִכָּל מַעֲשֶׂה וְדְקִדּוּק קָטָן שֶׁל מְצָנָה, אוֹ חֵס וְחִלְלָה לְהַפְּדוֹ - מִמַּעֲשֶׂה שֶׁל אֲסוּר].

וְעַם כֹּל זֶה הִזָּה מִשָּׁה רַבֵּנוּ עִ"ה אוֹמֵר לָהֶם (דְּבָרִים ד): 'אֲתָה הִרְאָתָ לְדַעַת... כִּי הִ' הוּא הָאֱלֹקִים בְּשָׂמִים מִמַּעַל וְעַל הָאֶרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד'. כִּי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הִרְאָה לָהֶם כֹּל הַמְּצִיאוֹת וְעַל מָה הוּא עוֹמֵד, וְיָדְעוּ בְּבִירוֹ שֶׁהוּא לְבַדּוֹ הַמְּנַהֵג וְאֵין שׁוֹם הַנְּהַגָּה אַחֲרָת, שֶׁהוּא יִתְבָּרָד שְׁמוֹ מְנַהֵג בְּעֵמֶק הָעֲצָה שֶׁגִּלְה לָהֶם. וְצָנָה לָהֶם כְּמוֹ כֹּן לְהַשִּׁיב אֶל לְבָם הָאֲמֶת הִזָּה, שֶׁיְהִיָּה מִתְּנַשֵּׁב בָּהֶם בְּלִי שׁוֹם סִפְק כְּמוֹ שֶׁרָאוּ אוֹתוֹ בְּבִירוֹ שְׁלָם.

וְהוּא מָה שֶׁאָמַר לָהֶם (שׁ): 'וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וְהַשַּׁבָּת אֵל לְבָבְךָ'...

וְהִנֵּה כֹּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה רָאוּ אוֹתָם בְּזִמְנָן מִתְּנֵן תּוֹרָה, וְכֹן כְּתוּב (שׁ ה): 'הוֹן הִרְאָנוּ הִ' אֱלֹקֵינוּ אֶת כְּבִדּוֹ'.

ועל כן צנה אותם, שמה שראו הם בעיניהם יהיו מוסרים לבניהם ולבני בניהם לדורות.

והוא מה שאמר להם (שם ד): 'רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך'...

כי זה מה שיודעים ישראל שאין שאר האמות יודעים כלל, מפני שישאל זכו לראות כל זה בהר סיני מה שלא ראו אמות העולם... ומשם והלאה נשארו הדברים חתומים בלבם, והמצוה הזאת עליהם ללמדם איש את בנו.

ועוד, משם זכו להעמיד נביאים שיחדשו בהם ידיעה הזאת תמיד...". עד כאן.

לה. מדוע בחר ה' בעמו ישראל מכל אומות העולם

ובכאן נבהיר ידיעה חשובה ונחוצה. הנה האלקים, שהוא "הבעל הבית" של העולם, החליט על בחירת אמה נבדלת ומצינת לו מכל האמות, אזי ראשית זו בחירה של האלקים, כך שאין לשום אמה לערער על כך!

ושנית, יש לדעת שעם ישראל נבחר ונתיחד לעם השני לאלקים ביותר מכל האמות לא רק בגלל חוסו הפיזית בזה שהננו בנים ובני בנים מזרע אברהם יצחק ויעקב שבחר ה' בהם ובזרעם. יש כאן ענין עמוק יותר. והוא, כי מלבד היותנו פיזית בנים לזרע ישראל, נשמתנו הנה ממקור וממחצב נעלה ומיחד יותר משל אמות העולם, וכמו שישנם מחצבי יהלומים יקרים יותר ויקרים פחות, כן נשמות ישראל הנם ממחצב גבוה ונעלה שלא כאמות העולם שישממתם ממחצב הפחות, וזה עצמו יצירה שיצרה האל להיות נשמות נעלות יותר ולעמתן פחותות במעלה, וכל מי שהוא מזרע ישראל, מקבל נשמה ממחצב הנעלה של נשמות ישראל, כך שמלבד חוסנו, הרי שבעצמותנו ובמהותנו שונים אנו מאמות העולם, ומכאן ההשקפות ליכלת שלנו לקיום תורה ומצוות שאינם ביכלת אמות העולם.

ובפרק הבא נבאר היאך מצב שפזה לא אמור ליצר הפליה הגורמת לשנאה מצד אמות העולם להחשב כמקפחים ונחותים מעם ישראל.

לו. האם זהו גורלנו להיות שנואי העמים!?

וְכָאן יֵשׁ לְשֶׁאל שְׂאֵלָה : אֵכֶן זְכִינוּ בִּ"תִּיק" הַנְּכַבֵּד בְּיוֹתֵר - הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, וְכֹאמוֹר, שֶׁזֶה מִכַּח הַבְּחִירָה הָאֱלֹקִית שֶׁבָּחַר בָּנוּ הָאֱלֹקִים לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים.

אוּלָם יֵשׁ לְתַמָּה, שֶׁכֵּן הָרִי בְּמִתְנָה זוֹ כְּרוּכָה קִנְיָה וְשִׁנְיָה מֵאֲמוֹת הָעוֹלָם עֲלֵינוּ, וְכַמוּבָא בְּגִמְרָא (שַׁבַּת פח), לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ הַר סִינִי? שְׂמִמְנוּ יְרֵדָה שִׁנְיָה לְאֲמוֹת הָעוֹלָם עַל יִשְׂרָאֵל, וְכֹאמוֹר לְעִיל בְּשֵׁם הַרְמַב"ם : "אֵין קִנְיָה כְּקִנְיַת הַדָּת, וְאֵין שִׁנְיָה כְּשִׁנְיָה מִקִּנְיַת הַדָּת". וְאִם כֵּן, הָרִי קִבְּלָנוּ אֶמְנָם מִתְנָה, אוּלָם כְּרוּךְ בָּהּ קוֹץ מִכְּאִיב, וְאִם הַדְּבָר בְּלִתי נִמְנַע, מַה טַעַם יֵשׁ לְמִתְנָה זוֹ כֹּאֲשֶׁר בְּעַקְבוֹתֶיהָ שְׁנוּאִים אָנוּ עַד אֲשֶׁר נִשְׁפָּד דְּמִנוּ כַּמִּים בְּעַבְרָה!?

אֵת הַתְּשׁוּבָה לְכַף נִסְבִּיר בְּדֶרֶךְ הַמְּחֻשָּׁה ;

אָדָם שֶׁעָלָה לְגִדְלָה וְנִתְמַנָּה לְשֶׁר חָשׁוּב, יַחַס הַחֲבָרִים כְּלַפֵּי יִתְכֵן בְּשָׁנֵי אֶפְנִים : יִהְיוּ כֹּאֵלָה שְׂמִיחַת שְׁנִתְמַנָּה לְשֶׁר יִקְנְאוּ בוֹ, יִשְׁנְאוּ אוֹתוֹ וְיַחְתְּרוּ לְהַפִּילוֹ מִגִּדְלָתוֹ, וְיִתְכַנְּנוּ אַחֲרֵים שֶׁהִנְהַגְתֶּם כְּלַפֵּי תֵּהָא לְהַפֵּד - יַחְנִיפוּ לוֹ, יִשְׁרְתוּהוּ, יִכְבְּדוּ אוֹתוֹ, בְּהִיוֹתֶם יוֹדְעִים שֶׁבִּידוֹ הַשְּׂרָבִיט לַחֲסָד אוֹ לְשֶׁבֶט, וְכִדְאֵי לְהֵם לְנֶהֱג בוֹ כְּבוֹד שֶׁכֵּן בְּכָף יִתְכַבְּדוּ גַם הֵם מִכְּבוֹדוֹ וְיִהְיוּ גַם הִנְיָה שֶׁל מִמֶּשׁ מִהַהֲנָאוֹת הָאֶפְשָׁרִיּוֹת לְהַנּוֹת מִמֶּנּוּ מִתְקַף תִּפְקִידוֹ.

הַבוּרָא שְׂמִנוּ וְנִתְנָנוּ עֲלִיוֹן עַל כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ, וְכִנְיָמֵר (דְּבָרִים כו, יט) : "וּלְתַתֵּי עֲלִיוֹן עַל כָּל הַגּוֹיִם", וְכַמוֹ כֵּן הַיַּחַס בֵּינֵינוּ לְבֵין הַבוּרָא הוּא יַחַס שֶׁל בְּנִים, וְכִנְיָמֵר (שֵׁם יד, א) : "בְּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹקֵיכֶם", וְיַחַס זֶה שֶׁל בְּנִים הֵנוּ יַחַס עֲלִיוֹן שֶׁלֹּא מִשְׁתַּנָּה מִשׁוּם מִצַּב, בֵּין אִם נַעֲשֶׂה אֵת רְצוֹן ה' בֵּין אִם לֹא, וְכִדְבָרֵי רַבִּי מֵאִיר (קִידוּשֵׁין לו ע"א) : בֵּין כָּף וּבֵין כָּף אַתֶּם קְרוּיִים בְּנִים.

וּבְכֵן, הַכִּיצַד תֵּהָא הַתִּיַחְסוּת הָאֲמוֹת אֲלֵינוּ - תְּלוּי וּמִתְנָה הַדְּבָר בָּנוּ. בָּאִם נִשְׁמֹר עַל יַחְוִדְנוּ הַמִּתְבַּטָּא בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ - נִזְכָּה לַיַּחַס מְכַבֵּד מִצַּד הָאֲמוֹת, וְאִדְרָבָא יַחְפְּצוּ לְשֶׁרֵת אוֹתָנוּ כִּיאוֹת לְעַם קְדוֹשׁ, בִּידְעָם שֶׁבְּכָף יִהְיוּ אֵף הֵם מְכַבְּדֵנוּ, וּמִהַשְּׁפָעוֹת הַטּוֹבוֹת הַנִּשְׁפָּעוֹת לָנוּ יִשְׁפַע אֲלֵיהֶם, וְכִנְיָמֵר (ישעיה סא, ה) : "וְעַמְדוֹ זָרִים וְרָעוּ צֹאנֶכֶם", וְכַמוֹ שֶׁכֵּן יֵהָא לְעֵתִיד בְּבֵא הַגּוֹאֵל, וְכַמְבָּאֵר הַרְבֵּה בְּפִסּוּקֵי הַנְּבִיאִים, שֶׁיִּכְבְּדוּנוּ וְיִזְקִירוּנוּ כָּל הַגּוֹיִם וְיִדְעוּ בְּאֶמֶת אֵת עֲרַכְנוּ, וְאִדְרָבָא, חוֹשׁוּ זְכוֹת בְּקִרְבָּתְנוּ, וְכִנְיָמֵר בְּאַחַד מֵהֶם (ישעיה מט, כג) : "וְהָיוּ מְלָכִים אֲמִנִּיךָ וְשָׂרוּתֵיהֶם מִיַּנִּיקְתֶּיךָ אֶפְרַיִם אֶרֶץ יִשְׁתַּחֲוּ לְךָ". וּבָאִם חֲלִילָה נִנְטָשׁ אֵת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, עֲדִין נַחֲשֵׁב לְעֲלִיוֹנִים וּלְבָנִים, אוּלָם הַיַּחַס אֲלֵינוּ יֵהָא מִשְׁפִּיל וְעוֹן מִתּוֹךְ קִנְיָה וְשִׁנְיָה.

הָרִי שְׂמִתְנַת יַחְוִדְנוּ עַל כָּל הָאֲמוֹת אֵינָה מְכַרִּיחָה מִצַּב אֶחָד שֶׁבְּשִׁבִיל כָּף יִשְׁנְאוּ אוֹתָנוּ מִתּוֹךְ קִנְיַתָם בָּנוּ, אֶלָּא הַדְּבָר תְּלוּי וְעוֹמֵד - בָּאִם נִשְׁמֹר מִצְוֹת, הָרִי שֶׁהַמִּתְנָה תֵּהָא מִשְׁלֵמַת, וּבָאִם לֹא, נִצְטָרֵךְ שִׁיזְכִּירוּנוּ עַל מַעֲלָתְנוּ בְּדֶרֶךְ

לז. גזירת השואה - רק רחמן כהבורא יכול לבצע ניתוח שכזה

ספר לי הגאון הרב קולדצקי שליט"א: כשספרו להחזון איש זצ"ל לאחר מלחמת העולם השנייה על כל הזנעות שארעו בשואה בהריגת מיליונים מעמנו, שכן בארץ ישראל לא ידעו מִכֵּד בשעת המלחמה, רק לאחרֶיה, התבטא ה"חזון איש" במשפט אחד ואמר: "רק רחמן כהבורא יכול לבצע ניתוח שכזה!"

ויבאר משפט זה הגאון רבי נסים קרליץ שליט"א, אחינו של ה"חזון איש". אב שָבֵנו חולה ונצרך לעקר "גדול" מגופו, אולם מסבות בעיות בריאותיות אחרות שיש לבן לא נתן להרדימו, ולכך נצרך לעשות לו פעולה זו בעודנו ערני - הרי אף אדם לא יהיה מסוגל לחתך בבשרו החי של זה ולעקר ה"גדול" ממנו. מי יוכל לשמע צריחותיו וכאבו העצום של זה? אולם היחיד שיוכל לעשות זאת זהו רק אביו, שגדל רחמנותו על בנו הוא לאין סוף, זה אשר יתן נפשו עבור בנו ויתגבר על רגשותיו על מנת להציל את בנו.

אומר החזון איש, בשואה עברנו ניתוח קשה מנשא, רק רחמן כהקדוש-ברוך הוא יכול היה לבצע ניתוח שכזה על מנת להביאנו ליעודנו ולתקוננו בעולם הנשמות, שזהו עולם של הענג האמתי לנשמה. רק הבורא היודע את ערך הנשמה לעמת הגוף יכול להתאכזר כבכּוּל על הגוף באֵפֶן שכזה על מנת להציל את הנשמה.

הנה לנו המחשה הכיצד רואה זה שמכיר את הקדוש-ברוך-הוא כ"אבינו" ולא רק כ"מלכנו". אלו שההיבט שלהם נגמר ב"מלכנו", צווחים: היכן אלקים...!!!? היכן הרחמים...!!!? וכיוצא במשפטים שכאלה. אולם זה שהבטו על הבורא בשלמות - אבינו מלכנו - חשיבתו שונה לחלוטין; רק רחמן כמו הקדוש-ברוך הוא יכול לבצע ניתוח שכזה...

* * *

דגמא חיה לזה החש את הקדוש-ברוך-הוא כאב רחמן היאך שום רוחות שבעולם לא יוכלו להזיזו ממקומו, נלמד מהגה"ק רבי יקותיאל יהודה הלברשטאם מצאנו - קלויזנבורג. ולהלן תאור קצר מעז רוחו ובטחונו באלהיו גם במצבים של שבר בגוף ובנפש:

רבנו עבר את שבעת מדורי הגיהנם שהקים הצורר הגרמני, ימח שמו, עלי אדמות, החל ממחנות העבודה בהונגריה, דרך גטו ורשא, מחנות ההשמדה

אושוניץ, דכאז, מיהלדארף ועוד. הוא אבד במחנות את אשתו ואת אחד עשר ילדיו, שנהרגו על קדושה'י. אף על אף הכל - לא נשברה רוחו, והוא המשיך לחיות חיי תורה וחסד גם שם, בצל המות.

מיד כששמע מאנשי הצבא האמריקנים על השחרור, חדש רבנו כנשר נעוריו. לא זו בלבד שהמשיך בעצמו את דרכי אבותיו הקדושים בתורה ובעבודת ה', אלא היה מיד "טופח על מנת להטפוח", קרא בקול גדול "מי לה' אלי" והפיח רוח חיים בלבבות מיאשים ודוויים.

רבנו השיב את האמונה לרחוקים ולא לה שיהספק כרסם בלבם לאחר שנות הזעם שעברו עליהם. הוא הצליח לשקם אלפים מבחינה גופנית ורוחנית, כאשר הוא עצמו היה עדין בחסר כל. הוא דאג למאות יתומים, השיא מאות בנות. וכבר שם, במחנות בגרמניה, הקים רשת של תתי"ם, ישיבות קטנות וגדולות, כוללים ללמוד ש"ס ובתי ספר בית יעקב, והשלים את כל החסר לשארית הפליטה.

כשעלה לארץ הקדש, הקים בנתניה ואחר כך בירושלים קריות שכללו את כל מוסדות החנוף ומוסדות החסד הדרושים, בית אבות לזקנים ולסעודיים, מוסדות לילדים ועוד ועוד. בנתניה אף הקים מוסד מיוחד במינו - בית החולים "לניאדו". הוא דאג להקמת מפעלים בממדים גדולים, שבדרך הטבע דרשו כחות מיוחדים במינם, ולא עוד, אלא אף חבר שבעה חלקי שוי"ת בהלכה.

הוא, שעבר את השואה ומוראותיה, והיה צריך, לכאורה, להיות שבור בגופו ובנפשו, ידע להתעלות על קשייו האישיים ונגש לבדו לשקם את ההריסות. ואם לא היו מעלים על הכתב את פעליו של האדמו"ר, פעלים שחזו עינינו, הרי שהדורות הבאים ודאי לא היו מאמינים שאדם אחד, נצול שואה, היה מסוגל להניח בצד את תלאותיו מעמק הבקע ולהתמסר כל כולו לעבודת ה' - למען הכלל.

את סוד הצלחתו להתגבר על יסורי איוב, ובעקר על אבדן משפחתו, הסביר כ"ק אדמו"ר באמרו: "אבדתי את כל משפחתי, אבדתי את הכל - אבל את הקדוש-ברוך הוא לא אבדתי".

* * *

הרבי מצאנו זצ"ל זהו המחשה אחת מני רבות מעוד גדולים וקדושים כמוהו שאבדו את משפחותיהם ולא נשברו, ואדרבא - עלו והתעלו באמונה בה', הקימו משפחות מחדש ושבו לשמחת חיייהם עד שלא נפר עליהם דבר. והאיך החזיקו מעמד? בהסתר פנים, בנסיונות מסבכים שעברו היאך נשאר נאמנים לה? התשובה היא אחת: רק רחמן כמו הקדוש-ברוך הוא יכול לבצע נתוח שכזה!...

הַרְבֵּי מִצְאָנֹה הָיָה אוֹמֵר: אֵין לָךְ יְהוּדִי בְּשׂוֹאָה שֶׁלֹּא יְכוּל לְסַפֵּר עַל "שֶׁק שֶׁל נְסִים" שֶׁרָאוּ עֵינָיו גַּם בְּמֵאֲרָעוֹת הַזְּעוּתִים בְּיִתְרָה.

זֶהוּ מֵה שֶׁנִּזְכַּרְתָּ אֶת הַכַּחַשׁ שֶׁל הָאֱמוּנָה לְמַאֲמִינִים, לְרֵאוֹת אֶת נִקְדוּת הָאוֹר גַּם בְּמִסְדַּח הַחֹשֶׁךְ, נִסִּי ה' שֶׁמְרָאָה לָנוּ בְּמִצְבֵּי חֹשֶׁךְ סִימָנִים הֵם לְאָדָם, הִנֵּה אֲנִי אֲתִיב... אֲתֵה אֵינְךָ נְטוּשׁ... אֵינְךָ מְפֹקֵר...

הַסְתַּכְּלוּת הַבּוֹרָא לְעֵמֶת הַסְתַּכְּלוּתוֹ

הָאָדָם מְרַכֵּב מִגּוּף וּנְשָׁמָה. בְּנֵי הָאָדָם בְּעוֹלָם רוֹאִים אֶת הַגּוּף כְּעֶקֶר, חֲרָדִים וּמְשִׁתוּמְמִים בְּאֲבוֹד הַגּוּף אוֹ הֶרְכוּשׁ הַרְבֵּה יוֹתֵר מֵאֲבוֹד הַנְּשָׁמָה, וְלִמְשָׁל אָדָם שֶׁנִּפְגַּע רַכְבוֹ, נִפְצָעָה רַגְלוֹ אוֹ יָדוֹ, הָרִי שֶׁזָּה תּוֹפֵס לוֹ אֶת כָּל עוֹלָמוֹ, וְאוֹתוֹ אָדָם כְּשֶׁבָּאוֹתוֹ יוֹם הַתְּרִשָׁל לִילְךָ לְשַׁעוֹר תּוֹרָה אוֹ לְתַפְלָה, הַתְּעַלֵּם מִהֶעֱנִי וְהִמְסֹכֵן, פִּגַּע בְּזוּלָתוֹ וְכִיוֹצֵא אֵינּוּ מִיַּחַס לְזֶה תְּשׁוּמָת לֵב עַד לְחֲרָדָה וְכָאֵב, זֶה הַסְתַּכְּלוּת הָאָדָם, לְרֵאוֹת נוֹרָא אֶת צַעַר הַגּוּף וְהִמְמוֹן וְכִלְא נוֹרָא אֶת צַעַר הַנְּשָׁמָה.

וְלְעֵמֶת זֹאת הַסְתַּכְּלוּת הַבּוֹרָא לְהַפְּךָ, לְרֵאוֹת נוֹרָא אֶת צַעַר הַנְּשָׁמָה וְלִיַּחַס לוֹ רַבּוּאָה וְתִקּוֹן וְשִׁיחָיָה זֶה עַל חֲשָׁבוֹן צַעַר הַגּוּף הַטָּפֵל, וְלָכוּ אֵין הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נִמְנָע מִלְּיַסֵּר אֶת הַגּוּף, וְכִשְׁנִצְרָךְ אֵף בְּמִכּוֹת אַכְזָרִיוֹת וְהַעֲקֵר לְשִׁמּוֹר עַל הַנְּשָׁמָה.

וְלֹא בְּגַלֵּל שֶׁאֲנִי אֵינְנוּ מְבִינִים וְרוֹאִים אֶת הַהֲתִיחָסוֹת הָאֲמִתִּית שֶׁבִּין הַגּוּף לְנְשָׁמָה יִמְנַע הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִלְּפַעַל כְּפִי הָאֲמִת, מְשָׁל לָמָה הַדְּבָר דּוֹמָה לְבַעַל עֶסֶק הַעוֹסֵק בְּשׁוּיֹק אוֹפְנִים וּבְיָדוֹ עֲשָׂרוֹת אוֹ מֵאוֹת זוּגוֹת אוֹפְנִים הַמְּלִיעְדִים לְשׁוּיֹק בְּכָל שְׁבוּעָה, וּבְנֵי יַחֲידוֹ הַתְּחַנֵּן עַל נִפְשׁוֹ שֶׁיִּתֵּן לוֹ זוּג אוֹפְנִים אֶחָד וְהָאֵב בְּשׁוּם פָּנִים לֹא נֶעֱתֵר לְבִקְשָׁת בְּנוֹ, וְכִשְׁנִשְׂאֵל הָאֵב מִדּוּעָה אֵינּוּ מִתְיַחַס לְבִקְשָׁת בְּנוֹ הַשֵּׁיב מִכִּיר אֲנִי אֶת בְּנֵי זֶה יֵלֵד חֲסֵר אַחֲרִיוֹת וְכִשְׁאוֹפְנִים בְּיָדוֹ יְכוּל הוּא לְהַכְנִס תַּחַת גְּלַגְלֵי הַמְּכּוֹנִיּוֹת. וּבְכֵן לֹא יְכוּל הָאֵב לְהִתְיַחַס לְהַסְתַּכְּלוּת הַבֵּן שֶׁרוּאָה אֶת אָבִיו כְּאַכְזָר אוֹ קִמְצוֹן, הָאֵב חַיֵּב לְהִתְיַחַס לְגוּפוֹ שֶׁל עֲנָן כְּפִי שֶׁהוּא בְּאֲמִת, כְּךָ הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יַחֲסוֹ אֵלֵינוּ כְּפִי הָאֲמִת וְעַד כְּמָה שֶׁאֲפָשֵׁר בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים, אֲבָל לְגַמְרֵי לְהִתְיַחַס כְּלַפֵּינוּ כְּפִי הַבְּנִתְנוּ זֶהוּ בְּלִתֵּי אֲפָשָׁרִי.

בְּסִפֵּר "חַיֵּי עוֹלָם" לְהַגְּאוֹן ר' יַעֲקֹב יִשְׂרָאֵל קִנְיִיבְּסִקִּי ז"ל כְּתֵב: "רוֹאִים אֲנִי בְּזֶה אֲצַבֵּעַ אֶלְקִים, כִּי הַתְּחַלַּת פְּרִיקַת עַל, רַחֲמָנָא לְצַלוּ, בְּאִפּוֹ מְאֲרָגוֹ הַתְּחַלָּה בְּאֲשֶׁכְּנֹז, וּמִשָּׁם הוֹפֵץ לְשָׂאֵר אֲרָצוֹת, וְגַם הַגְּזֵרָה לְהַרְגֵּ וְלֵאבֹד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים בְּאֵ מֵאוֹתָהּ מְדִינָה הַרְשָׁעָה". עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

לח. מדברי הגאון הרב שך זצ"ל

בינו שנות דור ודור

ברצוני להציב שאלה, מחשבה שמנקרת אצלי הרבה שנים: היתה שואה לפני עשרות שנים, בשואה זו השמדו ששה מיליון יהודים. עד השואה גם לא היתה רגיעה בעולם. ממלחמת העולם הראשונה לא היתה רגיעה בעולם. גם ברוסיה סבלו מיליוני יהודים. בכל רחבי רוסיה נהרגו יהודים, ועדין לא נראה הסוף.

השאלה הנצבת לפנינו: עם כל הכאב על אבדן ששה מיליון מאחינו בני ישראל, אין משפחה שלא סבלה מהשואה, אם הורים, או אחים, צאצאים, וסתם קרובים - כלם נפגעו מהשואה הנוראה שנגזרה על עמנו - הלא דבר הוא! אנו לא נעצרים לרגע לשאל מדוע זה קרה, וכי, חס וחלילה, הקדוש-ברוך-הוא נוהג באכזריות?! הרי הוא מלך חנון ורחום! מה זאת עשה השם לנו - הלא דבר הוא! האם זה בחנם?! האם יש בכחו של בשר ודם פרא אדם כהיטלר, ימח שמו, להשמיד ששה מיליון יהודים?! - אם אנו סבורים כך, לקויים אנו באמונה בהשגחת בורא העולם על ברואיו.

נתמלאה הסאה

ברור הוא שהתשובה ברורה עד למאד. הקדוש-ברוך-הוא נהל חשבון אחד לאחד, חשבון ארץ המשתרע על פני מאות שנים, עד שהצטבר לחשבון של ששה מיליון יהודים. וכך התרחשה השואה. כך צריך יהודי להאמין. ואם היהודי לא שלם באמונה זו - הוא כופר בעקר. והבאור הפשוט הוא, שזה עצה של הקדוש-ברוך-הוא, וזה בהכרח עגש. ואם לא נקבל את זה כעגש, הרי כאלו שאנו לא מאמינים ב הקדוש-ברוך-הוא, חס וחלילה.

הצעירים לא יודעים כי מתוך ששה מיליון היהודים שהיו ברוסיה לפני המלחמה, כמה ישיבות היו? - מתי מספר, מעט מאד! וילנא, עיר יהודית, היו בה סך הכל שתים או שלש ישיבות. כמו בעיר קובנא היתה ישיבה, והבחורים שלמדו בה באו מהישובים בסביבה, לא מהעיר עצמה. היכן היו כל אלפי הבחורים? - הם התחנכו בגימנסיה הרוסית. ההשכלה הכתה ללא רחם בבחורי ישראל, עד שנתמלאה הסאה.

רצוני לומר לכם, כי עד עתה בעצמי לא עמדתי על דברים אלו. בשואה הרי היה אסון נורא בהם נספו גם גאונים וצדיקים. בודאי שיש להקדוש-ברוך-הוא חשבון, והקדוש-ברוך-הוא אינו עושה כחוט השערה בחנם.

ואבדיל אתכם מן העמים

הכָּלל הַיְדוּע - הֵיכֵן שֶׁהַיְהוּדִים הִתְקַרְבוּ לַתְּרַבּוּת הָאֲרוֹפְאִית בְּאַרְצוֹת הַחִפְּשִׁיּוֹת, וּמְקוֹם שֶׁהִתְקַרְבוּ לַהֲשַׁכְּלָה - שָׁם גָּבְרָה אֲנִטִישְׁמִיּוּת. בְּאַסְיָה לֹא הִיְתָה אֲנִטִישְׁמִיּוּת מִשׁוּם שֶׁהַיְהוּדִים שָׁם הָיוּ רְחוּקִים מִהֲשַׁכְּלָה וְתְרַבּוּת חִפְּשִׁית.

בְּאַנְגְלִיָּה וּבְגֵרְמַנְיָה, וּבְכָל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהִתְקַרְבוּ לַהֲשַׁכְּלָה וְהִפְּכוּ לַהֲיוֹת אֲרוֹפְאִים וְעוֹרְכֵי דִין, גָּבְרָה שָׁם הָאֲנִטִישְׁמִיּוּת מִשׁוּם שֶׁהִתְקַרְבוּ שָׁם לַתְּרַבּוּת הָאֲרוֹפְאִית.

בְּשֵׁם הַגָּאוֹן בַּעַל "בֵּית הַלְלוּי" זצ"ל אומרים: כְּתוּב "הַמְּבַדִּיל בֵּין אֹר לְחֹשֶׁךְ, וּבֵין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים". בֵּין אֹר לְחֹשֶׁךְ יֵשׁ מְרַחֵק יְדוּע וְקְבוּעַ [בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת], וְאִין בְּכַח יְלוּד אִשָּׁה לְהוֹסִיף אוֹ לְגַרֵעַ עַל מְרַחֵק זֶה. גַּם בֵּין יִשְׂרָאֵל בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים יֵשׁ מְרַחֵק יְדוּע הַמְּבַדִּיל בֵּינֵיהֶם. אִם הַיְהוּדִים מְדַלְּגִים עַל הַגְּבוּלוֹת וּמִתְקַרְבִּים לַגּוֹיִם יוֹתֵר מִן הַמְּדָה - הַגּוֹיִם דוֹחִים אוֹתָם חֲזָרָה לַמְּקוֹמָם הַקְּבוּעַ.

וּמִדְּבָרָיו שֶׁל הַגָּאוֹן הַנֶּזְכָּר יוֹצֵא, כִּי בְּאִפְּסוֹ יַחֲסִי לְמַדַּת הַהִתְקַרְבוּת מִצַּד הַיְהוּדִים, בְּאִהָה גַּם הַדְּחִיפָה מִצַּד הַגּוֹיִם. נוֹכַחְנוּ לְדַעַת, בְּמַדִּינוֹת שֶׁהַיְהוּדִים הִתְבּוֹלְלוּ כְּמַעַט לְגַמְרֵי בֵּין שְׂכֵנֵיהֶם, סָפְגוּ גַם דְּחִיפָה אִימָה מֵיָדָם.

וְלָכֵן בְּאֲרוֹפָה, בָּהּ לְמַדּוֹ הַיְהוּדִים הֲשַׁכְּלָה וְהִתְקַרְבוּ לַתְּרַבּוּת הַגּוֹיִם, הִרְחִיקוּ אוֹתָם הַגּוֹיִם לְעַמַּת הַמְּקוֹמוֹת שֶׁשָּׁמְרוּ הַיְהוּדִים אֶת הַמְּרַחֵק הַרְצוּי, שֶׁשָּׁם הִתְכַּבְּדוּ עַל הַגּוֹיִם. גַּם הַשָּׂרִים שֶׁהָיוּ קְרוֹבִים לְמְלוּכָה הָיוּ מְכַבְּדִים בְּעֵינֵי הַגּוֹיִם.

גַּם בְּמִצְרַיִם, בְּשַׁעַה שֶׁהַשַּׁעֲבּוּד הַכְּבִיד מְאֹד עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הִתְחִילוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְקַרְבִּים עִצְמָם אֶל הַמִּצְרַיִם בְּחֹשֶׁבֶם כִּי זֶה יִקַּל עֲלֵיהֶם אֶת הַעֲלֵי הַקֶּשֶׁה. מָה עָשָׂה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא? "הַפֶּךְ לָבָם לְשֵׁנָא עֲמוּ" (תְּהִלִּים ק"ח, כ"ה). שֶׁנֶּאֱתַם שֶׁל מִצְרַיִם גָּבְרָה אֶל הַיְהוּדִים מִבְּקִשֵׁי קַרְבָּתָם, עַד שֶׁנּוֹכַחוּ הַיְהוּדִים וְעָמְדוּ עַל טְעוּתָם וּבָאָה הַגָּאֻלָּה. וְהוּא הַדִּין אֶצְלָנוּ: אִם אַתֶּם מְבַדְּלִים מִן הָעַמִּים - הֲרִי אַתֶּם שְׂלִי, וְאִם לֹא - הֲרִי אַתֶּם שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר וְחַבְרִיו. עַד כָּאן מִדְּבָרֵי הַרַב שֶׁדַּ זצ"ל.

לט. מכתב חיזוק מהרב "שומר אמונים" למעוני השואה

לְהֵלֵן מִכְּתָבוֹ שֶׁל הַרַב הַקְּדוֹשׁ רַבֵּי אֶהְרֹן רָאטָה זצ"ל לְבָאָר וּלְנַחַם אֶת מְעַנֵּי הַשּׁוֹאָה מִהִרְיָגָתָם שֶׁל אַחֵיהֶם, וְאָף שֶׁהָיוּ צְדִיקִים וּקְדוֹשִׁים, וּבּוֹ נִתֵּן לְרֵאוֹת אֶת אֶהְבֵּת ה' גַּם בְּמִצְבֵי עֲנִישָׁה:

אוֹדִיעַד כִּי קִבְּלָתִי מִכְּתָבְךָ, וּמִמֶּשׁ לְקַח מִמֶּנִּי הַרְבֵּה בְּרִיאוֹת, רַחֲמָנָא לְצִלּוֹ, וְנִצְרַכְתִּי לְקַח תְּרוּפָה לְחִזְק הַלֵּב. לָכֵן הִזְהַר מִלְּכַתֵּב לִי מִכְּתָבִים כְּאֵלוֹ, כִּי מִמִּילָא מָה שֶׁבְּכַחְנוּ לַעֲשׂוֹת - אֲנַחְנוּ עוֹשִׁים, וּמָה שֶׁאִין בְּכַחְנוּ לַעֲשׂוֹת - הִנְנִי רַק בְּשׂוֹר וְדָם, כִּי נִחְלַשׁ כַּחֲסֵי בִּיתֵר שָׂאת.

ודע, בני אהובי, כי מטעמים לי, ברוך ה', מצרות אחינו הקדושים, ומכל שכן מעת שנתרבה צרות בעולם בנדאי, ברוך הוא וברוך שמו, כי לא אוכל לתאר לך תכונת גופי. וכן תזהירו לכל אחד שלא יכתבו לי עוד מכתבים פאלו, ואני מרגיש צרות ישראל, אבל תשש כחי ולפי וחושי, ואני לא אשפח ממה ממילא וכו'.

ועין בסוף דניאל ובינתר הנביאים, ובפרט בזהר הקדוש ובהר חדש ובתקונים, אשר יהיה כך קדם ביאת משיח צדקנו, שיצו, חס וחלילה, לטרף כרם ישראל.

ודע כי הקדוש-ברוך-הוא לא יעזב את עמו, חס וחלילה, כי קבלה בדינו - כשיגיע הזמן שייסברו כי, חס וחלילה, אבד שברנו, אז בזה היום יראה ויצמח ישועות ישראל. ועכשו הזמן לקבל באהבה כל אחד מה שמגיע לידו, ואל לכפר ולהרהר, חס וחלילה, אחר אלקינו, ברוך הוא וברוך שמו, כי אז יעקר, חס וחלילה, משיגי עולמים. ובכל אופן, האמות העולם אין יכולים לקח, רק את גופנו ולענותו. ומה הוא הגוף? - רק טפה סרוחה. אבל את נשמתנו אין יכולים לגע.

וכתוב בספר הקדוש הרדב"ז הקדמון, אשר קבלה בידו כי אותם הישראלים המענים ביד עפויים ומקבלים עליהם באהבה, יקומו בתחית המתים ראשונים לכל ישראל, ויהיו גדולים ונוראים מאד.

לכן בני אהובי, שתקו ואל תהרסו במחשבתכם, כי אשרי להגוף המתנסר בעבור כבוד שכנית עזנו, ואשרי המקבל באהבה בעבור קדשת שמו יתברך. הזרעים בדםעה ברנה יקצרו. בקרוב, אם ירצה ה', יתגלה נפלאות לישראל, ויפירו וידעו כל יושבי תבל כי ישראל גוי קדוש והקדוש-ברוך-הוא בחר בהם, וכל היסורים הוא רק לטובתם.

שכן היאך יעלה על הדעת שמאס בנו ה' יותר האמות, ולמה יצער הקדוש-ברוך-הוא את ישראל מכל האמות, אשר מוסרים גופם וחלבם ודםם בעבור קדשת שמו יתברך, ולמה יגיע עליהם כל הצער והענוי, הלא הקדוש-ברוך-הוא אמת ושמו אמת, כי אפלו עבד ושפחה וכל מיני פחות הערף שבעולם שימסר נפשו בעבור שמו, בנדאי הקדוש-ברוך-הוא אינו מקפח שכו וגמולו בזה ובבא, וכל שכן לזרע הקדוש, זרע יעקב בני בחירו וישראל, אשר מסרו גופם וקדשו שמו יתברך בכל דור ודור, ולמה יגיע עליהם ככה?

רק כמו שאי אפשר לבא ולכנס לגן עדן לתקון האמתי אפלו הצדיק הגדול עד שיכנס מקדם בגיהנם של אש או של שלג או בגלגול, כמובא בגמרא ומדרשים והזהר הקדוש - ככה אי אפשר להגיע להאור הגדול והמפלא שיאיר לישראל בביאת משיח צדקנו עד שיעבר עליהם כל זה החשך והצער, שהוא רק לפי שעה, להשיג אחר כך תענוגים בלתי משגים אפלו לנביאים, כמו שכתוב (ישעיה טז, א): "עין לא ראתה אלהים זולתך".

ואם היינו משיגים אחד מאלפי אלפים ורבוא רבבות מהפאר והתענוג והשגות הגדולות שמעתד לישראל, היינו מקבלים עלינו להתיסר בכל מיני יסורים, רק שאין אנו משיגים זאת. אבל באמונה צריך להאמין כי הבורא הגדול, הבורא עולם בלי עיף ויגע, וברא כל העולמות והברואים בשתי אותיות משמו הגדול, בנדאי, חס וחלילה, לא ישקר באמונתו ובהבטחתו לישראל על ידי נביאיו בלי שעור פעמים. ואם נסתכל בשבע הנחמות שקורין אחר תשעה באב בשבע שבתות, רבוי הנחמות והטובות הנפלאות המעתד לישראל עם קדשו - הלא נפשנו כמעט יוצאת ממתיקות הדבורים וגדל הנחמות והבטחות הקדוש-ברוך-הוא לישראל, ואיך נהיה פתאים, חס וחלילה, אם סבלנו כל כך זמנים בעבור שמו ותברך כל מיני הריגות ושמידות וגזרות מיום חרבן בית מקדשנו, ועכשו, שקרוב הקץ לישראל, חס וחלילה לא נסבל עליו! !

לכן, בני אהובי, חזקו ואמצו באמונת שמו ותברך, והקדוש-ברוך-הוא ישמח אותנו בשמחתו, ויחמתנו בגמר חתימה טובה לבשר ולהתבשר בשורות טובות, ישועות ונחמות לנו ולכל ישראל ולכל ביתך ובית אביך מעתה ועד עולם, אמן.

מ. מעלת יהודי ואפלו הוא רשע - המוכה מגוי , וכל שכן אם נהרג על ידו

כתב בספר "שומר אמונים" וזה לשונו: וכל שכן אם אדם מצטער על ידי נכרי ממש, אז מתפפרים בזה עוונותיו ביתר שאת וביתר עז בלי שעור, וצער עולה לפני כסא כבודו ותברך שמו יותר מן הכל, כי מעולם לא ותר הקדוש-ברוך-הוא אפלו הכאה קטנה שמכה ומצער נכרי לישראל. ועל כל הכאה, השכינה כביכול בוכה ומיזלת ומצטערת, פמובא בספרים הקדושים. והקדוש-ברוך-הוא מציר זאת בפורפירא דילה [בלבוש שלו] לנקם דם עבדיו לעתיד לבא, עד שיקים בנו במהרה בימינו מה שכתוב (ישעיה לד, ח): "כי יום נקם לה' שנת שלומים לריב ציון", וכתוב (יואל ד, כא): "ונקיתי דמם לא נקיתי וה' שכן בציון", במהרה בימינו אמן.

וכל שכן אם, חס וחלילה, בר ישראל נהרג על ידי נכרי, אז הגם שהוא רשע, מתפפרים עוונותיו. מה שאין כן אם היה נהרג באפן אחר, היה כפרתו מעט.

ומובא במדרש תהלים (מזמור ט), וזה לשונו: "כי דרש דמים אותם זכר" (פסוק יג) - כשיבא הקדוש-ברוך-הוא לתבע דמו של רבי עקיבא, הוא תובע דמו של בר קפרא. "לא שכח צעקת עניים" (שם) - אינו שוכח דמן של ישראל מן האמות, ולא דמן של צדיקים שנהרגו.

ועוד מובא שם: ועתיד הקדוש-ברוך-הוא לתבע דמן, שנאמר: "כי דרש דמים אותם זכר". רבי אבהו בשם רבי אלעזר אומר: כל צדיק וצדיק שאמות העולם

הורגין אותו, כבזכות הקדוש-ברוך-הוא פותבו בפורפריא שלו, שנגמר (תהלים קי, ו: "ידין בגוים מלא גויות", והקדוש-ברוך-הוא אומר להם: למה הרגתם פלוני ופלוני? והם כופרין ואומרין: לא הרגנו. מה הקדוש-ברוך-הוא עושה? מוציא פורפריא שלו ודן אותם ונותן להם אפופסין [שכרם (הכוונה לעונשם) הראוי להם]. הוי "לא שכח צעקת עניים". עד כאן לשון המדרש.

ותראה המעלה הגדולה והנפלאה שמשגיג אדם על ידי הפאה והריגה מנכרי, חס וחלילה - הגם שהוא חיב, נתעלה במעלה גדולה. ולכן חסם פיד מלדבר ולבד מלהרהר. עד כאן לשונו.

מא. כשישראל מצטערים על ידי גוים - זהו תקונם דוקא

עוד שם (מהשומר אמונים): ותדע כי עכשו סוף כל הברורים של בני ישראל, כמובא ב"אור החיים" הקדוש (שמות ג, ח) שצריכים ישראל הקדושים לכנס בנזון שיערי טמאה קדם ביאת משיח צדקנו. ותכף במלחמה הגדולה העברה, שהתחילה צרעת ממארת האפיקורסות להתפשט בעולם, התחיל העולם לכנס לשער הנזון שהוא אפיקורסות... ואין לך אדם מישראל שלא נתגלגל כמה פעמים בלי שיעור.

נשכן פיזוע מהאר"י הקדוש סוד ענן הגלגול, והוא שנשמת האדם באה לעולם מספר פעמים, והמטרה היא לאפשר לה לתקן עצמה בתשובה ולנסות בכל פעם מחדש לבא על תקונה, ועל כך נתחבר ספר גדול הנקרא "שער הגלגולים" מתלמיד האריז"ל, וכבר הוכח ענן זה גם על פי המדע בדרך האיפנוט והרגרסיה. וכאשר נצרך שיהא תקון האדם באפן קשה, ארץ ומיסר, מקצר האל יתברך את תקונו באפן הקצר ביותר והיעיל ביותר, והוא בכך שנהרג על ידי גוי, וכמו שיבאר בדברי הרב "שומר אמונים" להלן.

מב. כיצד יש לראות תופעת "צדיק ורע לו"

אין לשער גדל החביבות שמחבב הבורא לזה אשר מוסר עצמו באהבת ה' בכל נפשו ובכל ממונו.

כי זה צריך שיהא ברור: כל אדם מרכב מגוף ונשמה, הגוף בסופו של דבר כלה בקבר ונעשה עפר, "כי עפר אתה ואל עפר תשוב", והעקר שבאדם זו נשמתו הטהורה. ששה מיליון נהרגו בשואה, היתה זו שליטה על הגופות אולם לא על הנשמות! הנשמות ישראל לא יתכן שליטה! ואדרבא, ככל שהגוף נחבל ומתניסר - כך מבטח אשר נחתי לנשמה. לכן לא תמיד מבינים אנו את חשבוננו של הקדוש-ברוך-הוא ביסרו את צדיקיו וחסידיו.

הנה לפניך מכתב נחומים שנשלח מאת הגאון רבי יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל (הסטייפלר) (מובא בספר "קריינא דאיגרתא" ח"ב איגרת מ'), בו באר בהשקפה נכונה אודות צדקת שמיתה על קדוש ה' בדמי זמיה (המכתב נשלח לאחיה) :

"...והנה הגיד לי ב"א, שיחיה לאוי"ט, את השמועה המחרדה מאחותו הצדקת ע"ה [שנהרגה על קדוש השם], והנני משתתף בצערם של ההורים השפולים, השם יתברך ונחמם. והנה, באמת, עבור הצדקת הזאת אין מה לדאג, כי היא עלתה בעלוי נפלא ועצום מאד למקום מנוחתה בש"י עולמות שלה, וגדולה הרבה יותר מצדיק [העובד את השם יתברך כל ימיו בתורה ומצוות], וכמבאר בפסחים סוף פ"ג דהרוגי לוד אין כל אדם יכול לעמוד במחיצתו, והינו משום דנהרגו על קדוש השם, כדמוכח הסגיא בפסחים שם.

וברור הדבר, שאלו נתן לה עכשו רשות לחזור לעולם הזה למצבה הקודם שהיה לה, לא הייתה רוצה כלל לחזור, כי מה לה לעולם הזה המלא צרות ויגונות בזמן שהיא כבר מאשרת בעדיו העליון בקדשת עליונים ואהבה בתענוגים. ועקר הצער והכאב הוא אצל ההורים השפולים, וכל המשפחה, משפחת רם, הפואבים על זה. המקום ברוך הוא ונחם אותם וירפא את כל המשפחה כלה בכל הברכות וההצלחות, ושבע שמחות והרנחות, שמורים בכל וערוכות, חיי אריכי ומזוני ריחי וסיעתא דשמאי וכוי וכוי אמן כן יהי רצון."

מג. "כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מיסרד"

אסור לנו לאבד את אמונתנו באמינותו של הבורא כלפינו בשום מצב, ולו הנראה אכזרי ביותר.

באחד הפגועים הנוראים בירושלים, בו נהרגו בצורה זועתית כמה עשרות יהודים, נגש אדם ושאלני: נאמר בפסוק "וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מיסרד" (דברים ת, ה), אם כן, נצטוינו להאמין שייסורינו בעולם מאת הבורא הנם פיתס האב המיסר לבנו על מנת להדריכו בדרך הישר.

ובכן לכאורה תמויה, מצינו אב שמיסר כף את בנו?! הלא אב, לכל היותר מפהו לבנו ברגליו, בידיו, ונניח מכות אף קשות מאלו, אולם היכן מצינו אב שמכה לבנו באפן שימיתהו עד שיעופו אבריו אחת הנה ואחת הנה? הלזה יקרא "כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מיסרד"?! הימצא אב כזה בעולם שייסר באפן שכזה את בניו?!

ועל כך השיבותיו :

ההסתכלות שלנו חלשה וקצרה מהסתכלותו של הבורא. הבורא מסתכל על הטובה הנצחית של האדם, ובעקר בחלק הנשמה שלו כאמור, שהיא בעלת קיום נצחי לעד. ענגי הנשמה באם תשמר מצוות ה' אינם במשגי הענגים המפריים לנו בעולמינו, וכמו כן הפסדי וענשי הנשמה בעולם הנצח באם לא תשמר מצוות ה' אינם במשגי הענישה והסבל של עולמינו, אלא שם הוא באפן הרבה יותר מכאיב, וכאמור, גם הענשים הקשים של הנשמה הם לצרף זכוכה ותקונה, וכמו שיבאר להלן.

ובכן, כשמעניש הקדוש-ברוך-הוא כאן לאדם, זה בהתאם להסתכלותו האמתית מה כדאי לאדם באמת ביחס לשכרו בעולם הבא או ביחס לענשו שם, וכפי חשבוננו בהסתכלותו האמתית - כן ינהג עם האדם בעולם הזה, ועדן זה ברחמים רבים...

וזה ברור שלא מפני שראיתנו קצרה ותחשב הבורא בראיתנו, וכמו שכל אחד מבין שפאשר הן הקטן מתחנן ובוכה לאביו שיתן לו כמה ספריות, והאבא מסרב כי יודע שגון זה לא יישן בליילה מכאבי שנים - לא יחשב אב זה לאכזר אף שבכיסו ספריות לרב. האב הנבון לא יכול לרחם על הברן מצד הסתכלותו של הברן, ואף שהברן רואה את אביו כאכזר, חיב האב להיות חכם ולהתגבר על רגשותיו לטובת בנו. וכמו כן השיף לאדם להתחנן לרופא ש"יותר" לו על נתוח שצריך?! הלא הנתוח נצרך להצלת חייו! ומי כמו הקדוש-ברוך-הוא היודע את יחס ערך הגוף לעמת הנשמה.

ולשם המחשה ;

אף פעם לא שמענו אדם שנקנסו גנבים לביתו והוריקו את פספתו שהכילה יהלומים וקסף לרב, ויוצא הוא לרחוב צוהל ושמח, וכשנשאל לשמחה מה זו עושה - משיב: שמח אני שגנבו לי רק את היהלומים והקסף, ואת הפספת השאירו... הלא לשוטה יחשב!

ולעמת זאת, אדם שגנבו לו את הפספת בלבד או את הארנק מבלי לטל את היהלומים והקסף שבתוכו - בודאי ישמח ויעלז.

עלינו לזכר! הגוף הנו "פספת" לנשמה. ששה מיליון יהודים נהרגו בשואה. בגופותיהם אכן שלטו הצוררים, ימח שמם, אולם בנשמתם לא שלטו. נשמתם עלתה לשמי מרומים להתענג בנעם ה'.

מד. מה בעצם מטרת היסורים?

יש לנו להבין היאך המפות מביאות לתועלת ישור הדרך והפרת האמת, ובפרט שפעמים ימצאו בני אדם שדוקא בעקבות המפות ואכזבות החיים יבעטו ויתמרדו ביותר נגד שמירת המצוות.

תועלת א' - להפיר בתלות שלנו בבורא.

פועל העובד אצל מעבידו באפן שהנו מגבל מלצאת לעבודות אחרות, ויודע שרק כאן זהו המקום היחיד בו יוכל להביא פרנסה לביתו, ובאם יפטר והו מפאן נזרק הוא לרחוב, הוא וכל אנשי ביתו, שכן הוא אינו מכשר ואינו מבקש, ואפלו כאן מחזיקים אותו בחסד - פועל שכזה כמה יעשה עבודתו בהכנעה ובמשמעת מלאה, ובאם יאחר או יעשה איזו טעות כל שהיא, יתנצל, יתרפס לבעל הבית ויתחנן לו שייסלח לו ויבטיח לו שלא יחזר וישנה בטעותו, וכן כל הנהגתו למעבידו היא בהכנעה ובענוה להיותו מכיר בתלות חיו ותלות חיי בני ביתו במקום עבודה זה.

אולם לעמתו פועל כשרוני ומבקש, היודע ומכיר בעצמו שרק אם יתפטר ממקום עבודתו יתחרו עליו מעסיקים אחרים לשלם עליו כמה שיותר והעקר שיעבד אצלם, ובפרט כאשר יתכן ויכול הוא להיות עצמאי שלא נצרך למעביד כלל להיותו מצליח וכשרוני באפן מיוחד - הרי שפועל כזה לא ינהג בהכנעה ובהתרפסות ובהנפה כלפי מעבידו, ואף שהנו פועל, ידרש יחס טוב, ירשה לעצמו לבקש חפשים, הטבות וכיוצא.

הרי מנח פשוט לפנינו: כמה שהאדם יותר במצב של תלות - הנו נכנע יותר, וכמה שהאדם חש פחות במצב של תלות - הנו פחות נכנע.

לו היה מנח זה ברור לנו, שמצבנו כלפי הבורא הוא כמו דגמת הפועל הראשון שהזכרנו, וזו הרי האמת, שהרי כמה שהאדם כשרוני ומצליח, עם כל זה תלוי הוא ועומד לחסדי ה', שכן מהיכן כשרונותיו והצלחותיו של האדם אם לא מהבורא?! מי זוקף פופים? מי מתיר אסורים? מי פוקח עורים? מי חונן לאדם דעת? מי שם פה לאדם? הלא הבורא! והבורא הלא יכול ברגע אחד לשבש לאדם כל הצלחותיו, וכאמרנו: "משפיל גאים עדי ארץ מגביה שפלים עד מרום". אם כן, לו היה האדם חי בהפירה זו, לא היה מעז לחטא, ואם היה חוטא, היה מיד מתרפס ומתחנן על נפשו בבקשת סליחה ומחילה להיותו יודע שחניו וחיי אנשי ביתו תלויים בבורא.

ואם בכל זאת רואים שאדם מעז לחטא ולסרב לקיים מצוות ה' - בהכרח שתחושתו ותחושת עצמאותו, והוא הנאמר בתורה (דברים ח, יד, יז): "וְנָרַם לְבָבָךְ וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ... וְאָמַרְתָּ בְּלִבְבְּךָ כַּחַי וְעַצְמִי יָדִי עָשָׂה לִי אֵת הַחֵיל הַזֶּה".

אי לכך, כשחפץ ה' באדם זה וחס עליו שלא יאבד עצמו בדרך הגאָה, מכניעו ומביאו למצב שיחוש בתלותו בבורא בכך שנקלע האדם למצבי מצוקה ובאפן שאין בידו לעזור לעצמו, והנשאר לו הוא רק לזעק לה' שיצילהו.

נתבונן, כמה חסד עשה ה' עם אדם זה; אדם זה הלא יכל לאבד את עתידו ותכליתו בעולמו, לחיות בטעות ובשקר כל ימיו, לחיות בחשך והסתר מראית האמת, ובכך הלא נפקחו עיניו להכיר בטעותו ולידע שבפעם הוא תלוי בִּהקדוש-ברוך-הוא.

ולכן גם מועילה התפלה לבטל גזרות, שכן בכך מתקן האדם את הרקבון בשרש סבת החטא, שכן מה היה הרקבון בשרש סבת החטא? השכחה שה' הוא הנותן כח לעשות חיל, ואדם זה חש כח עצמי בעצמו וזה מה שנתן לו את האמץ לחטא. ובתפלה שאדם מתפלל מביא הוא לידי בטוי שהצלתו תלויה רק בה' ומשיב לעצמו את תחושת התלות בה' שהוא המונע מהחטא כמבאר, ולכן בכך גם נושע הוא מצרתו.

והדגשנו, שזאת נעשה למי שהקדוש-ברוך-הוא חפץ בו, וכמו שאמרו חז"ל (ברכות ה ע"א): מי שהקדוש-ברוך-הוא חפץ בו, מדכאו ב'סורים, ש'נאמר (ישעיה נג, ט): "וה' חפץ דכאו".

והוא הפך מהסתכלות אנשי העם, שביסורים משדר לאדם נטישה, עזיבה, הפקר. אדרבא, ביסורי האדם מעבר לו מסר של חפץ, חשיקה, רצון להטיבו ולתקנו, וכמו שמצינו בגמרא (שבת יב ע"ב), מנין לשכינה שהיא למעלה מראשותיו של חולה? ש'נאמר (תהלים מא, ד): "ה' יסעדנו על ערש דני כל משכבו הפכת בחליו".

וכן להלכה: הבא לקראת החולה צריך לעמד מפני כבוד השכינה שלמעלה מראשותיו [אלא אם כן יושב על כסא הנמוך ממטת החולה. אולם אסור לישב על כסא הגבוה ממטת החולה]. ויש להבין מה זכה החולה - שמדת הדין עליו - ששכינה תהא למעלה מראשותיו?

אלא כאמור, ההנהגה של הבורא עמו היא לא כפי ההסתכלות שלנו, וכ'נאמר (ישעיה נח - ט): "כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאם ה', כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם".

אצל בני אדם, באשר אדם פועל על חברו, וענשהו מתוך כעס על שחטא לו והזיק לו ובהכרח שתפגם אצלו מדת האהבה, אולם אצל הקדוש-ברוך-הוא, כשנצרך הוא להעניש אדם, זהו כאב המנתח לבנו שאמנם מכרח הנתוח, אולם במקביל לבו וחרדתו עליו לבל יתמוטט.

וכמו שבאר ה"נתיבות שלום" ענין השכינה שלמעלה מראשותיו של חולה, כמו
אב שיש לו שני בנים, האחד בריא והשני חולה - הלא בודאי שעין השגחתו
ושימת לבו הוא על בנו החולה לבל יחלה יותר ולבל יתמוטט בחליו.

כן השגחת הבורא ב"יתר שאת על החולה לבל יתמוטט בחליו, שיחזיק מעמד,
תשמר נפשו בגופו, ולבל יקראהו אסון יותר, אחר שמטרת חליו של זה היא
להשיבו אל אביו שבשמים, ועל כן חרד הקדוש-ברוך-הוא, שחליו יביאהו
לתועלת ולא לחרבו. וברור שהבחירה ביד האדם - או להבין נכון את מטרת
היסורים וכמבאר, או להפך - לחוש נטישה ועזיבה מצד הבורא ולפל ליאוש,
לזעם ולזעף.

תועלת ב' - לההביל את עניני החמר.

היסורים מלמדים לאדם בינה והשכל היאך אין שום ערך חמרני בעולם שיש
לבנות עליו ולסמך עליו, וכי אין שום ערך שכזה שהנו בר קימא. אדם בונה את
הצלחתו על כחו, רב כספו, בריאותו, חכמתו, יפיו, גבורתו, נותן הוא ערך ויקר
לעניני החמר, הלא זה על חשבון קרת וערך התורה ומצוותיה שהמה הערכים
האמתיים והתכליתיים, שכן הנה עם ישראל יצא ממצרים ברכוש גדול, ובגמרא
(בכורות ט) מובא שכל אחד מישראל נשא עמו משא תשעים חמורים מכל טוב
מצרים, הרי שיצאו בעשר רב, והנה זו לא היתה תכלית יציאתם, הלא כל זה
היה רק לישוב נפשם מצער השעבוד, כדי שיהיו מושבים לתכלית האמתית שהיא
קבלת התורה ומצוותיה, שכן וכי מה יחס וערך נתנה התורה לרכוש הגדול
שיצאו בו ישראל ממצרים? זה נזכר בפסוק אחד או שנים ותו לא. את עקר היחס
וההדגשה על תכלית היציאה רואים אנו בהרחבה בספור הארץ של קבלת
התורה שלמענה נשתעבדו ישראל בשעבוד מצרים ולמענה יצאו ממצרים, וכמו
שהארכנו לעיל.

וכשאדם הולך אחר ענינו ומתפתה לתן ערך גבוה לחמר, ובהכרח שבשכל כן
הערכים הרוחניים תופסים מקום שולי וצדדי אצל האדם - נוטל הבורא ממנו
את חמריותו, ואז מביט הוא באפסיות החמר ורואה בחוש על חמר זה שעליו
בנה את עולמו שאינו בר קימא, היום ישנו וכן לילה אבד, אז מתבונן במה כן
כדאי להשקיע, מה כן בר קימא ואין יד שולטת בו ונשאר בידי האדם לנצח
ושעליו בלבד כדאי להשקיע, הלא המה הערכים הרוחניים הקימים לעד.

תועלת ג' - לחשוך ולמנוע מכשולים.

הַרְבֵּה פְּעָמִים חוֹשֵׁב הָאָדָם, וְכִי מָה אֲכַפֵּת לוֹ לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לִתֵּן לִי סְכוּם כֶּסֶף גָּדוֹל! וְכִי מָה אֲכַפֵּת לוֹ לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לִתֵּן לִי חַיֵּי הַתְּרוּחָה כְּרַצוֹנִי, וְכִי חֹסֵר לוֹ?! וְהִלֵּא הַכֹּל שְׁלוֹ!

אֲכֹן יֵשׁ פְּתִיחַ הַיּוֹם אֶצֶל אֲנָשִׁים, כְּאֲשֶׁר בָּא אָדָם לְחַבְרוֹ וּמִבְקָשׁוֹ הַלְוִינִי 1,000 ש"ח, מְשִׁיב לוֹ הֵלָה: אִם הָיָה לִי 1,000 ש"ח - לֹא הָיִיתִי פֹה...!

יִשְׁנֶם הַרְבֵּה בְּנֵי אָדָם שֶׁרְבוּי הַנְּקָסִים אֶצְלָם הוּא בְּעֶכְרָם, לְהִרְס לָהֶם אֶת הַבְּנִין הַרוּחָנִי שְׁלָהֶם, קְבִיעוֹת עֵתִים לַתּוֹרָה, תְּפִלָּה, וְאוּלַי אֶף אֶת שְׁלוֹם בֵּיתָם כְּיָדוּעַ.

כֵּן הוּא פְּתוּי הַתְּרוּחָה וְהַשְּׁפַע לְהַבִּיא אֶת הָאָדָם לְרִצּוֹת עוֹד. יֵשׁ לוֹ מְנַה רוֹצֶה מְאֻתִּים, וְכַנְיָאֵם (הוֹשֵׁעַ ב, ט): "וְכִסְף הַרְבִּיתִי לָהּ וְזָהָב עָשׂוּ לְבַעַלִּי", וְלָכֵן מוֹנֵעַ הַבּוֹרָא מִהָאָדָם אֶת רְבוּי הַשְּׁפַע, וְלִפְעָמִים אֶף מְצַמְצֵם לוֹ אֶת תְּנַאֲי חַיָּו, לְבַלְתִּי יִבְלָה חַיָּו בְּהֶבֶל וְרִיק.

תּוֹעֵלַת ד' - לְהַכְשִׁיר לְגִדּוּלוֹת.

הַחֹמֶר, וְאֶפְלוּ שְׂאִין בּוֹ אֶסוּר, כְּשֶׁהֵנוּ בְּהַגְזָמָה, כְּגוֹן רְבוּי אֲכִילָה וּשְׂתֵנָּה, רְבוּי הַתַּעֲנוּגִים, הַטִּיּוּלִים וְהַבְּלוּיִים, מוֹנְעִים מִהָאָדָם אֶת הַדְּרֹךְ לְהַצְלָחָה.

אֲנוּ מוֹצֵאִים אֶצֶל רַבֵּי שְׂמֵעוֹן בֶּר יוֹחָאִי שְׁנַגְזַר עָלָיו לֵישֵׁב בְּמַעְרָה שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, בְּתַנְאִים שֶׁל מִים וְחַרוּבִים, וְזֹאת עַל מְנַת לְהַכְשִׁירוֹ לְגִלּוּי סוּדוֹת הַתּוֹרָה, כְּפִי שְׁכֹן הַעִיד עַל עֲצָמוֹ לִפְנֵי חֲמִיו רַבִּי פְּנַחֶס בֶּן יֵאִיר כְּאֲשֶׁר רָאָה אֶת גּוֹפּוֹ פְּצוּעַ וּפְגוּעַ מִהִשְׁיבָה בְּתוֹךְ הַחוֹל שֶׁבְּמַעְרָה, וְהִתְבַּטָּא: אוֹי לִי שֶׁרָאִיתִיךָ בְּכָךְ! וְהִשְׁיבוּ רַבֵּי שְׂמֵעוֹן בֶּר יוֹחָאִי: אֲשֶׁרִי שֶׁרָאִיתִנִּי בְּכָךְ! שְׂאֵלְמִלִּי רָאִיתִנִּי בְּכָךְ - לֹא הָיִיתִי בְּכָךְ... כְּלוּמַר, לֹא הָיִיתִי זוֹכֵה לְגִלּוּי סוּדוֹת הַתּוֹרָה בְּדַרְגָּה גְבוּהָה שְׁכָזוּ.

וְזוֹ סִבַּת הַגְּלִיּוֹת וְהַסָּבֵל אֶף לְצַדִּיקִים - לְבַטֵּשׁ וְלַכְתּוֹת לָהֶם אֶת חֲמִרְיוֹתָם וּבְכָךְ לְהַכְשִׁירָם לְטוֹבוֹת נְעֻלוֹת וְלַעֲרָכִים רוּחָנִיִּים הַדְּרוּשִׁים כְּתַנְאִי לְזְכוֹת בָּהֶם - הַרְחָקָה מִן חַיֵּי הַחֹמֶר וְהַתַּעֲנוּגוֹת.

וְאִם רְבוּי הַחֹמֶר סִכְנָה הוּא אֶף לְצַדִּיקִים, עַל אַחַת כְּפִמָּה וְכַמָּה שֶׁרְבוּי הַחֹמֶר סִכְנָה הוּא לְבְנֵי אָדָם הַקְּמוּנִיִּים, וּבְנִקְל רְבוּי הַחֹמֶר מְסִיחַ אֶת לְבָם מִהַעֲרֹךְ הָאֱמִתִּי, שֶׁהוּא הַתּוֹרָה וְהַמְצוּוֹת, וְלָכֵן מֵיִסֵּר הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְבְנֵי אָדָם, עַל מְנַת לַעֲצָרָם מִהַשְׁתַּוֵּלְלוֹת וּמִהַמְרָץ לְרֹדֵף אַחַר תַּעֲנוּגוֹת הָעוֹלָם.

מה. אֲמוּן בַּמַּצְבִּי מַעִידָה

מצב נוסף בו נתון האדם לחלשת הסתכלות מטעית וסקרית של נטווש, עזוב ומפקר, הוא במצבי מעידה. באשר האדם מועד ונכשל בדבר מדברי תורה, וביותר באשר נכשל הוא בעון חמור כחלול שבת, עריות וכיוצא, חש הוא בעצמו שמעתה הרי הוא שנאוי, משקץ ותועבה, נטווש ומפקר, ללא סכוי - ולפחות בסמוך לחטאו - של נאמנות הבורא כלפיו.

נתבונן,

הכי יתכן שלא יחטא האדם? ! הכי יתכן שלא לקח הבורא בחשבון שעתיד האדם לחטא לפניו? ! והלא הקדוש-ברוך-הוא בעצמו העיד בתורתו "כי יצר לב האדם רע מנעוריו" (בראשית ח, כא), ועוד אומרים אנו בתפלתנו: כי הוא ידע יצרנו, זכור כי עפר אנחנו.

ואם כן, לשם מה טרח עמנו הבורא כל כך בהוצרות שיצרנו לעם; בפעבוד מצרים, בגאלתנו בנסים ובמופתים, בקריעת ים סוף, במעמד הר סיני, חנוך של ארבעים שנה במדבר במתנות - מן, באר וענני כבוד, ולאחר מכן כבוש יהושע את ארץ ישראל בנסים ובמופתים גדולים את שלשים ואחד מלכים ענקים ונפילים ששהו בה, וכי לא ידע הקדוש-ברוך-הוא שיתכן שנחטא לו? ! ולשם מה, אם כן, כל הטרח הזה?

בהכרח לומר, אף שיידע הקדוש-ברוך-הוא שצפוי מצדנו מעידות ומחדלים, ואף פעבודה זרה, גלוי עריות, שפיכות דמים - עם כל זה חפץ ה' בנו, שכן יש תקווה לכל מעות. ולכך הלא הקדים הקדוש-ברוך-הוא ו"המציא" פתרון הנקרא "תשובה", ומובא בחז"ל שהתשובה נבראת קדם שנברא העולם, שכן מצד ההגיון והסבירות לא נתן לתקן שום חטא, שכן החוטא דינו כמורד במלכות, ומה תקנה תתכן למורד במלכות?

איזה נסיון נמיט על עצמנו לו נחוש באי - אמון מצדו יתברך במצבי המעידה שלנו, הרי שהאדם לא יחטא כלל זהו בלתי נמנע, ולו יחוש האדם תחושת עזיבה ושנאה מצד הבורא כלפיו במצב שקפה, היאך ישוב אליו? היאך יעז לבקש סליחתו? הלא בכך ילך מדחי אל דחי ולעולם לא תהא לו תקנה.

ולא עוד, וכי לא לקחו אנשי כנסת הגדולה בחשבון שיחטא האדם, ומיד בסמוך לחטאו יצטרך להתפלל תפלת מנחה? והיאך, אם כן, תקנו לנו להתפלל תפלת מנחה בכל מצב, שכן אף החוטא קדם תפלת מנחה אינו פטור מתפלת המנחה, והיאך תקנו לנו שיעמד ויבקש פרנסה, בריאות? אלא בהכרח שהבינו וידעו שלגבי הקדוש-ברוך-הוא לא נפגמת הנאמנות אפלו כלפי החוטא, שכן יש פתרון הנקרא "תשובה", ובשל כך חייב להאמין שמיד מרצה הוא לפני ה' וחפץ בו ה' לשמע בקשתו.

ולא עוד, אלא אף טרם שיעשה האדם תשובה ממתין הקדוש-ברוך-הוא לעצם זה שיבא לפניו ויבקש בקשותיו, כלומר, מצפה הקדוש-ברוך-הוא לזה החוטא שיתפלל ויבקש בקשותיו ואף טרם שישב, והסבה לכך - שמא מתוך זה יתבונן בתלותו בבורא וישוב, שכן זה החוטא, בזה שחטא חש תחושה של עצמאות וכאלו ואינו צריך לבורא, וכמו שהסברנו לעיל. אם כן ממתין הבורא לזה החוטא שיבא אף בשביל לבקש בקשותיו, ומתוך כך יחוש בתלותו בבורא ובכך ישוב.

לבני אדם קשה להבין זאת, והוא משום שההסתכלות של בני האדם הנה מטעית, ומדמים זאת לפועל שחטא לאדונו, הפסידו, דבר עליו סרה, בגד בו - היתכן שיבא פועל זה במצב זה של חטאו לאדונו ויבקש ממנו צרכיו שיוסיף לו במשפחתו או בשעות עבודתו, או שיבקש בזמן שפנה הטבות עבור בני ביתו וידידיו?! בודאי שלא יעלה על הדעת דבר שכזה! ולכן נדמה לבני אדם שכמו כן הנהגת הבורא וחסו לברואיו, ולכך מתמיהים: היתכן שיבקש אדם צרכיו לאחר שחטא? ובעצם ההלכה קובעת אחרת, שכן אדם שחטא בשוק קדם מנחה, וכי בשל כך פטור מלהתפלל תכף מנחה?! בודאי שלא! ומדוע?

אלא בהכרח שהמשל הנכון הוא זה: משל לבן שגלה מעל שלחן אביו וסר מן הדרך הישרה ונתחבר לחברים פושעים וחטאים, הן במצב זה חש חפשי ועצמאי, שבגדיו לעשות מה שלבו חפץ. נתבונן, למה משתוקק האב במצב שכזה? הלא לכך שיהא הבן במחסור ובדחוק ויחוש בתלותו ובצורך לעזרתו ויגש אליו שיעזרהו, ואז בחפץ לב יקבלו אביו, שכן רק בדרך זו יש סכוי שמתוך כך ישוב אליו. וכאשר בא הבן יום אחד וירם טלפון לאביו בבקשה שיקבלו לביתו חזרה, מה ישיב לו אביו? - לטלפון כזה מחפה אני ימים ולילות, ואיך לא אקבלך?...

כן צריך שתהא אמונתנו, שכאשר חוטאים אנו, החרדה כביכול של הבורא עלינו ונדאגתו בזמן שכזה היא חלילה פן ננטש אותו ונתנאש ממנו, ולכן כמה שיש ושמח הוא כאשר אדם זה שמתחמת שכחתו את ה' נפל בחטאים וזה עתה נזכר בבוראו, ואף שזכר בבורא לשם צרכיו הפרטיים, עם כל זה שמח הבורא, שכן מתוך כך יחזר הקשר ביניהם ויש סכוי שבכך יחזר למוטב.

וכן מבאר בתנא דבי אליהו רבה (פרק ל"א): מעיד אני עלי שמים וארץ, יותר ממה שהאשה מחפה לבעלה שיבא מן הדרך או אב לבנו, יותר מכך ממתין הקדוש-ברוך-הוא לאדם אימתי יעשה תשובה.

הרי שהקדוש-ברוך-הוא יושב, ממתין ומצפה באיזו דרך שתהא והעקר שנשוב אליו.

ומעיד הגר"ח פלאג'י, שכאשר קורא הוא מאמר זה, עיניו יורדות מים מהתרגשות היאך הקדוש-ברוך-הוא ממתין לנו כל כך לתשובתנו ואנחנו מתמהמהים.

ובהכרח שעצמת התשובה, וכמו שביאר להלן, אינה התפיסות גרידא, שכן פועל שחטא לאדונו, מהתפיסות לבד עדין לא סביר והגיוני שיירשה לעצמו לקום ולבקש מאדונו בקשות וצרכים שלו ושל אנשי ביתו.

אלא ודאי עצמת התשובה שהופכת את האדם לגדיד קרוב ונחמד, וכמובא ברמב"ם שזו פעלת התשובה - להפוך את החוטא ממשקץ ותועבה לאהוב וקרוב ונחמד וגדיד. ובידיעה זו כמו כן נקבל תקנה תמיד לשוב לה', דאם לא כן, אלא נחוש שאנו שנואים לה' בעדן חטא וכביכול לא אכפת לו להקדוש-ברוך-הוא מאתנו - נתאש, נפחד תמיד פן יעזבנו ה', וכענין שנגאמר (ישעיה מט, יד) : "ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני". אולם בידיעה זו שאדברא, כאשר מועדים ונכשלים אנו בחטא, חרד הקדוש-ברוך-הוא ממצבנו ומחפש עצות איך להשיבנו אליו ואיך לשמרנו לבל נמעד יותר, שפידוע ישנה שמירה עליונה גם על הפושעים עד כמה ולהיכן יפלו בחטאיהם ועד איזה שאול ירדו, שכן לא כל אשר חפץ הרשע לעשות יעלה בידו.

כשנדע זאת תמיד, נאמין בתשובה, ונאמין שאם הקדוש-ברוך-הוא רוצה וחפץ שנשוב, בודאי שרצונו יתקיים, שכן היתכן שרצון ה' לא יעלה בידו להתקיים!?

מו. "נרון" בלילה יפה מ"אבוקה" ביום

נתבונן, הבורא הגלה אותנו מאדמתנו על מנת שבעגלות נבא לתקון ולהכשרה לגאולה, היתכן שמפעליו של הקדוש ברוך הוא בעגלות ישראל לא יבואו על תכליתם לפעל את התקון!?

ואם תאמר, הלא על פניו נראה שבעקבות העגלות אדברא - מעדנו יותר, נפלנו לשכחת ה', להתבוללות, לשכחת התורה, ואם כן מה תועלת יצאה לנו מהעגלות?

על כך יש להשיב: אין לנו השגה בעמק מחשבותיו ובעמק חשבונותיו של הבורא. רק בידו של הבורא כפות המאזנים לידע במה יותר סכויינו להכריע את פה הזכיות.

שכן בזמן שהיה בית המקדש קים והיה גלוי פנים לישראל, כל חטא וחטא שחטאו היה בעל כבוד משקל כבוד מאד, ואפלו תלונות בלבד שהיו ישראל מתלוננים על מצבם, כבר נחשב אצלם לחטא גדול. ולעצמת זאת כל הזכיות והמצוות שהיו עושים, היו נתונים לבקרת, שכן במצב של גלוי נדרש מאתנו הרבה מצוות בשלמות דוקא.

וְרָאָה הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שְׂאִין אָנוּ עוֹמְדִים בְּמִבְחָן זֶה, וְהַעֲדִיף לְהִסְתִּיר פָּנָיו מֵאַתְּנוּ וּלְשַׁלְּחֵנוּ לְגָלוּת, וּבְמִצָּב שְׂפָזָה שֶׁל חֹשֶׁךְ וְנִסְיוֹנוֹת, הִסְתֵּר פָּנָיו וְיִסּוּרִים רַבִּים, אֲזִי לְהַפִּיךְ - מִכָּל מִצְוָה וּמִצְוָה נִפְעַלְתָּ סִגְוֹרָא גְדוּלָה וְעֲצוּמָה, וּמִכָּל עוֹן וְעוֹן הַקְטְגוֹרָיָה אֵינָה בְּעֵלְתָּ עֲצָמָה גְדוּלָה, שֶׁכֵּן מֵה יַעֲשֶׂה הַבֵּן בְּמִצָּב חֹשֶׁךְ וְהִסְתֵּר לְעַמֵּת זְמַן הַמְקַדָּשׁ שְׂשָׂרֵינוּ בְּמִצָּב שֶׁל גְלוּי פָּנָיו; הַסְגְּוֹרָיָה מִכָּל מִצְוָה לֹא הִיְתָה לָהּ אֲזִי עֲצָמָה, וְאֵלּוּ מִכָּל עוֹן הִיְתָה הַקְטְגוֹרָיָה בְּעֵלְתָּ עֲצָמָה, כִּדְ שֶׁלֹּא לָנוּ כַּפּוֹת הַמֵּאֲזִנִּים לִידַע אֵימְתִי מְכַרְעֵת לָנוּ כִּי הִזְכוּת יוֹתֵר.

וְכֵה הִנֵּה אוֹמֵר רַבִּי אֶהְרֹן הַגָּדוֹל מִקְרָלִין (בֵּית אֶהְרֹן ד' 99 פ): "אֶהוּבִי וְאֶחִי, תִּאֲמִינוּ לִי - וְהוּא מְלֹא בְּכָל הַסְּפָרִים הַקְדוּשִׁים - אֲשֶׁר מֵה שֶׁהֵיוּ צָרִיכִים הַצַּדִּיקִים הָרִאשׁוֹנִים לְהַשִּׁיג בְּכַמָּה יָמִים וְחֻדְשִׁים אֲפָשָׁר כָּעֵת לְתַקֵּן בְּשַׁעֲה אַחַת, מִחֲמַת שֶׁהַעוֹלָם הוּא יוֹתֵר בְּשִׁפְלוּת בְּבַחֲיִנַת 'רָגֵל', לָכֵן חֵס הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עַל עוֹלָמוֹ וּמוֹרִיד קִדְשָׁתוֹ לְמִטָּה".

אֵת דְּבָרֵי הַגָּאוֹן הַקְדוּשׁ מִקְרָלִין הַנִּזְכָּרִים מְבִיאֵם הַרַב "מִכְּתָב מֵאַלְיָהוּ" (ח"ד עמ' 109) וּמוֹסִיף עַל דְּבָרָיו: "פְּרוּשׁ, שֶׁבְּמִצָּב שֶׁל שִׁפְלוּת נוֹתְנִים נִסְיוֹנוֹת קָלִים יוֹתֵר, וְהַבַּחֲרָה בְּטוֹב קְלָה יוֹתֵר, כִּי דוּעָה. וְאִם כֵּן, רַק נִקְדָּה אַחַת נִדְרָשֶׁת מִמֶּנּוּ... וְהוּא נִקְבֵּי כְחֻדוֹ שֶׁל מַחֲט - דִּק שֶׁבִּדְק, אוֹלָם הַעֲקָר שֶׁיְהִיָּה בְּאַמֵּת - מִכְּלֵשׁ מַעֲבָר לְעֵבֶר, וְאֲזִי אֲפָשָׁר לְזַכּוֹת בְּעֶשֶׂר רוּחָנֵי עֲצוּם, חֵלֶק דוֹר וְדוֹרוֹת מִמֶּשׁ, מֵה שְׂאִין לְשַׁעַר כָּלֵל מְרֹאשׁ".

הֵרִי שֶׁכְּתַב שֶׁבְּדוֹרֵנוּ אֲפָשָׁר לְזַכּוֹת בְּחֵלֶק שֶׁל כַּמָּה דוֹרוֹת מְרֹאשׁ.

וּבְשׂוּה לְכָד מְפָרְסָמִים דְּבָרֵי הַחֲפָץ חַיִּים, שֶׁכְּאֲשֶׁר יִשְׁנֵנו מִחֲסוֹר בְּתַבּוּאָה, הֵרִי שֶׁגַם הַתַּבּוּאָה הַפְּגוּמָה נִמְכָּרֶת בְּיָקָר רַב, וְאָמַר הַחֲפָץ חַיִּים שֶׁזֶה דוֹרֵנוּ, שֶׁיֵּשׁ חֲשִׁיבוֹת וְיָקָר לְכָל פְּעֻלָּה.

לְכָד יֵשׁ לָנוּ לְהַתְּעוֹדֵד וּלְהַתְּחַזֵּק הַיּוֹם וּלְיָקָר כָּל הַתְּגַבְּרוּת, וּבִיּוֹתֵר כָּל עֲבוּדָה פְּנִימִית שֶׁנַּעֲשִׂית בְּאַמֵּת לְשֵׁם ה', כָּל שְׁמִירַת הַעֵינָיו, שְׁמִירַת הַלְּשׁוֹן, כְּבִישַׁת יָצָר תַּאֲוָה אוֹ מְדָה רָעָה כְּכַעַס וְגֵאוּהָ וְקָרָה הִיא לְמֵאֵד.

וּלְסַכּוּם: "גְּרוּן" בְּלִילָה יָפָה מִ"אַבּוּקָה" בִּיּוֹם...!

בְּגָלוּת, מַעֲשֵׂינוּ הַטּוֹבִים מְאִירִים כִּי "גְּרוּנִים" קִטְנִים, אוֹלָם הֵמָּה בְּלִילָה, בְּזְמַן חֹשֶׁךְ וְהִסְתֵּר, וְיָפָה אוֹרָם מִהָרִאשׁוֹנִים שֶׁהֵאִירוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם כְּאַבּוּקָה, אוֹלָם הֵיוּ בְּמִצָּב שֶׁל "יּוֹם", מִצָּב שֶׁל גְלוּי פָּנָיו וּמַעֲט נִסְיוֹנוֹת. וְאִם תֹּאמַר מֵה יְהֵא עִם אֵלָה שֶׁבְּעַקְבוֹת הַגָּלוּת מוֹעֲדִים וְנִכְשָׁלִים, וְיִשְׁנֵם אֵף כְּאֵלוֹ שֶׁנֶּאֱבָדִים בְּחֹשֶׁךְ הַגָּלוּת - דַּע כִּי סוּף כָּל יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, כְּמִבְּאֵר בְּרַמְבַּ"ם, וְכֵן כְּתַב הָאוֹר הַחַיִּים הַקְדוּשׁ (עַל בַּמְדַּבֵּר כ"ה, יד): "וְחוֹשֵׁב מִחֲשָׁבוֹת לְבַלְתִּי יָדַח מִמֶּנּוּ נִדְחַ, וְאֵף כִּי גְרִיעַ אִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי אֵף יִצְרִיחַ - סוּפוֹ שֶׁיִּחְזַר לְשָׁרְשׁוֹ". וְעַל כֵּן נֶאֱמַר (תְּהִלִּים צד, יד): "כִּי לֹא

יטש ה' עמו ונחלתו לא יעזב", כלומר, לבסוף יעשה ה' אפנים שכלם ישובו, וכאמור, תשובת אלו האחרונים שישובו לבסוף מתוך אפני הכרח, דרגתם פחותה הרבה מאלו המקדימים ושבים שלא מתוך הכרח, אולם הגלות בסופו של דבר תביא לתשובת כל ישראל.

ובאמת ידע הקדוש-ברוך-הוא חלשה זו הקימת אצל האדם בעדן מעידה, ולכך צנה לנו על התשובה, ולא די שצנה לנו עליה, אלא אף נשבע לנו בשמו הגדול שחפץ הוא בתשובה. ועוד נביא לכך פמה ראיות שיידע הבורא והבין לחלשתם של בני האדם באמון בו לאחר חטאם, ובשל כך הבהיר לנו זאת יותר מכל מצנה אחרת, וכמו שיבאר להלן.

מז. הבהרה ראשונה לכוחה של תשובה - מדברי תורה

נאמר בפרשת נצבים (ל, יא - יד) : "כי המצנה הזאת אשר אנכי מצוה היום לא נפלאה הוא ממך ולא רחקה הוא. לא בשמים הוא לאמר מי יעלה לנו השמימה... ולא מעבר לים הוא לאמר מי יעבר לנו אל עבר הים... כי קרוב אליך הדבר מאד בפיה ובלבבך לעשותו".

"כי המצנה הזאת" - איזו מצנה? על איזו מצנה מתכוננת התורה לזרזנו שאינה לא בשמים ולא מעבר לים, אלא קרובה היא אלינו עד הפה והלב?

הרמב"ן והספורנו, וכמו כן בעל הטורים, מבארים פסוק זה על מצות התשובה, וסמכו דבריהם על הנאמר בסמוך בפסוק הקודם : "כי תשוב אל ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך".

וכאן יש להבין, מדוע דוקא על מצות התשובה הצרכה התורה להבהיר ולשכנע שאינה בשמים ואינה מעבר לים, אלא הננה קרובה אלינו בפנינו ובלבבנו?

משמע מפאן שראתה חכמתו ותברך כי בני האדם יהיו קטני אמונה במתנת התשובה מאיזו סבה, ודוקא למצות התשובה יתיחסו בחסר אמונה כמצנה שהיא בשמים או מעבר לים ואינה אקטואלית כל כך, כי אם התורה מדגישה שמצות התשובה אינה בשמים וכי, משמע שהנה מקום אכן לבני אדם לומר שכן היא בשמים או מעבר לים. והדבר טעון ברור, מדוע דוקא במצנה זו יש מקום לטעות זו?

וקדם שנסביר הטעם לכך, נראה ראיות נוספות מן המקרא ומן הסברה, שחשש הקדוש-ברוך-הוא לקטנות אמונה במיוחד על מצות התשובה.

מח. הבהרה שניה - מדברי הנביאים

ביחזקאל (כג, יג) נאמר: "חי אני נאם ה' אלקים אם אחפץ במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרכו וחייה". והוא פלא! לשם מה הצרף הקדוש-ברוך-הוא להשבע שהנו חפץ בתשובה, וכי לא היה די לו לומר לנו זאת ביד נביאיו מבלי להשבע על כך? אלא כפאמור, צרף גדול ראה הקדוש-ברוך-הוא - עד כדי שבועה - כדי לשכנע את בניו כי מועילה התשובה, ולא עוד, אלא אף חפץ הוא בתשובה ולא הסתפק בהודעה גרידא. וכמבאר שם (פסוק י) חששם של ישראל: "כי פשעינו וחטאתינו עלינו ובם אנחנו נמקים ואיך נחיה", שלכך הצרף הקדוש-ברוך-הוא להשבע להם שאכן יש תקנה לחטאתיהם.

מט. הבהרה שלישית לאמיתות פתרון התשובה - מדברי התלמוד

במסכת עבודה זרה (דף ד ע"ב): אמר רבי יוחנן בשם רבי שמעון בר יוחאי, לא היה דוד ראוי לאותו מעשה - חטא בת שבע, ולא ישראל היו ראויים לאותו מעשה - חטא העגל, אלא להורות תשובה. ופרש רש"י שם: גבורים ושלטים ביצרים היו, ולא היה ראוי שישלט יצרים עליהם, אלא גזרת מלך היתה לשלט יצרים עליהם כדי לתן פתחון פה לבעלי תשובה, שאם לאמר החוטא לא אשוב, שלא יקבלני - אומרים לו: ראה ולמד ממעשה דוד וממעשה העגל, שכפרו ונתקבלו בתשובה.

ובגמרא שם עושה צריכותא מדוע הצרף הקדוש-ברוך-הוא ללמד תקופה של תשובה גם אצל יחיד כדוד המלך ע"ה, וגם אצל צביר במעשה העגל.

והרי נמרא זאת מבהילה כל רעיון! רשב"י אומר ומגלה לנו טעם חטא דוד המלך בבת שבע, והוא מבלי להצטרף לומר ש"כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה", אלא יש ללמד כפשוטו, שאכן חטא דוד בבת שבע, וכפשוט דברי נתן הנביא בתוכחתו אליו במשל כבשת הרש, וכמו כן את חטאם של ישראל בעגל יש להסביר לדעת רשב"י כפשוטו, שחטאו ישראל בעבודה זרה ממש. ואם תאמר היאך נכשל מלכנו משיחנו בחטא חמור כזה, וכן דור המדבר, דור מקבלי התורה, דור דעה ששמעו דברות ה' - "אנכי" ו"לא יהיה לך אלהים אחרים" - ולמחר עשו עגל? אלא באמת שלטים ביצרים היו, אלא שגזר עליהם אל עליון לחטא והשליט את יצרים עליהם, ואם כן אין למוד זכות עליהם יותר גדול מזה.

נתבונן, הרי עשה פאן הבורא מעשה חריג שלא נעשה כמוהו ולא יעשה עוד כמוהו, לקחת את האישיות החשובה ביותר בעם ישראל, הוא משיחנו משיח ה', "נשבע ה' לדוד אמת וכו'" שהוא יהיה משיחו לנצח, ולסובב לו מכשול בחטא החמור ביותר, וכמו כן לקח הקדוש-ברוך-הוא את הדור המעלה שבדורות, שלא

הִיָּה כְּמוֹתוֹ וְלֹא יִהְיֶה כְּמוֹתוֹ עַד שְׂיָבֵא מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ כְּמוֹבָא בְּיָהֳרַי עַל דְּוֹרָה זָה, וְסוּבָב לָהֶם מְכַשׁוֹל בְּחֹטֵא הַחֲמוּר בְּיֹתֵר - עֲבוּדָה זָרָה. וְכָל זֶה לָמָּה? כְּדֵי שְׂיִהְיֶה לָנוּ אֱמוּנָה בּוֹ יִתְבָּרַךְ שֶׁהוּא מְקַבֵּל אֶת הַשָּׂב בְּתִשׁוּבָה.

לֹא הִסְתַּפֵּק הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לֹא בְּמֵאֲמָרוֹ בְּתוֹרָה כְּנִ"ל "כִּי הַמְּצִיחַ הַזֶּה לֹא בְּשָׂמִים וְכוּ", וְכִמוֹ כֵּן לֹא הִסְתַּפֵּק בְּשָׂבוּעָה שְׁנֵשְׁבַע לָנוּ כְּמוֹבָא בְּיַחְזָקָא, אֲלֵא אִף עָשָׂה מַעֲשֵׂה נוֹרָא לְסַבֵּב לְמַשִּׁיחוֹ, מְשִׁיחַ ה', חֹטֵא בֵּת שֶׁבַע, וְאֵת הַדּוֹר שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לְסַבֵּב לָהֶם חֹטֵא עֲבוּדָה זָרָה, וְכָל זֶה עַל מְנַת שְׁנֵיכָשׁ אֱמוּנָה בּוֹ שֶׁהָיוּ מְקַבְּלִים שְׂבִים.

וּפְלִיאָה הִיא, מַה כָּל הַחֲרָדָה הַזֹּאת שֶׁחֲרָדָה חֲכָמָתוֹ יִתְבָּרַךְ כְּבִיכּוֹל עַד שֶׁהֲצִרָה לְהַבְהִיר לָנוּ וּלְחַזֵּק אֶת אֱמוּנָתָנוּ כָּל כֶּךָ בְּדָבָר זֶה, שֶׁהָיוּ נֹאֲמָן לְקַיֵּם דְּבָרוֹ בְּקִבְלַת הַתִּשְׁבּוּבָה, וְרָאָה הַכָּרַח לַעֲשׂוֹת כָּל הַנְּאֻמָּה לְמַעַן נֹאֲמִין לוֹ שְׂמוֹעִילָה תִּשְׁבּוּבָה, שֶׁהִיא הָרִי בְּעַצְמָה מְצִיחַ כָּל הַמְּצִוּוֹת? - הַתִּשְׁבּוּבָה לְכָךְ בְּקִטְעַת הַבָּא.

ג. הַטַּעַם לְחֻשְׁתַּת חֲכָמָתוֹ יִתְבָּרַךְ מִקְטָנוֹת אֱמוּנָה בְּמִצְוֹת הַתִּשְׁבּוּבָה

וְנִרְאָה לְבָאָר הַטַּעַם לְחֻשְׁשׁוֹ שֶׁל הַבוֹרָא עַל קְטָנוֹת אֱמוּנָה מִצְדָּנוּ - בְּמִיחָד עַל מִצְוֹת הַתִּשְׁבּוּבָה - הֵיּוֹת שְׂבַעֲצָם הַתִּשְׁבּוּבָה אֵינָה מִצְדַּת הַהֲגִיוֹן. שֶׁהָרִי נִתְאַר לְעַצְמָנוּ, אָדָם חֹטֵא וְעֵבֶר עֲבֵרַת חֹק בְּמִדְיָנוֹתוֹ, מוֹבָא הוּא אֶל הַשׁוֹפֵט, שׁוֹאֵל הַשׁוֹפֵט: מוֹדָה הִנְדָּ בְּאִשְׁמָה? מְשִׁיב הַנְּאֻשִׁים: בּוֹדָאֵי מוֹדָה אֲנִי, וּבְפָרְט שְׂיִשְׁנָם עֲדִים עַל מַעֲשֵׂי! שׁוֹאֵלוֹ הַשׁוֹפֵט: יֵשׁ לָךְ מַה לֹּמַר לְצַדִּיקֶיךָ קִדְּם שְׂאֲגֹזֵר דִּינְךָ? מְשִׁיב הַנְּאֻשִׁים: אֲכֹן כֵּן, יֵשׁ לִי מַה לֹּמַר לְצַדִּיקֶיךָ, וְהוּא שְׂיֵשׁ לְפָטְרֵנִי מִעֲנֵשׁ מִפְּנֵי שְׂמִיבְטִיחַ הַנְּנִי שֶׁלֹּא אֲשׁוּב פְּעַם נוֹסֶפֶת עַל עֲבֵרַתִּי זֹאת... תִּשְׁבּוּבָה שְׂכָזוֹ תִּתְקַבֵּל?! - בּוֹדָאֵי שֶׁלֹּא!

וְאֵלוֹ לְגַבֵּי מִצְוֹת הַתִּשְׁבּוּבָה, הִבָּה נִרְאָה אֶת הַמוֹבָא בְּגִמְרָא (ירושלמי מכות ב, ו, ז):

שְׂאֵלוֹ לְחֻשְׁמָה: מַה מְשַׁפֵּט הַחוּטָא? וְעֲנִיתָה: "חֹטָאִים תִּתְרַדֵּף רְעָה" [הָרִי שֶׁהַחֲכָמָה קוֹבַעַת מִיֵּתָה לְחוּטָא]. וְעוֹד שָׁם, שְׂאֵלוֹ לְנְבוּאָה: חוּטָא מַהוּ עֲנִישׁוּ? אֲמַרְהָ לָהֶן: "הַנְּפִשׁ הַחֹטָאִת הִיא תְּמוּתָה". שְׂאֵלוֹ לְהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: חוּטָא מַהוּ עֲנִישׁוּ? אֲמַרְהָ לָהֶן: יַעֲשֵׂה תִּשְׁבּוּבָה וְיִתְכַפֵּר לוֹ, וְהִינֵנוּ דְכָתִיב: "עַל כֵּן יוֹרָה חֹטָאִים בְּדָרְךָ" - יוֹרָה לְחֹטָאִים דְרָךְ לַעֲשׂוֹת תִּשְׁבּוּבָה. עַד כָּאן.

וְכִי אֵיפֹה שְׂמַעְנוּ שְׁשׁוֹפֵט פֶּטֶר אָדָם מִעֲנֵשׁ בְּשִׁבִיל הַהֲבִטָּחָה שְׂעוֹד פְּעַם לֹא יָשׁוּב לְכִסְלוֹ, וְאֵלוֹ אֲצֵל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא תוֹפְסֵת וּמוֹעִילָה הַבְּטָחָה שְׂכָזוֹ לְמַחֵל וּלְהַעֲבִיר פֶּשַׁע וּלְכַלֵּה חֹטָאִת.

והוא המובא ברבנו יונה בתחלת ספר "שערי תשובה": "מן הטובות אשר היטיב ה' עם ברואיו - שהמציא להם מנוס לנוס מפח פשעיהם". הרי שהגדיר את התשובה בגדר "טובה וחסד", וברור הוא שבמשגים שלנו למחל למבטיח שלא ישוב לחטאו, זהו נקרא "ותור". והרי גבי הקדוש-ברוך-הוא ליפא ותור, שהרי אמרו חז"ל (בב"ק נ"א): כל האומר הקדוש-ברוך-הוא ותור וכו', חס וחלילה.

אם כן, הוי אומר שהקדוש-ברוך-הוא ברב חסדו רואה את השב - בתשובתו בלבד - כאחד שרצה את עניו בפעל וכאלו בא על עניו ופרע חובו בפעל ממש, מה שלא שיד כלל אצל משפט בשר ודם להמלט מבלי לרצות את העניו בפעל, דאחרת יחשב זה לותור ממש.

נא. התשובה מתקבלת אצל ה' כהתנדבות ולא כפריעת חוב

והוא המובא במבי"ט בספרו "בית אלקים" פרק א' על פסוק (הושע יד, ה) "אָרְפָּא משובתם אהבם נדבה". דהינו, הקדוש-ברוך-הוא לא די שמרפא את משובת השובבים השבים אליו, אלא גם אהבם כמי שבא לנדב, והרי אינו דומה קבלת פני הבא לפרע חובו כמי שבא לנדב, שזה האחרון מתקבל בחגיגות ובסבר פנים יפות כראוי לנדב, וכך מקבל הקדוש-ברוך-הוא את החוטא, ואף שהשב פחות הוא מפורע חוב, שהרי בתשובה ששב האדם אינו נחשב בזה לפורע חובו, אלא למשלים נזקו ממה שהזיק וחבל בחטאו. אחד כזה יש סבה לקבלו בסבר פנים יפות! ועם כל זה מקבלו הקדוש-ברוך-הוא כאלו ובא להתנדב; מאיר לו פנים ומקבלו כמו שמקבלים נדבן גדול שבא לנדב מלבד סכום גדול. היש הגיון בזה?! אם כן זה מעין "חק" בהנהגת ה'.

והוא פלא, דאמנם מצינו חקים במצוות ה' כשעטנו, בשר וחלב וכדומה. אכן אלו חקים במצוותיו יתברך, אולם הנהגתו עם בריותיו היא שכלית, והיא הנהגתו המפרסמת, הנהגת "מדה כנגד מדה", וכמו שאמרו חז"ל (דברים רבה פ' ראה): אמר רבי אלעזר, מיום שאמר הקדוש-ברוך-הוא "ובחרת בחיים" - "מפי עליון לא תצא הרעות והטוב" (איכה ג, לח), אלא מאליה הרעה באה על עושי הרעה, והטובה על עושי הטובה. הרי שמיום שנתנה תורה, הנהגת "מדה כנגד מדה" היא ההנהגה החותכת את הרע ואת הטוב. העושה טוב מקבל טוב, והעושה רע מקבל להפך.

והנה בהבעת חרטה וודוי מסלק אדם מעליו את דין מדה כנגד מדה ונפטר מהעניו, אם כן בהכרח שהתשובה היא אינה הנהגה שכלית אלא חסד גמור של הקדוש-ברוך-הוא. וכרגיל, לבני אדם קשה לסבל דבר שאינו שכלי ובפרט כשהוא בהנהגה, דמילא מצוה חקית עוד מקבלים בני אדם, אולם "הנהגה"

נב. מדוע הוצרכה התשובה להיברא קודם שנברא העולם?

וּאֶפְשָׁר שֶׁלְכֹךְ אָמְרוּ חַז"ל (פסחים נד), תְּשׁוּבָה נִבְרָאת קִדְּם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם. וְלִכְאוּרָה לָמָּה הֵצִירָה הַבּוֹרָא לְבָרָא אֶת הַתְּשׁוּבָה קִדְּם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם? אֵלֶּא הִטְעַם הוּא, הַיּוֹת שֶׁהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בָּרָא אֶת עוֹלָמוֹ בְּהִנְהֻגַת "מִדָּה כִּנְגֵד מִדָּה", וְהִינוּ אָדָם שֶׁעָשָׂה רַע יִקְבַּל רַע, וּמִבְּלִי זֶה לֹא יִכּוֹן תִּפְקוּד הָעוֹלָם, שֶׁהָרִי הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְלֻךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמְשַׁפֵּט, וְכִנְיָאֵמַר (ישעיה סא, ח) : "אֲנִי ה' אֹהֵב מְשַׁפֵּט", אִם כֵּן הָרִי שֶׁלְאַחַר שֶׁבָרָא הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶת עוֹלָמוֹ, חֲקַק חֲקִים לְקִיּוּם הָעוֹלָם, וְאַחַד מֵהֶם הוּא כְּאֹמֵר מִדָּה כִּנְגֵד מִדָּה.

אִם כֵּן, לָפִי זֶה הַתְּשׁוּבָה הִנֵּה עֹקֵפֶת הַחֹק, שֶׁהָרִי הַחֹק מְחַיֵּב שֶׁיִּרְצָה הַחוּטָא אֶת עֲנִשׁוֹ וּמִבְּלִי רְצוּי הָעֲנִשׁ לֹא יִתְקַן הַחוּטָא, וְהִנֵּה בָּאָה מִצְוֹת הַתְּשׁוּבָה, שֶׁמְשַׁמְעוֹתָהּ בְּקִשְׁת חֲנִינָה מְעֻנֵשׁ מִדָּה כִּנְגֵד מִדָּה, וּבִסֵּף הַכֹּל מִכַּח "הַבְּטָחָה" - הַבְּטָחַת הַחוּטָא שֶׁמִּבְטִיחַ אֶת עֲזִיבַת הַחוּטָא גְרִידָא.

לְכוּ הֵצִירָה הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְבָרָא אֶת הַתְּשׁוּבָה קִדְּם בְּרִיאַת הָעוֹלָם, שֶׁאִז טָרַם הוֹחֲסוּ חֲקֵי הַבְּרִיאָה, וְכָל חֲקֵי הַבְּרִיאָה כְּפּוֹפִים לְתִנְאֵי קִדְּם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, שֶׁהוּא תִנְאֵי הַתְּשׁוּבָה, שֶׁרַק עִם הַתְּשׁוּבָה יִבְרָא הָעוֹלָם, וְאִלְמָלִי הָיָה בּוֹרָא הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶת הַתְּשׁוּבָה קִדְּם בְּרִיאַת הָעוֹלָם, נִבְצָר הָיָה מִלְּבָרָא אַחַר כֵּךְ, שֶׁהָרִי יֵשׁ בָּהּ מְשׁוּם עֹקֵפֶת הַחֹק, וּמִמִּילָא כָּל תִּקְוָה חֲקֵי הַבְּרִיאָה לְאַחַר שֶׁנִּבְרָא הוּא אֵד וְרַק לְמִי שֶׁלֹּא עָשָׂה תְּשׁוּבָה.

נג. עוצמת כוחה של התשובה הגורמת לאי סבילת הדעת להשתכנע בכחה

אוֹלָם כָּל הַנִּי"ל עֲדִין לֹא מִסְפִּיק לְהִיּוֹת בְּנוֹתָן טַעַם מִדּוּעַ הֵצִירָה חֲכָמָתוֹ יִתְבָּרַךְ לְשִׁכְנַעְנוּ כָּל כֹּךְ עַל הַתְּשׁוּבָה, דְּאִמְנָם אִין זֶה עֲנִין שְׁכָלִי, אֲבָל הָרִי זֶה "חֹק" שֶׁהוּא לְטוֹבֵתָנוּ וְלִנְחִיּוֹתָנוּ, וְלָמָּה, אִם כֵּן, שֶׁלֹּא "נִקְפָצַ" עַל חֹק זֶה וְנִאֲמִין בּוֹ אַחַר שֶׁבַחֲק זֶה אָנוּ מְבַשְּׂרִים עַל פְּרַעוֹן חוֹב עֲוֹנוֹתֵינוּ? אֵלֶּא אִמְנָם מֵאֲמִינִים אָנוּ בְּמִצְוֹת הַתְּשׁוּבָה, אוֹלָם יֵשׁ כָּאֵן פְּתוּי גְדוֹל הַמוֹנֵעֵנוּ מִלְּהֲאֲמִין בְּעֲצָמָתָהּ הָאֲמִתִּית שֶׁל מִתְּנָה טוֹבָה זוֹ, וְכֹאֶשֶׁר נִבְאָר.

כְּתַב הַרְמְב"ם בְּהַלְכוֹת תְּשׁוּבָה פֶּרֶק ז' הַלְכָה ד' :

"ואל ידמה הבעל תשובה שהוא מרחק ממעלת הצדיקים מפני העוונות והחטאות שעשה. אין הדבר כן, אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאלו לא חטא מעולם".

ועוד שם :

"גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה וכו'. התשובה מקרבת את הרחוקים: אמש היו זה שנאווי לפני המקום, משקץ ומרחק ותועבה - והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד וכו'; אמש היה זה מבדל מה' אלקי ישראל, צועק ואינו נענה, ועושה מצוות וטורפין אותן בפניו וכו' - והיום הוא מדבק בשכינה וכו', צועק ונענה מיד, ועושה מצוות ומקבלין אותן בנחת ושמחה".

נתבונן בדברי הרמב"ם הנ"ל, היאך אדם שאמש היה שנאווי משקץ ותועבה, והנה בין יום נהפך לאהוב קרוב ונחמד וידיד. וכי מה הספיק אותו חוטא לתקן מאמש להיום? אפלו זמן לתענית לא היה לו! לא יום כפור ולא יסורים עברו עליו! ואם כן היאך נהפך מצבו של זה תוך זמן כל כך קצר משנאווי ומשקץ לאהוב וקרוב?

אלא הוא הדבר שנאמר בתורה, שהתשובה לא בשמים ולא מעבר לים, אלא בפיך ובלבבך לעשתו. הבעת חרטה על העבר וקבלה אמתית על העתיד הופכת את מציאות האדם לגמרי.

וכמו כן איתא בגמרא קדושין (מט ע"ב): המקדש את האשה על מנת שהוא צדיק גמור אף שהוא רשע גמור - מקדשת, מספק שמא הרהר תשובה בלבו, כלומר שאנו מספקים שמא הרהר תשובה. משמע שאלו ברור לנו שהרהר תשובה - הרי שהיא בודאי מקדשת גמורה, כי בודאי נהפך לצדיק גמור.

לבני אדם קשה מאד לסבל להבין ולהאמין בהנהגה שכזו, שהרי בין בני אדם - אדם שהיה משקץ ומתעב לחברו, וכי יכול להפך מצב זה בן רגע להיות אהוב וקרוב ונחמד וידיד לחברו?! בודאי שלא! לפחות צריך שיקח זמן מה עד שתשתפח הצרה שעשה עמו, ואחר פיוס ומתנות - כלי האי ואולי יחזר המצב לאיזושהי אהבה מינימלית. והנה נניח ונמצא אדם חכם גדול שהצליח להפך שני אנשים משונאים לאוהבים - מה יקרה לו למחר שוב תתעורר שנאה ביניהם? הלא בודאי יקשה עליו מאד להחזירם לשלום, וכל שכן שיקשה עליו להביאם למצב של קרובים וידידים, וברור שפכל שיתרבו הסכסוכים ביניהם - כן יותר יקשה - ואפלו יהא בלתי אפשרי - לעשות אפלו שלום קל ביניהם.

והנה אצל הקדוש-ברוך-הוא - בין רגע נהפך האדם משנאווי לאהוב.

ודבר זה יתכן כמה פעמים ביום, כגון אדם שחטא בלשון הרע, עון השנאווי על ה' מאד, שכן עון לשון הרע שקול כנגד עבודה זרה שפיכות דמים וגלוי עריות, אם

כּוּן מִסְתַּמָּא שְׁנֵאוֹי הוּא, וְהִנֵּה שֵׁב בְּתִשְׁבָּה, הִתְחַרְט, עָשָׂה וְדוּי - נִהְפֵּךְ לְאֱהוּב. וְאִם שׁוֹב פְּעַם נִכְשֵׁל בְּאוֹתוֹ יוֹם בְּאוֹתוֹ עוֹן שֶׁל לְשׁוֹן הָרַע, הָרִי שְׁשׁוּב נַעֲשֶׂה שְׁנֵאוֹי, וְכִשְׁשֵׁב נִהְפֵּךְ לְאֱהוּב, וְיִתְכּוֹן הַדְּבָר כֶּךָ כַּמָּה פְּעָמִים בְּיוֹם.

וְכִמוּ כֵן הִלֵּךְ אָדָם בְּרָחוּב וְהִסְתַּכֵּל בְּמִרְאוֹת אֲסוּרוֹת, שֶׁבָּזָה נִחְשֵׁב לְשְׁנֵאוֹי - מִיַּד הִתְחַרְט וְהִפְךָ לְאֱהוּב, וְכֵן כַּמָּה פְּעָמִים בְּיוֹם, וְרַק שֶׁתְּהֵא חֲרָטוֹ בְּאֵמֶת. זֶה סִגְלָתָהּ וְעֲצָמָתָהּ שֶׁל מִתְנַת הַתִּשְׁבָּה. זֶהוּ "פְּטִינָט" שֶׁל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שֶׁהִמְצִיא אֶת הַתִּשְׁבָּה נֶגֶד הַחֲכָמָה וְנֶגֶד הַנְּבוּאָה.

וְאִין זֶה בְּכָלֵל מַה שֶׁאָמְרוּ חַז"ל (רַמְבַּ"ם הַלְכוֹת תְּשׁוּבָה פ"ד ה"א) "הָאוֹמֵר אֶחְטָא וְאֶשׁוּב שְׂאִין מִסְפִּיקוֹן בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תִּשְׁבָּה". זֶה מִדְּבַר בְּאָדָם שֶׁיֵּשׁ בְּכַחוֹ לְכַבֵּשׁ אֶת יָצְרוֹ, וְכִגוֹן שֶׁיָּצְרוֹ לֹא תִקְפוּ לְמַצֵּב שְׂאִין בִּיכְלָתוֹ לְנִצְחוֹ, אֶלָּא שֶׁחֹשֵׁב זֶה הַחוּטָא: לְשֵׁם מַה אֶתְאָמֵץ וְאֶטְרַח לְכַבֵּשׁ אֶת יָצְרִי, הֲלֹא מוֹעִילָה תִּשְׁבָּה... - זֶה שֶׁלֹּא יִסְפִּיקוֹ בְּיָדוֹ לְשׁוֹב, אַחַר שֶׁלֹּקַח אֶת מִתְנַת הַתִּשְׁבָּה וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ לְהִתְעַצֵּל מִלְּכַבֵּשׁ אֶת יָצְרוֹ. אוּלַם זֶה שֶׁיָּצְרוֹ תוֹקְפוּ בְּחִזְקָה לְחַטָּא וּמְנַסָּה הוּא לְכַבֵּשׁוּ - אֵף שֶׁרַבּוּ כְּשִׁלּוֹנוֹתָיו חוּזֵר וְנִשְׁנָה, אִינּוּ בְּכָלֵל זֶה. וְעוֹד יֵשׁ לְדַעַת, שֶׁגַּם זֶה הָאוֹמֵר אֶחְטָא וְאֶשׁוּב, גַּם הוּא בְּכָלֵל הַתִּשְׁבָּה, אֶלָּא שְׂאִין לוֹ סִיוַע מִן הַשְּׂמִים לְשׁוֹב, וְזֶהוּ שְׂאִין מִסְפִּיקוֹן בְּיָדוֹ. אוּלַם אִם יִתְעַקֵּשׁ וְיִתְאָמֵץ הַרְבֵּה, גַּם לִזֶּה יֵשׁ תִּשְׁבָּה.

וְזוֹ חוֹבַתְנוּ - לְהֶאֱמִין וּלְהִתְחַזֵּק כָּל פְּעַם מִחֲדָשׁ וְלֹא לְהַחְלִשׁ בְּדַעַתְנוּ, כִּי זֶה כְּחָה וְסִגְלָתָהּ שֶׁל מִתְנָה זֶה הַנִּקְרָאת תִּשְׁבָּה, וּמִחוֹבַתְנוּ לְהֶאֱמִין בְּכְחָה אֵף שְׂאִין בָּהּ הַגִּיוֹן וְשִׁכָּל.

מְאֹד קָל לָנוּ לְרַאוֹת אֶת ה"שְׁנֵאוֹי וּמִשְׁקָץ" בְּשַׁעַת הַחַטָּא, אוּלַם כַּמָּה קִשָּׁה לָנוּ לְרַאוֹת אֶת ה"קְרוֹב וְנִחְמָד וְיָדִיד" מִיַּד לְאַחַר הַתִּשְׁבָּה שֶׁנַּעֲשִׂית בֵּין רָגַע מִמֵּשׁ - בְּפִיף וּבִלְבָבָד.

סֵפֶר הַמִּשְׁגִּיחַ דְּלִיקוּוֹד רַבִּי נֶתָן מְאִיר וְאֶכְטְפוּיִגֵּל זְצ"ל, בְּשִׁיחְתּוֹ קָדָם יוֹם הַכְּפוּרִים, שֶׁהָרַב מְפוֹנִיבֵז' זְצ"ל שָׂאל אֶת מֶרֶן הַחֲפָץ חַיִּים קָדָם שְׁנִסְע לְאַפְרִיקָה, מַה אֶפְשֵׁר לְמָסֵר לְיִהוּדִים שֶׁם בְּשִׁמוֹ שֶׁל הַחֲפָץ חַיִּים? אָמַר לוֹ הַחֲפָץ חַיִּים: תִּגִּיד לָהֶם שֶׁזֶה קָל לַעֲשׂוֹת תִּשְׁבָּה, עוֹשִׂים חֲרָטָה וְקִבְלָה! אֶלָּא שֶׁהִיָּצַר מִפְתָּה אֶת הָאָדָם שֶׁקִּשָּׁה לַעֲשׂוֹת תִּשְׁבָּה... (וְיַעֲוִיין בַּסֵּפֶר "לִקְט רְשִׁימוֹת" בַּעֲנִינֵי אֵלּוּל וַיִּמֵּים נוֹרָאִים שֶׁהָאֵרִיךְ שֶׁם עוֹד בַּעֲנִין זֶה. מוּבָא בַּסֵּפֶר "מְאִיר עֵינֵי יִשְׂרָאֵל" ח"ד עמ' 393). וְעוֹד שֶׁם בְּשֵׁם רַבִּי שְׁלּוֹם שְׁכָנָא זָאֵהוּן שְׁלִיט"א שֶׁהָיָה אוֹמֵר בְּשֵׁם הַחֲפָץ חַיִּים: "תִּשְׁבָּה אֵינְנָה דְּבִי" [תִּשְׁבָּה אֵיז נִיט קִיין בְּעַר] וְאִין לְפַחַד מְמַנָּה! חֲרָטָה עַל הָעֶבֶר וְקִבְלָה עַל הָעֵתִיד - אֵלּוּ הֵם עֲקָרֵי הַתִּשְׁבָּה לַעֲכוּבָא, וְכַמְבָּאָר בְּרַבְּנוּ יוֹנָה ב"שְׁעָרֵי תִּשְׁבָּה".

וְאִין לְהַקְשׁוֹת מִמָּה שֶׁמְצִינּוּ גַבִּי מוֹשֶׁה רַבְּנוּ, דְּלְאַחַר שֶׁסָּרְחוּ יִשְׂרָאֵל שְׁלֹשׁ פְּעָמִים וּבִקֵּשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים, רַפּוּ יָדָיו מִלְּבַקֵּשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים בַּפְּעַם הַרְבִּיעִית שֶׁהָיָה

חטא קרח, ולכאורה מדוע, והלא מתנת התשובה סגלתה ועצמתה להביא לקרוב וידיד אפלו מאה פעמים?

אלא הינו דוקא כשהשב עצמו שב ומתחרט ומתחנן על נפשו, אולם כן משה הוא שבקש רחמים עליהם, וכיון שלא באה התשובה מהם עצמם - רפו ידיו, וכמשל שמביא שם רש"י, משל לבן מלך שסרח על אביו ופיס אהובו של מלך את המלך על סרחון בנו פעם שנים ושלוש, וכשסרח פעם רביעית נתרשלו ידי האוהב. אמר, עד מתי אטריח על המלך? שמה לא יקבל עוד ממני. עד כאן.

והינו כמבאר, רפו ידיו של משה להיותו שלוחן של ישראל לפיס להקדוש-ברוך-הוא על עוונם, אולם כשהחוטא עצמו שב מכל לבו, בודאי תקבל תשובתו ואפלו עד מאה פעמים.

ויש כאן לראות עד כמה עצמת התשובה: אם החוטא שב מעצמו - מתקבלת תשובתו אפלו מאה פעמים באיזו מדרגה שהוא, ואם אינו שב מעצמו - גם אם יבא משה רבנו לבקש סליחה עבורו, לא יועיל.

נד. מעשה שנבע מחוסר אמונת התשובה

כדי להמחיש יותר את קטנות אמונתנו בעצמת כח התשובה, אביא מעשה אמתי. נזדמן לי פעם לדבר עם חוזר בתשובה שבור ומיאש, ושאלתינו הכיצד התחילה אצלו סבת היאוש, וענה לי שהלך הוא בדרך התשובה בהצלחה, אולם באחד הימים התעצל מאד ולא קם לתפלה בבקר, ועבר זמן קריאת שמע ותפלה, ואת הנחת התפלין דחה באותו יום משעה לשעה עד ששכח ולא הניח תפלין באותו יום, וכשנזכר בערב שאותו יום לא הניח תפלין, נשבר לגמרי, ובעקבות משבר זה כמה שבועות לאחר מכן לא הניח תפלין משברו ויאושו. אכן זהו מקרה קיצוני, אולם העקרון שבמעשה זה הוא, לראות היאך חסר אמונה בעצמת התשובה מביאה ליאוש ושברון.

ותופעה כזו, כאמור, מצויה לרב לא רק אצל השבים בתשובה, אלא כמו כן אצל בני התורה המועדים במהלך גדרים וקבלות שקבלו על עצמם, ומסיקים מסקנא לרדת בשאיפותיהם ולהתפטר עם השטן, בחשבם שבכך שיירדו מהרמה לה שאפו, "יסתדרו" עם יצרם ויחיו עמו בשלום ללא מלחמה, ושכחו שאותו שטן אינו בר פשרה, אלא ברצונו להאביד את האדם לגמרי ורק גישתו היא בדרך פשרה, אולם לא זו כוננתו אלא כפשוטו של מקרא: "צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו", להמיתו ורק להמיתו! להמיתו לגמרי ולא לחצאין ולשליש!

אבל לו חכמו ישכילו זאת לדברי הגמרא (יומא פו ע"א): אמר רבי מתיא בן חרש לרבי אלעזר בן עזריה, שמעת חלוקי כפרה? אמר לו, עבר אדם על מצוות עשה - לא זו

משם עד שמוחלים לו. הרי אותו חוזר בתשובה שמעיד ולא קרא קריאת שמע ולא תפלה ולא תפלין, אם באותו יום היה עושה תשובה ומאמין לדברי הגמרא ביומא הנ"ל שלא זו משם עד שמוחלין על בטול מצוות עשה אלו שלא קימן - מיד היה מתעודד וממשיך את הרצף, אולם בגלל קטנות אמונתו בעצמת התשובה, החליט שאין באפשרותו לאחות את הקרע ולדעתו כדאי לזרק הכל, ודומה הוא למי שזרק את בגדו לאשפה כאשר במהלך תקונו נקרע לו חוט התפירה....

וכמו כן פאמור, אף במצוות לא תעשה וחיובי כריתות - למחילה יזכה לאחר היסורים, אולם להחשב צדיק ואהוב ונחמד - זהו מיד כפושב, ואפלו כמה פעמים באותו יום, פאמור שזו סגלתה של התשובה.

ואכן כן, להאמין בהחלט לדברי הרמב"ם שהחוטא "שנאוי משקץ ותועבה" - זהו בודאי טוב להאמין כן קדם העברה כדי שלא יבא לחטא, אולם לאחר החטא חייבים אנו להאמין למשפטו השני של הרמב"ם - שהשב בתשובה נחשב הוא ל"אהוב קרוב נחמד וידיד". אלא שיצרנו הרע מלמדנו להפך - קדם החטא מעודד הוא אותנו לחטא שהרי אפשר לשוב ולהחשב לאהוב קרוב וידיד, אולם לאחר החטא מראה לנו את ה"שנאוי משקץ ותועבה", ומרחיק מלבנו את אמונת עצמת התשובה המקרבת לידידות ואהבה את החוטא.

נה. לא תתכן מצות התשובה ללא "תמימות"

אפשר לומר שישנן שתי הגדרות באמונה: האחת היא אמונה במציאות ה', ביחודו, בהשגחתו, באמתות התורה, בגבואת משה רבנו וכו'. והשנייה הנה תמימות, דהיינו בדברים שאין השכל סובלם, ולא רק שאינו סובלם, אלא בטבע דוחם השכל בסלידה גמורה. ולשון תמימות הוא לשון "פתאיות", וכמו למשל אם נאמר לאחד שעט פשוט עולה אלפים שקל ואם יאמין לנו הרי שיחשב לפתי - כן הוא במצות האמונה יש לנו להאמין על מצוה קלה, כדבור אחד של תורה, ששונה היא עולם ומלואו ואף שאין שכלנו סובל הבנה בזה. וכמו כן כל עברה ועברה הורסת ומחריבה לאין שעור. ולזה דרושה תמימות. והוא מה שנשתבחו אבותינו וגדולי הדורות שבכל דור ודור במדת התמימות.

ולענינו, במצות התשובה כמו כן דרושה "תמימות", שהרי הסברנו לעיל שמצות התשובה אינה הגיונית ויש בה פלא של כח ועצמה מתוך רחמי האין סופיים של הבורא, ומכיון שאין הדבר נתפס בשכלנו כלל, ולא עוד, אלא דחוי הוא משכלנו, כי ביחסי חברה ואנושות לא קיימת מציאות של סלחנות לעברנו שמקלקל והורס בודוי ובבקשת סליחה. וכי יעלה על הדעת שאדם שהזיק לחברו בתוך ביתו ושבר

לו חפציו והפסידו בנזקים גדולים שיירצה את עצמו לפניו בבקשת סליחה ובהבטחה שלא ישוב עוד למעשה כסילות שפצה!!

ואכן, התמים והמאמין באמונה שלמה בכחה של התשובה - הוא זה המתחדש כל פעם מחדש ולא מתפטר בשום ענין, כי מאמין הוא בזכות ההתחדשות ושיבת האהבה והידידות בינו לבין קונו. ואלו החכם בעיניו קשה לו אמונה זו, מתיאש הוא מעצמו מלהאמין בזכות ההתחדשות והשבת הידידות בינו לבין קונו.

* * *

הארכנו בנושא זה של פחה ועצמטה של התשובה, שכן חשוב ונחוץ הוא לדעתו על מנת לחזק את היסוד שבספרנו זה, והוא האמון בנאמנותו של הבורא. ואהבתו לאדם היא לא בהשגה שלנו, ולכן מכסה הוא על פשעינו בתשובה, שזה עצמו מורה על גדל האהבה הנמדדת בפסוי על הפשעים, וכמו שנאמר (משלי י, יב) : "ועל כל פשעים תכסה אהבה". הרי שפכל שהאהבה גדולה - כן תכסה על פשעים, וכגדל הפסוי על הפשעים - כן תודע גדל האהבה. והנה תארנו בהרחבה את גדל חסדו של הבורא בקבלתו את הפושעים והחוטאים, מה שמורה על גדל האהבה.

נו. התועלת שבמעידות

כדי שנבין שאמונתו של הקדוש-ברוך-הוא לא נפגמת כלפינו גם במצבי מעידה, נבאר ביתר שאת שישנן אף תועלות ממצבי העליות והירידות הפוקדים את האדם.

תועלת א' - הנפילות - תמונת מצב

"יאר ה' פניו אליך" - יתן ה' לך פנים שוחקות, רש"י. הכיצד? אדם בא לתפלה, מרגיש נעם ומתיקות ואור ה' נגה עליו, מרגיש הוא את פניו השוחקות של הקדוש-ברוך-הוא - כמובן אין ענג גדול מזה. כל מלה מתוקה לו מדבש, ומתענג הוא על כל אמרה, על כל ברכה. מרגיש ערבות נפלאה גם כשתפלתו נמשכת זמן רב, ובפרט אם לאחר מכן עוד לומד כמה שעות בחשק רב ובהתלהבות, ומה גם כשדבר זה נמשך לא יום ולא יומים...

באפן טבעי, מהי הרגשת האדם לאחר תופעה כזו?

מה חסר לי! ברוך ה', צועד אני במעלות צדיקים וקדושים, הולך אני בדרך המלך, הקדוש-ברוך-הוא מרצה ממני, שבע רצון ממני, אינו דורש ממני מאומה. הכל קל. הכל הולך כרצוני ורצון קוני.

שוכח הוא דבר אחד. ישנו משג עקירת הרע, וישנו משג כפיית הרע. יתכן ואדם עדין ברצונות וחשקים רעים ומתעבים, אלא שהוא כופה אותם, וזה יתכן מיראת בני אדם ובושתו מעשות מעשים מכערים, אבל לעקר את הרע משרשו - זוהי עבודה קשה שכמעט ואינה ביכלת אנוש. הרע חבוי הוא עמק וסביב בנפש האדם, ויכול האדם בהחלט לטעות ולחשב כאלו והוא לא קים. וכיצד מתגלית אותה פנימיות החבוי? בשעת נסיון. כשהכל בסדר קשה לגלות את הרע הפנימי שבאדם, אולם אדם נפר בכוסו, בכיסו ובכעסו - בשעת כעס.

ובכן, בא אדם זה לביתו לאחר יום של תפלה ותורה כראוי, ובני מעיו ששים מרב הצלחה והרגשתו כמלאך ה' ממש. מגיע הוא לביתו, אשתו מקניטתו בדברים, יתכן שגם מחרפתו, והנה יוצא הוא מפליו - פויט צורה ולובש צורה - ויפתח ה' את פי האתון. ממלאך נהפך לאתון. פוער פיו בכעס, בהשמצה, בהשפלה, וכך שעה ארבה של כעס וקצף על דברים של מה בכך.

לאחר מכן עושה הוא "חושבין": רגע! מה קורה אתי? איך התהפכתי לכעסן ולקפדן ולמלבין פני אדם? הלא חשבתי שהנני מלאך ה', והנה רואה אני שטעיתי ואיני אלא אולי מלאך חבלה...

נתבונן!

מי גלה לאדם זה את מצבו האמיתי? מי הציל את חיי של אותו אדם? למי הזכות על שלא נתן לאותו אדם לטעות כל ימיו אם לא אותה מעידה ונפילה שגפול לכעס ולשפלות והיא שהראתה לו מה תמונת מצבו? וכל אחד בעליותיו וירידותיו מקבל את תמונת מצבו לפי מה שהוא באמת.

והנה לשם המחשה, פאשר האדם בתחלת דרך התשובה שלו, נסיונותיו המה בעברות המפרסמות, וכגון: לחלל או לא לחלל את השבת, להניח או לא להניח תפלין וכיוצא. וירידותיו ועליותיו המה בדברים הללו. הרי שמהם מבין הוא את דרגתו.

אולם פאשר האדם מתקדם יותר, נקדת הבחירה שלו כבר איננה בעברות המפרסמות הנזכרות, אלא בדברים עדינים יותר, וכגון בכבישת התאוות ותקון המדות, ובעליות והירידות שלו בפרטטים הללו ידע את מצבו האמיתי.

לסכום: היכן שעדין היצר מרקד על האדם ורודפו להחטיאו, זה סימן שדרגתו בכך, והנתבע ממנו הוא בהתאם לתקיפת יצרו, ובמה שתוקפו יצרו - זהו הנדרש ממנו לעבד בו.

הרי שהעליות והירידות הן קנה מידה לאדם לדעת את דרגתו ואת הנדרש ממנו בהתאם לדרגתו, וללא העליות והירידות הלא אדם זה יכול היה להיות כל ימיו בטעויות ובגאווה ולחשב עצמו כמלאך ה' צבאות, ולאחר 120 שנה שהיה בא לעולם האמת, רק אז היו מראים לו ומוכיחים לו מה תאר נשמתו באמת - היש אכזריות גדולה מזו?! הלא גם בין בני אדם לנולות תחשב כשאתם מראה לחברו פנים של אוהב, פנים של שביעות רצון, ובקרבו מחשיבו לנבל ומשחת, ועוד בדתו לנקם ממנו נקמות גדולות - היש נולות גדולה מזו בין חברת בני אדם?! ואם בין חברת בני אדם פשע הוא לנהג בהנהגה כזו, היתכן שהבורא הרחמן קף ינהג עם האדם להראות לו פנים שוחקות - יאר ה' פניו אליך - וכאלו והוא מלאך קדוש, ולבסוף לאחר מותו יוכיחו על פניו בענשי הגיהנם הנוראים?! חלילה לשופט כל הארץ מלעשות כזאת!

ולכך, מה יש חסד גדול מזה שמתחסד הקדוש-ברוך-הוא עם בריותיו, ומראה הוא לו, לאדם, בשעת נסיון כיצד הוא נראה באמת. או אפלו לא בשעת נסיון, יתכן ומתרפה אדם מעבודתו בתפלה, בתורה, בקדשת עצמו וכדומה - עדיף לו להקדוש-ברוך-הוא שיכשל אדם ויחיה עם האמת ולא שילך לו בקל ובצדקות ויחיה בשקר במחשבות יהרא.

האלקים חשבה לטובה, והאדם חשבה לרעה - על מה עשה לי אלקים כזאת? מה חטאי ומה פשעי להקשות עלי את העבודה בנסיונות ומעידות ולפל לחלישות הדעת? למה הרעת לי? למה לא עוזרני ה' להשאר במעמד הנפלא שהייתי בו? כלי נכסף ונערג לאל חי, למה להפיל אותי ולראות את עצמי בשפלותי? אבל האלקים חשבה לטובה להצילך מנצחון מדמה, לגלות אונך שאמנם אתה בשלבי עליה, אבל עדיו המלחמה לפניך וזו תמונת מצבך. ובכן, האדם הנבון מבין: לא יגעתי לריק, התקדמתי, אלא שאין זה מספיק, חייב אני להשתלם בהשתלמות נוספת. והטפח חושב: אם ככה, הרי שלא התחלתי, ועל מה אתחיל שוב? הלא יודע אני שאמעד פעם נוספת. ואינו מבין, שקכל שיתקדם יותר, יהיו המעידות פחות תולדות, ומעט מעט יגרש את הרע מקרבו.

תועלת ב' - הוכחת אמונה פנה ונאמנות

במה תוכח אמונת האדם האם היא פנה ואמתית או אינטרסנטית? הלא כפאשר עבודתו של האדם מצליחה, תורתו ותפלתו מברכת וכן הארת פני ה' אליו - מה הסבה שלא יאמין בו ויהא נאמן אליו?! אוילם מתי נבחן הן כאוהב ונאמן אמתי וכנה? כפאשר אביו דוחהו ומרחקו, והוא - הן הנאמן - שוב דוחק עצמו לבא לקראת אביו, ומתעקש להאמין: אפא זה אפא! אפא תמיד אוהב! אפא אף פעם לא בוגד! יש לי אמון מלא באבי. ולכן, מתוך אמון מלא זה, חוזר אליו על אף שנדחה מפניו. מבין, יש לאבי סבות על מעשה זה בדחותו אותי, ובין אם אני

יורד לסוף דעתו זו בין אם לא - אין בכך כל סבה להתכחש באמון שיש לי לתלות בו לעולם.

אדם שנדחה כביכול בנפילות ומעידות בעבודת ה' ושוב מתחיל התחלות חדשות - מראה את אמונתו בבוראו, אמונה תמימה ופשוטה: זה אלקי שבראני, אב הרחמן מלא רחמים, הוא לעולם לא יבגד בי. וזה בעצם חיוב מצות "הבטחון" - לבטח בה' ולסמך עליו בכל מקרה שאכן הוא רוצה את הכי טוב בשבילי, והתנאים שהוא מנהיג אותי ואני מקף ומסבב בהם - הם הכי טובים בשבילי, ואינו מתגאש גם אם מאה פעמים מנסים לדחותו, ושוב חוזר ומתרפס לשוב לחיק אביו שבשמים, ובפרט כשיודע הוא שכל מהלך זה של המעידות אינו חליה על מנת לדחותו ולרחקו, אלא על מנת לקרבו ולהעלותו מדרגה לדרגה, והכל נעשה בתכלית הנאמנות והאכפתיות ובתכלית הרצון והתקדה של הבורא להצלחתו, ובמילא מאמין הוא ששמור הוא מהבורא לבל יגיע למצב של אבדון, ובכך אין מקום ללאוש בלבו של זה.

נתבונן!

זה החי את חיינו בכזו חשיבה, היש ילד שעשועים להקדוש-ברוך-הוא יותר מאדם כזה?! אדם כזה הוא תכלית ונזר הבריאה. וכי הקדוש-ברוך-הוא ברא עולמו למלאכים שאין להם נסיונות, ללא דחיות ומעידות?! העולם הלא נברא לאדם ולוד אשה, קרוץ מחמר, חלש אפי, מקף בכחות רשע וטמאה לאין סוף ובכל זאת עקשן בדעתו: יש לי אבא - אחזתני ולא ארפנו. מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה. וגם אם נפלת, מעדתי - הרי זה לא היה בכונה להכעיסו ועדין חביבתי גבן. הוא נשאר אבי, ואני נשארת בנני. לעולם אשוב אליו. ובטוחני שלעולם יקבלני כאב שלעולם מקבל את בנני ושמח להסב עמו על שלחנו הגם שנתרחק כמה שנתרחק. וגם אם צריך הוא לשלם על רחוקו ועל מעלליו, יודע הוא שתשלום זה הוא מכרח לטובתו והוא נעשה מאהבתו והרדתו של הבורא לרפואת נפשו, ומחליט הוא - גם אם צריך אני לסבל עבור מעללי, מה בכך להיות סבה לכרת את הקשר בין נשמתתי שחצבה מתחת כסא הכבוד - ממקורה.

כאן מפגין האדם אמונה תמימה ופשוטה המשעשעת את הבורא יותר מכל, ועל זה היה אומר ר' זושא, אחיו של ר' אלימלך מליז'נסק זצוק"ל (מובא ב"שומר אמונים"): מצפה אני לחיי העולם הבא ואקנה שאגיע לזה, ולצפיה וקווי זה מחכה אני לא בזכות הימים הטובים שעבדתי את ה' במחין דגדלות מתוך פסופים ועריגת הנפש, וכמו לאחר שידעתי את כבודו ותברך כפי כחי, אלא אם כבר מצפה אני לחיי עולם הבא, הוא מהימים הראשונים של מחין דקטנות, שהיו לי דחיות הרבה, מעידות רבות, חלישות דעת גדול, וחשבתתי שאני נדחה ומקצה. טעם מיתה היה לי בתפלה, טעם מיתה בתורה, ובכל זאת התעקשתי להיות נאמן לבורא. מימים אלו מצפה אני לזכות לחיי עולם הבא, כי הימים שלאחר מכן -

מחין דגדלות - שהרגשתי נעם וכלות הנפש בתפילתי - זהו שכרי בעולם הזה מעין עולם הבא, על זה אני צריך עוד לשכר בעולם הבא!! הלא ענג כזה כל הון שבעולם לא ישנה לו ולא ידמה לו. העל זה אבקש שכר עוד!!

אם כן, האדם הנבון מנצל את הנפילות להפגנת אמונה ושמח על ההזדמנות שניתנה לו לשוב לאביו שבשמים, לשעשעו בהראותו לו את אמונו בו ובטחונו השלם שאכן אביו לא יבגד בו. ודומה הוא לחיל שנפצע במלחמה למען מלכו, ובכל זאת מתאושש מיד וממשיך בחרוף נפש לקום מפצעיו ולחבשם בדרך עראית ולהמשיך להלחם, וכמה שמשכנעים אותו: לך להבראה, נטש את כלי נשקך מעליך - אינו שומע, וכאומר: למען מלכי אלחם עד טפת דם אחרונה. לזה דומה הקם מנפילתו ומתאבק לקום קימה חדשה למען מלכו ואלקיו. היש נאמנות גדולה מזו!!

תועלת ג' - הנפילות מוציאות מהסטנדרט

הסתפקות במועט עבודה גדולה היא - אולם לא ברוחניות. אסור לאדם להסתפק בשגרה במצות אנשים מלמדה ולעבד מתוך הרגל. קצת תורה, פה שומעים שעור תורה, שם שומעים איזו קלטת, פעם כן פעם לא, פעם מתפללים טוב, פעם ככה - איך שבא. פעמים מתגברים על המדות פעמים שלא. ככה נראית עבודת האדם טרם ספג את הנפילה. מתי יתעורר אדם ויבין שמצבו מסכן ועלול הוא להיות צועד בפיון לבאר שחת ואין להקדוש-ברוך-הוא נחת ממנו, ומקפיד עליו על היותו חסר לב וכלו חיצוניות בלבד? הלא רק כשימעד ויפל גם מהסטנדרט שלו, רק אז יבין שעם עבודת ה' סטנדרטית אי אפשר להיות בטוח מהיצר הרע ועבודה כזו אינה בר קיימא, וחיבים להתאמץ ולגדר גדרים וסגים ולהיות יותר רציני.

תועלת ד' - הנפילה - למווד להכנעה ולענוה

בעצם, ההתמרדות של האדם בשעת נפילה והיותו קח בעבודתו עקב מעידה, אינה אלא גאונה, ואינו אלא כאומר: לי היתה מגיעה נפילה כזו!! לאיש אשר כמוני שהגיע למדרגה מגיעה סטירת לחי כזו מן השמים לדחותני מעל פניו!! הלא לאיש אשר כמוני לא מתאים כלל להכשל! זהו לא לכבודי! זה מתאים לאנשים השפלים והירוודים ממני, לא לאיש מעלה כמוני...

בחסדי ה', על אותו עובד ה', שיתכן שעובד ה' באמת מכל לבו ובכל כחו ואינו נצרף למעידות בשביל ללמדו לצאת מהסטנדרט לפי שעובד את ה' באמת (כמבואר בתועלת ג'), ולא נצרף לו מעידה להפגין אמונה וכנות, לפי שאכן אמונתו תמימה, פשוטה וכנה (כמבואר בתועלת ב'), ולא נצרף לו מעידה להראות לו את תמונת מצבו הגרועה לפי שאינו גרוע כלל (כמבואר בתועלת א'), אולם בשביל הרהורי יהרא שצצים

בקרבו להחשיב עצמו מעל כלם, מתחסד ה' עמו להפילו כדי שיבין, שאם הגיע למה שהגיע - זהו רק בעזר ה', ולא בכחות עצמו בלבד, וכשרק עזר ה' מתרפה ממנו - אינו שנה כלום.

נז. הכי נדרש מאתנו לבל נכשל לעולם!?

ועוד נשוב ונתבונן, הלא נאמר: "כי יצר לב האדם רע מנעריו". ראה הקדוש-ברוך-הוא שהצדיקים מועטים - עמד ושתלן בכל דור ודור. מראש ידע הקדוש-ברוך-הוא יצרנו, זכור כי עפר אנחנו. מראש המציא לנו את רוחת והצלת "התשובה" שנבראה קדם שנברא העולם, כי ידע הבורא שלא יתכן שאדם יצליח לעמד במלחמה הקשה מבלי מעידות ונפילות. ללא ספק, לקח הקדוש-ברוך-הוא בחשבון שגם הצדיק הגדול ביותר פעמים שיאכזב בתוצאות הלחמה - "אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא".

אם כן, השאלה נשאלת:

מה נדרש מהאדם - שלא לפל לעולם?! תמיד תמיד לנצח ללא פספוס אחד?! הרי זה לא יתכן! ואם זה לא יתכן מאחר והכשולן במערכת המלחמה מחיב המציאות - הרי שהוא לא נדרש! ואם כן, מה הנדרש? בהכרח עלינו לומר שהנדרש הוא להלחם בלבד, להשתדל כפי האפשרויות שישנן ביד האדם ולנצלן בכל כחו, וגם אם התרפה וגבר עליו יצרו ונכשל - הרי שזה צפוי הנה מראש ללא שום ספק.

נכון, הבחירה ביד האדם, אבל האדם, עם כל זכות בחירתו, לא יתכן שתמיד ינצח. ולכן אמנם יתבע על חטאו, אבל זהו כדי לנקותו ולחטאתו מפתם החטא, אבל בשום אופן לא יעלה על הדעת שבשביל כשלונו אבד שברו ובטל סבויו ונחתם עליו "שובו בנים שובבים חוץ ממנו", חס ושלום. כי הלא הנה צפוי שיחטא, והנדרש ממנו זהו שוב לקום ולהתחיל מחדש.

לאחר הבנת הדברים הנזכרים למעלה, נשכיל להבין שאין בעצם משג של הליכה אחורה. למי שבאמת לא נופל ברוח ואף שנופל בכשולון המעשה, לעולם הוא במצב של התקדמות והרצה לקראת השלמות.

ובדרך משל, למה הדבר דומה? לאדם הבונה בנין, וכאשר בנה קומה ראשונה - קרסה לו התקרה. בנאה שוב - הרי שבכך פעל ב' פעלות: א. שקם את הריסות הקומה הראשונה. ב. בנה תשתית לקומה השנייה. וכן הלאה, קרסה לו לאחר מכן התקרה של הקומה השנייה, בנאה - הרי פעל שוב ב' פעלות: א. שקם את הריסות הקומה השנייה. ב. בנה תשתית לקומה השלישית. וכן על זה הדרך...

כּן הוּא הַמוֹעֵד בְּמַהְלָךְ עֲבוֹדָתוֹ הַרוּחָנִית : בּוֹנֵה הוּא לְעֲצֹמוֹ חַיּוּק בְּדָבָר מְסֻיָּם, מוֹעֵד בּוֹ וְשׁוֹב מִתְקַנּוֹ - הַרִי שֶׁבְכָךְ מְשַׁקֵּם הַרִיסוֹת חַיּוּקוֹ הַרְאִשׁוֹן וּמִתְקַדֵּם הַלְאָה. מְעִידָה הַבָּאָה שֶׁתֵּאָרַע לוֹ אֵינְנָה חוֹזְרֵת וְנִשְׁנֵית לְאוֹתָהּ מְעִידָה בָּהּ נִפְל קֹדֶם לָכֵן, אֲלָא זֶה מְעִידָה בְּדַרְגָּה הַגְּבוּהָה יוֹתֵר, וְכֵן מִפְעַם לְפַעַם, אִף שֶׁיִּמְעַד, אוֹלָם בְּמִקְבִּיל מִתְקַדֵּם הוּא מְקוֹמָה לְקוֹמָה.

וְהַסְבָּה לְכָךְ - לְפִי שֶׁהוּא מִתְחַסֵּן בְּכָל נִפְיֵלָה וְקִימָה, וְכָל קִימָה מִהַנְּפִילָה הִיא יִצִּירָה חֲדָשָׁה לְגַמְרִי, כְּמִבְאֵר לְעֵיל מִתּוֹעֲלוֹת הַנְּפִילוֹת, וּבְכָל קִימָה הַרִי שֶׁהוּא :

א. מִכִּיר אֶת מַצְבוֹ הָאֱמִתִּי וּמְחַפֵּשׂ דָּרָךְ לְהַשְׁתַּלְמוֹת וְתֵרָה, וּמִבִּין שֶׁכָּכֵל שֶׁהוּא נִצְרָךְ לְעֵלוֹת יוֹתֵר וְלַהֲשִׁתֵּלֵם, יוֹתֵר נִצְרָךְ הוּא שׁוֹב לְנִסְיוֹן חֲדָשׁ וְקִשָּׁה מְקוֹדֵמוֹ, וְאִין זֶה גּוֹרֵעַ מִמְעַמְדוֹ הַקּוֹדֶם כָּלֵל, אֲלָא לְהַפְּדֵךְ - בְּכָךְ שִׁיקוּם וְלֹא יִחַלֵּשׁ בְּדַעְתּוֹ, מִתְקַדֵּם הוּא הַלְאָה.

ב. בְּכָל קִימָה מִפְּגִין הוּא נֶאֱמָנוֹת כְּנָה וְאֱמִתִּית לְבוֹרָא, דָּבָר שֶׁיִּזְכֶּה אוֹתוֹ לְמַעֲלָה עֲלִיוֹנָה יוֹתֵר, וְנִמְצָא שֶׁבְּקִימָה זֶה זִכָּאֵי הוּא לְהַעֲפִיל לְקוֹמָה נוֹסֶפֶת.

ג. מִהַנְּפִילָה מִתְעוֹרֵר לְצֵאת מִמַּצַּב הַסְּטַנְדָּרְט כְּמִבְאֵר לְעֵיל בְּתוֹעֲלוֹת ג'.

ד. בְּכָךְ לְמוֹד הוּא לְמִדַּת הָעֲנָנָה וְהַהֲכָנְעָה, הַמָּה הַתְּנָאֵי הַיְחִיד לְהֶאֱרֵת פְּנֵי ה', וּמִבְּלֵי זֶה כָּל עֲבוֹדָתוֹ תּוֹעֵבָה - "תּוֹעֵבַת ה' כָּל גְּבוּהָ לֵב".

נח. טעם נוסף לתועלת הירידות והעליות

יְסוּרֵי הָעֲלִיּוֹת וְהַיְרִידוֹת בְּעֲבוֹדַת ה' - טוֹבָה גְּדוּלָה לְאָדָם

זֶה לְשׁוֹן מָרוֹן הַ"קְהָלוֹת יַעֲקֹב" בְּמִכְתָּב (נִדְפַס בִּ"קִרְיַיִנָא דַאִיגְרַתָא" חֶלֶק א, ג) : כָּל תַּלְמִיד וְתַלְמִיד יֵשׁ לוֹ זְמַנֵּי עֲלִיּוֹת וַיְרִידוֹת, זְמַנִּים מְזַמְנִים שׁוֹנִים, וְסִבּוֹת רַבּוֹת לָזֶה, וְהַכֵּל נִסְיוֹנוֹת לְאָדָם. וְאֵל יִפֹּל לְבוֹ כָּלֵל, כִּי הָעוֹלָם הַזֶּה הוּא עוֹלָם הַתְּמוֹרוֹת לְאִין שְׁעוֹר, וְסוּף הַהֲצִלְחוֹת לְבֹא.

וְהִנֵּה כְּתִיב (מִשְׁלֵי כד, טו) : "כִּי שֶׁבַע יִפּוֹל צְדִיק וְקָם", וּפְרָשׁוֹ בְּסִפְרֵי יִרְאִים דְּקֵאֵי עַל נִפְיֵלוֹת בְּמִדְרָגוֹת עֲבוֹדַת ה' וְתִבְרָךְ, שֶׁהַתְּלִמִּיד חָכֵם נוֹפֵל וְחוֹזֵר וּמִתְחַזֵּק, וְכֵן חוֹזֵר חֲלִילָה [וְאִמְנָם אִין זֶה בְּאָדָם פְּשוֹט שֶׁכָּל עֲבוֹדָתוֹ אֵינָה אֲלָא כְּמַצּוֹת אֲנָשִׁים מְלַמְּדָה, אֲבָל הוּא בְּצִדִיקִים שֶׁמִּשְׁתַּדְּלִים לְהִתְקַרֵּב לְיוֹצְרֵם בְּאַהֲבָה וְיִרְאָה וּלְעַבְדוֹ בְּלִבָּב שְׁלֵם, שֶׁהִמָּה יֵשׁ לָהֶם עֲלִיּוֹת

וירידות, כל אחד לפי מדרגתו]. ואמנם, גם בשעת נפילתו הוא משכמו ומעלה גבוה מפשוטי העם, אבל לגבי דידיה - נפילה היא.

ולכאורה כל הנפילות הללו אינם אלא צרות צרורות, ולמה נבראו? אבל באמת יש מהנפילות הללו רוח עצום, כי האדם בטבעו, אף על פי שבנניי ממון ושאר תאוות לא ידע שבעה [פי מי שיש לו מנה רוצה מאתים וכו'], מכל מקום, בענניי הרוחניות הוא בטבעו בגדר "שמח בחלקו", וכך זמן שרוצה שחלקו מתקיים בידו איננו להוט לתוספת קדשה, ובמשך הזמן תוכל, חס ושלום, להתהפך כל עבודתו למצות אנשים מלמדה.

אבל כשנופל, ורוצה שגם מה שכבר זכה מתערער ונשטט מידו - על זה הוא יוצא בקנאות להציל את עצמו מנפילות. ומתוך השתדלות להציל מה שכבר זכה, הרי הוא מתעלה יותר ויותר. ובאמת, עץ ה"השתדלות" עצמה היא עבודה קדושה וחשובה לפני המקום ברוך הוא, שהרי הוא עוסק בעבודתו יתברך שמו. ואפלו אלו יהא מצבו כך כל ימי חייו - זה הוא תכליתו בעולמו, וכך שכן שבאמת לא לעולם יהא מצבו ככה, כי סוף - סוף זוכה לסייעתא דשמיא ויהא לבו ער לעבודתו יתברך שמו בלא דחיפות תכופות שעל ידי נפילות.

ונמצא שהנפילות הללו וירידה זו, צריך עליה הן. לאכן יש בזה סכנה גדולה, כי רבים נפלו ונשארו שבורים, וצריך לבקש רחמים רבים להנצל מזה. ומכל מקום, כשחוזר ומתחזק לעלות תמיד במעלות הקדש, יש תועלת רבה בהנפילות הללו. כל הדברים הנזכרים לעיל מבארים בספרים הקדושים, ואינני אלא כמעתיק מה שכתבו ספרי יראים. ועל פי זה יש לפרש הפסוק "במקום אשר יאמר להם לא - עמי אתם יאמר להם בני אל - חי" - שבמקום אשר יאמר להם לא עמי, הינו בהנפילות שעל ידם מתרחק ומתקרר לפי שעה בעבודתו יתברך - בזה עצמו יאמר להם בני קל חי, שהו עצמן המה סבה להתקרבות, וכנזכר לעיל. (מספר "ברכת פרח" פרשת

נט. גם סטית הבנים והבנות מדרך ה' הוא נצרך לצורך תיקונם

ובכאן אבאר תשובה שהשבתי לכמה אנשים שבניהם ובנותיהם סרו מן הדרך, ושאלתם בניהם: רבונו של עולם, מדוע נעשה להם כך, שלאחר שחנכו את בניהם ובנותיהם לתורה וליראת שמים והנה סרו מן הדרך, ובחלקם אף מצהירים שמסרו נפשם על חנוף בניהם ובנותיהם. ובכן שאלתם, מדוע נחטפו להם בניהם על ידי כחות הטמאה לעבר על דתם, שכן הלא בנים ובנות אלו נחטפים מהקדשה בגיל רך, שעדין אין להם את הכח לעמוד מול הנסיונות והפתויים המסבכים. בסוף - הכל הנם בגיל 15 - 16, ומי מלמד מלחמה היום בגיל כזה? ובכן, מי מרויח ממצב כזה ולמה נעשה שמד כזה מצעירי הצאן?

ועל כך השבתי להם: זו גזרה ואין לכם רשות להרהר אחריה!!!

פעמים רבות מחנכים הורים את הנו במקום מעלה, על ידי מחנכים יראי שמים, משקיעים הרבה כח וממון להצלחת הילד, ולבסוף - "ויקו לעשות ענבים ויעש באושים" (ישעיה ה, א).

הרבה פעמים אמת הוא שאין הדבר מחמת מחדלם, והעבדה - שהרבה פחות השקעה משקיעים הורים אחרים בילדיהם, ועם כל זה יוצאים מצלחים ביותר.

צריכים אנו להבין: זו גזרה!

בעקבות משיחא ישנה גזרה: חצפה יסגי, בן קם באביו, בת קמה באמה! וכמו שהארכנו בספרנו "את עמלנו", כי ישנו נשמות שהקלקול משרש בהן, אם זה מחטא אדם הראשון או מחטאם בגלגולים קודמים שחטאו מתוך בחירתם החפשית, ומכרח הוא לצאת ולהתבטאת בעברונותם, ומשם יבואו לבסוף לתקונם, וישם הספרנו באריכות שישנו נשמות שזהו תקונן בדרךקא, שירדו לשאול ומשם יכירו בסחי ומאוס ובגלעל שבטמאה, ומאסו בה ויחזרו בתשובה, כך שגם הנהגה זו היא בהשגחה מאהבת ה' ונפצו בתקון כל נשמות ישראל.

והנה העבדה שלא הצלחתם להועיל, ואף שלא חסכתם מזמנכם לרוץ אצל מיטב היועצים שהתעצתם אתם, שלמתם עליהם במיטב כדי לאבחן את בעינתם - והכל כלא היה.

ועוד, הרי רואים אנו שתופעה זו של תרבות רעה מצוינה גם אצל תלמידי חכמים אנשי חנוך ומביתים של תורה ויראת שמים לא פחות מאשר אצל בעלי בתים ואולי אף יותר, והרי מבית המחנך לתורה ויראת שמים אין הדבר טבעי שתצא משם תרבות רעה.

בהרבה מקרים זה מכרח, זו גזרה, ויש לקבלה באפנים שיש לקבל כל גזרה אחרת.

ס. עימו אנכי בצרה

עוד תתבונן, הורה יקר!

וכי הילדים אשר חנו ה' אותך, ילדיך הם ולא ילדיו של הקדוש-ברוך-הוא?! הלא ידענו גם ידענו שהנשמות הקדושות של עם ישראל הן בניו של הקדוש-ברוך-הוא, וכנאמר (דברים יד, א): "בנים אתם לה' אלקיכם", והבנים והבנות שיש להם בניו של מקום אף יותר משלך, שהרי מבאר בגמרא (נידה לא ע"א): שלשה שתפין

בָּאָדָם ; הָאָב נוֹתֵן הָאָדָם שְׂבִיבּוֹ, וְהָאִם הַלְבֹן, וְאֵלוֹ הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא נוֹפֵחַ בָּאָדָם נְשָׁמַת חַיִּים שֶׁהִיא הַרְאִיָּה, הַשְּׁמִיעָה, הַחוּשׁ, הַשֶּׁכֶל וְהַבִּינָה.

אִם כֵּן, לָמִי יֵשׁ חֵלֶק גָּדוֹל יוֹתֵר בִּבְּנוֹ אִם לֹא לְהַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא. וְאִם כֵּן, אַכְזָּבְתָּךְ הִיא לֹא כִּמוֹ כֵּן אַכְזָּבְתָּ הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא!! וּמֵאַחַר וּבְנִיָּךְ הֵמָּה כִּמוֹ כֵּן בְּנִיּוֹ שֶׁל הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְכִי נֶעְלַם מִמֶּנּוּ צֶעַר זֶה שֶׁבָּנוּ אוֹ בְּתוֹ סוּטִים מְדַרְכָּיו!! וְכִי לְהַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יֵשׁ פְּחוֹת צֶעַר מֵאֲשֶׁר לָךְ?! הֲלֹא מִקְרָא מְלֵא הוּא: "קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תִמְרוּרִים - רַחֵל מִבְּפֶה עַל בְּנִיָּה כִּי אֵינְנוּ". וּמָה הַפְּנִיָּה "כִּי אֵינְנוּ", וְהֲלֹא יִשְׁנֶם לְרֹב עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ? אֲלֵא "אֵינְנוּ" בְּתוֹרָה, "אֵינְנוּ" בְּמִצְוֹת, "אֵינְנוּ" בְּיִרְאָת שְׁמַיִם. עַל כֵּךְ בְּעֵקֶר בְּכִינָתָה שֶׁל הַשְּׂכִינָה הַקְדוֹשָׁה. אִם כֵּן, וְכִי רַחֲמָן אַתָּה יוֹתֵר מִן הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא!!

וְאִם כֵּן, אוֹתָהּ נִחְמָה שְׂמֵנְחָם הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְשְׂכִינָה, מִדּוּעַ שֶׁלֹּא תִתְנַחֵם מִמֶּנָּה כִּמוֹ כֵּן אַתָּה?

וּמָה מְנַחֵם הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶת הַשְּׂכִינָה: "מִנְעִי קוֹלְךָ מִבְּכִי וְעֵינַיִךָ מִדְּמָעָה כִּי יֵשׁ שָׂכָר לַפְּעֻלָּתְךָ נָאִים ה' וְשָׁבוּ מֵאֲרָץ אוֹיֵב וְיֵשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתְךָ נָאִים ה' וְשָׁבוּ בָּנִים לְגְבוּלָם" (ירמיה לא, טו - טז). וְאִם כֵּן זֶה גִּזְרָה הַקְשָׁה בְּיוֹתֵר - אֲפָשָׁר לוֹמַר, וּמָה לָנוּ כִּי נִלְוִין עַל חֲשָׁבוֹנוֹתֶיךָ שֶׁל הַבּוֹרָא? וְכִי מְבִינִים אָנוּ בְּנִתּוּחַ כּוֹאֵב שְׂכָזָה?! וְאִם כֵּן, בְּנִחְמָה שְׂמֵנְחָם הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶת הַשְּׂכִינָה, נִתְנַחֵם בָּהּ אִף אָנוּ.

אִי לָכֵךְ הֵבֵט וּרְאָה שְׂכָאן מִתְעַרֵּב הַשֵּׁטֶן בְּחֻרְדְּתְךָ לְגוֹרֵל בְּנִיָּךְ, וְהוּא הַגּוֹרֵם לָךְ לַחֲחַץ וְלַמְתַּח וְעֵלְיָךְ לְסַלְקוֹ לְאוֹתוֹ זֶר מִתּוֹכְךָ וְלַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂיֶיךָ לְשֵׁם שְׂמַיִם בְּחֻכְמָה וּבְנִחַת וְלֹא בְּפִיזוּת וּבְלַחֲחַץ.

וְאִם כֵּן חֲשַׁב, הֲרִי כָּל חֻרְדְּתְךָ וְצַעֲרְךָ צָרִיךְ לְהִיּוֹת בְּשִׁבִיל צֶעַר הַשְּׂכִינָה וְלֹא בְּשִׁבִיל הָאֵינְטֶרְסִים וְהַכְּבוֹד שֶׁלָּךְ. בְּנוֹ אוֹ בְּתוֹ זֶה בְּסֵף - הַכֹּל הֵנָּם מִפְּקָדִים בְּיָדְךָ, אוּלַם הֵם אֵינָם "רְכוּשֶׁיךָ". הַנְּשָׂמוֹת הֵנּוּ "רְכוּשׁוֹ" שֶׁל הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא. אַתָּה רַק מִפְּקָד עֲלֵיהֶם לְחַנְּכֶם לְתוֹרָה וּמִצְוֹת, וְאִם כֵּן עֲלֵיךָ לְרְאוֹת אֶת הַחֲשָׁבוֹן רַק כְּלָפִי חוֹבְתָךְ לְבוֹרְאֶךָ בְּעַל הַפְּקָדוֹן וְלֹא לְגַבִּי שׁוּם חֵבֵר אוֹ שָׂכָן שֶׁהֵנָּךְ בּוֹשׁ מִמֶּנּוּ, וְגַם לֹא לְגַבִּי עֲצָמָךְ - לְרִצּוֹת בְּאֶפֶן אִישִׁי בֶּן עוֹבֵד ה'. אֲלֵא כָּל מַעֲשֵׂיֶיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שְׂמַיִם, וּבְהִתְבּוֹנְנוֹת עֲמֻקָּה בְּאֶמֶת זֶה תִּבְאֵ לְנַהֵג בְּפִתְרוֹן בְּעֵינָה זֶה בְּיִתֵּר מִתִּינּוֹת כִּי כֵךְ הִדְרָךְ, וּכְמוֹ בְּכָל מִצְוֹת הַתּוֹרָה לְקִיָּמוֹ בְּנִחַת וּבִישׁוּב הַדַּעַת.

סא. מצות "אהבת ה'" שמצוה האדם לאהוב את ה' - יוכל לקיימה כפי המידה שמאמין הוא שה' אוהבו

פֶּרֶט זֶה שְׁאֵהֶבֶת ה' לְאָדָם הַיָּא גְבוּל וְאֵינָה תְלוּיָה בְשׁוּם דְּבָר, חֲשׁוּב מְאֹד לְהֵאֱמִין בּוּ וּלְדַעְתּוֹ. וְהֵינָה אָנוּ אוֹמְרִים בְּכָל יוֹם "אֵהֶבֶת עוֹלָם אֶהֱבֹתֶנּוּ ה' אֱלֹקֵינוּ, חֲמֵלָה גְדוֹלָה וַיִּתְּרָה חֲמֵלָתָ עָלֵינוּ", וּלְאַחַר מִכּוֹן מְבָרְכִים בְּכָל יוֹם בְּשֵׁם וּמְלֻכוֹת "אוֹהֵב עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל", "הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה". וּבְכַוְנָה מְכוֹנֶת סִדְרוֹ לָנוּ חֲכָמִים לּוֹמֵר כָּל זֶה לִפְנֵי שְׂתַקְנּוּ לָנוּ לּוֹמֵר "פְּסוּקֵי "וְאֵהֶבֶת אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ... ", שְׂבֵהֶם מִתְבַּאֲרֶת הַמְצָנָה לְאַהֲבָה אֶת ה' בְּכָל לְבַבְנוּ וּבְכָל נַפְשֵׁנוּ, וְהֵינּוּ מְשׁוּם שְׂפָדֵי שְׂנַצְלִיחַ לְהַשְׂרִישׁ בְּקִרְבָּנוּ אֵהֶבֶת ה' לְאַהֲבוּ בְּכָל לִבְנוּ - עָלֵינוּ קִדְם לְהַשְׂרִישׁ בְּאִמוּנַתֵנוּ אֵהֶבֶת ה' אֵלֵינוּ, וְכַמָּה שְׂיִוִּתֵר תִּקְבַּע בְּלִבְנוּ הֵאֱמוּנָה כִּי ה' אוֹהֲבֵנוּ - כָּךְ נוֹכַל לְהַחֲזִיר בְּאוֹתָהּ מִטְּבַע לְאַהֲבָה אֶת ה', וְלָכוֹן מְאָרִיכִים אָנוּ בְּ"אֵהֶבֶת עוֹלָם" לּוֹמֵר: "חֲמֵלָה גְדוֹלָה וַיִּתְּרָה חֲמֵלָתָ עָלֵינוּ" וְכוּ' וְכוּ'.

וּלְעוֹלָם לֹא נוֹכַל לְקַיֵּם מְצוֹת "וְאֵהֶבֶת אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל לְבַבְךָ" וְכוּ' מִבְּלִי שְׂיֵהֵא בְּרוּר לָנוּ שְׂהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אוֹהֲבֵנוּ אֵהֶבֶת עוֹלָם בְּכָל מַצָּב שְׂאָנוּ נִמְצָאִים בּוּ, שְׂהֵרִי אִם יִחַשֵׁב אָדָם שְׂבִמְצָב מְסִיָּם הוּא שְׂנֵאוֹי אֶצֶל ה', הֵיֵאָךְ יֵבֵא לְאַהֲבָתוֹ? וְכִי יוֹכַל אָדָם לְאַהֲבָה אֶת חֲבֵרוֹ כְּשֶׁנִּדְמָה לוֹ שְׂחֲבֵרוֹ שׁוֹנְאוֹ?! וְהֵיֵאָךְ, אִם כֵּן, יִקְיָם הָאָדָם מְצוֹת אֵהֶבֶת ה' כְּשֶׁחוֹשֵׁד הוּא בְּהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שְׂשׁוֹנְאוֹ?

וְנִתְבּוֹנֵן, הֲלֹא זֶה בְּרוּר שְׂמְצוֹת "וְאֵהֶבֶת אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל לְבַבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ" הֵנָּה מְצָנָה שְׂנַצְטוּיֵנוּ עָלֵיָה גַם בְּמַצָּבִים שְׂנוֹטֵל אֶת נַפְשְׁךָ, שְׂנוֹטֵל אֶת מְמוֹנְךָ, וּבְכָל מִדָּה וּמִדָּה שְׂהוּא מוֹדֵד לָךְ, שְׂהֵרִי זֶה הַמְשָׁמְעוֹת שֶׁל "בְּכָל לְבַבְךָ" וְגו', וְזֶה הֵרִי מְנַח פְּשׁוּט, שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְאָדָם לְאַהֲבָה אֶת מִי שְׂנִרְאָה לוֹ כְּשׁוֹנְאוֹ, וּבְפֶרֶט לְזֶה שְׂמֵרַע לוֹ, מִפְּסִידוֹ, מִבִּישׁוֹ אוֹ מִזִּיקוֹ. הֵיִתְכּוֹן לְאַהֲבָה אֶחָד שְׂכִזָּה?! וְאִם כֵּן, הֵיֵאָךְ תִּחַיְבֵנוּ הַתּוֹרָה לְאַהֲבָה לֵה' גַם בְּמַצָּב שְׂנוֹטֵלִים אֶת נַפְשׁוֹתֵינוּ, מְמוֹנֵנוּ, וּבְכָל מַצָּב אַחֵר קֶשֶׁה שְׂבַחֲיֵי הָאָדָם? וְכִי מְלֵאכִים אֲנַחְנוּ?!

בְּהַכְרַח לּוֹמֵר, שְׂאִם צְוִיתָה הַתּוֹרָה עַל כָּךְ, אִם כֵּן יִשְׁנֶה אֶפְשָׁרוֹת לְקַיֵּם מְצָנָה זֶה, וְהֵיֵאָךְ? רַק מִתּוֹךְ יְדִיעָה שְׂכָל הַנְּעֻשָׂה אֶתְנוּ הוּא מֵאֵהֶבֶת עוֹלָם שֶׁל הַבּוֹרָא כְּלַפֵּינוּ וּמִתּוֹךְ חֲרָדְתּוֹ עַל טוֹבֵתֵנוּ, וּלְכָךְ, גַם כְּשֶׁנוֹקֵט הוּא אֶתְנוּ בְּמִדַּת הַדִּין הַקָּשָׁה, הַכֵּל נַעֲשֶׂה מִתּוֹךְ אֵהֶבָה וְחֲרָדָה עַל גּוֹרְלֵנוּ הַטּוֹב, וְאִם כֵּן לֹא תִכּוֹן מְצוֹת "וְאֵהֶבֶת אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ" לֹא אֱמוּנַת "אֵהֶבֶת עוֹלָם אֶהֱבֹתֶנּוּ". אִם כֵּן, בְּהַכְרַח שְׂ"אֵהֶבֶת עוֹלָם אֶהֱבֹתֶנּוּ" מְצִיאוֹתִית, חִיָּה וְקִיָּמַת גַם בְּזִמְן שֶׁל גְּזֵרוֹת "נוֹטֵל אֶת נַפְשְׁךָ" וְכִיוּצָא, דָּאִם לֹא כֵן אֵיךְ נִקְיָם אֲזוֹ "וְאֵהֶבֶת אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל לְבַבְךָ" הַתְלוּיָה בְּהַכְרַח בְּ"אֵהֶבֶת עוֹלָם אֶהֱבֹתֶנּוּ"?!
וְכִמוֹ כֵּן בְּרוּר הוּא שְׂמְצוֹת "וְאֵהֶבֶת אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ" אֵינָה בְּטֵלָה לְאַחַר שְׂאָדָם חָטָא, דְּהֵיכֵן מְצִינוּ פְּטוּר מִמְצוֹת אֵהֶבֶת ה' לְאַחַר שְׂאָדָם חָטָא? בְּמִילָא יִחַיֵּב הַדְּבָר לְהֵאֱמִין שְׂכָמוֹ כֵּן הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אוֹהֵב לְאָדָם גַם לְאַחַר שְׂחָטָא, דָּאִם לֹא כֵן, כְּאִמּוֹר, הֵיֵאָךְ יִחַיְבוּנוּ לְאַהֲבָה אֶת ה' בְּכָל לְבַבְנוּ וּבְכָל נַפְשֵׁנוּ בְּזִמְן שְׂיִוִּדְעִים אָנוּ שְׂהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֵינּוּ אוֹהֲבֵנוּ? הֲלֹא לֹא נוֹכַל לְקַיֵּם מְצָנָה כְּזֹו! אֶלָּא בְּוַדָּאֵי שְׂנַצְטוּיֵנוּ לְקִיָּמָה מִתּוֹךְ הַנְּחָה שְׂה' אוֹהֲבֵנוּ, וְאִם כֵּן, מֵאַחַר וּמְצָנָה זֶה לְאַהֲבָה אֶת

וְכִמוֹ כֵּן בְּרוּר הוּא שְׂמְצוֹת "וְאֵהֶבֶת אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ" אֵינָה בְּטֵלָה לְאַחַר שְׂאָדָם חָטָא, דְּהֵיכֵן מְצִינוּ פְּטוּר מִמְצוֹת אֵהֶבֶת ה' לְאַחַר שְׂאָדָם חָטָא? בְּמִילָא יִחַיֵּב הַדְּבָר לְהֵאֱמִין שְׂכָמוֹ כֵּן הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אוֹהֵב לְאָדָם גַם לְאַחַר שְׂחָטָא, דָּאִם לֹא כֵן, כְּאִמּוֹר, הֵיֵאָךְ יִחַיְבוּנוּ לְאַהֲבָה אֶת ה' בְּכָל לְבַבְנוּ וּבְכָל נַפְשֵׁנוּ בְּזִמְן שְׂיִוִּדְעִים אָנוּ שְׂהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֵינּוּ אוֹהֲבֵנוּ? הֲלֹא לֹא נוֹכַל לְקַיֵּם מְצָנָה כְּזֹו! אֶלָּא בְּוַדָּאֵי שְׂנַצְטוּיֵנוּ לְקִיָּמָה מִתּוֹךְ הַנְּחָה שְׂה' אוֹהֲבֵנוּ, וְאִם כֵּן, מֵאַחַר וּמְצָנָה זֶה לְאַהֲבָה אֶת

ה' קיימת גם לאחר שחטא אדם, כמו כן בהכרח קיימת אהבתו ותפורה אלינו גם במצב כזה.

וסעיף זה הוא מסעיפי האמונה, ואל נחשב שקל הוא לקנותו, דכמו שהאמונה קשה לקנותה במוחשיות מפני הטבע המכחישה - כן סעיף זה הטבע מכחישו, להיות האדם מרגל להחשב כשנאווי כפאשר ממרה הוא פי חירו, וקשה לו להביט היט אחר כלפי הבורא כפאשר ממרה הוא את פיו, והאמת דאין הקדוש-ברוך-הוא זו מחבתו ואהבתו לישראל גם כשממרים ומכעיסין לפניו, כמובא ברש"י פרשת בלק על הפסוק "לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל וגו'", ואף שמעניש הקדוש-ברוך-הוא ואינו מותר - אין זה על חשבון אהבתו לעמו ישראל.

סב. סיבת ריבוי הצרות בעקבתא דמשיחא, ובפרט צער העניות

ובפרט בעדן עקבתא דמשיחא איתא (בחגיגה ה ע"א) : "כל מי שאינו בהסתר פנים, אינו מהם". כלומר, כל מי שלא נוטל חלק בייסורי חבלי משיח, יש לו לחפש ביחוס שלו אם מזרע ישראל הוא, לפי שהגאולה תבא לזרע ישראל, והסימן לכך להיות מבשר האדם בייזיה הגדולה הזו של "ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים", הוא דוקא זה שלוקה בהסתר פנים.

עוגה מרה מתפרסת לפרוסותיה בעדן עקבתא דמשיחא. כל אחד אשר הוא מזרע ישראל נוטל פרוסה כל שהיא מעוגה מרה זו, והם היסורים לקראת המתנה הטובה שהיא הגאולה, ובפרט יסורי העני והדחקות, וכנאמר (צפניה ג, יב) : "והשארתי בקרבך עם עני ודל".

וראיתי בדברי החיד"א (ואכת"י), שהסבה שיתייסרו ישראל ביותר בעקבתא דמשיחא הוא על מנת להכניעם ולשבר גאותם כדי שובך יהיו ראויים למתנה הטובה של ימות המשיח, דאי אפשר לזכות לגדלות ולשלמות שכזו שנגזרה לה בימות המשיח מבלי שתקדם לה כניעה אמתית, ואין לה דבר המכניע ומשפיל כמו יסורי העני וההצטרכות לבריות, והוא משום שכל הגאולה העתידה מהותה התגלות הדעת שאין עוד מלבדו, ונדרש לכך הקנה מצדנו להכיר שהכל ממנו, ובאמצעות העניות בנקל זוכה האדם לדעת זו שאין לו משלו כלום, וכלו תלוי בבורא.

ועוד ראיתי טעם נוסף לעניות דוקא מספר "תקוני הזהר", שלקראת הגאולה ימיר הקדוש-ברוך-הוא את ענש הפנות אצל רבים - בעניות, שהעני חשוב כמת. והדבר בימינו כל כך אמת, שהרי רואים אנו בדרךנו בעלי תשובה לרב שבעבר עברו על כריתות ומיתות בית דין, והנה זה עתה שבים בתשובה שלמה, אזי ככפרה על חיוכם במיתות בית דין, היא העניות המזככת ומצרפת ביותר, וכמו שאמרו (שמו"ר לא, יא) : "כל היסורים בכך מאינים אחת והעניות בכך שניה - מכרעת

את כלם". ועוד שם: "כל היסורים שבעולם ולא עניות", ולכן עניות היא שנמנית בראשונה לארבעה שמנו חכמים שהנם חשובים כמת, לפי שהיא הקשה שבכלם (הגר"ח קנייבסקי שליט"א).

סג. הפותח יד לקבל פושעים וחטאים

מובא במדרש (תנחומא פי ניצבים ג, תנא דבי אליהו רבה פרק ל"א) גבי יחזקאל, שבאו זקנים מזקני יהודה ואמרו לו: עבד כהן מהו שיאכל בתרומה? ואמר להם מתר, שהרי הוא קנן כספו. שאלוהו עוד: ואם שחררו רבו, ממשיך לאכל בתרומה? אמר להם לאו, דכיון ששחררו נסתלקה אדנותו מעליו. אמרו לו: אם כן, גם אנו נשתחררנו מעלו יתברך ומאדנותו. אמר להם יחזקאל בדבר ה' (יחזקאל כ, ג): "חי אני נאם ה' אלקים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם", וכי בקסף נמפרתם להקדוש-ברוך-הוא?! וממשיך שם ואומר: "והעלה על ריחכם היו לא תהיה אשר אתם אמרים נהיה כגוים כמשפחות הארצות לשרת עץ ואבן".

הרי שמצד הקדוש-ברוך-הוא לעולם פתוחה היד לקבל פושעים וחטאים, ואין מניעה מצדו יתברך מלקבל שום אדם וגם לאחר מצבו הירוד ביותר, כמובא בפי"ל שפתפסו הקדוש-ברוך-הוא ליגרבעם בן נבט להחזירו בתשובה, וגם גבי אלישע שיצתה בת קול ואמרה 'שובו בנים שובבים חוץ מאחר' - איתא בשל"ה הקדוש שלא היתה הפונה שאם היה שם לא היה מתקבל, אלא שעוונותיו גרמו לו שיוצא לו כזה מחסום נורא לתשובתו עד שתצא בת קול במאמר כזה, אולם אם בכל זאת היה מתעקש, בודאי שהיה מתקבל כמנשה שחתר לו ה' חתירה. ומדבק הוא בלשון הבת - קול: "שובו בנים חוץ מאחר", דהינו שהבת - קול מכרזת שמפלים מבקשת היא לשוב חוץ מאחר שממנו אינה מבקשת, אולם אין במשמעות זו שאם הוא ירצה מרצונו לשוב שלא תתקבל תשובתו.

וכתב הרשב"א בחדושי (ח"א רמ"ב), דהלכה כדברי רבי מאיר דסבירא ליה דבין כשישראל עושים רצונו של מקום בין לא - קרויים "בנים" (קידושין לו ע"א). דאף שבכל מקום רבי מאיר ורבי יהודה, הלכה כרבי יהודה - בזה הלכה כרבי מאיר.

והוא הנאמר בנביא (ישעיה מט, יד): "ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני". ועל כך עונה הקדוש-ברוך-הוא: "התשכח אשה עולה, מרחם בן בטנה, גם אלה תשפחה ואנכי לא אשכחך".

סד. החשד על ה' שהינו נוטש את החוטא הוא שקר גדול - ומביא לעצבות וליאוש

יִשְׁנֶם מִצָּבִים שְׁ״צִיּוֹן״ סְבוּרָה שֶׁהִנֵּה ״עֲזָבֵנִי ה' וְה' שֶׁכְּחַנִּי״, וְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹנֶה שְׁלֵעוֹלָם אֵין לָהּ לְחֹשֶׁב כָּךְ, אֶלָּא זֹאת תְּחִישֵׁת הָאָדָם הַנוֹבֵעֵת מִיָּאוֹשׁ, וְזֶה בְּעֵצָם הַהֲזָלָה הַגְּדוּלָה שֶׁל הַיֵּצֶר - לְהַרְחִיק אֶת הָאָדָם מִקוֹנוֹ, לְהַשְׁלִיט עָלָיו מִחֲשָׁבָה זֹאת שֶׁהֵנוּ מָאוֹס וּמְרַחֵק, וּבְמִילָא נּוֹפֵל הוּא לְעֲצָבוֹת וּלְהַרְגָּשׁת רִיקָנוֹת, וּמְחַפֵּשׁ לְמִלָּא חֲסָרוֹנוֹ בְּשִׁטוֹתַי דְּעִלְמָא וְעַד הַחֲמוּרוֹת שֶׁבְּחֲמוּרוֹת, וְכִמוֹ שֶׁאַרְע לְאֵלִישָׁע בֶּן אֲבוּיָה בְּשִׁמְעוֹ אֶת הַבַּת - קוּל.

וַיְדוּעָה הָאִמְרָה הַנִּפְוָצָה בְּשֵׁם רַבִּי אֶהְרֹן מְקַרְלִין: אֵין מִצָּנָה מִיְחִידָת בִּתְוֹרָה לְהִיּוֹת בְּשִׁמְחָה תָּמִיד, וְאֵין עֲבָרָה מְפָרֶשֶׁת בִּתְוֹרָה שֶׁלֹּא לְהִיּוֹת בְּעֲצָבוֹת, אוּלָם מֵה שֶׁהִשְׁמַחָה יְכוּלָה לְהוֹעִיל - שׁוּם מִצָּנָה אַחֲרַת אֵינָה יְכוּלָה לְהוֹעִיל, וּמֵה שֶׁהִעֲצָבוֹת יְכוּלָה לְהַרְס - שׁוּם עֲבָרָה אַחֲרַת אֵינָה יְכוּלָה לְהַרְס.

וּבְרוּר שְׁאֵין לָךְ מֵה שֶׁיְכוּל לְהַבִּיא לְעֲצָבוֹת כְּמוֹ מִחֲשָׁבַת הַיָּאוֹשׁ - מִחֲשָׁבַת ״עֲזָבֵנִי ה'״, אוּלָם הַמֵּאֲמִין שְׁלֵעוֹלָם אֵין הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא נוֹטֵשׁ מַעֲשֵׂה יְדָיו וְחוֹשֵׁב מִחֲשָׁבוֹת לְבִלְתֵּי יַדְח מִמֶּנּוּ נִדָּח, וְכִמוֹ שֶׁכְּתֹב הָאוּר הַחַיִּים הַקְדוּשׁ (בַּמְדַּבֵּר כַּה, יד): ״וְיֵאָר כִּי גִרְיע אֶף יִצְרִיחַ אִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי - סוּף כָּל סוּף יִחְזַר לְשִׁרְשׁוֹ״. הַמֵּאֲמִין בְּזֹאת - זֶה יֵשׁ לוֹ סְכוּי לְשׁוּב, כִּי הַשְׁמַחָה עֲדִין בְּמַעוֹנוֹ בְּהִיּוֹתוֹ תוֹלָה תִּקְוָה בְּבוֹרָא שֶׁיִּקְרָבֵהוּ אֵלָיו וּמֵאֲמִין כִּי עֲדִין יֵשׁ לָהּ חֲפָץ בּוֹ.

סה. לגירוש העצבות ולהחזרת הבטחון בה' גם לאחר החטא, שמיד ירוץ האדם לחדרי תורה ותפלה ו"באשר הוא" יעסוק בהם

וְהַעֲצָה לְגַרֵשׁ מִחֲשָׁבוֹת שְׁטוּת אֵלָיו שֶׁל עֲצָבוֹת וְיָאוֹשׁ, הוּא בְּכַךְ שֶׁהָאָדָם מְרַבֵּה בִּתְוֹרָה וּבִתְפִלָּה, וּבְמִיְחָד לְאַחַר שֶׁנִּכְשַׁל בְּחַטָּא - הַתְוֹרָה סִגְלַתָּה הַעֲצוּמָה לְשִׁמְחָת אֶת הָאָדָם, וְכִנְאָמַר: ״פְקוּדֵי ה' יִשְׁרִים מִשְׁמַחֵי לֵב״, ״תְּוֹרַת ה' תְּמַיְמָה מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ״. הַתְוֹרָה מְשִׁיבָה אֶת הַנֶּפֶשׁ לְיִשׁוּב הַדַּעַת וּמִצִּילָתָהּ מִשְׁבוּשׁ הַדַּעַת וּמִדַּעוֹת הַמְטָעוֹת אֶת הַנֶּפֶשׁ לְהוֹבִילָהּ לְעֲצָבוֹת וּמְרָה שְׁחוּרָה, וְהַתְפִּלָּה מְחַזְרָה לְאָדָם אֶת הָאִמּוֹן בְּבוֹרָא לְהִיּוֹת מֵאֲמִין בּוֹ, שֶׁאֲכֹן הַקְשֶׁר בֵּינוֹ לְבוֹרָא לֹא נִתְקַ וְלֹא יִנְתַק לְעוֹלָם.

וְאִם כֵּן, כִּמָּה מִן הַטָּעוֹת לְחֹשֶׁב כְּמוֹ שְׁחוֹשְׁבִים הַמְשַׁבְּשִׁים, שֶׁלְאַחַר הַחַטָּא אֵין עֶרְךְ לְתוֹרָה וְלַמִּצְוֹת שְׁלוּמִד וּמְקַיִם, וְעוֹד מְבִיאִים רְאִיָּה לְשִׁבוּשֵׁם מִדְּבָרֵי דְּוֹד הַמְלִיךְ בִּתְהִלָּים (נ, טו): ״וְלִרְשָׁע אָמַר אֱלֹקִים מֵה לָךְ לְסַפֵּר חֲקֵי וּתְשֵׂא בְרִיתֵי עָלַי

פיד", דָּזְהוּ שְׁבוּשׁ גָּמוּר, דְּוָכִי אִם עֲכָשׁוּ יַעֲזְבוּ אֶת הַתּוֹרָה, יֵשׁ לָהֶם סִכּוּי לַחֲזוֹר פַּעַם לְמוֹטָב! הֲלֹא בְּכֹךְ יִלְכוּ מִדְּחִי אֶל דְּחִי, וְכָל פְּנֵינֵי דָּוִד הַמֶּלֶךְ "וְלָרְשָׁע... מֵה לָּךְ לְסַפֵּר חֻקֵּי", הִינֵנו בְּרִשְׁעָה שְׁלוּמֵד תּוֹרָה לְשֵׁם חֻכְמָה בְּעֵלְמָא וּמְשִׁיךְ בְּרִשְׁעוּתוֹ וְאִינוּ חוֹשֵׁב לְתַקֵּן עֲצָמוֹ, אוֹלָם זֶה שְׁחַפֵּץ לְתַקֵּן עֲצָמוֹ וּמִתְחַרֵּט וְלוֹמֵד תּוֹרָה כְּדֵי לְנַצַּח יָצְרוּ - בְּוֹדָאֵי זֶה הַדְּרָךְ הַיְחִידָה לְהַנְצִיל.

סו. הריחוק מהקב"ה הוא אך ורק מצד האדם

וּמוּבָא בִּ"מִכְתָּב מֵאַלְיָהוּ" (ח"א עמ' 123) : גַּבֵּי הָא דְאָמְרוּ דְאִין אַרְוּר מִתְדַבֵּק בְּבְרוּךְ, הוּא מֵצִד הָאָרוּר וְלֹא מֵצִד הַבְּרוּךְ, שְׁהָרִי לֹא נֶאֱמַר אִין בְּרוּךְ מִתְדַבֵּק בְּאָרוּר. מֵצִד הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שֶׁהוּא בְּרוּךְ, לְעוֹלָם אִין מֵצִדוֹ מוֹנֵעַ מִלְדַבֵּק גַּם בְּאָרוּר הַגְּדוֹל בְּיוֹתֵר לְקָרְבוֹ, אֶלָּא שֶׁהָאָרוּר מֵצִדוֹ מְטַעֵה וּמְלַבֵּשׁ בְּרוּחַ עוֹנֵים הַמְרַחֲקוּתוֹ מִהַבּוֹרָא מִתּוֹךְ הַנְּחָה מְטַעֵית שְׁהֵנוּ דְּחוּי וּמְאוּס וְאִין חַפֵּץ ה' בּוֹ.

סז. האהבה האמיתית של האדם הוא אך ורק הבורא יתברך

וְעוֹד, אִם יִתְבוּנֵן הָאָדָם מִי אוֹהֵבוּ בְּעוֹלָם בְּאֵמֶת אֶהְבֶּה לְשֵׁם אֶהְבֶּה וְלֹא לְשֵׁם שׁוּם אֵינְטֶרֶס - הֲלֹא יַעֲמֵד מְבֹהֵל וּמְשִׁתּוֹמֵם. שְׁהָרִי אִם אֵלוֹ חֲבָרִיו וִידִידֵיו, הֲלֹא כָּל אֶחָד אֵינְטֶרֶסָנִט לְעֲצָמוֹ. רַב כָּכֵל בְּנֵי הָאָדָם אוֹהֲבִים אֶת עֲצָמָם וְאֶכְזָרִים עַל אֲחֵרִים, וְאִם מְטִיבִים לְאֲחֵרִים, זֶה בְּשִׁבִיל טוֹבֵת עֲצָמָם - "שְׁמַר לִי וְאַשְׁמֹר לְךָ".

אָכוֹ, נִמְצְאִים אֲנָשִׁי מַעֲשֵׂה וּבַעֲלֵי חֶסֶד, אוֹלָם עֲדוֹן הֵנָּם בְּעֵלֵי אֵינְטֶרֶס לְזָכוֹת לְחַיֵּי עוֹלָם הַבָּא וְגַם לְהַנְצִיל מִפְּרַעְנִיּוֹת עוֹלָם הַזֶּה, שְׁחֶסֶד וְצַדִּיקָה מְצִילִים מֵהֶם.

וְאַפְלוּ אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁל הָאָדָם בְּעֵלֵי אֵינְטֶרֶס הֵם, רֵאשִׁית מֵצִד שְׁדוֹרְשִׁים הַמָּה תְּמוּרָה, שְׁהָרִי חַפְצִים הֵם בְּהַחֲזָרַת כְּבוֹד מֵהַבֵּן שְׁיִכְבְּדֵם, שְׁהָרִי אִם יִבְגֹּם וְיִכָּס - יִמְאַסּוּ בּוֹ, וְגַם אִם לֹא יִמְאַסּוּ בּוֹ וְתִשָּׂאֵר אֶהְבַּתְּם אֵלָיו לְהִיּוֹתוֹ בְּנָם - זֶהוּ מְטַבֵּעַ רַחֲמָנוּתְם שְׁאוֹהֲבִים הַמָּה אֶת עֲצָמָם וְלֹא יְכוּלִים לְרְאוֹת עֲצָמָם כּוֹאֲבִים בְּכָאֵב בְּנָם.

כְּמוֹ שֶׁרֵאִיתִי מַעֲשֵׂה בְּהַגְאוֹן ר' חַיִּים מֵצִאֲנוּ ז'צ"ל, שְׁכַפְדוּעַ הָיָה בְּעַל צְדָקָה גְדוֹל, בָּא פַּעַם לְבֵיתוֹ עֲנִי בְּיוֹם חֲרָף קָשָׁה וְכָלוּ לְבוּשׁ קָרְעִים, מִיָּד נִטַּל הָרַב אֶת מְעִילוֹ - מְעִיל הַפְּרוּה - וְנָתַן לוֹ. לְאַחַר שֶׁיִּצְאָ הָעֲנִי מִן הַבֵּית, רָץ אַחֲרָיו הָרַב וְנָתַן לוֹ בְּנוֹסָף סְכוּם כֶּסֶף. שְׁאֵלוּהוּ לְרַב: לֹא דֵי שְׁנַתָּת לוֹ אֶת מְעִילָךְ, עוֹד רָצָתָ אַחֲרָיו לְהוֹסִיף לוֹ מַעוֹת?! מַאי הָאֵי?

ענה להם : את המעיל נתתי מתחלה מתוך רחמנות על עצמי שלא זכלתי לראות עני זה לבוש קרעים ביום קר כזה, ולי היה קשה וכואב לראותו כך ובה התחסדתי עם עצמי להסיר הכאב ממני, אולם צדקה "למען העני" עדן לא נתתי, לכן רצתי אחריו לתן לו מעות שלא נבעו מצד רגשותי, אלא מצד מצות הצדקה.

כך שאם יתבונן האדם, וראה שאין לו שום אוהב שפעולם האוהבו באמת למענו בלבד, רק הקדוש-ברוך-הוא לבדו. הקדוש-ברוך-הוא לא היה חסר כלום קדם שבראו לאדם, ולא נשלם לו כלום לאחר שבראו לאדם, וכך בריאת האדם היתה למען האדם, וכך מעשה המצוות שהאדם עושה, אין לו להקדוש-ברוך-הוא כלום מזה, הכל הולך ל"כספת" של האדם, כמו שהזכרנו למעלה. וזה גלוי אהבה שאינה תלויה בדבר כלל, ולכך אינה בטלה לעולם. דאם כבר שיש משג משהו בבני אדם להיות אהבה שאינה תלויה בדבר ועל כך באה ההבטחה במסכת אבות שאינה בטלה לעולם - על אחת כמה וכמה אהבת ה' לעמו ישראל שהיא נקייה מכל תלות בשום דבר והנה אהבה משלמת, שכן הקדוש-ברוך-הוא משלם, ומדותיו והנהגותיו כמו כן משלמות הן, ואהבתו שאינה תלויה בדבר משלמת היא בתכלית פיאות לשלמותו, ולכן אינה בטלה לעולם. זו אהבה בר קיימא לנצח נצחים שאין לה בטול לעולם ובשום מצב.

וכמו בא בפסוק (האזיננו) : "הלה' תגמלו זאת עם נבל ולא חכם"!! אומר משה רבנו ע"ה : וכי חושבים אתם שהנכם פועלים משהו לה' ?תברך כבליכול בעצמו!! וכי תעלו בדעתכם שאהבתו אליכם תלויה באיזה דבר שהוא לתועלתו!! הלא הוא מצדו לא נגמל מכם כלום, וכך פלו על מנת להיטיב עמכם, שהרי הוא עשה ויכנגד יש מאין. ואם כן, כמו שלא היה לו שום צורך בדך קדם שבראך, כך אין לו שום צורך בדך לאחר שבראך, וכך מה שבראך וצורך במצוות התורה הוא רק על מנת להיטיבך.

סח. חיזוק מדברי הכתובים על גודל אהבת ה' לעמו ישראל

ויש לנו קצת לראות ולחזק בראיות מהכתובים ומחז"ל את אהבת ה' אלינו למען יחזק לבנו באמונה זו, כי ממנה יסוד ופנה לחזר תמיד למצב רוחני מעלה, ולא להתפתות לטעות הנוראה של "עזבני ה' וה' שכחני".

בבראשית רבה (פי ז) : אמר רבי שמעון בן לקיש, בשלש לשונות של חבה חבב הקדוש-ברוך-הוא את ישראל : בדביקה, בחשיקה, בחפיצה.

בדביקה – שנגמר (דברים ד, ד) : "ואתם הדבקים בה' אלקיכם" ; בחשיקה - שנגמר (שם ז, ז) : "חשק ה' בכם" ; בחפיצה - שנגמר (מלאכי ג, יב) : "ואשרו אתכם כל הגוים כי תהיו אתם ארץ חפץ".

רבי אבא בן אלישע מוסיף עוד שתי לשונות של אהבה שחבבנו בהן הקדוש-ברוך-הוא : אהבה – "אהבתי אתכם אמר ה'" (מלאכי א, ב) ; דבור – "דברו על לב ירושלים" (ישעיה מ, ב). עד כאן המדרש.

ובעצם הוא מקרא מלא מפרש בתורה שנקמנות ה' כלפינו אינה תלויה במעשינו, אלא מהשבועה שנשבע לנו שלא יפר בריתו אתנו לעולם, וכך נאמר (דברים ט, ד - ה) : "אל תאמר בלבבך... בצדקתי הביאני ה' לרשת את הארץ הזאת וברשעת הגוים האלה ה' מורישם מפניך. לא בצדקתך ובישר לבבך אתה בא לרשת את ארצם כי ברשעת הגוים האלה ה' אלקיך מורישם מפניך ולמען הקים את הדבר אשר נשבע ה' לאבתך לאברהם ליצחק וליעקב".

ועוד יש לנו לראות בדברי הנביא מיכה (ו, א - ה) את התנצלותו כבכול של הבורא פן הכביד עלינו בעלו, ובא הוא בתחנונים וברבי עמנו לאמר למה עזבנו אותך, מה רע ומה עול מצאנו בו שנטשנו אותך.

ונצטט כאן את פסוקי הנביא :

"שמעו נא את אשר ה' אמר קום ריב את ההרים ותשמענה הגבעות קולך. שמעו הרים את ריב ה' והאתנים מסדי ארץ כי ריב לה' עם עמו ועם ישראל ותופח. עמי מה עשיתי לך ומה הלאיתיך ענה בי. כי העלתיך מארץ מצרים ומבית עבדים פדיתיך ונאשלח לפניך את משה אהרן ומרים. עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אתו בלעם בן בעור מן השטים עד הגלגל למען דעת צדקות ה'. במה אקדם ה' אכף לאלקי מרום האקדמונו בעולות בעגלים בני שנה. הירצה ה' באלפי אילים ברבבות נחלי שמן האתן בכורי פשעי פרי בטני חטאת נפשי. הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך".

* * *

הרי לנו לראות, שהגם שאנו במצב של כשלון ומעידה, נקמנותו של הקדוש-ברוך-הוא לא בטלה.

והרב "נתיבות שלום" מסלונים היה אומר בשם רבותיו : יהודי שחטא ואפלו בחטא חמור, אם אינו יודע שמיד מקבל הוא לעמד לפני ה' ולהתחנן על נפשו - לא דרוך זה עדין על מפתן היהדות. כלומר, עלינו לדעת את כללי ה' עמנו, ומכללי היהדות שיש לנו לדעתם, שאף שחטא האדם במה שחטא, מקבל הוא מיד לפני ה' באם יבא לפניו לבקש על נפשו.

ובזה יובן ענין מנשה מלך יהודה (המובא בסנהדרין קא ע"ב), שכפאשר מלך אשור נתנו בדיד על אש, קרא מנשה לכל האלהות כלם ולא נענה, ואחר קרא לה' ואמר : אם

יענני ה' - יודע אני שהוא האלקים, ואם לא יענני ה' - הרי שהוא והם שוים, חס וחלילה.

ותמה, היאך חשב מנשה שחשבונו צודק, והלא בחצפה שפזו בודאי שלא מגיע לו שיענהו ה', ומה ההוכחה מכאן לאי יכלת ה' להצילו? וכי בדברי חצפה פאלו יצילהו ה'!?

אולם לדברינו יובן. מנשה עשה חשבון זה לעצמו, לידיע את עצמו ולהוכיח בעצמו אמונת ה', ולכך אמר: אם באמת הקדוש-ברוך-הוא כל יכול ואין סוף לרמנותו - זה הסימן שהוא האלקים, וכן אם ביכלתו לעשות שמדת הדין לא תפגע לו במדת האהבה, ואף שיחטא לו האדם ויקציפנו, עם כל זה מדת הארץ אפיים שלו ללא גבול, ומדת האהבה עדין במקומה עומדת - זהו כח שאין פמוהו, ואז אדע שה' הוא האלקים.

סט. אמונה למעשה

בקטע זה נמחיש כיצד יש לנהג בכמה ממגון ארועי החיים, ונקדים לכך הקדמה קצרה.

הנה נתחייבנו מן התורה לדון בצדק את עמיתינו, וכנאמר (ויקרא יט, טו): "בצדק תשפט עמיתך", ולהלכה - אדם שהוא בחזקת פשר, מחייבים אנו לדונו לכף זכות, ואף אם רואים שעשה מעשה שלילי, מחובתנו ללמד עליו זכות, וכידוע שהדבר תלוי בהרגל, דהינו שמרגיל האדם את עצמו לכך לחשב מיד חשיבה חיובית על חברו, ובהרגל זה נתן להצליח לדחות פן חובה מעמיתנו.

נתבונן, אם על אדם פשר מחובתנו ללמד עליו זכות, על אחת כמה וכמה מחובתנו לראות בזכות את הנהגתו של הבורא ומחובתנו להצדיק דינו עלינו, שכן נאמר (דברים לב, ד): "אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא", ועוד נאמר (תהלים קמה, יז): "צדיק ה' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו", ועוד נאמר (ירמיה לב, יט): "גדל העצה ורב העלילה אשר עיניך פקחות על כל דרכי בני אדם לתת לאיש פדרכיו וכפרי מעלליו".

וביותר כמה יהיו חיי האדם מאשרים ושמחים באשר יראה את הנהגתו של הבורא לא רק בזכות, אלא באהבה. ובמלים אחרות: לא רק כ"מלפנו", אלא כ"אבינו".

ונביא לכך כמה המחשבות, ומהן ילמד האדם לנהג בכל ארועי חייו.

א. פיצד יש לראות נכון תאוונת דרכים.

קורה לאדם, חלילה, תאוונת דרכים, האוטו הלך לאבוד, ואלו הוא מצא עצמו בריא ושלם - כמה יכול אדם שפזה למרר לעצמו את החיים, או לעמת זאת לענג לעצמו את חיינו לאחר ארוע שפזה.

הכי קל להתמרמר ולזעף שכן הנה אבד את ממונו, אולם בקצת מחשבה ממבט אחר יתבונן זה כמה אהבת ה' ישנה כאן בארוע זה שארע לו, שהנה הסתפק הקדוש-ברוך-הוא בנטילת ממון על מנת לכפר על הנפש ולא פגע לו בנפשות. כמה חיי ענג יהיה לאדם זה כשיראה את אהבת ה' במקרה זה, ויחשב היאך אהבני ה', רחם עלי, נטל ממני את ממוני ובכך חס על גופי ונפשי. וביותר כשיחוש שהבורא עצמו חש את כאבו, ובצרתו של האדם צר גם לו ומנחמהו כאשר תנחם אם את בנה, ובנה מתנחם ממנה שכן יודע את רחמנותה ואת כאבה האמתית שפואב לה בכאבו.

ב. פיצד יש לראות נכון עניות וקשיי פרנסה.

וכן ביתר קשיי הפרנסה והעני השורר בבית האדם, מאד קל להביט על הקדוש-ברוך-הוא בזה כמלך ורוזן, אולם הלא הוא גם אבינו ולא רק מלכנו, והאב הלא מה שיעשה עם בנו הלא זה מאהבה. ואם פן כמה מאשר זה כאשר יחשב, הנה הבורא בכאב ובצער גדול, ולאחר שקול של אוהב אמת החליט להצילני ולרפאת את נפשי ולכך לוקח ממני "כפר נפשי" על מנת לפדות את נפשי, שכן העניות מכפרת, והיא מהיסורים הקשים ביותר, כמובא במדרש בשמות רבה: "כל היסורים בכף מאזנים אחת והעניות בכף שניה - מכרעת את כלם". וכמו כן היא ההבטחה להנשארים לעת קץ, שישכו לראות ולהנות בגאולה העתידה, וכנאמר (צפניה ג, יב): "והשארת בקרבך עם עני ודל וכו'".

ג. נסיתי להתקבל לעבודה ולא התקבלתי...

נסית להתקבל לעבודה מסימת, נדחתה בקשתך - הרואה את הקדוש-ברוך-הוא כאב רחמן חושב, מי יודע כמה טובה טומן לי הקדוש-ברוך-הוא בזה, וכי יודע אני מה באמת לטובתי?! הרבה פעמים חושב האדם שדבר מסים הוא לטובתו, ולבסוף מתברר לו שהדבר לרעתו. ובכן, מי אמר שעבודה זו טובה בשבילי, ושמה הצילני ה' בזה.

ד. יסורי גוף.

וגם כְּאִשֶּׁר נִפְגַּע הָאָדָם בְּגוּפוֹ, כִּמָּה יֵשׁ בְּאִפְשָׁרוֹתָיו לְחַיּוֹת חַיֵּי שְׂמִיחָה בִּידְעָה זֹה שֶׁהַבּוֹרָא הוּא גַם אֲבִינוּ וְלֹא רַק מִלְכָּנוּ! בְּיָדְעוּ שֶׁהֲלֹא הָעֵקֶר הוּא הַנְּשִׂמָה, וְהִיא הַיְהִלּוּס, וְהַגּוּף אֵינוֹ אֶלָּא כְּכֹסֶפֶת הַמַּחֲזִיקָה אֶת הַיְהִלּוּס, שֶׁהִיא הַנְּשִׂמָה, וּפְעָמִים שֶׁנֶּצְרָךְ לְהַכּוֹת בְּגוּף עַל מְנַת לְהַצִּיל אֶת הַנְּשִׂמָה, שָׂכֵן יִסּוּרִים מְכַפְּרִים וּמְבִיאִים אֶת הַנְּשִׂמָה לְמַצָּב שֶׁל עֲנֵג וְאִשֶּׁר נֶצְחִי, וְאִף שֶׁמִּכְרַח הַדְּבָר, עוֹשֶׂה זֹאת הַקְּדוּשָׁ-בְרוּךְ-הוּא בְּכָאֵב וּכְאֵב הַכּוֹאֵב אֶת כָּאֵב בְּנוֹ, וְכִידוּעַ מְעַלֵּת הַיִּסּוּרִים וְכִמָּה חֲבִיבִים חַז"ל.

ה. שְׂדוּךְ שֶׁהַתְּבִטֵּל...

שְׂדוּךְ יָפָה וּמִתְאַיִם שֶׁהַתְּבִטֵּל - הַרוּאָה אֶת הַקְּדוּשָׁ-בְרוּךְ-הוּא כְּאוֹהֵב רַחֲמָן, מֵיָד חוֹשֵׁב הֲלֹא עֲתִידוֹת רַק הַקְּדוּשָׁ-בְרוּךְ-הוּא יוֹדֵעַ, וְאִם הָיָה שְׂדוּךְ זֶה טוֹב לִי בְּאַמּוֹת, לֹא הָיָה הַקְּדוּשָׁ-בְרוּךְ-הוּא מוֹנֵעַ זֹאת מִמֶּנִּי, וְאִם מְנַע זֹאת מִמֶּנִּי הֲלֹא זֶהוּ הַטּוֹב בְּיוֹתֵר בְּשִׁבְלִי אַחַר שֶׁהַבּוֹרָא אוֹהֵבֵנִי. וְכֵן הַמְּעַכָּב בְּשִׂדְיָכוֹ וּמִתְמַהֲמַה זְוִיגוֹ מִלְּבָא, כְּאִשֶּׁר תִּקְוָעָה בְּלִבּוֹ הַיְדִיעָה שֶׁהַנְּהַגַת ה' עִמּוֹ הִיא מְאֵהֲבָה, חוֹשֵׁב הוּא, כְּנִרְאָה שֶׁיֵּשׁ לַבּוֹרָא נַחַת מִמֶּנִּי יוֹתֵר בְּמַצָּבִי זֶה שֶׁל רְיוּקוֹת מֵאִשֶּׁר הִיִּיתִי נְשׁוּי, וּבְנִדְאֵי חֲפֵץ הוּא בְּמַצָּבִי זֶה דְּוִקָא וְרוּאָה בְּכָךְ אֶת תִּקְוֹנִי הַרְבֵּה יוֹתֵר מֵאִשֶּׁר אֵלּוֹ הִיִּיתִי נְשׁוּי, וּבְכֵן, מֵאַחַר וּרְצוֹנוֹ בְּכָךְ - גַּם רְצוֹנִי בְּכָךְ, וּבְפִרְט שֶׁהָרִי אֶמְרוּ חַז"ל (פסחים ק"ג) : רְיוּק הַדֶּר בְּכָרְךְ וְאֵינוֹ חוֹטֵא, הַקְּדוּשָׁ-בְרוּךְ-הוּא מְשַׁתְּבַח בּוֹ בְּכָל יוֹם. וְאִם כֵּן, שֶׁמֵּא חֲפֵץ בִּי הַקְּדוּשָׁ-בְרוּךְ-הוּא לָעַת עֲתָה בְּמַצָּבִי זֶה כְּרִיָּק הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ, וְחֲבִיב לוֹ לְהַקְּדוּשָׁ-בְרוּךְ-הוּא יוֹם אֶחָד בְּרִיָּקוֹתֵי כְּמוֹ הַרְבֵּה יָמִים מְנִשְׂוֵאִי... וְאִף אִם רוּאָה רְיוּק זֶה שֶׁבְּעֵקֶבּוֹת רְיוּקוֹתָיו נִכְשָׁל הוּא בְּכִמָּה מְכֻשׁוּלִים - יָדַע וְיָבִין, הֲלֹא הוּא מְשַׁתְּדֵל לְקַיֵּם הַמְצָוָה לְהַנְּשֵׂא, וְיוֹתֵר מֵהַשְׁתַּדְּלוּת אֵין עָלָיו חַיִּיב, וְאִם בְּכָל זֹאת נִשְׂאָר בְּמַצָּב זֶה, בְּנִדְאֵי כָךְ רוּצָה ה' עַל אִף כָּל הַחֲשָׁבוֹנוֹת. וְאִם כֵּן יֵאמָר בְּלִבּוֹ, מַה לִּי לְהַכְּנִס לְחֲשָׁבוֹנוֹתָיו שֶׁל הַבּוֹרָא. אִם הוּא רוּאָה בְּכָךְ אֶת תִּקְוֹנִי וְטוֹבָתִי, מַה לִּי כִּי אֲחַפֵּץ בְּמַצָּב אַחֵר. וְרִאָה עוֹד בְּעֵנָיו זֶה בְּקִטְעַת הַבָּא. וְאִסּוּר לְשַׁכַּח אֶת הָאִמּוֹר, דָּאִף שֶׁלְטוּבַת הָאָדָם הִמָּה יִסּוּרָיו - הַמְּנַחֵם בְּיוֹתֵר הוּא, שֶׁעוֹשֶׂה זֹאת הַקְּדוּשָׁ-בְרוּךְ-הוּא מִתּוֹךְ אֲכַפְתִּיּוֹת וּכְאֵב שֶׁכּוֹאֵב אֶת יִסּוּרֵי בְנוֹ, וּבְצַעַר הָאָדָם מְשַׁתְּתֵף הַבּוֹרָא וְחוֹמֵל עָלָיו כְּאִשֶּׁר יְחַמֵּל אִישׁ עַל בְּנוֹ.

ו. יִסּוּרִים, אִף שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם בְּטוֹל תּוֹרָה וְתַפְלָה - שֶׁל אֶהְבָּה הֵם.

מִסְקִנַת הַגְּמָרָא בְּבִרְכוֹת ה' עֲמוּד א', שֶׁבִּין יִסּוּרִים שֶׁאֵין בָּהֶן בְּטוֹל תּוֹרָה וּבִין שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן בְּטוֹל תּוֹרָה - אֵלּוֹ וְאֵלּוֹ יִסּוּרִים שֶׁל אֶהְבָּה הוּן, שֶׁנֶּאֱמָר: "אֶת אִשֶּׁר יֶאֱהֵב ה' יוֹכִיחַ וְכָאֵב אֶת בֶּן יִרְצָה". אִם כֵּן מִפְּרֵשׁ בְּגִמְרָא, שֶׁהֵגֵם שֶׁיֵּשׁ בְּטוֹל תּוֹרָה בְּיִסּוּרֵי הָאָדָם - יִסּוּרָיו הֵנָּם בְּגִדְרֵי יִסּוּרֵי אֶהְבָּה.

כמה יש בזה תשובה לאלה הצוחים: מה הקדוש-ברוך-הוא עושה לי? ... הלא אני רוצה ללמד תורה... לקיים מצוות... להתפלל... למה הוא מיסרני יסורים כאלו המונעים אותי מלעבד אותו?!

כמה אם כן שקרית טענה זו. לעולם אין לאדם רשות לטעון, לתבע, חס וחלילה, את הבורא. יכול האדם לבקש, להתחנן לבורא שיזכהו לעבדו בנחת ובשלוה וכיוצא, אולם מכאן ועד לתבע ולהטיח דברים - זה אינו נכון! שכן וכי הקדוש-ברוך-הוא, שהוא האוהב האמתי, חפץ בטובת האדם פחות מהאדם עצמו?! הלא מי כמוהו חפץ ורוצה בטובת האדם פי כמה וכמה לאין שעור ממה שהאדם רוצה וחפץ בטובת עצמו. מי כמוהו רואה את הנולד - מה טוב באמת לאדם לא רק לאותו רגע, אלא לגח נצחיים. וכי האדם רואה או מבין בנולדו! וגם החכם הרואה את הנולד, וכי רואהו באמתות כפי שרואהו הבורא?! וברור שהנהגת ה' עם האדם היא כפי שרואה הבורא את אמתות טובתו של האדם ולא כפי שהאדם רואה את טובתו, כי הלא אז יזק האדם נזק גדול, וכדגמת הבן השובב והפרא שדורש מאביו שיקנה לו אופנים, והאב יודע שבאופנים אלו עלול בנו להפצע פציעות קשות מאחר שהוא אינו זהיר, שובב ופרא, והיאך אם כן ילך האב על פי בקשתו של בנו? כן הקדוש-ברוך-הוא מונע מהאדם הרבה פעמים את בקשותיו ורצונותיו בהיותו יודע שיהיו לרעתו.

ז. יסורים מצילים מדין גיהנם.

וכן אלו שמבטחים שאינם רואים פני גיהנם (עירובין מא ע"ב), ואלו הן: דקדוקי עניות, חלי מעים, מי שיש לו נושים, ויש אומרים אף מי שיש לו אשה רעה. אכן, מצבים המה בחיי האדם קשים המה למאד, אולם הבורא, הרחמן יותר מכל מרחם אחר, יודע טובתו האמתית של האדם, ויודע שלבסוף ישמח האדם עצמו בגורלו זה, ואימתי? לעתיד לבא, כמובא בחז"ל (פסחים ט) שלעתיד יברכו גם על הרע ברפת הטוב והמטיב. ולכאורה, וכי איזה רע יהא לעתיד, והלא לעתיד יהיה רק טוב? אלא באר הגאון רבי אפרים זינצ'יק זצ"ל, שהפונה שלעתיד יברכו הטוב והמטיב על הרע שסבלנו בגלות, שכן בגלות קצרה דעתנו להבין התועלת שברע, אולם לעתיד יפקחו עיני עורים להבין התועלת שביסורים שסבלו בגלות, ויברכו על הרע שסבלו ברפת הטוב והמטיב.

והוא המבאר בחז"ל: כל הקרבנות עתידין להבטל לעתיד חוץ מקרבן תודה. וכמו כן תמה, והלא קרבן תודה בא לחולה שנתרפא, למי שיצא מבית האסורים וכיוצא, ופרטים אלו לא יהיו שיכים לעתיד בזמן הגאולה, ולשם מה, אם כן, קרבן תודה? והתשובה כנ"ל, שיקריבו קרבן תודה על הצרות שסבלו בגלות, שכן בגלות לא השפלנו להבין תועלתם, ולעתיד שנבין תועלתם, נביא עליהם קרבן תודה, וכנאמר (ישעיה יב, א): "אודף ה' כי אנפת בי תשב אפך ותנחמני".

ח. המחשה נפלאה לטובו של הבורא במתיסור.

או אלו החשובים כמת המובאים בגמרא (נדריס טד ע"ב): עני, מי שאין לו בנים, סומא, מצרע - אלו וכיוצא בהם, עליהם לחשב שהקדוש-ברוך-הוא חש את כאבם, בוכה עמם, עד שאלו היו שומעים את גניחתה של השכינה מצער, בודאי היו מתנחמים בצערם.

וכמה יפה היה ממחיש החפץ חיים את הטובה שביסורים, וזהו ותן דבריו:

אדם שהיה בעולם עשיר, יפה, גבור, וחי את חייו בהפקרות ובעברניות על דברי תורה, נפטר הוא לבית עולמו ויצא דינו בבית דין של מעלה לבא עוד פעם לעולם לנסות שוב לתקן את עצמו, שואל אותו אדם את הבית דין של מעלה באיזה אופן יורידוהו לעולם התחתון על מנת שיתקן עצמו, ומשיבים לו: באותו אופן שהיית קדם - גבור, עשיר ויפה, שכן צריך אתה לתקן באותו אופן שקלקלת! ואז צווחת אותה נשמה: רבוננו של עולם! למה כה יהא הדין אכזר עלי? הלא כל מה שקלקלתי היה בגלל הסבות הללו להיותי גבור עשיר ויפה, ואם אבא שוב לעולם באופן זה, היאך יש לי סכוי להתקן?! וכך זועקת נשמתו עד שמתעוררים עליה רחמי שמים, ונעשה שוב דיון בבית דין של מעלה, ומלמדים עליו זכות שכן סוף לפעמים נצח את יצרו וכיוצא, ולאחר מדת הרחמים מרבה ולאחר למוד זכות רבה מחליטים בשמים להורידו לעולם עני, בעל מום ומכער! נשמתו של זה האדם ששה ושמחה לאין שעור בהיותה יודעת שמעתה ישנו סכוי לתקון.

והנה אדם זה נולד בעל מום, עני ומכער - מקלל את יומו, מקלל את אמו שילדתו, מקלל את מזלו וגורלו, ונעלמה ממנו האמת שאת זה הוא בעצם בקש, ובכח מדת הרחמים "זכה" למצב שכזה כדי שלא יחטא.

כך צריכה להיות ההסתכלות של כל אחד, להבין שמצבו נעשה במדת הרחמים, מתוך אהבת ה' כלפיו, אהבת עולם, אהבה לאין שעור, אהבה החרדה להצלחתו. ובנוסף לזה לזכר שגם במצבו הפואב הזה, הגם שהוא צודק, וברחמים - כואב הקדוש-ברוך-הוא עמו את כאבו וצר לו בצרתו, והלואי שהיה אדם שומע את נחומיו של הבורא שמנחמהו לזה שיחזיק מעמד במצבו.

ע. ידיעת אהבת ה' לעמו מחייבת אהבת ישראל

מכל האמור לעיל, מכל המקראות, מאמרי חכמינו ז"ל, ומכל ההגיון וההתבוננות, עלה לנו לספוס שאהבת ה' לעמו ישראל היא בין לרעים בין לטובים, והיא ללא גבולות, והיא אהבה שאינה תלויה בשום דבר, כמה אם כן מחייב הדבר שנהיה כלנו מאחדים ואוהבים זה לזה, וכמו שמובא בפי"ל (תנא דבי

אליהו פרק כח) : אָמַר הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְיִשְׂרָאֵל, בְּנִי, כָּלֹּם חָסַר לִי דְבָר? ! וּמָה אֲנִי מִבְקֵשׁ מִמְכֶם? אֵלֶּא שֶׁתְּהִיֹּ אֹהֲבִים זֶה לְזֶה, וְתִהְיֶה מִכְבָּדִין זֶה לְזֶה, וְתִהְיֶה יִרְאִים זֶה מִזֶּה [מִלְעֲשׂוֹת רַע אַחַד לַחֲבֵרוֹ]...

שָׁכַן אִם יְהוּדֵי יוֹדֵעַ בְּאֵמֶת שֶׁהַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֹהֵב לֹלֵא גְבוּל אֶת אוֹתוֹ יְהוּדֵי שֶׁהוּא שׂוֹנֵא - הֵיאָדָּ מְלֵאָהוּ לְבוֹ לְשׂוֹנֵא שׂוֹמֵם יְהוּדֵי? ! אֵיזוֹ בּוֹשָׁה וְחֲרָפָה תִּהְיֶה לְעֵתִיד לְבֹא כְּשִׁיתְגַּלֶּה לְעֵינַי כָּל אֲהַבֵּת ה' לְכָל יְהוּדֵי, וְאוֹתוֹ זֶה שֶׁהִנֵּה שׂוֹנֵא לְפָלוּנִי וְלֹא לְמוֹנִי, יִתְנַדַּע לְשִׁקֵּר וְלִתְנוּעָה שֶׁהוֹבִילָהוּ הַיָּצָר בְּהַצְדִּיקוֹ לוֹ לְשׂוֹנֵא לְפָלוּנִי, וְאֵז יִתְנַדַּע לוֹ כִּמָּה שִׁקֵּר הָיָה בְּדָבָר, כִּמָּה מִתְנוּעָבֶת וְשִׁנוּאָה הִיְתָה מִדָּתוֹ הַרְעָה הַזֹּאת אֶצֶל הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כִּמָּה הַכְּאִיב וְצָעַר לְהַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּכָדָּ שֶׁשָּׂנֵא לְפָלוּנִי...

וְכִמָּה יִתְבַּיֵּשׂ זֶה לְעֵתִיד בּוֹשָׁה גְדוֹלָה עַל טַפְשׁוֹתוֹ שֶׁהִנֵּה נוֹתֵן עֲרָכִים בְּבִנְי אָדָם - זֶה חֲשׁוֹב יוֹתֵר וְזֶה חֲשׁוֹב פְּחוֹת, זֶה שֶׁמַּעֲדָה פְּלוּנִית עֲלִיוֹן עַל זֶה שֶׁמַּעֲדָה אֶלְמוּנִית... כִּמָּה יְבוֹשׁ כְּשִׁירָאָה שֶׁאֶצֶל הַבּוֹרָא אֵין מְשֻׁגָּים כְּאֵלוֹ, וְכָל הַמְשֻׁגָּים הִלְלוּ נוֹבְעִים מִטַּפְשׁוֹת וְרִשְׁעוֹת גַּם יַחַד, מְגַסּוֹת רוּחַ וְגִאָּוָה שֶׁהֵם תּוֹעֲבֵת ה'. כִּמָּה יִתְבַּיֵּשׂ זֶה כְּשִׁירָאָה שֶׁשָּׂנֵא בְּנֵי אָדָם עַל סְבוֹת שֶׁל שְׂטוֹת וְהַבֵּל שֶׁנֵּאֵת חֲנָם מִמֶּשׁ בּוֹ בְּזַמַּן שֶׁהַבּוֹרָא אֹהֲבִים.

יְדִיעָה זוֹ שֶׁאֲהַבֵּת ה' לְעַמּוֹ הִיא לֹלֵא גְבוּלוֹת וְכִי כָּלֵם אֲהוּבִים, כָּלֵם בְּרוּרִים לְפָנֵי ה', מְחִיבֵת אוֹתָנוּ לְאַהֵב כָּל יְהוּדֵי וְיְהוּדֵי, לְרַחֵם עַל כָּלֵם, וְגַם אֶת אֵלֶּה שֶׁאֵינָם שׂוֹמְרֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת, עֲלִינוּ לְרַחֵם עֲלֵיהֶם וְלִהְיוֹת לָהֶם עֲלֵיהֶם וְלִהְיוֹת לָהֶם כָּל שֶׁנֵּאֵה מִלְּבוֹתֵינוּ מִכָּל יְהוּדֵי.

הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא קָרָאָנוּ "עַם אֶחָד", "גּוֹי גְדוֹל", גּוֹי בְּלִשׁוֹן יַחִיד, וְכָלֵנוּ בְּיַחַד, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חַז"ל "כָּל יִשְׂרָאֵל עֲרָבִים זֶה לְזֶה". כְּשִׁיְהוּדֵי מְקִיִּים מְצוּה מְסִימָה שֶׁאֵין חֲבֵרוֹ כְּכֹל לְקִימָה - מְדִין עֲרָבוֹת נַחֲשָׁב שֶׁקִּימָה גַם זֶה שֶׁלֹּא יָכֹל לְקִימָה. וּמוֹבָא בְּאוֹר הַחַיִּים הַקְדוֹשׁ שֶׁזֶה פּוֹעֵל רַק כְּאֶשֶׁר יִשְׁנֶה אֲהַבָּה וְאֲחֻנָּה וְרַעוּת בֵּין בְּנֵי הָאָדָם, רַק אֵז תּוֹפֵס דִּין הָעֲרָבוֹת, וְאִם לֹאוֹ, כְּשִׁיְשִׁרָאֵל נִפְרָדִים וְשִׁרוּיִים בְּמַחְלוֹקוֹת אֵלוֹ עִם אֵלוֹ - לֹא תוֹפֵסֶת הָעֲרָבוֹת בֵּינֵיהֶם לְזַכּוֹתָם בְּמִצְוֹת שֶׁל אֵלוֹ בְּאֵלוֹ.

אִם רַק נַחֲשָׁב מַה מְחַפֶּה לָנוּ וּמָה מְעַתֵּד לָנוּ בְּקִרְוֹב מְמֶשׁ - כִּמָּה יַחֲבִיב הַדָּבָר אַחֲדוֹת!

הִנֵּה מוֹבָא בְּדַבְרֵי הַנְּבִיאִים שֶׁלְעֵתִיד יִגְאָלֵנוּ הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא גְאָלֵת עוֹלָמִים וְיִשְׁמַח בָּנוּ שֶׁמַּחַת עוֹלָם, וּבְזַמַּן הַהוּא תוֹסֵר הַקְנָאָה זֶה מִזֶּה, תִּסְוֹר הַנְּקָמָה וְהַשְׁנָאָה, וְכָלֵם יִזְכּוּ לְדַעַת אֶת ה' בִּידִיעָה בְּרוּרָה וְאַמִּתִּית, וְכְמוֹ שֶׁנֶּצְטַט לְקַמּוֹן כִּמָּה פְּסוּקִים מִדַּבְרֵי הַנְּבִיאִים עַל הָעֵתִיד הַמְּלִיעַד לָנוּ. כִּמָּה מְחִיב הַדָּבָר שֶׁנֶּכֶן עֲצָמְנוּ עִתָּה לְתַקוּפָה זוֹ בְּאֲהַבָּה וְאֲחֻנָּה וְשָׁלוֹם וְרַעוּת. עוֹמְדִים אָנוּ לְחַזוֹת בְּקִרְוֹב מְמֶשׁ בְּעֵצָם הָאֲהַבָּה שֶׁל הַבּוֹרָא לְכָל יְהוּדֵי וְיְהוּדֵי, בְּעֵצָם הַרְחַמְנוּת שֶׁל הַבּוֹרָא עַל

כָּל יְהוּדֵי וַיהוּדֵי, וְהֵיכָא נָבֵא לְתַקוּפָה שְׁפָזוּ בְּלֵב חֲלוּק וּמְפֻלְגִי!!

עא. גדלות ותקוה טובה לכל אדם באשר הוא

(פרקים מתורתו של רבי צדוק הכהן מלובלין בנושא "אין יאוש")

א. יהודי אָנה!

כָּל יִשְׂרָאֵל נִקְרָאוּ עַל שֵׁם יְהוּדָה. יְהוּדֵי אָנְהוּ! כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִדְרָשׁ רַבָּה (בראשית פרשה צ"ח).

וְזֶהוּ "הִיְתָה יְהוּדָה לְקִדְשׁוֹ" - שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל קְדוּשִׁים הֵם, וְאִף "מִי שֵׁיֵשׁ לוֹ וְאִינוּ רוֹצֶה [פְּלוּמֵר, יֵשׁ לוֹ מַעוֹת וְאִינוּ רוֹצֶה לְתַנֵּם לְצִדְקָה], אֶקְרִי יִשְׂרָאֵל קְדוּשִׁים" (חולין ז).

וְהוּא מְטַעַם - "שֶׁבְּאֶמֶת רְצוֹנֵנוּ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנָךְ, וּמִי מַעֲכָב? הַשְּׂאוֹר שֶׁבַעֲסָה" (ברכות יז), "וְהֵם תִּכּוּ לְרַגְלָךְ" (דברים לג) - וְהִינוּ, שֶׁבְּשֵׁרֶשׁ רְצוֹ יִשְׂרָאֵל שֵׁיִכְפוּ אוֹתָם, וְהִינוּ בְּשֵׁרֶשׁ, בְּחִינַת מְלוּכָה.

"וְאִתָּה אֵל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב וְכוּ', כִּי הִנְנִי מוֹשִׁיעֶךָ מִרְחוֹק" (ירמיה ל) - הִינוּ מִי שֶׁמֵּרְחָק מֵה' יִתְבָּרַךְ, עַל דְּרָךְ שֶׁאֲמָרוּ (ברכות לד) "שְׁלוֹם לְרְחוֹק" - לְרְחוֹק בְּרִישָׁא - עַל בַּעַל תְּשׁוּבָה. וְאִף מִי שֶׁמֵּרְחָק הִרְבָּה - מִכָּל מְקוֹם "הִנְנִי מוֹשִׁיעֶךָ" - מִצְדֵי - שְׁלֵא מִדַּעְתָּם! (פרי צדיק בא, אות יא)

ב. תְּכִלִּית זְכִירַת יְצִיאַת מִצְרַיִם - לְזִכֵּר שְׂאִין יְאוּשׁ כָּלֵל!

...וְלָכֵן נִצְטוּיֵנוּ לְזִכֵּר בְּכָל יוֹם יְצִיאַת מִצְרַיִם, וְאִין הַמְּכַוֵּן שֶׁל הַזְּכִירָה בְּפָה בְּלִבָּד, אֵלֶּא שֵׁיִהִי דְבָר זֶה נִקְבַּע בְּלֵב, בְּעֵמֶק לֵב כָּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁבְּאֵם, חֵס וְשְׁלוֹם, יְהִי מְשַׁקֵּעַ בְּאִיזָה תְּאֻוָּה וְסֵאוּב, רַחֲמָנָא לְצַל, וְלֹא יוּכַל לְשׁוּם עֲצָה בְּנַפְשׁוֹ - אֵל יִתְיַאֲשׁ עֲצָמוּ! רַק שֵׁיִאֲמִין וַיִּצְפָּה לֵה' יִתְבָּרַךְ, וַיּוֹצִיאֵנוּ מִהַסְּגוּר, כִּי יִתְחַזֵּק לְבָבוֹ שֶׁאִינוּ מְשַׁקֵּעַ יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהָיוּ אֲזוּ יִשְׂרָאֵל מְשַׁקֵּעִים בְּאַרְבָּעִים וְתִשְׁעָה שְׁעָרֵי טְמֵאָה, וְה' יִתְבָּרַךְ הוֹצִיאָם מִשָּׁם בְּלֵי אֲתַעְרוּתָא דְלִתְתָּא, כֵּן גַּם לִי יַעֲזֹר ה' יִתְבָּרַךְ, וְלִזְהָ נִצְטוּיֵנוּ לְזִכֵּר יְצִיאַת מִצְרַיִם. (פרי צדיק פסח אות כד)

ג. אִף נִפְשׁ לֹא תֵאבֵד מִיִּשְׂרָאֵל!

וְה' יִתְבָּרַךְ מְרַחֵם עַל נַפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדַּח, וְכִדְאִיתָא בִּ"סְבָא", שֶׁה' יִתְבָּרַךְ מְסַבֵּב לְנַשְׁמַתֵּינוּ שֶׁיִּתְקַן הַכֹּל, וּמְנַשְׁמַת עַר וְאוֹנָן וּמְחִלוּן וְכִלְיוֹן הוּא בְּנִינָן

מְשִׁיחַ, וְאֵינֶנּוּ (בבא בתרא יד) : "רוּת" [לְמַעַן נִקְרָא שְׁמָהּ רוּת?] - פְּרָעָנוּת דְּאֵינֶנּוּ לִיהָ אַחֲרֵיתָּהּ, וַיִּפְרֹשׁ רִשְׁיִי - "סוֹף הַפְּרָעָנוּת נִהְפָּךְ לְאַחֲרֵית וְתִקְוָה, שְׂנֵצָא דְוָד מִשָּׁם".

- וְלֹא יִתְאַשׁ שׁוֹם אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל - כִּי הִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא "חֲשֵׁב מִחֲשָׁבוֹת, לְבַלְתִּי יִדַּח מִמֶּנּוּ נְדַח" (שמואל ב' יד, יד) - שְׁלֹא יֵאבֵד שׁוֹם נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל!

- וְהִינּוּ, עֲנִין כָּל הַעֲנָשִׁים בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא כְּדִי שְׁלֹא יִדַּח מִמֶּנּוּ נְדַח, דְּאִף אִם הִרְבָּה לְפִשְׁעֵי, חֶסֶד וְשָׁלוֹם, יֵשׁ עֲצוֹת אֲצֵל ה' יִתְבָּרַךְ לְטַהֲרוֹ! (פרי צדיק משפטים אות א)

ד. לא ידח ממנו נדח "ועמך כלם צדיקים!"

"בְּרוּךְ הַמְּקוֹם בְּרוּךְ הוּא!"

"כִּנְגֵד אַרְבַּעָה בָּנִים דְּבִרְהַ תוֹרָה" - וְלִכְאוּרָה יֵשׁ לְהַבִּין בְּהָא דְכָתֵב "וְהָיָה כִּי יֵאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעִבְדָּה הַזֹּאת לָכֶם וְכוּ" (שמות יב, כו) - "וַיִּקְד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּ" (שם פסוק כ) - וּמִפְּרֹשׁ רִשְׁיִי - עַל בְּשׁוּרַת הַבָּנִים.

וְהֵלֵא זֶה הוּא שְׂאֵלַת בֶּן הַרְשָׁע, וּמָה זֶה בְּשׁוּרָה שְׂיִהְיֶה לָהֶם בָּנִים רְשָׁעִים? וְגַם מָה זֶה בְּשׁוּרָה שְׂיִוָּלְדוּ בָּנִים? זֶה יִתְכַּן לְאִישׁ פְּרָטִי הוּא בְּשׁוּרָה שְׂיִוָּלְד בָּנִים, אָבֵל לְאִמָּה שְׂלֵמָה, הֵלֵא עוֹלָם כְּמִנְהַגוֹ נוֹהֵג, שְׂנוֹשְׂאִים נָשִׁים וּמוֹלִידִים?

- אִף עַקֵּר הַבְּשׁוּרָה הָיָה לָהֶם, שְׂאִף הַבָּנִים רְשָׁעִים שְׂיִוָּלְדוּ לָהֶם לֹא יִדַּחוּ מִכָּלל יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם, כְּמוֹ שְׂנַאֲמַר בְּהַר הַקְּדוּשׁ (ח"א צ"ג - א) : כְּתִיב "וְעַמְּךָ כָּלָם צְדִיקִים" - וְהָא כְּמָה חִיבִין אֵינֶנּוּ בְּהוּ בְּיִשְׂרָאֵל וְכוּ, אֲלֵא הִכִּי תִנָּא וְכוּ - וְכֵד אֲתַגְּזְרוּ עֲאֵלוּ בְּהָא חוּלְקָא טָבָא דְקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, דְכָתוּב "וְצַדִּיק יִסוּד עוֹלָם" - כִּיּוֹן דְּעֲאֵלוּ בְּהָא חוּלְקָא דְצַדִּיק, וְדָאִי כָּלָם צְדִיקִים וְכוּ - לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אַרְצָא!

וְכֵן אֵינֶנּוּ בְּגִמְרָא (סנהדרין מד) בְּעָכוּן : "אִף עַל פִּי שְׁחָטָא - יִשְׂרָאֵל הוּא. אֲסָא דְקָאִי בִינֵי חִילְפֵי אֲסָא שְׂמוֹ וְאֲסָא קָרִי לִיהָ", אִף שְׁעָבַר עַל כָּל הַתּוֹרָה וּמִשְׁךְ עָרְלָתוֹ, שְׂרָצָה שְׂלֵא יִכִּירוּ בּוֹ שְׂהוּא מְהוּל, אִף עַל פִּי כֵן אֲמַר לוֹ יְהוֹשֻׁעַ - "יַעֲכָרְךָ ה' הַיּוֹם הַזֶּה" - הַיּוֹם הַזֶּה אֲתָה עָכוּר, וַיֵּשׁ לָךְ חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא!

וְגַם אֵינֶנּוּ בְּמִשְׁנָה (שם ז) : שְׂלֵשָׁה מְלָכִים וְאַרְבַּעָה הִדְיוּטוֹת שְׂאִין לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וּבְגִמְרָא (שם קד) : "דוֹרְשֵׁי רְשׁוּמוֹת אֲמָרוּ - כָּלָם בָּאִים לְעוֹלָם הַבָּא חוּץ מִבְּלָעָם".

- 'דוֹרְשֵׁי רְשׁוּמוֹת' - הִינּוּ שְׂמִשְׁיָגִים הַרְגָּשָׁה לְמַעְלָה מִשְׁכָּל אֲנוּשֵׁי, וְהוּא רַק כְּמוֹ 'רוּשָׁם', דְּאֲנָשֵׁי כְּנִסְתָּה הַגְּדוּלָה אֲמָרוּ עֲלֵיהֶם שְׂאִין לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא עַל פִּי שְׁכָל הַשְּׂגָת אֲנוּשֵׁי, וְרַק ה'דוֹרְשֵׁי רְשׁוּמוֹת' אֲמָרוּ שְׂיֵשׁ לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, מִחֲמַת שְׂהֵם מְזַרְעֵי יִשְׂרָאֵל, וְאִף עַל פִּי שְׁחָטָא - יִשְׂרָאֵל הוּא, "וְלֹא יִדַּח מִמֶּנּוּ נְדַח".

ועל הבשורה הזו היו שמחים, ועל זה נאמר "ויקד העם וישתחו" - על בשורת הזרע, שהבטיחם שיהיו לזרעם קדשת ישראל לעולם! (פרי צדיק פסח אות ח)

ה. ירידה לצרף עליה

ישראל, גם הפושעים שבהם שהרבו לפשע, שרש נפשותם הוא מאותיות התורה. כל עם ישראל קומה אחת! אין שום חלקים טפלים או מותרות בישראל - "ויתרון ארץ בכל!"

אפלו הגדיל עוונות ביותר, מכל מקום הוא "עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב", כאשר העיד עליהם בלעם שהוא לא השיג אלא מעלת פושעי ישראל, אותם שאין להם חלק לעולם הבא, בדומים לו, ועם כל זה אין להם דמיון כלל לו. וזה היה נבואתו שנכתב בתורה, שהוא השרש לנפשות דישראל, שהם מאותיות התורה, ואותם פושעי ישראל שהרבו חטאים עד שכפי משפט חכמי המשנה אין להם חלק לעולם הבא, שרש נפשותם מאותיות התורה אלו דפרשת בלעם.

וכל קנאתו של בלעם היה בזה באותו פושעי ישראל, ועל זה בקש "תמות נפשי מות ישרים".

ונתברר דלא בחנם בחר ה' יתברך בהם מכל עם, דאף היוצאים מתחת העגן דבני ישראל, דהינו שהסירו המסך המבדיל בינם לעמים, עם כל זה, כל רואיהם כפירוס כי הם זרע ברך ה', ונבדלים מהם באמת בעצמיות שרשם, מתולדתם!

ובני ישראל בהפוך זה [מעמלק] - אפלו יוצאים איזה פעם משורת התורה - היא ירידה של צרף עליה כיצאת יהושע במלחמת עמלק, והוא סימן לכל היציאות דזרע ישראל, שהרי כלם קומה אחת, וחיות הלב ואברים הפנימיים עם חיות אצבע הקטנה, הכל נמשך ממקום אחד, ואפלו אותן שהן דגמת מותרות לעולם, אף הן בכלל בריתו של עולם, כמו שנאמר בקהלת רבה על פסוק "ויתרון ארץ בכל!" וגם בקומת אדם, הכל לצרף! אפלו מותרות הצפרנים. ונמצא, דמה שנתראה יציאה מהקדשה הוא אדרבא - עקר הקדשה, וכך נעשה אחר התקון לרע לו, דנתברר דבאמת בזה עקר הקדשה - דזה תקף קדשה יותר - שאפלו בעת היציאה מהקדש הוא מלא קדשה! (ישראל קדושים עמ' 20 - 21)

ו. "ממרים הייתם עם ה'" - גם בשעת עברה לא נשכח הבורא מישראל!

כתיב בפרשה זו שתי פעמים "ממרים הייתם עם ה'", וזה אינו מובן, דהיה צריך לומר ממרים הייתם, או ממרים הייתם לנגד ה'.

אך הפרוש הוא, שזה לא אמר לחסרון, רק אמר "זכור אל תשכח את אשר הקצפת את ה' אלקיך במדבר, למן היום אשר יצאת מארץ מצרים וכו'".

דשם במצרים הנה חטאם ששכחו בה' לגמרי, שהיו משקעים כעבר בבטן אמו, מה שאין כן אחר שיצאו ממצרים, זכו שאף שעשו חטאים, מכל מקום ממרים הייתם עם ה', הינו, שה' יתברך לא נשכח מאתנו לגמרי אפלו בשעת העברה, על דרך מה שנאמר "בכל דרכיך דעהו" - אפלו לדבר עברה (ברכות ס). "אמר רב פפא, הינו דאמרי אינשי גנבא אפויס מחתרתא רחמנא קרי" - והינו אף שעובר עברה מפרשת על לאו דלא תגנבו, מכל מקום, פינו שאינו שוכח את ה' יתברך, ומאמין בה' בשעת מעשה "דקרי רחמנא" - על זה נאמר "והוא יישר ארחתך" - שה' יתברך יישר אורחותיו, ולא ידח ממנו נדח, ויהיה לו תקון. וכן נראה מפרוש הרמב"ם ז"ל על סוף ברכות, שכתב לפרש "בשני יצריך, ביצר טוב וביצר הרע וכו', ואפלו בשעת העברה והפעס, והאף שכל זה הוא יצר הרע, כמו שאמר 'בכל דרכיך דעהו' - ואפלו בדבר עברה, משמע שמפרש שעל כל פנים בשעת עברה ישים אל לבו להאמין בה'".

"גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע, כי אתה עמדי" - שבשעת החטא גם כן לא נסתר ה' יתברך מנגד עיניו, יהיה עם ה', ובטוח הוא שיהיה: "והוא יישר ארחתך" - שה' יתברך יתקן דרכיו! (פרי צדיק עקב אות יט)

ז. האדם יכול להושע ברגע אחד! לפתח פתח כל שהוא, וברגע כל שהוא

כפי התרחקות האדם מן הרע, והינו מכל חמדות העולם הזה ותשוקות דלגרימיה - כן הוא מתקרב לה' יתברך ומשיג אורו יתברך, וכמו שנאמר: "השיבנו והאר פניך ונושעה" (תהלים ט). וכן להפך - כפי השגתו מה' יתברך, כן מתרחק מעניני עולם הזה, כמו שנאמר: "אזכר... ו"לא יהיה לך".

- כי כשהלב פנוי מדברי תורה, ממילא הוא מוכן לקבל כל מיני תאוות, כי אי אפשר שיהיה פנוי לגמרי, והמפנה לבו לה' יתברך, תכף ה' יתברך משרה אורו שם, כי היראה הוא מה שה' יתברך שואל מן אדם, "ועתה מה ה' אלקיך שאל מעמך כי אם ליראה" (דברים י), והחכמה היא מה שה' יתברך משפיע, כמו שנאמר (דניאל ב): "יהיב חכמתא לחכימין", ונאמר (משלי ב): "כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה", ואתערויתא דלתתא צריך להיות מקדם, ועל זה נאמר (על שיר השירים ה, ב): פתחו לי פתח כחדה של מחט, כי די בכל - שהוא יראה, ואז ישפע בלבו כנגדו - "חכמה", וממילא על ידי החכמה תהא לו עוד יראה, ואז תבוא עוד חכמה וחוזר חלילה, עד שיהיו הפתחים "כפתחו של אולם"!

וְאָמְרוּ קַמְאֵי: "וּבִלְבַד שְׂיִהְיֶה נֶקֶב מִפְּלֶשׁ מֵעֵבֶר לְעֵבֶר", וּרְצוֹנָם לֹמַר: שְׂיִהְיֶה מִמַּעַמְקֵי לְבוֹ הַתְּעוֹרְרוֹת גְּמוּר דְּעִזִּיבַת הַחֶטָּא, וְלַעֲזֹב כָּל עֲנִינֵי הָעוֹלָם הַזֶּה, אֲפֹלוּ רָגַע אֶחָד דִּי! (צדקת הצדיק אות קנב)

ח. כָּל אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל - גַּם הַרִיקֵנוּ שְׂבָהֵם - דּוֹמִים לְסֵפֶר תּוֹרָה

"יִשְׂרָאֵל, קִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְאוֹרִינְתָא חַד", וְהַתּוֹרָה הִיא הַמְּאַחֲדַת לְיִשְׂרָאֵל וְקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, כִּי הִיא חֲכָמְתוֹ וּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, וְחֲכָמְתוֹ וּרְצוֹנוֹ הַכֹּל אֶחָד! יִשְׂרָאֵל הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹתֶיהָ, הֵם מֵתְאַחֲדִים בְּזֶה עִמָּה, שְׂמִמְנָה שְׂרָשָׁם - מֵאוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, כִּי דוּעַ.

וּרְמ"ח אֵיבָרִים וּשְׁס"ה גִּידִים נִגְד מִצְוֹתֶיהָ, בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה וּבְמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְהַקְדוּשָׁא-בְרוּךְ-הוּא "אֵשׁ אֶכְלָה". וְכֵן הַתּוֹרָה "אֵשׁ דָּת לְמוֹ", וְכֵן יִשְׂרָאֵל הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, כְּמוֹ שְׂנֵאָמַר בְּסוֹף חֲגִיגָה, "תִּלְמִידֵי חֲכָמִים דְּכָל גּוֹפָם אֵשׁ, כְּמוֹ שְׂנֵאָמַר: 'הֲלוֹא כֹה דְבָרֵי כָּאֵשׁ נָאֵם ה'" (ירמיה כג, כט).

וְגַם פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, דְּאָמַר שָׁם "דְּמִלְאִים מִצְוֹת כְּרָמוֹן", בְּשַׁעַה שְׂעוֹסְקִים בְּמִצְוֹת הַתּוֹרָה, הָרִי עוֹסְקִים אֲזוּ בַּתּוֹרָה וּדְבוּקִים בָּהּ וְנִעֲשִׂים אֵשׁ, "דְּאָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שְׂמַת, כְּסֵפֶר תּוֹרָה שְׂנֵאָרְךָ", וְעֵין מַה שְׂכַתֵּב רַש"י, "שְׂאֲפֹלוּ רִיק שְׂבִישְׂרָאֵל" (שבת קה).

דְּאֲפֹלוּ פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל אֵי אֲפֹשֶׁר לְנִתְקַ עֲצָמָם מֵהַשְׂרֵשׁ! (קדושת שבת, מאמר ד, עמ' 24)

ט. אַל יִתְיַאֵשׁ מִן הַתְּפִלָּה וּמִן הַרְחֵמִים! כָּל תְּפִלָּה עוֹשֶׂה פְּרוֹת וְעוֹשֶׂה רָשָׁם!

"מִי בָכֶם יֵרָא אֶת ה' שְׁמַע בְּקוֹל עֲבָדוֹ אֲשֶׁר הִלֵּךְ חֲשָׁכִים וְאִין נִגַּה לוֹ יִבְטַח בְּשֵׁם ה' וַיִּשְׁעֵן בְּאַלְקִיו!" (ישעיהו 5).

"מִי בָכֶם יֵרָא אֶת ה'" - שְׁהוּא כַח הַתְּפִלָּה;

"שְׁמַע בְּקוֹל עֲבָדוֹ" - שְׂשׁוֹמַע שְׁה' יִתְבָּרַךְ קוֹרָא לוֹ 'עֲבָדוֹ', שְׁהוּא בְּחִינַת 'עֲבָדוֹ'. וּמֵאִין שׁוֹמַע זֹאת? רַק עַל פִּי מַה שְׂאֲוֹמְרִים בְּשֵׁם רַבְּנֵי ר' אֱלִימֶלֶךְ זְצַלְה"ה - עַל מַה דְּאִיתָא בְּמִשְׁנָה (בְּרִכּוֹת לד): "אִם שְׂגוּרָה תְּפִלָּתוֹ בְּפִי - יוֹדַע אֲנִי שְׁהוּא מְקַבֵּל", וּשְׂגוּרָה הִיא לְשׁוֹן שְׁלִיחוֹת, שְׁה' יִתְבָּרַךְ שׁוֹלַח הַתְּפִלָּה בְּפִיו וּמִשְׁתַּבַּח בֵּיהּ, דְּאִיהוּ 'עֲבָדוֹ', כְּנִזְכָּר לְעִיל, עַל יְדֵי זֶה יוֹדַע שְׁהוּא מְקַבֵּל.

וְאָמַר - "אֲשֶׁר הִלֵּךְ חֲשָׁכִים וְאִין נִגַּה לוֹ", שְׂאֲחַר כְּךָ רוֹאֶה שְׁהוּא הוֹלֵךְ עוֹד "חֲשָׁכִים", שְׂעֵדִין לֹא נוֹשַׁע, וְאִינוּ רוֹאֶה עוֹד מִפְּרֵשׁ הַיְשׁוּעָה, וְזֶה "וְאִין נִגַּה לוֹ" -

שאינו רואה שום הארה מתועלת התפלה, ועל זה אמר - "יבטח בשם ה' וישען באלקיו"!

שם "אלקים" מורה שהוא "תקיף ובעל הכחות כלם" (כמו שנאמר בטור שולחן ערוך אורח חיים סימן ה') - והינו שבזה ישען - שיאמין שכל הנעשה הוא רק מכח ה' הצופה לטובה, ואל יתיאש מן הרחמים - שבטח תפלתו עושה פרות! על דרך מה שנאמר (בבמות סד): "אברהם ושרה טמטמין היו וכו'", ולא היה להם שום תקנה להישע על פי טבע, מפל מקום פקד אותם ה' יתברך באשר בא המועד! בן תבטחו ותשענו בשם ה' - "כי נחם ה' ציון נחם כל חרבותיה... ששון ושמחה ימצא בה" - נגד תורה ותפלה, ששניהם יבואו בדרך מציאה, וכמו שנאמר: "בעשותך נוראות לא נקנה" (ישעיה סד). (פרי צדיק עקב, אות יז)

י. ברוחניות יש לסמוך על נס!

אף על פי שבעניני העולם הזה אין לאדם לסמוך על נס, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (שבת לב), אולם בעניני העולם הבא יש לסמוך אף על נס. רוצה לומר, שאף שרואה שפני דרך התורה המסדר [שזה נקרא דרך הטבע של העולם הבא] כמעט אבדה תקנותו, חס ושלום, מרב חטאיו, וישעליו נאמר: "ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקיי" (תהלים ה), שרואה שמדחים כל המעשים טובים שלו, עם כל זה יסמוך על זה, כי העולם הבא אינו בטבע, וגם יוכל להיות מאפלה לאור גדול (מאפילה דייקא), ועל פי מה שנאמר: "בטח בה' ועשה טוב וכו'" (תהלים לז), ולא יחוש שחושב המעשים הטובים לריק. (צדקת הצדיק אות קמב)

יא. הקווי והצפיה למבטח - מבטיח שמחה

כאן הבאנו את דבריו המשמחים והמרנינים את הלב למאד של הרב הקדוש רבי אהרן ראטה זצוק"ל מספרו "שומר אמונים":

...וכן כל מה ש' הקדוש-ברוך-הוא מתנהג עמנו עכשו, בסוף גלותנו, זה הנראה לנו לצער ולצרה גדולה, חס ושלום, הכל מטמן בתוכו חסדים גדולים ועצומים, כאב המכה בנו ברב רחמיו וחסדיו. וכשינתגלה משיח צדקנו במהרה בימינו, יתגלה לנו טובותיו וחסדיו יתברך שמו שהיה מטמן בכל אלו הצרות והסתרות והגזרות, ועל זה הזמן נאמר (תהלים קיח): "אודך כי עניתני", ונודה לשמו הגדול על כל הענינים שעשה עמנו בגלות.

כי גדול ה' ורב כחו לשלם לנו בעבור זה אלפי אלפים ורב רבות טובות בלי שעור שלא ישג כלל בשכלנו, אפלו לנביאים, כפתיב (ישעיה סד): "עין לא ראתה אלקים זולתך ועשה למחכה לו", למחכה לו דיקא, לאלו המצפים להקדוש-ברוך-הוא, כי לא גלה הקדוש-ברוך-הוא אפלו לנביאים מתן שכרו של ישראל,

כּמוּבָא שָׁם (בילקוט ישעיה, רמז תק"ח), וְזֶה לְשׁוֹנוֹ : וְכִיצַד רָאוּ? רַבִּי בְּרַכְיָה אָמַר : כָּמוֹן סִדְקָא דְחֻבִית. ר' חֲזִיא אָמַר : כְּסִדְקוֹ שֶׁל פֶּתַח. וְרַבִּי אָמַר : סְעוּדָה רָאוּ, וּמִתָּן שֶׁכָּר לֹא רָאוּ. וְרַבִּי יוֹסִי אָמַר : לֹא סְעוּדָה, לֹא מִתָּן שֶׁכָּר רָאוּ, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. הֲרִי שְׁסַתֵּם הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶפְלוּ מִנְּבִיאִים גְּדֹל מִתָּן שֶׁכָּרָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

וְהֲלֹא כָּל הַיְסוּרִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּעוֹלָם הַזֶּה, מְלַבֵּד שֶׁהֵמָּה בְּעֶצְמָם גְּדֹל חֲסָדִים בְּלִי שְׁעוֹר, כּמוּבָא (במדרש תהלים קיח) : "יִסֹר יִסְרֵנִי יְהוָה", חֲבִיבִים הַיְסוּרִין, שֶׁהֵם מְרַצִּין כְּקִרְבָּנוֹת. שֶׁבְּקִרְבָּנוֹת אוֹמַר : "וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו", וּבַיְסוּרִין כְּתִיב : "וּכְאֵב אֶת בֶּן יִרְצָה". דָּבָר אַחֵר, חֲבִיבִין הַיְסוּרִים - שֶׁהֵם מְרַצִּין יוֹתֵר מִן הַקִּרְבָּנוֹת, שֶׁחֲטָאת וְאִשָּׁם אִין מְכַפְּרִין אֶלְא לְאוֹתָהּ עֵבְרָה, שֶׁנֶּאֱמַר : "וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו", אֲבָל הַיְסוּרִין מְכַפְּרִין עַל הַכֹּל, הֵנִי "יִסֹר יִסְרֵנִי יְהוָה", עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. הֲרִי תִרְאֶה גְּדֹל מַעֲלַת הַיְסוּרִים בְּעֶצְמָם.

וְכָל שֶׁכָּן מַה שֶׁ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עֲתִיד לְשַׁלֵּם לָנוּ בְּעֵבוֹר כָּל מִכָּה וּמִכָּה וְצַעַר שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּלִי שְׁעוֹר וְחֻקָּר, וְעַל אוֹתָהּ שְׁעָה נֶאֱמַר (ישעיה ס) : "שְׂאֵי סָבִיב עֵינֶיךָ וַיִּרְאֵי כְּלָם נִקְבְּצוּ בָּאוּ לָךְ, בְּנִיךָ מִרְחוֹק יָבֹאוּ וּבְנִתֶיךָ עַל צַד תִּתְאַמְנָה", זֶה הַפְּנִינָה עַל קְבוּץ כָּל נִיצוּצֵי קִדְּוִישֵׁין שֶׁל כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּעַל בַּיָּמֵי גְלוּתוֹ, אֲשֶׁר נִקְרְאוּ בְּנֵי וּבְנוֹתָיו, וְכָלֵם יִקְרְבוּ לָךְ, הֵן אֵלוּ שֶׁנִּתְקַנּוּ עַל יְדֵי תְּשׁוּבָה, וְהֵן עַל יְדֵי אֲמוּנָה, וְהֵן עַל יְדֵי יְסוּרִים וְתוֹרָה וְתַפְּלָה וּגְמִילַת חֲסָדִים.

וְכַתִּיב אַחֵר כֵּן : "אִז תִּרְאֵי וְנִהְרַתְּ וּפְחַד וְרַחֵב לִבְבְּךָ כִּי יִהְיֶה עָלֶיךָ הַמּוֹן יָם חֵיל גּוֹיִם יָבֹאוּ לָךְ", עֵינֵי שָׁם. אִז נִרְאֶה עֵינֵי בְּעֵינֵי חֲסָד ה' אֲתַנּוּ. וְנִהְרַתְּ - כִּי יִנְהַר ה' עֵינֵינוּ הַעֲוִרִים, וְנִרְאֶה טוֹבוֹתָיו וְחֲסָדָיו, וְרַחֵם לִבְנֵינוּ - כִּי בְּעוֹלָם הַזֶּה סָבְרוּ כִּי עֶקֶר רַק לְאַסּוֹף הוּן וְלִרְדֹף אַחֵר פְּרִנְסָה וּשְׁטוּת וְהִבְלִי וְהִבְלִי עוֹלָם הַזֶּה, וְתוֹרָה וּמִצְוֹת הַמָּה רַק כְּאֲבָנִים פְּשׁוּטִים בְּעֵלְמָא, וְאִז ה' יִנְהַר עֵינֵינוּ, וְנִרְאֶה לָנוּ אוֹרוֹת גְּדוֹלוֹת וְנוֹרָאוֹת שֶׁל מִצְוֹת שֶׁפָּעַלְנוּ וְגִרְמָנוּ בְּכָל הָעוֹלָמוֹת, וְשֶׁעָשׂוּ עֵינֵינוּ דְּמִלְכָּא בְּזָה.

וְעַל אוֹתָהּ שְׁעָה נֶאֱמַר (ישעיה מט) : "וְאָמַרְתָּ בְּלִבְבְּךָ מִי יֵלֵד לִי אֶת אֵלֶּה וְאֲנִי שְׂכוּלָה וְגִלְמוּדָה גְּלָה וְסוּרָה וְאֵלֶּה מִי גֵדֵל הֵן אֲנִי נִשְׁאַרְתִּי לְבַדִּי אֵלֶּה אֵיפָה הֵם", כִּי יִשְׂרָאֵל הַקְדוּשִׁים רָאוּ עֶצְמָם עֹכְשׁוֹ בְּסוּף גְלוּתָנוּ זֶה, גּוֹלָה, שְׂכוּלָה וְגִלְמוּדָה בְּצַעַר וּבְצָרָה, וְכָל אֶחָד נֶפֶל בְּעֵינֵי עֶצְמוֹ בְּיָאוֹשׁ וְחֲשָׁכוֹת וּנְפִילָה, חֵס וְשָׁלוֹם, וְאִז בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ יִתְפַּלֵּא כָּל אֶחָד וַיֹּאמֶר : מִי יֵלֵד לִי כָּל אֵלֶּה הָאוֹרוֹת גְּדוֹלוֹת, וְאֲנִי שְׂכוּלָה וְגִלְמוּדָה, בְּסָבְרוֹ שֶׁהוּא עָנִי וְאֲבִיוֹן, וְלֹא פָּעַל כְּלוּם בְּעֵבוֹדָתוֹ וּבְמִצְוֹתָיו, מִסִּבַּת יָאוֹשׁ וּנְפִילָה וְחֲלִישַׁת הַדַּעַת מִצְרוֹת הַזְּמַן הַבוֹגֵד, רַחֲמָנָא לְצַלּוּ, אֲבָל אִז בְּאוֹתוֹ זְמַן יִגְלָה לָנוּ הַבוֹרָא הַרְחָמָן פְּעֵלוֹתֵינוּ וְעֶסְקֵינוּ בְּמַעֲשֵׁים טוֹבִים שֶׁלָּנוּ וּמַה שֶׁגִּרְמָנוּ בָּהּ בְּכָל הָעוֹלָמוֹת, וְלִהְבְּדִיל לְתַקּוֹן נַפְשׁוֹתֵינוּ וְלִטּוֹבוֹתֵינוּ, וְיִתְגַּלּוּ כָּל הַהִסְתָּרוֹת וְהַחֲשָׁכוֹת.

וּמְלַבֵּד כָּל אֵלוּ הַדְּבָרִים, יִזְכּוּ כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל שֶׁיְהִי לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל כְּמָה אֲלֵפִים וְרַבּוֹת מִלְּאֲכִים וּמִשְׁמָשִׁים, כּמוּבָא בְּדַבְּרֵי רַבּוֹתֵינוּ ז"ל, וְאוֹרוֹת וְתַעֲנוּגִים בְּלִי

שעור וחקר, ויודו וישבחו על הנסים והנפלאות שהקדוש-ברוך-הוא יעשה עמנו בעבור הצער הקטן שסבלנו בגלות, בעבור שמו הגדול, הגבור והנורא.

וכתיב (צפניה א): "רני בת ציון הריעו ישראל, שמחי ועלזי בכל לב בת ירושלים", כי עתיד הקדוש-ברוך-הוא לתן לנו כל חיל העמים והשפעותיהם, כמובא בפסוק המובא לעיל (ישעיה ס): "חיל גוים יבואו לך", כי כל השפעות שלקחו מאתנו בהגלות השרי מעלה וחילותיהם והנלוים אתם, עתיד הקדוש-ברוך-הוא להחזיר לנו כפלי כפלים בלי שעור וחקר.

ונחזר לענן הכתוב דלעיל (תהלים קיח): "אודך כי עניתני", וכתיב אחר זה: "מאת ה' היתה זאת היא נפלאות בעינינו", זה קאי על גאלתו של ישראל, כמובא (מדרש תהלים קיח) שיפלא בעינינו שלא הבנו כלל דרכי ה'. וזה לשון המדרש: משל לאחד שהיה עושה משרא (פירוש: מקום שהכובס מכבס בה החפצים) לכובסים, ונעשה אפרכס (פירוש: טש), והיו הכל תמיהים עליו, והוא אומר להם: אתם תמיהים עלי!! יותר אני תמיה מכם! כך פשיראו אמות העולם לישראל בשלוח לעתיד לבוא, יאמרו: אינן אלו הנגופים!! אינן אלו הדחופים!! וישראל משיבים אותם: אתם תמיהים עלינו!! יותר אנו תמיהים מכם! ורוח הקדש משיבה להם: מאת ה' היתה זאת. אנשי ירושלים ואנשי יהודה פותחין את פיהם, ומשבחים ומהללים יחד להקדוש-ברוך-הוא ואומרים: הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו, וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו, וצדקתו לבני בנים, עד כאן לשונו.

לכן עלינו רק לבטח בשמו הגדול תמיד, כי מי שבוטח בהקדוש-ברוך-הוא לא ימוט לעולם, ונתהפכים לו כל הצרופים לטובה, אפלו אם נגזר עליו כמה גזרות - על ידי מדת בטחון נקרעים כל הגזרות, ועוד מועיל יותר מתפלה, כאשר אבאר במיוחד, ברצות ה', גדל מעלת הבטחון. ועין בספר הקדוש "חובת הלבבות" שער הבטחון, ותראה פלאי פלאות בגדל מעלת הבטחון בכל מיני הספרות לחזק לבבות בה'. "אשרי כל חוסי בו" (תהלים ב), "ויבטחו בך יודעי שמך, כי לא עזבת דרשיך ה'" (תהלים ט).

ובכח בטחוננו בה' נעבר על כל הנסיונות ולא נפחיד אותנו שום דבר בעולם, כי זה נקרא עקר בטחון, שאינו גרא ומפחד משום דבר ואינו נופל בלבו משום סבה ודבר, ועל כל נפילה וירידה והסתרה וצער מחזק לבבו בה' הטוב והרחמן, וידע שבסוף כל סוף מכרח ממילא להתקו, ולמה יהיה שוטה ולמרד בה', חס ושלום, ולגרם שיעברו עליו גלי גלים!!

והקדוש-ברוך-הוא רוצה ומבקש תשובת הרשעים, אפלו שהמה בתכלית הנפילה והירידה, חס ושלום, והקדוש-ברוך-הוא משתוקק ומצפה להטבת מעשיו של כל בר ישראל, ולא יבטח וישתמש עצמו בשום שקר ופאליטיק, ולא יתלה שום דבר במקרה, חס ושלום, אז הקדוש-ברוך-הוא מראה לו תמיד חסדים ונסים ממש,

וגם (ישעיה מו) : "כי תעבר במים אתה אני ובנהרות לא ישטפוה כי תלך במו אש לא תפנה ולהבה לא תבער בך וגו'".

יהי רצון שזנזכה לבטח תמיד בה', ולהתדבק בו יתברך ובדרכיו, ונגילה ונשמחה במלכותו, יתברך שמו לעד ולעולמי עולמים, אמן כן יהי רצון.

עב. כי בנו בחרת... - סיפור

הספור דלהלן שמעתי מיהודי יקר מאד מתושביה הנכבדים של שכונת גוש - שמונים בירושלים ומהמתפללים הקבועים בשיבת "בריסק" וממתנדבי חברה קדישא בירושלים.

היה זה בצאתנו מבית המדרש בליל שבת קדש לאחר תפלת ערבית, נכנסנו לשיחה על דא ועל הא, ותוך כדי הדברים התגלגלה השיחה אודות ידידות שיש לו עם כמר בשוויץ. אני, בשמעי זאת, נבהלתי מאד, כמעט נסתי אחרנית, היתכן?! ידידות עם כמר?! אך תוך כדי כך הוא התחיל קצת לגולל לפני את ספור חייו, איך עבר את המלחמה הנוראה ומה שעבר עליו בשואה האיומה. ודע לך - מספר אותו יהודי יקר - כמר זה הנו יוצא דפן משאר גוים רבים שהפירתי, הוא מ"חסידי אמות העולם" ממש - בנגוד לנוצרים רבים, וכמרים במיוחד, שכדוע הוא חלק גדול בחרבן השואה. הוא להפך - התנגד בכל כחו לכך וגם היה שתף אישי בהצילתי, ולא זו בלבד, אלא הוא תמיד מדבר על כך שראה בשקר הגדול של הנצרות בימי השואה, והוא מאמין גדול בדת ישראל. ומאחר שהיה שתף בהצילתי, אני חש לו הכרת הטוב ושומר עמו על קשר עד היום הזה. עד כדי כך מגיעים הדברים, שלפעמים הוא מגיע לכאן כדי לבקר אותי בביתי.

כאן עצר היהודי קמעא, והוסיף: אספר לך ספור מענין שארע לי עמו באחרונה. כמר זה, בידעו את האמת ובכואבו מאד את אכזריותם של הפירים שהתגלתה במיוחד בימי השואה, חשקה נפשו להקבר ונקא בקבר ישראל. הוא שלח לי מסמך של צנאה שהוא מותר על הקבורה של הפנסיה, ורצונו ובקשתו להקבר בקבר ישראל, ובקשתו שטוחה לפני שאני אדאג לממש זאת.

אני, בשמעי את בקשתו, עמדתי מאד נבוך - מה אעשה? הרי הלכה היא שאין קוברין עכו"ם (וי) אצל ישראל [הלכות אלו עקב עבודתי ב"חברה קדישא", זכיתי להיות בקי בהו היטב] ולא מצאתי שום צד להקל בדבר. אך מאידך גיסא - איך אסרב לו על כך? ובמיוחד שפאמור, הנני מכירו כאחד מ"חסידי אמות העולם" ממש.

קמתי ופניתי למרן הגאון רבי יוסף שלום אלישיב שליט"א שיורה לי מה עלי לעשות. מרן שליט"א השיב לי ברורות: אין שום ברה! כך היא ההלכה שאין

קוֹבְרִין עֶבְרִים אֶצֶל יִשְׂרָאֵל, יְהִי זֶה אֵיזָה גוֹי שֵׁיִהְיָה! רַק תִּרְאֶה לְהַסְבִּיר שְׂאֵתָה נִמְנָע רַק מִמְּנִיעִים הַלְּכֵתִים, וְלֹא מִשְׁנָאָה חֲלִילָה.

כִּךְ עֲשִׂיתִי. חֲזַרְתִּי לְאוֹתוֹ כְּמֹר, וְלִמְרוֹת כָּל הַקִּשֵׁי שֶׁבִּדְבַר הַשְּׁבִתִי לוֹ אֵת הַתְּשׁוּבָה הַנִּיל. הִלָּה קִבֵּל זֹאת בְּהִבְנָה, אִךְ יַחַד עִם זֹאת בְּצַעַר רַב.

לְאַחַר תִּקְוָפָה קֶצֶרָה פָּנָה הִלָּה אֵלַי בְּשִׁנִּית בְּאוֹתָהּ בְּקִשָּׁה אִךְ בְּצוּרָה שׁוֹנָה, וְכִךְ אָמַר לִי: תִּרְאֶה, הַבְּנִיתִי שֶׁסְּרוּבָךְ נֹבֵעַ מִמְּנִיעַ הַלְּכֵתִי בְּלִבְד, לֹא הִרְהַרְתִּי אַחַר הַפֶּסֶק דְּבַר, רַק שְׂאֵנִי כָּל הַזְּמַן חוֹשֵׁב וְחוֹשֵׁב עַל זֶה וּמְנַסֶּה לְטַכֵּס עֲצָה - וְהִנֵּה נִפְל רַעִיוֹן גְּאוּנִי בְּמַחִי, וְהוּא - שֶׁלְאַחַר מוֹתוֹ אֲבַקֵּשׁ שֵׁיִשְׁרְפוּ אֶת גּוּפוֹ וְיִצְרְרוּ אֶת הָאָפֶר בְּכִלִּי, וְכִךְ נִרְאֶה לִי שֶׁבּוֹדָאִי יְהִי מִתֵּר לְקַבְּרוֹ בְּקֶבֶר יִשְׂרָאֵל...

[אָמַר הַכּוֹתֵב: פִּנְרָאָה סִבַּר אוֹתוֹ כְּמֹר לְדַמּוֹת זֹאת לְמָה שֶׁמְצִינּוּ בְּרִשְׁבִּיא גְבִי אֶפֶר עֲרָלָה שֶׁנִּתֵּר בְּהִנָּאָה פִּינוֹ שֵׁיִפְנִים חֲדָשׁוֹת" בָּאוּ לְכָאוּ].

פְּנִיתִי שׁוֹב לְמֶרֶן שְׁלִיטָ"א לְשֶׁאֱלוֹ גַם עַל כִּךְ. מֶרֶן חִידָךְ וְהַשִּׁיב: אָמַר לוֹ שְׂאִין מַה לַעֲשׂוֹת! בְּכָל אֶפֶן קִים הַדִּין שְׂאִין קוֹבְרִין עֶבְרִים אֶצֶל יִשְׂרָאֵל וְאֶפְלוּ בְּאֶפֶן זֶה.

וְכִךְ עֲשִׂיתִי. פְּנִיתִי לְאוֹתוֹ כְּמֹר, הַבְּעַתִּי בְּפִנּוּי אֵת גְּדֵל צַעְרִי עַל כִּךְ שֶׁעֲצָה זוֹ עָדִין לֹא מְהוּה פְּתִרוֹן וְאִי אֶפְשֶׁר לְמַלְאֵת אֵת בְּקִשְׁתּוֹ. עַד כָּאוּן הַסְּפוּר כְּלִשׁוֹנוֹ.

* * *

הַתְּעוֹרְרוֹת גְּדוֹלָה הִיָּתָה לִי מִהַסְּפוּר הַנִּיל, כְּמָה עֲלִינוּ לְהוֹדוֹת שְׂאֵנִי יְהוּדִים. הִנֵּה גוֹי זֶה, לְמִרוֹת הַיּוֹתוֹ מִחֲסִידֵי אַמּוֹת הָעוֹלָם, בְּכָל זֹאת בְּשׁוּם אֶפֶן אֵין לוֹ הַזְּכוּת אֶפְלוּ לְהַקְבֵּר בְּקֶבֶר יִשְׂרָאֵל, וְאֶפְלוּ בְּתוֹר אֶפֶר! וְאֵלוּ אֲנִי זְכִינוּ אֶף "לְחִיוֹת" בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל כָּל יְמֵינוּ. "עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה טוֹבָה מְכַפְּלָה עֲלִינוּ לְמָקוֹם שֶׁקֶרְבָּנוּ לְפָנֵי הַר סִינִי וְכוּ' וְכוּ'".

* * *

לֹא נִצְרַכְתָּ הַרְבֵּה חֲכָמָה כְּדִי לְהַבִּין שְׂאֵנִי הָעַם שֶׁבַחַר בָּנוּ הִי וְיַחַד אוֹתָנוּ לוֹ לְעַם סִגְלָה. מְאוּרְעוֹת הַהִיסְטוֹרִיָּה מוֹכִיחִים עַל כִּךְ, וְכַמְבַּאֵר בְּתַנּוּךְ, וּבּוֹדָאִי שֶׁהַמְּטָרָה בְּזֶה הִיא עַל מְנַת לְהִיטִיב לָנוּ בְּעֵנֶג נִצְחִי שְׂאִין לָנוּ כָּאוּן בְּעוֹלָמֵנוּ הַשְּׂגָה בּוֹ. וְלִמָּה הַדְּבַר דּוֹמָה? אָדָם שֶׁנּוֹלַד לוֹ בֶּן לְאַחַר עֶשֶׂר שָׁנִים לְאַחַר צְפִיָּה מִמְּשַׁכֵּת, וְכַמּוֹבֵן שֶׁלְאַשְׁרוּ שֶׁל הָאֵב לֹא הִזָּה גְּבוּל, וְהִנֵּה נִגַּשׁ אָדָם וְשׁוֹאֵלוֹ לְאוֹתוֹ אֵב: הַתּוֹכֵל לְתַאֵר לִי אֵת אֲשֶׁרְךָ...? הַנְּנִי מִכִּיר אֲשֶׁר שֶׁל אֲכִילָה, טִיּוֹל וְכִיוּצָא, אוּלַם תַּאֵר לִי אֲשֶׁר שֶׁכֵּזָה כְּאֲשֶׁר נּוֹלַד בֶּן לְאַחַר עֶשֶׂר שָׁנִים... מְשִׁיב הָאֵב: לְעוֹלָם לֹא אוּכַל לְתַאֵר לְךָ אֵת אֲשֶׁרִי, אֲשֶׁר כֵּזָה לֹא נּוֹדַע, רַק לְמִי שֶׁאַרְעַ לוֹ אַרוּעַ שֶׁכֵּזָה...

כּן הוּא לְגַבִּי תַעֲנוּגֵי עוֹלָם הַבָּא - אֵין אֶפְשָׁרוֹת לְשׁוּם אָדָם לְתַאֵר לַעֲנֵג זֶה. לַעֲנֵג זֶה יִהְיֶה מוֹחֲשֵׁי רַק לְאַחַר הַתַּפְשָׁטוֹת הַנִּשְׁמָה מֵהַגּוּף, וְהַנִּשְׁמָה כְּשֶׁתִּהְיֶה בְּעוֹלָם הַנִּשְׁמוֹת, רַק אִזּוֹ תַּחֲוֹשׁ אֶת הַעֲנֵג הַמִּתְאַיֵּם לָהּ שֶׁם בְּמִקּוֹמָה הָאֲמִתִּי. "יִזְכֶּה שְׁעָה אַחַת שֶׁל קִרְתָּ רוּחַ בְּעוֹלָם הַבָּא מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה".

עג. אבינו מלכנו... - סיכום

יש לנו לחוש במוחשיות ובהכרה ברורה את הבורא בשתי בחינות: האחת אבינו! והשנית מלכנו! והוא אמרנו בתפלה: "אבינו מלכנו..."

היָצַר הָרַע לֹא מִקִּשָּׁה כָּל כָּדַעַל בְּנֵי אָדָם מִלְּחֹשׁ אֶת הַבּוֹרָא כְּמִלְדָּה, אוֹלָם מִקִּשָּׁה מְאֹד עַל בְּנֵי אָדָם מִלְּחֹשׁ אֶת הַבּוֹרָא כְּאֵב. אָכֵן, הַבּוֹרָא הֵנוּ מִלְדָּה, אֵינוּ מוֹתֵר עַל מַחֲדָלִים וּמְרָדִים שֶׁל בְּנֵי אָדָם, תּוֹבָעַם וּמַעֲמִידָם עַל מְקוֹמָם לְהַעֲנִיֵּשׁ, אוֹלָם הַכֹּל נַעֲשֶׂה מִתּוֹךְ בְּחִינָה נּוֹסֶפֶת, אֶפְהִית וְרַחֲמִנִית, וְאֶת זֶה מַעֲלִים הַיָּצָר מִבְּנֵי אָדָם, וְאֶדְרָבָא - יִתְכּוֹ וּמְחִזֵּק לָהֶם אֶת הַ"מִּלְכָּנוּ", שֶׁנִּרְאֶהוּ כְּמִלְדָּה רוֹדֵן, שׁוֹפֵט, מַעֲנִישׁ, קִנְאִי וְנוֹקֵם. מִלְדָּה עַל כָּל הַמְשַׁמְעִיּוֹת שֶׁל "מִלְדָּה" הַכּוֹלֵל מוֹרָא וְפַחַד. אוֹלָם כְּמָה הַצֵּלָה הִיְתָה לְבְנֵי אָדָם אֵלּוּ כְּמוֹ כֵּן הִיְתָה מִתְחִזְקָת אֲצֵלָם הַהֲכָרָה בְּ"אֲבִינוּ", אֲבִינוּ אֵב הַרְחָמֵן, וּכְאֲמָרְנוּ בַתְּפִלָּה: "אֶהְבֵּת עוֹלָם אֶהְבֵּתְנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, חֲמֵלָה גְדוֹלָה וַיִּתְרָה חֲמֵלָתָה עָלֵינוּ, אֲבִינוּ מִלְכָּנוּ... כֵּן תַּחֲנִנּוּ אֲבִינוּ אֵב הַרְחָמֵן, הַמְרַחֵם רַחֵם נָא עָלֵינוּ..."

כְּמָה יִדְעָה זֹו נְחוּצָה לָנוּ, אָנוּ חֲלוּשֵׁי וְאַחֲרוּגֵי הַדּוֹרוֹת, בְּעֵדָן זֶה שֶׁל עֲקֻבוֹת מְשִׁיחָא, זְמַן שֶׁהַנְּפֻשׁוֹת חֲלוּשׁוֹת, חֲסָרוֹת הַכָּרָה וּבְרִירוֹת בְּעֵקְרֵי הַדָּת, חֲסָרוֹת עֲקֻבִּיּוֹת וְסִדְרַת בְּחֻבָּתָם וּבִיעוּדָם בְּעוֹלָמָם, זְמַן שֶׁרוּחַ הַטְּמָאָה הַמְנַשְׁבֵּת סוֹחֶפֶת אֶתָּה טוֹבִים וְנִחְמָדִים וְעוֹקְרָתָם מְשַׁרְשֵׁם, זְמַן שֶׁהַפְּתוּיִים וְהַנְּסִיוֹנוֹת בְּתִקְוָה וּבְעֲצָמָה שֶׁלֹּא הִיְתָה כְּמוֹתָה בְּעוֹלָם, זְמַן שֶׁהַסֵּתֵר הַפְּנִים הַחֲשִׁידָה אֶת הָעוֹלָם בְּשִׁלְטוֹן שֶׁל מִינּוֹת, בְּפָרְסוּמֵי תַקְשֻׁרַת שֶׁל חֲלוּנִיּוֹת, וּבְרִישׁ גְּלִי מַחֲלָלִים שֶׁם ה', תּוֹרָתוֹ וּמִצְוֹתָיו. מַה יַעֲשׂוּ הַחֲרָדִים לְדַבֵּר ה' לְהַחֲזִיק מַעֲמָד בְּזְמַן שֶׁכֻּזָּה אִם לֹא בְּכָדַעַל שֶׁיִּחְזְקוּ בְּטַחֲוֹנָם וְאֶמּוֹנָתָם בְּה' לְהֶאֱמִין בּוֹ וּבְטוֹבוֹ וּבְחֲסִדּוֹ וּבְרַב רַחֲמָיו לִידַע שֶׁאֲמוּנָתוֹ עִם בְּרוּאָיו אֵינָה תְלוּיָה בְּשׁוּם דָּבָר וּלְעוֹלָם יַחֲפֹץ בְּטוֹבָתָם, וְכָל הַהֲנַהֲגָה שְׁנוּהֵג בָּהּ אֶת עוֹלָמוֹ מוֹבִילָה הִיא לְטוֹבַת בְּנֵי עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ, "כִּי לֹא יִטֹּשׁ ה' עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ יַעֲזֹב".

לא

ונחלתו

"שמחת תורה" בצל רבי ירוחם ממיר זצ"ל

נסים את ספרנו בתאור מרתק שהשמיע רבי ירוחם ממיר בחג שמחת תורה האחרון בחייו (בשנת תרצ"ו) שכל פלו אומר ומגלה את חביבותו וכבודו של ישראל אצל בוראם. וכך תאר הג"ר זלמן רוטנברג, ראש ישיבת בית מאיר, את המעמד הקדוש:

"לאחר סיום ההקפות נהג רבי ירוחם לעמוד על מדרגות ארון הקדש. בשיחה נרגשת מנחמת לבבו הגואה הוא דבר על הפזמון 'אגיל ואשמח בשמחת התורה', המסתיים במלים 'אשריכם ישראל, אשר בחר בכם אל, והנחילכם התורה, ממדבר מתנה'. מן המשגים יחד את הדברים לקטע מאותו פזמון המדבר בשבח התורה וישראל, וכשסיים את דבריו, שנאמרו בהתלהבות גדולה, היה מתחיל לשיר 'אשריכם ישראל', וכל התלמידים אחריו; כך חזר בלהט ובקול גדול על כל פסקא ופסקא מאותו פזמון".

רבי שלמה וולבה זצ"ל כותב: "מי שלא ראה את השמחה בשמחת תורה במחצת אדמו"ר, לא ראה שמחה מימי. אשרי עין ראתה כל זאת, הלא למשמע און דאבה נפשונו - כשאדמו"ר המשגיח עלה אחרי קריאת התורה אל ארון הקדש ואמר 'התעוררות' בהתלהבות עצומה, וסביבו עמדו גדולי עולם שרקדו מילו, ובתם הדברים נצאו במעגל, והתחיל רקוד שנמשך שעות, כשעיני כל הרוקדים זולגות דמעות מהתרגשות וחרדת קדש".

אחד מתלמידיו רשם את דברי ההתעוררות שאמר רבנו בשמחת התורה האחרון לחייו, בשנת תרצ"ו (מובא בספר הזריחה בפאתי קדם). את התוספות על מחשבות הרוקדים ועל תחושותיהם בעת שנשא רבי ירוחם מדברותיו - הוסיף המחבר. נסינו לשער ולהעלות על הכתב כיצד חשו הנוכחים במעמד נשגב זה:

וכך פתח רבי ירוחם ואמר: "העולם טועה בחשבו שהקדוש-ברוך-הוא אוהב את ישראל מפני מעלת האמה. האמת היא, שאהבת הקדוש-ברוך-הוא אותנו אינה תלויה בשום סבה וטעם, כי אהבתו יתברך היא אהבת אב את בנו. האב אינו אוהב את בנו בגלל יפיו וטובו, אלא מתוך ההרגש הטבעי שאינו בשום סבה וטעם, ורק ממילא הוא נהנה אם בנו יהיה טוב ויפה. כן היא אהבת הבורא יתברך אותנו - אינה תלויה בשום טעם!

אהבה - היא סוד האמה הישראלית! ואם אנו זכינו לקך - אשריכם! אשריכם ישראל, אשריכם ישראל! אשר בחר בכם!!!

ביסוד זה מתרץ מה שמעיר הרמב"ן על הפסוק 'לא מרבכם מפל העמים חשק ה' בכם' (דברים ז, ז), כי אין אהבת השם יתברך תלויה בשום דבר ממעלותינו או סבה אחרת כלשהי, רק אהבה שאינה תלויה בדבר! ואם אנו זכינו לקך - אשריכם!

אשריכם ישראל!..."

ההתרגשות ששָׁרְרָה בַּמְּקוֹם לְשִׁמְעַת הַדְּבָרִים לֹא תִּתְאַר. חֲרֻדַת קִדְּשׁ אֶפְפָּה אֶת
הַשּׁוֹמְעִים, וְעֵינַי כָּלֵם הִזְיָלוּ דְּמָעוֹת. כְּמוֹ מַאֲלִיָּהוּן חֲבָרֵי הַיְּהוּדִים זֶה לְזֶה וְהַרְגָּלִים
הַתְּרוֹמְמוֹ לְרִקּוּד נִלְהָב, רִקּוּד שֶׁכֵּלּוּ קִדְּשׁ לֵה'. אֲשֶׁרִינוּ!

וְרַבֵּי יְרוּחָם הַמְּשִׁיךְ וְאָמַר: "עַל בְּרַכַּת מֹשֶׁה לְפָנָי מוֹתוֹ מוֹבָא בְּסַפְרֵי: 'סָמוּךְ
לְמִיתָתוֹ - דָּאֵם לֹא עֲכָשׁוּ, אִימְתִּי'. לְכַאוּרָה, הָרִי מֹשֶׁה רַבְּנֵי הוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל כָּל
יְמֵי חַיָּו וְלֹא שָׁמְעוּ מִמֶּנּוּ אֶף שָׁבַח אֶחָד. וְהוּא אָמַר לְפָנָי מוֹתוֹ 'אֲשֶׁרִיךְ יִשְׂרָאֵל,
מִי כְמוֹךְ, עִם נוֹשֵׁעַ בֵּה'!"

כָּל הַתּוֹרָה הִיא מְשֻׁפָּט, יֵשׁ שָׁכָר עַל הַמְצָוָה וְיֵשׁ עֲנָשׁ עַל עֲבֵרָה, וְאִם עֲבָרְנוּ עֲבֵרוֹת
- מַה תּוֹעֵלֶת יֵשׁ לָנוּ אִם אָנוּ 'עִם נוֹשֵׁעַ בֵּה'?"

אִךְ בְּאַמֶּת אֵין זֶה סְתִירָה. אֲמֵת, כָּל הַתּוֹרָה הִיא מְשֻׁפָּט, אֲבָל סוּד הָאֵמָה הוּא
אֶהְבָּה, אֶהְבֵּת אָב לְבֹ. אִם אֵין הַבֵּן מְצַלִּיחַ בְּדַרְךְ זֶה - הוּא מְצַלִּיחַ בְּדַרְךְ אַחֲרֵת
עַד שֶׁסוּף סוּף הוּא מְצַלִּיחַ. כֵּן הִיא מִדַּת הַקְּדוּשָׁ-בְּרוּךְ-הוּא עִם כָּלֵל יִשְׂרָאֵל. וְאִם
זָכִינוּ לְכֶךְ - אֲשֶׁרִיכֶם יִשְׂרָאֵל!..."

וְשׁוֹב רִקּוּד... הַלֵּב מְלֵא שִׁירָה, הָאֲשֶׁר נִסּוּךְ עַל הַפְּנִיִּים וְהַרְגָּלִים מִתְּרוֹמְמוֹת לְרִקּוּד
שֶׁל מְצָוָה. הֵן רַבְּנֵי הַבְּטִיחַ בְּדַבְּרֵי שֶׁסוּף סוּף נְצַלִּיחַ! אֲשֶׁרִינוּ!

"לוֹלֵא זֹאת", מִמְּשִׁיךְ רַבְּנֵי יְרוּחָם, "הִיָּתָה לָנוּ קִשְׁיָה גְדוֹלָה: אֵיךְ נִזְכֶּה לִימּוֹת
הַמְּשִׁיחַ, בְּדַרְךְ מְשֻׁפָּט, וְאֵיךְ יָבֵא, בְּעוֹנוֹתֵינוּ הַרְבִּים? אֲבָל סוּד הָאֵמָה הוּא שֶׁ"עִם
נוֹשֵׁעַ בֵּה" אָנוּ, וְסוּד זֶה הוּא: 'מִי אֵל כְּמוֹךְ נִשְׂא עוֹן וְעֵבֵר עַל פְּשַׁע לְשִׂאֲרֵית נַחֲלָתוֹ'.
אָנוּ מַה שֶׁאָנוּ - אֲבָל יְהוּדִים אָנוּ! (תְּרוּגוֹם מֵאִידִישׁ) וְאִם אָנוּ זָכִינוּ לְכֶךְ - אֲשֶׁרִיכֶם
יִשְׂרָאֵל!..."

וְשׁוֹב מִתְּרוֹנוֹן הַלֵּב וְהַרְגָּלִים פּוֹצְחוֹת בְּרִקּוּד... גַּם אִם לְפַעְמִים יֵשׁ נְפִילָה רוּחַנִית -
"אֲבָל יְהוּדִים אָנוּ!" אֲשֶׁרִינוּ!

"כִּשְׁעֵלָה מֹשֶׁה לְמִרוֹם הָהָר שׁוֹנֶה וְשׁוֹכַח, עַד שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ הַקְּדוּשָׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶת
הַתּוֹרָה בְּמִתְּנָה. מִתְּנָה הִיא הַגְּדֵרָה אַחֲרֵת, הַגְּדֵרָה שֶׁל מִתְּנַת חֲנָם.

כָּל כֶּךְ צָחָה וּמְצַחֲצָחָה הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, עַד שֶׁמֹּשֶׁה רַבְּנֵי עִי"ה לֹא הָיָה יָכוֹל
לְתַפְּסָה, וּנְתָנָה לוֹ הַקְּדוּשָׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּמִתְּנַת חֲנָם. אֵין אָנוּ צְרִיכִים לְשׁוּם מַעֲשֵׂה,
אֶלָּא לְהוֹשִׁיט דְּיָנוּ וְלוֹמַר: תָּנוּ לָנוּ! וּמִיָּד יִשְׁפִיעַ עָלֵינוּ שְׁפַע בְּרַכּוֹת מִמַּעֲיָנוֹת אֵין
סוֹפִיִּים! וְאִם אָנוּ זָכִינוּ לְכֶךְ - אֲשֶׁרִיכֶם יִשְׂרָאֵל!..."

וְשׁוֹב רִקּוּד... וְיָדֵי הַרוֹקְדִים נִשְׂאוֹת בְּתַחֲנָה: רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם, אֲנָא, תָּנוּ לָנוּ! תָּנוּ לָנוּ
אֶת תּוֹרַתְךָ הַקְּדוּשָׁה! אֲשֶׁרִינוּ!

"כל כף בקלות אפשר להשיג את התורה, שהיא כל כף גדולה! כל התורה ומצוותיה, ציוויה ומדותיה, הם רק כמו גפרורים להצית האש בנשמת עם ישראל. האש כבר נמצאת, ודרושים רק גפרורים להוציאה לפעל.

האמה הישראלית מלאה אור ואש, וכל התורה והמצוות והמעלות הן כגפרורים לנשמת כלל ישראל! ואם אנו זכינו לכך - אשריכם ישראל!..."

שוב רקוד... והלב עולה על גדותיו בתפלה: שנוקה לתורה ולמצוות, גפרורים לנשמה! אשרינו!

"ואם תורה ומצוות, מדות ומעלות, שהם דברים גבוהים ונכבדים עד אין קץ, הם רק כגפרורים לנשמת ישראל - כמה נכבדת היא נשמת ישראל! ואם אנו זכינו לכך - אשריכם ישראל!..."

שוב רקוד... אוי, כמה נכבדת נשמתנו, נשמת ישראל! אשרינו!

"חז"ל מספרים (ויק"ר ט, ג) שעם הארץ פגע ברבי ננאי ואמר לו: שמר אתה את ירשתי! הפשט הוא, שעם הארץ, שלא למד תורה מימיו, יש לו חלק בנשמת ישראל וחלק בתורה! ואם אנו זכינו לכך - אשריכם ישראל!..."

שוב רקוד... ולבם של הרוקדים מלא הודיה אין קץ לבורא עולם: גם אם לא למדנו פראוי, יש לנו חלק בתורת ה'! אשרינו!

"היום הוא שמחת תורה, ויסוד החג הזה הוא 'קשה עלי פדתכם'! יסודו הוא - אהבת ה' אותנו! ועכשו, שאנו נפרדים ממנו ותברך - עוד נשיקה וחבוק אחד עמו! גדולה שמחתנו על הסליחה והכפרה שנתן לנו בימי הדין הנוראים, וכל האהבה שהרעיף עלינו בחג הסכפות הקדוש הזה. גדולה שמחתנו, ועל כן אנו מתפללים אליו ותברך שנוקה בשנה הבאה לעמד באותו מצב הגדול כהיום הזה, ויחיה אותנו וישפיע שפע ברכות עלינו שנעשה כלנו אגדה אחת לשבח ולגדלו! ואם אנו זכינו לכך - אשריכם ישראל!..."

שוב רקוד... עוד נשיקה וחבוק כביכול עם הקדוש-ברוך-הוא... מה גדולה אהבת ה' אלינו, אשרינו!

"הוא מה שאמר מורנו החכם לוצ'טו: אף אם חטאת הרבה, בני, אל תתיאש, כי מזרע ישראל אתה, וה' יצליח דרכך. והיא תפלת אחד הראשונים: הרבה פעמים פשעתי וחטאתי, ונחמתי היא שמזרע ישראל אני, מזרע האבות, אברהם וכו'. כי אהבת ה' אותנו אינה תלויה בדבר, אלא הוא אוהב אותנו ומיטיב לנו בכל מצב. ואם אנו זכינו לכך - אשריכם ישראל!..."

שוב רקוד... מזרע ישראל אנחנו, וה' יצליח דרכנו! לעולם לא נתיאש! אשרינו!

"על קלות השגת התורה יש ראיה ממקרא מפרש מן המלכות שאין איש יכול לדחותה: ויהי בישרון מלך, בהתאסף ראשי עם, יחד שבטי ישראל, שאמרו חז"ל, רצוני שתמליכוני עליכם. במה ימלך הקדוש-ברוך-הוא עלינו? במה נעשה כן? - ויהי בישרון מלך. המלכות נפרת אף אם רק חילי צבא מועטים עומדים יחד. אפלו מתאספת רק פת קטנה של ישראל, הרי זה 'בישרון מלך'! ואם אנו זכינו לכך - אשריכם ישראל!..."

שוב רקוד... אוי, שנזכה ל'ויהי בישרון מלך'! אשרינו!

"נאמר: 'אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע'. לא נזכר מה הם מדברים, מה הם אומרים, ומה יצא מהם דורשים לכלל; אלא אם אף יראי ה' מדברים - מיד ויקשב ה' וישמע! ואם זכינו לכך - אשריכם ישראל!..."

שוב רקוד... אוי, "ויקשב ה' וישמע!" ה' שומע לדברינו! אשרינו!

"ועל אחת כמה וכמה אנו, שכלל ישראל הפריש אותנו להיות עוסקים רק בעבודת ה'; כמה נפלאה לנו הקלות להשגת תורתו הקדושה! ואם אנו זכינו לכך, כמה גדולה זכותנו! אשריכם ישראל!..."

שוב רקוד... אנו עוסקים רק בעבודת ה'! אשרינו!

"המקום יעזרנו שנפגש כאן בשנה הבאה באותן הפנים, ושלא יבוש זה מזה" (תרגום מאידיש) ואם אנו זכינו לכך - אשריכם ישראל!..."

שוב רקוד של שעות, מעגלים - מעגלים סובבים בהתלהבות דקדושה, כל פה מלא שירות ותשבחות, ובלב תפלה, שבשנה הבאה נזכה שוב לחזות במעמד נשגב מעין זה.

המעין היטב בדברים אלה גבין את לחו המיחד של רבי ירוחם. הוא ירגיש כיצד השרה אוירה של שמחה למשך השנה בלה, כיצד הכניס בלב התלמידים גאון של קדושה - "אשריכם ישראל", וכיצד הצליח לחזר ללב ולהשפיע על הרגש בדברים עמקים ומלהיבים כאחד, שהשאירו בלב תלמידיו רשם בל ימחה.

לאחר שקראת את דברי רבי ירוחם, דברים מאלפים ונדירים בעצמתם - בקשתי אליך לחזר ולקרא שוב ושוב את הדברים. תנכח לדעת, שבכל חזרה תגלה פן נוסף שלא השגת בקריאה הקודמת. כל חזרה תחדיר יותר ויותר את תורתו של המשגיח בהלכות שמחה ובתורת האהבה של ה' לעמו ישראל, תעמיק את תחושת האשר על היותנו יהודים ותחיד את תחושת ה' אשריכם" בלב. ואם בעקבות קריאת הדברים תזכה להרגיש כאלו אתה בעצמך השתתפת ברקודים הנלהבים, רקודים שכלם תורה, כלם עבודת ה', וכאלו שמעת בעצמך את דברי אלקים חיים של רבנו המשגיח - הרי שבאנו על שזכרנו (מספר "במחיצתם" ח"ב להר"ם שלמה

דור משיח - דור שיתעלה על כל הדורות כולם

נסים ספרנו בעוד מאמר נפלא, מחזק ומעודד של המשגיח הגה"צ רבי ירוחם ממיר זצוק"ל (מספרו "דעת תורה" מאמרים, פרשת שלח) :

"הגדנו כי יתכן שבחשך, בו יתרון מן האור. ואמנם הלא חזינו זה כי מן החשך היותר הגדול והחזק, ממנו משיח יבא. לכאורה הנה נאות יותר להיות כי משיח צדקנו יבא בדור מאיר ביותר; כי יבא באחד הדורות הכי מבחרים במאורי אור, ולבסוף הנה בא יבא בדור חשך, בדור של אפלה הכי מערפלת. וזה הדור, זה המערפל בכל אפלה, הוא הנה הראש של כל הדורות, משיח הנה בו יבא.

ומי אז יהיה המשיח? - ראוי הנה שיהיה אחד מראשי גדולי הדורות הראשונים, מהדורות הכי בהירים. אבל היות כן לא יהיה! משיח יהיה איש מאנשי הדור שבו יבא. משיח יהיה הגדול הדור של אותו הזמן. הגדול של אותו הדור החשוף - הוא יהיה המשיח! הנה כי המשיח יהיה הגדול של הדור הכי חשוף, והגדול של אותו הדור החשוף הנהו אמנם יותר גדול מהגדולים הקודמים! חשך קובע מקום יותר גדול מן אור".

* * *

הבה ונמחיש את דברי רבנו ירוחם, ומהם נשפיל להבין מעלת דורנו וחביבותו.

מלך המשיח, האיש שרוחו נבראה טרם ברא אלקים שמים וארץ, שנאמר (בראשית א, א) : "והארץ היתה תהו ובהו... ורוח אלקים מרחפת על פני המים", ומובא במדרש (רבה ב, ד) : "ורוח אלקים מרחפת" - זהו רוחו של מלך המשיח. והוא פלא, שהרי עוד לא נברא אדם הראשון, וכבר רוחו של משיח, שעתידה לגלות את האלקות בעולם, מוכנה ומזמנת להתגלות? וכמובא שם במדרש, זהו רוחו של משיח המרחפת על פני המים. ועל ידי מה היא באה? על ידי התשובה המשולה למים. עין שם.

מלך המשיח הוא זה שנתנבא עליו יעקב אבינו (בראשית מט, ט) : "עד כי יבא שילה וְלו יקחה עמים", ופרש רש"י : "עד כי יבא שילה" - מלך המשיח שהמלוכה שלו ;

עליו נאמר בתורה (במדבר כד, יז) : "ואראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב דרך כוכב מעקב וקם שבט מישראל", והרמב"ן מפרש לכל פסוק זה על מלך המשיח. וכן הוא באבן עזרא שם : "ורבים פרשוהו על משיח". וכן הוא באור החיים הקדוש.

על הגאֵלָה הַעֲתִידָה נִבֵּא מִשֶּׁה רַבְּנוּ בְּפֶרֶשֶׁת הָאֲזִינוּ, רֵאֵה רַמְבַּ"ן (דברים לב, מ) שֶׁכֵּל דְּבָרֵי מִשֶּׁה רַבְּנוּ בְּשִׁירָה עַל הַגְּאֵלָה הַעֲתִידָה.

על מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ הֶרְבּוּ נִבְיָאִים לְדַבֵּר, וְהִיּוֹתֵר מִפְּרֵשׁ הוּא בְּדִנְיָאֵל שֶׁכְּתֹב אֵף אֵת קֶץ הַתְּגֻלוֹתָיו שֶׁל מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ. וְכֵן הֶרְבּוּ לְדַבֵּר עַל מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ בַּתְּלֻמוּד, כְּמוֹבָא בְּגִמְרָא סְנֵהֲדָרִין בְּפֶרֶק "חֶלֶק" בְּאַרְיֵכוֹת גְּדוּלָּה, וּבַמְדָּרְשִׁים כְּמוֹ כֵן רַבּוּ מִלְּמֻנוֹת מְאֻמְרִים וּדְרָשׁוֹת עַל מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ;

אַחַד מֵעֲקָרֵי הָאֱמוּנָה הוּא הֵלֵא לְהֶאֱמִין בְּמֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ שְׂיָבֵא, כְּמִבְּאֵר בְּרַמְבַּ"ם (סוף הלכות מלכים).

וּבְכֵן נִתְבַּוְּנוּ, הָאִישׁ הַגְּדוֹל הַזֶּה שֶׁעָלָיו נֶאֱמַר (ישעיה יא, ב): "וְנָחָה עָלָיו רוּחַ ה'..." , וְעוֹד נֶאֱמַר עָלָיו (שם נב, יג): "יָרוּם וְנִשְׂא וְנִגְבָּה מְאֹד", וְדָרְשׁוּ - יוֹתֵר מֵהָאֲבוֹת וְיוֹתֵר מִמִּשֶּׁה רַבְּנוּ. הָאִישׁ הַגְּדוֹל הַזֶּה שֶׁכֵּלֵם מְמַתִּינִים וּמְצַפִּים לְהַתְּגַלּוֹתוֹ, וְהֵנָּה מִגִּיעַ דוֹר הָאֲבוֹת הַקְּדוֹשִׁים - וְטָרַם נִתְגַּלֶּה הָאִישׁ הַהוּא;

מִגִּיעַ דוֹרוֹ שֶׁל מִשֶּׁה רַבְּנוּ - דוֹר דְּעָה, דוֹר מְקַבְּלֵי הַתּוֹרָה, דוֹר שֶׁהֵלֶךְ בְּנִסֵּי מֶן, בְּאֵר וְעַנְי כְּבוֹד אֲרַבְּעִים שָׁנָה - וְטָרַם נִתְגַּלֶּה מְשִׁיחַ ה';

מִגִּיעַ דוֹר הַנְּבִיאִים, וּבְרֵאשֵׁם שְׂמוּאֵל הַנְּבִיא, דוֹרוֹ שֶׁל הַנְּבִיא יִשְׁעִיָּה, יְרַמְיָה וְיִתְרַם הַנְּבִיאִים, וּבְכֻלָּלֵם דוֹרוֹ שֶׁל חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה שֶׁלֹּא מְצִאוּ בְּזַמְנֵנו תִּינּוֹק וְתִינּוֹקֵת שְׂאִין בְּקִיאִים בְּטַמְאָה וְטַהֲרָה - וְעַדִּין לֹא זָכוּ שִׁיתְגַּלֶּה מְשִׁיחַ ה';

מִגִּיעַ דוֹרָם שֶׁל אֲנָשֵׁי כְּנֻסֵת הַגְּדוּלָּה, מֵאָה וְעֶשְׂרִים קְדוֹשֵׁי עֲלִיוֹן שֶׁבְּרֵאשֵׁם חֲנִי, זְכַרְיָה וּמִלְאָכִי, וּמִשְׁנֵי־יָהֳלֵם שֶׁמְעוֹן הַצַּדִּיק שֶׁהֵיָה מְשִׁיחֵי כְּנֻסֵת הַגְּדוּלָּה - וְעַדִּין לֹא זָכוּ שִׁיתְגַּלֶּה מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ;

מִגִּיעַ דוֹרָם שֶׁל הַתְּנַאֲאִים הַקְּדוֹשִׁים, עֲשָׂרָה הַרוּגֵי מַלְכוּת - רַבִּי עֲקִיבָא, רַבִּי יִשְׁמַעֵאל, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְעוֹד, דוֹרָם שֶׁל רִשְׁבֵּי וְחִבְרִי, חֲבֵרָא קְדִישָׁא בְּעַלֵי הַהֵר וְסוּדוֹת הַתּוֹרָה, שֶׁהֶרְבּוּ לְדַבֵּר עַל הַמְּשִׁיחַ בְּאֵהֵר הַקְּדוֹשׁ מֵאוֹת וְאַלְפֵי פְּעָמִים, וְגַם בִּימֵיהֶם עַדִּין לֹא זָכוּ שִׁיתְגַּלֶּה הָאִישׁ הַמְּיַחַל וְהַמְּקוּהָ;

מִגִּיעַ דוֹרָם שֶׁל הָאֱמוּרָאִים הַקְּדוֹשִׁים, שְׂאֵף הַקָּטָן שֶׁבָּהֶם זְכַל לְהַחֲיוֹת מֵתִים - וְעַדִּין לֹא זָכוּ שִׁיתְגַּלֶּה בְּדוֹרָם הָאִישׁ שֶׁהֵכֵל מְצַפִּים לְבוֹאוֹ.

מִגִּיעַ דוֹרָם שֶׁל רֵאשׁוּנֵים כְּמִלְאָכִים, הַרִי"ף, הַרֵא"ש, הַרְמַבַּ"ם, רִשִׁי, בְּעַלֵי הַתּוֹסְפוֹת, רַבְּנוּ תָם, רַבְּנוּ יִצְחָק, הַרְשֵׁב"ם, וְאַחֲרֵיהֶם הַרְשֵׁב"א, הַרִיטְבַּ"א, הַרְמַבַּ"ן, וְעוֹד עֲשָׂרוֹת רַבּוֹת שֶׁל קְדוֹשֵׁי עֲלִיוֹן - וְעַדִּין לֹא זָכוּ שִׁיתְגַּלֶּה בְּדוֹרָם הָאִישׁ הַגְּדוֹל, מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ;

מגיע דורך של ראשוני האחרונים, מרן הבית יוסף וכל חכמי דורו, ומכללם האריז"ל ותלמידיו, אנשי סוד העוסקים בכוננות ובחיודים לביאתו של מלך המשיח יומם ולילה - וטרם הגיעה עת התגלותו בימיהם ;

וכן הלאה והלאה דורות של קדושים וטהורים - הגאון מוילנא ותלמידיו, הבעל שם - טוב ותלמידיו, רבנו ישראל מסלנט ותלמידיו הקדושים, וכן הלאה מגדולי הדורות שאחריהם - וטרם הגיעה הזכות להתגלות מלכנו משיחנו.

והנה אימתי תגלה? אומר רבנו ריחם ממיר זצוק"ל, בדור החשוף ביותר, וכלשונו: "ומי יהיה אז המשיח? - ראוי היה שיהיה אחד מראשי גדולי הדורות הראשונים, מהדורות הכי בהירים. אבל היות כן לא יהיה! משיח יהיה איש מאנשי הדור שבו יבא. משיח יהיה הגדול הדור של אותו הזמן. הגדול של אותו הדור החשוף - הוא יהיה המשיח! הנה כי המשיח יהיה הגדול של הדור הכי חשוף, והגדול של אותו הדור החשוף הנהו אמנם יותר גדול מהגדולים הקודמים! חשוף קובע מקום יותר גדול מן אור".

ולא הבאנו כאן את כל אריכות דבריו של רבנו ריחם המובאים בספרו הנ"ל, שבעצם מיחס שם את דבריו לא רק ביחס למלך המשיח שיתגלה בדור החשוף ביותר ויגיד לאשה מדור האפל והשפל שבדורות, אלא דבריו שם מתייחסים לכל אדם ואדם שימצא בדורות הללו של עקבות משיחא, שבעצם הנהו כשלעצמו אור מתוך החשוף. וכל פעלה ופעלה קטנה שעושה יהודי, ועל אחת כמה בן ישיבה במסירותו לתורה ולדקדוק המצוות, הרי אלו הבזקים של אור מתוך החשכה, שעולים המה במעלתם על דורות הראשונים שהבזיקו אורות פאבוקות אולם תקופתם היתה תקופת "יום", ואורות מצוות עקבות משיחא אינם אלא כ"גרונים", אולם בתקופת "לילה", וכלשונו: "דור המשיח הוא הנה הראש של כל הדורות בלם", והוא מחמת החשוף הגדול שישרר אז, והוא זה שיגרם לערוך וליקרות של כל מצוה. כמה אם כן ישרים דרכי ה', וכל פעלותיו והנהגותיו רק להיטיב עם עמו, להביאם לטוב אמתי ולנצח נצחים.

* * *

[פנה אל תפלת הערער... תכתב זאת לדור אחרון](#)

דוד המלך מעביר ברוח קדשו מסר לדור האחרון: "פנה אל תפלת הערער ולא בזה את תפלתם תכתב זאת לדור אחרון" (תהלים קב, יח).

ויש להבין מה פונת דוד המלך בפסוק זה לדור האחרון לידע שהקב"ה לא יבזה תפלתם, שכן מכך שניאמר "ולא בזה את תפלתם", משמע שהיה מקום כן לבזות

תפלתם, ומדוע היה מקום לבזות תפלתם של הדור האחרון עד שנצרך להם מסר מיחד שלא יבזה הקדוש-ברוך-הוא תפלתם?

התשובה לכך -

גדוע שהדורות האחרונים - ובמיחד הדור האחרון - קרויים בדברי חז"ל "עקבתא דמשיחא", לשון עקב. דהינו, כשנמשיל את כל הדורות לקומת אדם, הרי שהדורות הראשונים היו בגדר המח, ואחריהם בגדר העיניים, האזניים, הפה, הנדים וכו', עד שסוף הדורות מכנה בשם "עקבים".

דורות הראשונים נדרשה מהם עבודה ברמה פיאית לנביאים בדורם, לתנאים בדורם, לאמוראים בדורם וכיוצא. דור העקבים נדרש ממנו תפקיד העקב - לדרוך על רפש, טיט, חצץ, בוצ, סלעים וכיוצא, ולהוליך את הגוף ללא נזק.

תפקידנו בדור זה למסור נפש ולצאת לשלום בהלויכנו בתוך טמאת הסטרא אחרא כשהיא בעצומה, בתוך טמאת עריות, חלול שבת וחלול כל היהדות.

ללא ספק שבעקבות תפקידנו זה בלתי נמנע שנפגע מהסובב אותנו ונבוא למכשולים, לחסר עקביות בעבודת ה' וטמטום ואטימות, כך שתפלתנו לה' במצב שכזה ללא ספק יתכן ויתחא עם כמה אחוזי אמת בודדים בלבד, קשה יהיה להתפלל כראוי, לחוש את כאבנו על מחדלנו וכשלונו, ועל כך הבטיחנו דוד המלך, שעם כל זה לא יבזה הקדוש-ברוך-הוא תפלתנו ואף שנהא בגדר "ערער", ופרש רש"י "ערער" - נשחת ונמאס, ועם כל זה לא יבזה ה' תפלתם.

ואסיים בספור. שאלני אדם אחד, מדוע אינו צודק שאתנאש מעצמי, והלא נכשל הנני כמעט מדי יום, הנסיונות קשים מאד והכשלונות רבים מאד, וחושבני שבצדק עלי כבר להתנאש ממצבי.

השבתי לו: אין לך רשות להתנאש, כיון שהקדוש-ברוך-הוא טרם התנאש ממך, ומאחר וכן אין אתה בעל הבית על עצמך להתנאש מעצמך.

ושוב שאלני, ומנין לך שהקדוש-ברוך-הוא לא התנאש ממני? ואדרבא, חושבני שהקדוש-ברוך-הוא כן התנאש ממני, מכיון שאני נכשל פעמים רבות.

השבתי לו: עצם העבודה שהנך כואב את מצבך ודוה לבך על כשלונותיך, זהו סימן מבהק ש"נר ה'" שהוא "נשמת אדם" עדן בקרבך והקדוש-ברוך-הוא חי בקרבך ומעורר את מצפונך, שכן אם היה הוא מתנאש ממך, לא היית אפלו חש חרטה וכאב ממצבך, ובגדר "רשעים בחייהם קרויים מתים".

וספרתי לו ספור מאחד שנגש לסטייפלר זצ"ל והתלונן על היותו נכשל שוב ושוב, שאלהו הסטייפלר: תאמר לי, לפעמים הנדך כן מנצח? ומשהשיבו שאכן כן, אמר לו הרב: ובכן לך בכם זה ותצליח...

אם אתה מצליח אפלו לפעמים, סימן שה' בקרבך ואתה, ואם כן מזה תתעודד ותמשיך.

עלינו לזכור: הקדוש-ברוך-הוא לעולם לא מפר חוזה... האדם הוא שמפר חוזה ומחליט על התנתקות ופרוד. אם רק אתה לא תחליט על כך, לעולם תמצא את הקדוש-ברוך-הוא בקרבך.

עד. כמה פסוקים מהנביא ישעיה מהמעותד לנו

"נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם. דברו על לב ירושלם וקראו אליה כי מלאה צבאה כי נרצה עונה כי לקחה מיד ה' כפלים בכל חטאתיה. על הר גבה עלי לך מבשרת ציון הרימי בכת קולך מבשרת ירושלם הרימי אל תיראי אמרי לערי יהודה הנה אלהיכם. הנה ה' אלהים בחרק יבוא וזרעו משלה לו הנה שכרו אתו ופעלתו לפניו. כרעה עדרו ירעה בזרעו יקבץ טלאים וביחיקו ישא עלות ונהל" (ישעיה מ, א - ב - ט - י - יא).

"ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני. התשכח אשה עולה מרחם בן בטנה גם אלה תשכחנה ואנכי לא אשכחך. שאי סביב עיניך וראי פלם נקבצו באו לך חי אני נאם ה' כי כלם פעדי תלבשי ותקשרים כפלה. כה אמר ה' אלהים הנה אשא אל גוים ודי ואל עמים ארים נסי והביאו בניך בחצן ובגתך על כתף תנשאנה. והיו מלכים אמניך ושרותיהם מיניקתך אפים ארץ ישתחוו לך ועפר רגליך ילחכו וידעת כי אני ה' אשר לא יבשו קי"י" (שם מט, יד - טו - כב - כג).

"כי נחם ה' ציון נחם כל חרבתייה וישם מדברה כעדן וערבתייה כגן ה' ששון ושמחה ומצא בה תודה וקול זמרה" (שם נא, ג).

"ענייה סערה לא נחמה הנה אנכי מרביץ בפרץ אבניך ויסדתך בספירים. ושמתי כדכד שמשתיך ושעריך לאבני אקדח וכל גבולך לאבני חפץ. וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך. כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי זאת נחלת עבדי ה' וצדקתם מאתי נאם ה'" (שם נד, יא - יב - יג - יד).

"אנכי אנכי הוא מנחמכם מי את ותיראי מאנוש ימות ומבן אדם חציר ינתן" (שם נא, יב).

”עוֹרֵי עוֹרֵי לְבָשִׁי עֲזָדָה צִיּוֹן לְבָשִׁי בְּגָדֵי תַפְאֲרֶתָהּ יְרוּשָׁלַם עִיר הַקֹּדֶשׁ כִּי לֹא יוֹסִיף
יָבֹא בָּךְ עוֹד עָרַל וְטָמֵא. הַתְּנַעֲרֵי מֵעַפְרָ קוֹמֵי שְׁבִי יְרוּשָׁלַם הַתְּפַתְחֵי מוֹסְרֵי צְנֹאֲרָה
שְׁבִיָּה בֵּת צִיּוֹן. מִה נָאוּוּ עַל הַהָרִים רְגְלֵי מְבַשֵּׁר מִשְׁמִיעַ שְׁלוֹם מְבַשֵּׁר טוֹב מִשְׁמִיעַ
יְשׁוּעָה אָמַר לְצִיּוֹן מְלֶךְ אֱלֹהֶיךָ. קוֹל צִפְנִיד נְשָׂאוּ קוֹל יַחְדוֹ יִרְנְנוּ כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ
בְּשׁוֹב הִ' צִיּוֹן. פְּצַחוּ רְנְנוּ יַחְדוֹ חֲרָבוֹת יְרוּשָׁלַם כִּי נָחַם הִ' עַמּוֹ גָּאֵל יְרוּשָׁלַם. חֲשׂוּ
הִ' אֶת זְרוּעַ קֹדְשׁוֹ לְעֵינַי כָּל הַגּוֹיִם וְרֹאוּ כָּל אַפְסֵי אֶרֶץ אֶת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ. כִּי לֹא
בַחֲפֹזוֹן תִּצְאוּ וּבְמִנוּסָה לֹא תִלְכוּן כִּי הַלֵּךְ לִפְנֵיכֶם הִ' וּמֵאַסְפֹּכֶם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל”
(שם נב, א - ב - ג - ד - ה - ו - ז - ח - ט - י - יב).

”רְנִי עֶקְרָה לֹא יִלְדָה פְּצַחֵי רְנָה וְצַהֲלֵי לֹא חָלָה כִּי רַבִּים בְּנֵי שׁוֹמְמָה מִבְּנֵי בְּעוֹלָה
אָמַר הִ'. הַרְחִיבֵי מְקוֹם אֶהְלֶךְ וִירִיעוֹת מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ יִטּוּ אֵל תַּחֲשֹׁכֵי הָאָרֶץ כִּי
מִיִּתְרֶיךָ וִיתְדוֹתֶיךָ חֲזָקִי. כִּי יָמִין וּשְׂמֹאלוֹ תִפְרָצֵי וְזָרְעֶךָ גּוֹיִם יִירֶשׁ וְעָרִים נְשֹׁמוֹת
יוֹשִׁיבוּ. אֵל תִּירָאֵי כִּי לֹא תִבּוֹשִׁי וְאֵל תִּפְלָמֵי כִּי לֹא תַחֲפִירֵי כִּי בְשֵׁת עֲלוֹמֶיךָ
תִּשְׁכַּחֵי וְחֲרַפְתֵּי אֶלְמְנוֹתֶיךָ לֹא תִזְכְּרֵי עוֹד. כִּי בְעֵלְיֶךָ עֲשִׂיךָ הִ' צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְגֹאֲלֶךָ
קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָּל הָאָרֶץ יִקְרָא. כִּי כְּאִשָּׁה עֲזוּבָה וְעֲצוּבַת רוּחַ קְרָאךָ הִ' וְאַשְׁתֵּי
נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס אָמַר אֱלֹהֶיךָ. בְּרַגַע קִטּוֹן עֲזָבְתֶיךָ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֶקְבָּצֶךָ.
בְּשִׁצְף קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי פְּנֵי רַגַע מִמֶּךָ וּבְחֶסֶד עוֹלָם רַחַמְתֶּיךָ אָמַר גֹּאֲלֶךָ הִ'. כִּי מִי נָח
זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעַבְרַתִּי מִי נָח עוֹד עַל הָאָרֶץ כִּי נִשְׁבַּעְתִּי מִקְצָף עֲלֶיךָ וּמִגֶּעַר
בָּךְ. כִּי הָהָרִים יִמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תִּמוּטְיֶנָה וְחֶסְדֵי מֵאֲתָךְ לֹא יִמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא
תִמוּט אָמַר מְרַחֵמְךָ הִ'” (שם נד, א - ה).

”קוֹמֵי אוֹרֵי כִּי בָּא אוֹרְךָ וּכְבוֹד הִ' עֲלֶיךָ זָרַח. כִּי הִנֵּה הַחֲשֵׁךְ יִכְסֶה אֶרֶץ וְעֶרְפֶּל
לְאֵמִים וְעֲלֶיךָ יִזְרַח הִ' וּכְבוֹדוֹ עֲלֶיךָ יִרְאֶה. וְהִלְכוּ גּוֹיִם לְאוֹרְךָ וּמְלָכִים לְנֹגַהּ זָרַחְךָ.
שְׂאֵי סָבִיב עֵינֶיךָ וּרְאֵי כָּלֵם נִקְבְּצוּ בְּאוֹרְךָ בְּנִיךָ מִרְחוֹק יָבֹאוּ וּבְנֵיךָ עַל צַד
תִּתְאַמְנָה. אֲזִי תִרְאֵי וְנִהַרְתֵּי וּפְחַד וְרַחֲב לְבָבֶךָ כִּי יִהְיֶה עֲלֶיךָ הַמּוֹן יָם חֵיל גּוֹיִם יָבֹאוּ
לָךְ. שְׁפַעַת גְּמִלִים תִּכְסֶּה בְּכָרִי מִדָּן וְעֵיפָה כָּלֵם מִשְׁבָּא יָבֹאוּ זָהָב וּלְבוֹנָה יִשְׂאוּ
וּתְהַלּוֹת הִ' יִבְשְׂרוּ. כָּל צֹאן קֶדֶר יִקְבְּצוּ לָךְ אֵילֵי נְבִיאוֹת יִשְׁרָתוּנְךָ יַעֲלוּ עַל רְצוֹן
מִזְבְּחֵי וּבֵית תַּפְאֲרֶתִי אֶפְאֵר. מִי אֵלֶּה כְּעַב תַּעֲוִיפִינָה וְכִיּוֹנִים אֵל אֶרְבַּתִּיָּהֶם. כִּי לִי
אֵיִים יִקּוּוּ וְאַנְיּוֹת תִּרְשִׁישׁ בְּרֵאשִׁנָּה לְהִבְיָא בְּנִיךָ מִרְחוֹק כְּסָפָם וְזָהָבִם אֲתֵם לְשֵׁם
הִ' אֱלֹהֶיךָ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פִאֲרָךְ. וּבְנֵי בְּנֵי נֶכֶד חֲמוֹתֶיךָ וּמְלַכִּיָּהֶם יִשְׁרָתוּנְךָ כִּי
בְּקֶצֶף הַכִּיתֶיךָ וּבְרַצוֹנֵי רַחֲמֶיךָ. וּפְתַחוּ שְׁעָרֶיךָ תִּמְיֵד יוֹמָם וְלַיְלָה לֹא יִסְגְּרוּ
לְהִבְיָא אֲלֶיךָ חֵיל גּוֹיִם וּמְלַכִּיָּהֶם נְהוּגִים. כִּי הַגּוֹי וְהַמְּמַלְכָּה אֲשֶׁר לֹא יַעֲבֹדוּךָ
יִאֲבְדוּ וְהַגּוֹיִם חָרָב יִחָרְבוּ. כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן אֲלֶיךָ יָבֹא בְרוֹשׁ תִּתְדַהֵר וּתִתְאַשׁוּר יַחְדוֹ
לְפָאֵר מְקוֹם מְקֹדְשֵׁי וּמְקוֹם רְגְלֵי אֶכְבֵּד. וְהִלְכוּ אֲלֶיךָ שְׁחוֹחַ בְּנֵי מַעֲנִיךָ וְהִשְׁתַּחֲוּוּ
עַל כַּפּוֹת רְגְלֶיךָ כָּל מְנַאֲצֶיךָ וְקִרְאוּ לָךְ עִיר הִ' צִיּוֹן קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל. תַּחַת הַיּוֹתֶיךָ
עֲזוּבָה וּשְׁנוּאָה וְאִין עוֹבֵר וְשִׁמְתֶיךָ לְגֵאוֹן עוֹלָם מִשׁוֹשׁ דוֹר וָדוֹר. וְיִנְקֶת חֵלֶב גּוֹיִם
וְשֵׁד מְלָכִים תִּינָקֵי וְיִדְעֶתָ כִּי אֲנִי הִ' מוֹשִׁיעֶךָ וְגֹאֲלֶךָ אֲבִיר נַעֲקֹב. תַּחַת הַנְּחֹשֶׁת
אֲבִיא זָהָב וְתַחַת הַבְּרָזֶל אֲבִיא כֶּסֶף וְתַחַת הַעֲצִים נְחֹשֶׁת וְתַחַת הָאֲבָנִים בְּרָזֶל
וְשִׁמְתֵי פִקְדוֹתֶיךָ שְׁלוֹם וְנִגְשִׁיךָ צְדָקָה. לֹא יִשְׁמַע עוֹד חֶמְסַת בְּאֶרֶץ שֵׁד וְשֶׁבֶר בְּגִבּוֹלֶיךָ

וְקָרָאת יְשׁוּעָה חוֹמַתֶיךָ וְשָׁעֲרֶיךָ תִּהְיֶה. לֹא יִהְיֶה לְךָ עוֹד הַשָּׁמַשׁ לְאוֹר יוֹמָם וּלְנֶגֶה הַיָּרֵחַ לַלַּיִל וְהָיָה לְךָ לְאוֹר עוֹלָם וְאֱלֹהֶיךָ לְתַפְאֲרֶתֶךָ. לֹא יָבוֹא עוֹד שָׁמַשׁ וְיָרֵחַ לֹא יֵאָסֵף כִּי ה' יִהְיֶה לְךָ לְאוֹר עוֹלָם וְשָׁלֹמוֹ יָמִי אָבֵלֶךָ. וְעַמּוֹד כָּלֶם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ נֶצֶר מְטַעֵי מַעֲשֵׂה יְדֵי לְהַתְּפָאֵר. הַקִּטּוֹן יִהְיֶה לְאֶלֶף וְהַצֵּעִיר לְגוֹי עַצוֹם אֲנִי ה' בְּעֵתָהּ אֲחִישָׁנָה" (שם ס, א - כב).

"לְמַעַן צִיּוֹן לֹא אֶחְשָׁה וּלְמַעַן יְרוּשָׁלַם לֹא אֶשְׁקוּט עַד יֵצֵא כְּנֶגֶה צְדָקָה וְיִשׁוּעָתָה כְּלִפְיֵד יִבְעַר. וְרָאוּ גוֹיִם צְדָקָתְךָ וְכָל מְלָכִים כְּבוֹדְךָ וְקָרָא לְךָ שֵׁם חֲדָשׁ אֲשֶׁר פִּי ה' יִקְבְּנוּ. וְהָיִיתָ עֹטְרַת תִּפְאֲרַת בְּיַד ה' וְצִנְיִף מְלוֹכָה בְּכַף אֱלֹהֶיךָ. לֹא יֵאמֶר לְךָ עוֹד עֲזוּבָה וּלְאֶרֶצְךָ לֹא יֵאמֶר עוֹד שְׁמָמָה כִּי לְךָ יִקְרָא חֶפְצִי בָּהּ וּלְאֶרֶצְךָ בְּעוֹלָה כִּי חֶפֶץ ה' בָּךְ וְאֶרֶצְךָ תִּבְעַל. כִּי יִבְעַל בְּחֹר בְּתוֹלָה יִבְעֵלֶיךָ בְּנִיךָ וּמִשׁוֹשׁ חֲתָן עַל כָּלָה יִשִּׁישׁ עֲלֶיךָ אֱלֹהֶיךָ. עַל חוֹמַתֶיךָ יְרוּשָׁלַם הַפְּקֹדֶתִי שְׁמָרִים כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה תִּמְיֵד לֹא יִחָשׂוּ הַמְּזַכְּרִים אֶת ה' אֵל דְּמִי לְכֶם. וְאַל תִּתְּנוּ דְּמִי לוֹ עַד יְכוּנּוּ וְעַד יִשִּׁים אֶת יְרוּשָׁלַם תִּהְיֶה בְּאֶרֶץ. ה' בִּימֵינוּ וּבְזֵרוּעַ עֲזוֹ אִם אֲתוֹן אֶת דְּגָנְךָ עוֹד מֵאֲכָל לֹא יִבְנֶיךָ וְאִם יִשְׁתּוּ בְּנֵי נֶכֶר תִּירוּשָׁךְ אֲשֶׁר נִגְעַתָּ בּוֹ. כִּי מֵאֲסָפִיו יֵאכְלֶהוּ וְהִלְלוּ אֶת ה' וּמְקַבְּצָיו יִשְׁתַּהוּ בְּחִצְרוֹת קִדְשֵׁי. עֲבְרוּ עֲבְרוּ בְּשָׁעָרִים פִּנּוּ דָרְךָ הָעַם סִלּוּ סִלּוּ הַמְּסֻלָּה סִקְלוּ מֵאֲבֹן הָרִימוּ נֶס עַל הָעַמִּים. הִנֵּה ה' הַשְׁמִיעַ אֶל קְצֵה הָאֶרֶץ אֲמָרוּ לְבַת צִיּוֹן הִנֵּה יִשְׁעֶךָ בָּא הִנֵּה שָׁכְרוּ אֶתוֹ וּפְעַלְתוֹ לְפָנָיו. וְקָרָאוּ לָהֶם עִם הַקֹּדֶשׁ גְּאוּלֵי ה' וְלָךְ יִקְרָא דְרוּשָׁה עִיר לֹא נִעְזְבָה" (שם סב, א - יב).

"חֲסִדֵי ה' אֲזַכִּיר תִּהְיֶה ה' כָּעַל כָּל אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ ה' וְרַב טוֹב לְבַיִת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר גָּמְלָם בְּרַחֲמָיו וּכְרַב חֲסִדָּיו. וַיֵּאמֶר אֲדָּ עַמִּי הִמָּה בָּנִים לֹא יִשְׁקְרוּ וַיְהִי לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ. בְּכָל צָרָתָם לוֹ צָר וּמִלֵּאדָּ פָּנָיו הוֹשִׁיעֵם בְּאַהֲבָתוֹ וּבְחַמְלָתוֹ הוּא גֹאֲלָם וַיִּנְטָלֵם וַיִּנְשָׂאֵם כָּל יְמֵי עוֹלָם" (שם סג, ז - ט).

* * *